

F. THOMÆ CAMPANELLÆ
DE SENSU RE-
RVM ET MAGIA,
Libri Quatuor,

PARS MIRABILIS OCCVLTÆ PHI-
lophiæ, Vbi demonstratur, Mundum esse DEI vi-
vam statuam, beneque cognoscentem; Omnesque
illius partes, partiumque particulas sensu donatas esse,
alias clariori, alias obscuriori, quantus sufficit ipsarum
conseruationi ac totius, in quo consentiunt; & ferè o-
mnium Naturæ arcanorum rationes aperiuntur.

TOBIAS ADAMI RECENSUIT, ET
nunc primum evulgauit.

FRANCOFVRTI,

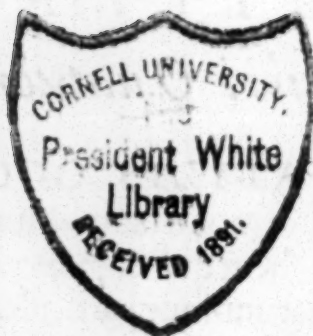
Apud EGENOLPHVM EMMELIVM, Impensis
Godefridi Tampachij.

ANNO M. DC. XX.

Cygar Melchior Godefr.

~~7440 C 225~~

BK

A 3547

HENRICO ET RUDOLPHO ABINA

Trebæ, Bretingæ &c. Et Bugæ,

Ramsdorfi &c. Dominis, Fratribus Germa-
nis, Eqq. Misnicis.

S. P. D.

PRODIIIT nuper Prodrumus A-
cademiæ nostræ, cui submittendus
erat Epilogismus Philosophiæ Na-
turalis, Moralis, Politicæ & Oeco-
nomica, cumq; Pars eius in procin-
ctu esset, ut emitteretur, quæ mora
ab Auctore primum ipso id rogan-
te, & fatali deinde casu iniecta sit,

ut ad aliquod tempus iam differre illius evulgationem o-
portuerit, Vos Ipsi VIRI NOBILISSIMI mecum
scitis. Interea ne multorum desideria nimis diu suspensa te-
neamus, placuit dare præclarum hoc opus quatuor libro-
rum De SENSU RERVM, quorum quartus De

*

2

MAGIA

EPISTOLA

MAGIA est: Insignem partem Mundanae & admirabilis, satisque nunquam explicabilis Harmoniae animatae, quae si rectè cogitabitur, non dici potest, quantus inde concentratae veritatis concentus animo pio exaudiatur.

Dogmata Eius etsi vulgaribus philosophis paradoxa, videri possint, noua tamen non sunt, sed à priscis illis Sapientibus fideliter pensitata & exculta, ideoque digna, quae à Sophistarum nostri temporis ignorantia vindicentur, sicut & Fran. Patritius in Pampsychia agnoscit antiquum & verissimum esse Stratonis Physici dogma; Nihil viuere sine sensu.

Et Trismegistus in clauē; ἐν πᾶσι τοῖς ἔσσι, inquit, αἱ αἰσθηταὶ εἰσι διὰ τὴν μὲν δυνάμει εἶναι χωρὶς αὐτῶν. Sed plura de argumēto hoc, quod Scholis Pythagoricorum & Platoniorū incognitum non est, attingere, nunc non lubet, ab Auctore in his libris satis excusso & tractato: Quod si omnia omnibus non placent, ut nec nobis, cogitabunt tamen quanta hīc extra omnem controuersiam insigniter dicta sint, & quae ad plura alia excitare possint. Quis vero hominum est, qui ad amussim in omnibus mirabilissimae huic rerum structurae ingenij perticam adaptare queat? cum Solius sit Aeternae Sapientiae Primae suae hac ipsius opera quae fecit, recte & plene intelligere: nos interim in Schola Ipsius discentes progredimur quo possumus. Aliorum quicunque in Auctore nostro exagitando hactenus se declararunt ex ignorantia profectorum iudiciorum

DEDICATORIA.

ciorum manifestationes nos non latent : Et fortassis in his etiam occurrent præsertim in quarto libro, quibus animus malus cavillandi occasionem aucupabitur; sed talem vellem primum secum bene habitare, cogitareque ut inconueniens sit ex suo modulo & pedereliquos metiri omnes. Sinceritatem suam & philosophicam παρρησίαν in multis detegit hic noster, naturamque rerum ut Philosophus considerat & respicit ipsam, non huius vel illius quia sua scripta legat, imaginationem falsam, vel affectus qui sequi possint sinistre impios siue castos, siue lasciuos, ideoque ut ille ait: ἀρεοικὸς εἶμι τὴν σάφην σάφην λέγω. Sic ipse. An non Sol æquali splendore lucet etiam in locis fœtidis, nec maculatur? Similiter & Mens putanda est veritatis rerum desiderio flagrans.

Vos autem **BINAVII FRATRES, VIRI NOBILISSIMI**, merito nunc omnium primos sigillatim hîc alloquor iunctos, ut fratres, & veritatis intelligentes, utpote Sapientiæ Primæ Amatores quorum ut uterque rerum mearum apprime conscius, ita alter & istius aliquando cum Optimo hoc sed afflictissimo iuxtaque fortissimo philosopho cœptæ cōuersationis & tractationis philosophicæ consors fuistis, & porro estis, & absque quibus esset, fortassis hæc nondum nunc prodirent.

Pluribus vero commendare talia apud vos superse-
dendū existimo, quos scio ex his & aliis Eius scriptis, erudi-
tionem Hominis continuis **XX. annorum** tot tantisq; car-
ceribus,

EPISTOLA

ceribus, exquisitis item tormentis, summaque omnium rerum tum librorum, tum aliarum inopia non detritam aestimare posse. Unde & cuius alij Ingenium, Iudicium, Memoriamque Viri iudicare licet, & non ignaue ante istas calamitates transactam vitam. Ista vero omnia, ut & alia quibus homo pro conditione lubricitatis humanae affici possit, respici nolum, sed quid dicatur; ut quantum ea rationes quae afferuntur, momenti habeant vel non habeant, in tantum & valeant vel non valeant.

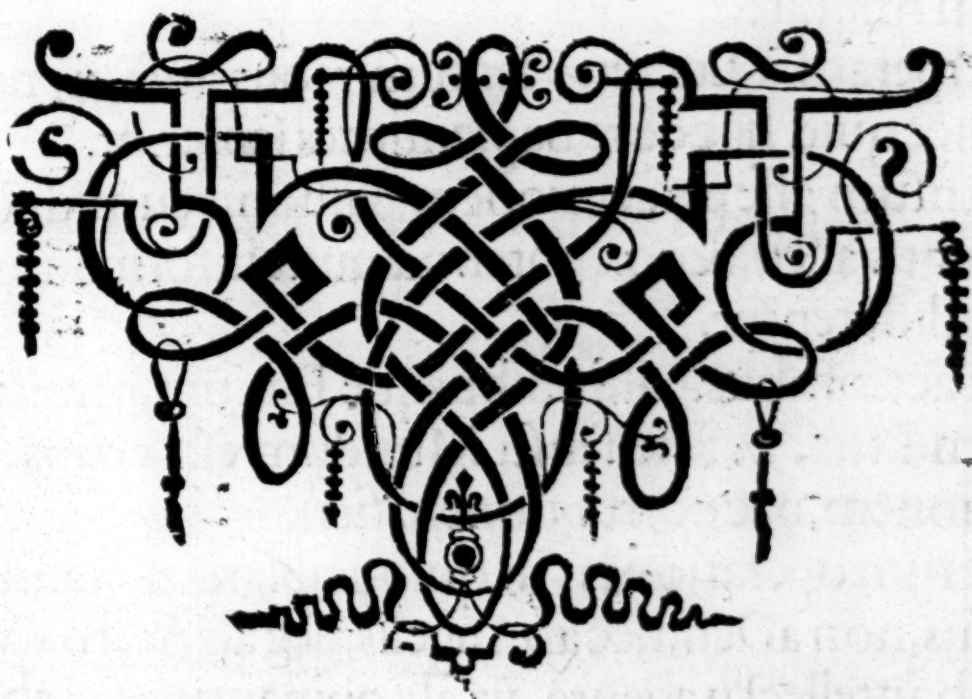
Quod igitur mihi ex voluntate eius licebat, Amici & hominis incomparabilis scriptum hoc non ex postremis, in sinum vestrum depono, & pro multis & variis in me beneficiis vestris nullo tempore ex animi mei memoria eximendis dedico, utque apud quos potestis alios eundem promiserarum suarum subleuatione commendetis rogo. Non postulo à vobis vulgato more libri protectionem. Si enim veritas inibi proponitur, seipsa ea defendet nulla invidia delendam: Quantillum vero temporis est unius hominis vita pro veritatis defensione? Quod si falsa sunt, quae hic scribuntur, nec ego malim ea perennare, nec vos si velletis, in violata praestabitis cum tempore tandem, quod omnia occulta etiam ad veritatem propalandam in lucem proferret, conuellenda.

Testem ergo post cetera quae dixi, hunc etiam volo idoneum, nihil eorum quae nuper à me publice promissa fuerunt,

DEDICATORIA.

*runt, frustra dictum esse, cum omnia fidei vestra concredita sint, sed fortassis plura, quam effari placeat. Vos qui rie intimius nostis, scitis quam in his à vulgi iudicio alienus sim. Boni igitur consulite, de quibus gaudeo mihi contigisse, qui recte de talibus iudicare valeant. B. Valete, & in Tempore Æternitatem cogitate. Dabam Vinaria Thurin-
gorum a. d. XX. Novembris. Anno Epoch. nostra
M. DC. XIX.*

Tobias Adamj.

INDEX

INDEX CAPITVM HORVM QVATVOR LIBRORVM,

DE SENSV RERV M

LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

VICQVID est in effectibus, esse & in causis; ideo-
que Elementa ac Mundum sentire.

2. Argumenta nulla contra primam propo-
sitionem militare.

3. Perperam à Lucretio sensum rebus auferri, peius à
Galeno; & quid hac de re Sapientiores senserint.

4. Sensum esse perceptionem passionis cum discursu
rei existentis actu, & non potentiæ puræ in formationem;
eiusque differentia.

5. Ex actionibus, passionibusque Entium, omnia sen-
tire ostenditur, ac sine sensu Mundum esse chaos, nec
generationem, nec corruptionem fieri.

6. Rerum operationes, in quibus ipsarum manifesta-
tur sensus, non à Deo, nec ab Angelis, nec ab Anima Mun-
di, nec ab intellectu agente, vt alii opinantur; sed ab ipsis
formis naturalibus: at non sine Deo fieri.

7. Instinctum esse impulsum sentientis Naturæ, &
qui instinctu res agi ponunt, sensu ponant oportere.

8. Quæ-

Index Capitulum

8. Quaecunque accidentia ab instinctu sunt, effectus esse sensus partium, totiusque Mundi.

A P P E N D I X D E

Magnete.

9. Cuncta Entia abhorre vacuum, ergo sentire, mutuoque gaudere contactu: Mundumque animal esse.

10. Dari vacuum violenter, non naturaliter, & sensum rerum probari contra Aristot. vtrunque.

11. Omnem naturam sentire, si vacuum prohibet, contra Peripateticos.

12. Spatio sensum attractivum inesse, ac potius à rebus amari quam odio haberi.

13. Mundum esse animal mortale, & quid extra ipsum esse queat.

L I B E R S E C U N D U S.

Cap. 1. Quæ & quomodo dicenda remanent.

2. De Sensu materie.

3. Neq; animam neq; sensum, neq; formam ullam de materia sinu educi, sed ab agentibus effundi causis.

4. Ex fabrica & origine animalis, Animam esse spiritum tenuem, calidum, mobilem, aptum pati, propterea-que sentire.

5. Spontaneas generationes, earumque eulentis idem ostendere.

6. Stulte Aristotelem generantis motioni Animæ productionem & corporis fabricam committere.

★★

7. Mor.

Index Capitulorum.

7. Mortem, aliasq; passiones animalis idem declarare.
8. Entia omnia ab igne motum habere, animamque motiuam esse spiritum calidum.
9. Eundem spiritum esse animam cognoscentem, irascibilem, & concupiscibilem, & motricem, contra Galenū.
10. Ex concoctione, nutritione, augmento & decremento spiritum esse animam: operarique ut principale agens; nec posse ab anima regi, nisi ipse sentiat præceptum.
11. Diuersos modos sentiendi, significandi; ostendere vnicum sensum in omni re.
12. Omnes sensus esse tactus: at sensoria, & sentiendi modos differre.
13. Ossa, pilos, neruos, sanguinem & spiritum, omnes sentire, contra Aristot.
14. Positio Aristotelicorum de sensu, sensorii, & sensatione.
15. Non fieri sensationem informatione; nec perfectiua tantum passione, nec extare sensum agentem; nec sensum esse puram potentiam incorpoream; sed Ens passibile, quæ non est; & sentire mutatione modica & argumento.
16. Si sensus esset potentia passiva incorporea, indiuisibilis, non posset nisi semel sentire; nec multa, nec contraria simul, nec simulacra eorum, sed corpori tenui mobilique hæc omnia conuenire.
17. In diuersis sensoriis non potentias diuersas informatrices, sed vnum eundem spiritum corporeum sentire &

Index Capitulum.

& cōferre obiecta quia idem obambulat omnia organa:
& non dari sensum communem, vt Arist. scribit.

18. Animam non esse corporis formam, sed dominam
& accolam: excepta mente humana.

19. Peripateticos ex vna anima indiuisibili plures partes efficere, aut animas aut facultates differentes.

20. Memoriam in sentiente spiritu reponendam, eundemq; sentire & recordari.

21. Eandem animam sentientem & memoratiuam esse imaginatiuam, & discursiuam.

22. Sensem, intellectumq; Aristoteli motum, esse idē; & vniuersale ab vtrisque & particulare cognosci, nec vlla ratione Aristoteli ponendum esse intellectum incorporeum separatum ad immortalem.

23. Esse in brutis sensum, memoriam, disciplinam, discursum & intellectum vniuersalis, sed non diuinorum, sicut in homine: qui præstat eis etiam in omnibus actibus & quare.

24. De anima humana sententiæ variæ.

25. De immortalitate ac diuinitate hominis, eiusque summo bono.

26. Præparatio ad immortalitatem animi lucidandā. Omnia Entia esse & operari tanquam instrumenta Primæ Sapientiæ, Summumque bonum esse in eternitatem conseruari, omniaque hoc appetere, & suo consequi modo.

27. Ex imitatione Auctoris naturæ, cognoscitur homo illi conuenire.

Index Capitulorum.

Cap. 28. Respondetur Pythagoricis, aliisque opinantibus de anima humana.

29. Responsio & Epilogus operationum demonstrantium hominis immortalitatem ac diuinitatem.

30. Sensum esse cognitionem veram abditam vel additam memoriam, languidam, discursum, extraneam; intelligētiam, remotam; omnesq; communes esse menti humanæ ac spiritui, ipsamque huius esse formam & immortalem. Respondeturque argumentis præcedentibus contra eius immortalitatem.

31. De obliuione & deceptione mentis, & vitiis & virtutibus, & Physionomia.

32. Num anima mundi existat.

LIBER TERTIVS.

Cap. 1. Cœlum, stellasq; ignis natura constare ac sentire.

2. Cœlum, stellasque motu regulari, irregulariq; à propria virtute sensitiua conseruationis propriæ gratia ferri omnes singulasque.

3. Cœlum propria virtute moueri, stellasque à seipsis intra cœlum, ac fortasse Angelicas mentes illis inditas esse ad actus, &c.

4. De stellarum sensu, & Accolis earum, & cur celantur à nobis.

5. De sensu lucis & ignis & tenebrarum & frigoris & terræ.

6. De sensu Aëris & Ventorum, sensui spiritus animalis consimili.

7. Aërem

Index Capitum.

7. Aërem esse spiritum communem, & deferre scientiam spirituum animalibus inclusorum ab altero in alterum.

8. De Prophetia animalium & hominum, & ex differentia, hominis diuinitatem agnoscere.

9. Aërem affici rebus praesentibus futurisque atque nobis communicare.

10. De sagacitate Melancholicorum purorum & impurorum; & de daemonoplexia, & consensu aeris nobiscum.

11. Prophetiam naturalem in spiritu supernaturalem in mente fieri, & perperam ab Aristotele & Galeno confundi, & de Sybillis & Pythonissis.

12. Omnes aquas, liquoresque sentire, & de Sympathia & Antipathia ipsorum.

13. De sensu lapidum & metallorum, & de amicitia & odio.

14. De plantarum sensu, sympathia, & antipathia mutua, & alias ad res.

Appendix de remora detinente nauim.

LIBER QVARTVS, QUI EST

De Magia.

Cap. 1. De Magia in communi, eiusque diuisione.

2. Ad Magiam coelestem requiri amicitiam Dei & fidem, & quomodo, & qualem, & in quibus, unde miracula fiant supranaturam.

3. Miracula facta absque Dei amicitia, non vere esse

Index Capitum.

miracula, sed naturalis Magiæ opera, aut Diaboli, aut astutiæ imperitos ludificantis.

4. Miracula circulatorum ludos esse astutia confictos, multaue sapientiam continere, & discrimen inter vera, apparentiaq; miracula.

5. De Magia Diaboli filendum esse, & emulam esse diuinæ, & naturæ viribus occultis inniti.

6. Scientias, artesq; omnes naturali magiæ seruire, sed quasdam magis.

7. De naturalibus affectibus, quos mouet Magus, vt perficiat opus suum.

8. Magia naturalis ad prolatandam & breuiandam vitam in vniuersali.

9. In Cadaueribus sensum reperiri, & de putredine.

10. In rebus diu consumptis remanere sensum antecedentem & recentem; experimenta mirifica ad Magiam.

11. Non modo remanere sensum absente aut consumpto sentiente, vnde deciditur: Sed etiam multiplicari & alia in se conuertere: comprobatur in morfu Appulæ araneæ, & canis rabidi, aperiturq; mirabilis quædam latens Magia, nulli huc vsq; nota.

12. In lege lepræ Moysen docere sensum affectumque communicari & multiplicari in res dissimilimas & distantes, consensumque comprobare.

13. Vniuersales Canones ad inueniendum introductionem & immutationem affectuum.

14. Canones, quibus animalia, plantæ & mineralia ad magicum vsum applicantur.

Index Capitulum.

15. Ex oculis manare vim immutatiuam, & per consensum actiuam.

16. Mirificas apparentias arte fieri, vtente natura in visione.

Appendix de Lamiis.

17. Sonos qua motus & qua signa vim magicam mirificam certamque continere.

18. Verba vim in absentes res habere; sed sæpe dæmones dolose interuenire.

19. Magia ad Generationem.

20. Necessariam Mago optimo Astrologiam esse, & de eius virtute, veritate & vsu.

Epilogus de Sensu vniuersi.

E I N I S.

DE

14. Ex oculis manere vini immutatum & per con-
sentiam agnoscere.
15. Minus apparet sicut venit natura in vi-
non.
Appendix de Laminis.
16. Senos qui mores & quibus vim magis mi-
niscant certum quod continent.
17. Vitis vim in aliter habet sed saporem.
18. Vitis in se habet.
19. Magis ad Generationem.
20. Necesse est Magis opus Alitologiam esse &
deus virtute veritate & vi.
Epilogus de Senis vinis.

F I N I S

DE SENSV RERVM

LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

*Quicquid est in effectibus esse & in causis: ideoque
Elementa ac mundum sentire.*

Nonnullum aliis dare posse, quod ipsum in se non habet, alibi à nobis demonstratum est, ac sapientes fere omnes fatentur: experientia quoque nos docet satis. Nunquam enim lucem vidimus gignere tenebras, nec calorem frigus, nec spinam lenire, nec graue leniare. Nec colligunt de tribulis ficus, ait Messias. Idemque in omnibus patet. Potest quidem moles, quæ calida est, fieri frigida, sed non frigus à calore produci, nec calor in frigus conuerti. Calor quoque frigida interuentia obfessus roboratur & crescit: at non frigus quidem ei caliditatem addit, sed ipse per se augetur, cum natura sui diffusius ac multiplicatiuus sit; quod rebus non contingit sterilibus per se.

Cum vero animalia (ex omnium Testimonio) sensum habeant; sensus autem ex nihilo non oritur; neces-

sup

A

sario

sario adfirmandum est, Elementa, ipsorum Causas, sentire, & quidem omnia. Nam quod vni ex Elementis inest, conuenire omnibus, demonstrabimus. Sentit ergo cœlum & terra & mundus, animaliaque inter ipsum manent, sicuti vermes intra ventrem corporis humani, qui hominis intellectum & voluntatem & sensum non percipiunt, quoniam ipsorum sensui non proportionantur.

CAPVT II.

Argumenta nulla contra primam propositionem militare.

AT inquirunt: Sol non est animal, neque planta: generat tamen animalia, plantasque. Item tenuis est, mobilis, & candidus; nihilominus indurat, & densat lutum, & nigros reddit Æthiopes sub Tropicis, vbi immoratur diutius. Ignis quoque torret: frigida & nix calefacit manum & pinguefacit solum, calidum nitrum refrigerat potiones; timor non frigidus frigefacit hominem: Virus dat mortem alteri viuo. Multaque similia dissimiles producunt effectus. Omnisque res fit ex eo quod ipsa non est. Ergo ex non sentientibus rebus, res sensitiuæ oriri possunt.

Respondeo: Quæcunque sunt intra Cœlum & Terram, quicquid habent, accipere his à duobus Elementis. Itaque animal non est sol, sed terræ portio, in quam agendo sol spiritum produxit intra crassum cum liquore: ex
qua

qua exhalare non valens spiritus, molem organizauit, ac
communi aptam vitæ effinxit, vt inferius dicemus. Igitur
planta & animal habent spiritum, calorem, motum, &
tenuitatem à sole; & materiam à terra, arte solaris sensus
concinnatam: Attamen nihil habent quod non sit in
causis, licet non eodem modo, quo in causis est. Hic au-
tem modus varius nascitur ex mistura ac castigatione
contrariorum actiones aduersas edentibus, quibus Deus
Benedictus donauit agentes causas, vt instrumenta ef-
sent ad imprimendum in materia varios Ideæ primæ
modos: quo in cunctis reb. eius Bonitas elucescat. Quod
forte sol non intelligit, neque tellus. Sed ille solem ignem-
que facere cupit: hæc vero terram. Itaque debilitantur,
ac res producunt proinde mistas, formatas, primæ Ideæ
figuris, cuius organa sunt primaque sigilla. At sensus non
videtur esse modus quidam Existentiæ, veluti sunt aliæ fi-
guræ, sed res essentialis, visque actiua, vt mox palam fiet.
Idcirco solem sentire necesse est & terram. Similiter sol
non indurat lutum producendo duritiem ac siccitatem,
sed detegendo duritiem terrenam, quæ immista sub a-
quæ mollitie latebat. Ex terra enim dura, ac molli ex aqua
componitur lutum. Ignis vero agens prius conuertit in
fumum, ac coelum aquam sibi similiorem, minusq; suæ
actioni resistentem: Tellus autem remanet cum sua pa-
lam facta siccitate: quam tamen vehemens ignis lique-
facere potest, & in fumum vertere, vt in fornacibus com-
perimus & in salis & metallorum fodinis.

Solem calidum esse, alibi contra Arist. ostendimus: id-

eoque producere ignem conformem, & (vt aiunt) vniuo-
cum igni communi. Vbi autem minus vigens est, languit
de tantum calefacere. Eadem ratione dum partem tenuē
mobilem ad se tollit, remanet immobilis, quæ illius mo-
tum participabat. Ita & nigrefacit non producendo ni-
gredinem, sed manifestando nigredinem materialem,
quæ sub candore tenuium calidarum partium latebat.
Si hanc chartam albam comburas, cernes flammam al-
bam exhalare, quæ tenuior est chartæ pars, materiam ve-
ro crassam nigram remanere. At si in ipsam magis agat
ignis, efficit vitrum, siq; amplius, aerem tenuem, album-
que; tametsi materiam omnem inertem esse, ideoque
nigram in Physicis ostenderimus, nigredine quidem in-
erti & non actiua, qualis tribuenda videtur frigori. At ex
his argumentis innotescit, neque in luto neque in carbo-
ne esse aliquid, quod non sit aut in sole, aut in terra aut in
materia. Præterea inspicienda est solis actio iam facta,
quæ semper est tenuitas, & candor, quando tamen perfe-
cta est: multæ enim nubes adhuc nigrent; non autem fa-
cienda, quæ remanet priuata re facta. At in rebus simila-
rib. licet paucissimæ reperiantur huiusmodi, eius actio
est perpetuo tenuitas, motus & candor. Nix autem non
calefacit manum, sed ipse calor natiuus hominis, senti-
ens ab inimico frigore suum destrui hospitium, colligi-
tur, crescit, accurritque in manum ad expulsionem illius.
Pinguefacit nix, quia calorem habet natium, blandum,
tali aptum effectui: Frigus vero illius est extraneum, non
essentiale. Nunquam enim tantum frigus, quod ingre-
diatur

diatur & constituatur naturæ opera, videri potest, cum sol
longe terram viribus exuperet. Nitrum vero refrigerat,
quod vini frigus extrinsecum, aduerso illius motu, atque
inimico odore turbatum, concentratur, & crescit. At si
diu agigaretur, vt solet, frigus destrueretur, & vinum ca-
lesceret. Timor est fuga ipsa spiritus vitalis calidi ad par-
tes interiores, ne ab inimica re ledatur: Ideoque partes ex-
teriores remanent minus calidæ, & quasi frigidæ, præser-
tim aere frigido, vel minus calido subeunte: ac tremunt,
quia non tantum habent spiritum, qui possit earum su-
stinere pondus. Est quidem accidentalis, non essentialis
actio, qua viuus occidendo dat mortem. In arte vero non
requiritur similitudo naturalis inter effectum causam-
que sicut hæc scriptura fit à me, qui sum homo, & non
scriptura: attamen habeo in mente scripturæ similitudi-
nem, ideoque huic chartæ ipsam do. Nec instrumento
sed agenti principali similis est effectus. Itaque hæc do-
ctrina meæ menti similis est, characterum vero linea-
menta calamo & atramento in colore, gracilitate, & ob-
tusitate: Horum enim instrumenta sunt principales
causæ quam ego: non autem configurationis. Igitur cum
quis occidit alterum, mors est similis mentali cogitatu
occisoris, & non naturæ: vulnus autem latum est oblon-
gumque simile gladio. Quando autem casu occidit, si-
milis est cogitatu primi motoris, cui nihil est à casu; vt
patet ex Metaph. Cæterum cum calor occidit frigus ex-
pellendo à ligno vel penitus interimendo, quod euenit, si
quis iaciat niuis globulum intra magnam fornacem ac-
censam,

cenfam, affirmare oportet, mortem non à calore oriri, sed à non esse frigoris. Calor enim vt frigus occidat, aliud nihil facit, nisi calefacere. Ergo per se dat ligno calorem, id videlicet quod est ipse & habet. At per accidens fit, vt pereat frigus, quod cum calore simul viuere non potest. Posse autem perire, quod potius impotentia est, vt in Metaph. dixi, aduenit frigori, quoniam ipse non est calor, ideoque secum manere nequit. Ergo hoc pendet ab aliqua non entitate, & ergo à communi nihilo, vnde res originem ducunt virtute primi entis. Hic autem argutias has persequi non est locus, alibi discussas valde: Sed hoc modo inferre; Ens nullum dare, quod non habet. -

CAPVT III.

Perperam à Lucretio sensum rebus auferri; peius à Galeno: & quid hac de re sapientiores senserint.

CONTENDIT Lucretius Epicureus cum suo Democrito, ex rebus non sentientibus sensum oriri. Nam ex non ridentibus (inquit) elementis, neque plangentibus nascuntur homines ridentes, ac plangentes, & ex non figuratis, figurata: multa que adducit exempla consimilia contra Anaxag.

Ego autem in eisdem persisto responsionibus, videlicet risum ac planctum præesse in Elementis, & figuras, sed non eo modo, quo in homine. Risus enim dilatatio est spirituum exultantium; dilatatio autem est in rebus raris.

raris. Ignis nactus occasionem se magis conseruandi, dilatatur & lætatur modo suo, contrahitur autem & tristatur ab inimico potentiori. Ploratus autem est spirituum in cellas collectio ex apprehenso malo: qui proinde membranam premit cerebri, cogitque aquam inter illam ac caluariam in oculos efferri: sicut cum tellus vda premittur, humoremque emittit. Figuræ quoque termini sunt quantitatis; Elementa autem terminata & quanta sunt, ac non eodem modo, vt pateat omnia reperiri in causis, sed modo vario. Hic animaduertere licet quod Lucretius cum Epicuro & Democrito non modo sensus principis negant, sed omnia fieri ex concursu atomorum, quos in solis luce contuemur, & iuxta configurationes varias in situ & ordine, quos fortuntur casu, dum in vacuo agitantur & copulantur, varias ostentare formas, apparentiasque: Itaque huiusmodi corpuscula rerum semina, neque calida esse, neque frigida, neque alba, neque nigra, neque sentientia: sed eiusmodi concursu oriri calorem, hoc est, ex acutioribus, frigus ex obtusioribus; ex rotundis animam, ex illis vero ac vacuo multo intercepto aërem; ex multa ipsarum condensatione cum modico vacuo aquam: ex plurima vero terram. Hanc opinionem à nobis in Phys. & Metaph. reprobata, hic non est examinandi locus. Hoc tantum assero homines vigere ratione & consilio; in arboribus quoque sapientiæ vi folia, flores & spinas fieri, compertum esse, & sapientiæ actus in apibus, formicis, aliisque brutis adparere. Ergo necessario reperiri primam sapientiam, quam ista entia participarunt, vt

&

& mundi & istorum fabrica docet. Casum vero non posse, quamuis infinitis vicibus literas huius libri iaceres (vt in Lucretii exemplo persistam) ita eas copulare, vt hunc lib. componant. Ars vero semel ipsum componit. Ita non esse tribuendam mundi fabricam ordinatissimam, nisi arti primæ, quæ Deus est. Stultum est autem putare gladium & librum ab arte propter finem fieri; mundum vero & oculum, & cor, & plantam sapientius constructas, à casu. Vnde enim nos sapientiam habemus? non à nihilo. Ergo præest vniuersitati rerum. Inde assumo; calorem & frigus cum sint actiuæ res, ex passiuis atomis absque agente vi non nasci. Infinitosque aculeos, ac spinas nihil calefacere vnquam; nec obtusas farinas frigefacere. Nec tantam lucem subito volatilem corpuscula esse posse, quibus peruium sit crystallum bene crassum, non autem gracilis charta. Item quomodo non destruitur sol, si substantia corporis eius ita spargitur, & non est vis actiua sui multiplicatiua; non imminuibilis, incorporea? Ac concedit Lucretius solem mane nasci, & casu circumferri, & in occidente extinguui: ac quotidie nouum solem generari ex atomis. At inquam, cur vesperi tota die imminutus, non minor adparet quam mane? Et vnde tanta temporum distinctio, & ordo annuus, & menstruus, & diurnus, & repetitio eorum mirifice ordinata? Experientia quoque nautarum circumdantium terræ orbem post nauigationem columbi iam detegit hanc stultissimam impietatem. Dehinc incusare licet Galenum, aliosq; Peripateticos, qui concedentes qualitates actiuas

actiuas Elementis contra Democritum, negant tamen sensum. Aiuntque esse temperamentum ipsarum qualitatum. Profecto Temperamentum est quædam relatio rerum temperatarum, quæ esse non potest virtus vitalis ac sensitiua, nisi sentiant res ipsæ in tali temperamento vitæ: Et quamuis cytharæ fides materia aridæ temperatæ musicam faciant: non tamen ipsa musica res vna est, sed variæ aëris percussiones, à variis actæ fidibus. Ac tamdiu existit perseveratque, quamdiu pulsantur ab habente artem, vel potentiam; ergo qualitates unitæ nunquam sentient, nisi virtus sentiens insit illis, quæ viuificet, moueatque: & quoniam à se moueri concedunt ipsas prædicti Philosophi, à seipsis sentire affirmant etiam oportet. Non quidem cum Anax. asseram omnia in omnibus actu esse, licet cibus distribuatur in carnem, os, neruum, pilum, similibus partiunculis similes petentibus, quod indicare videtur idem in mundo fieri, quoniam ex quolibet per successionem fit quodlibet; sed affirmem, ita euenire ex variis dispositionibus eiusdem materiæ: quibus alia pars apta sit conuerti in carnem, alia in os, alia in aquam, alia in fumum. Hæ autem dispositiones variatæ sunt semper à mundi exordio ob varias actiones & vices virtutum agentium. Vnde opinatur Anax. omnia in Chaos versari, & ex homiomeria nasci, & in homiomeriam reuerti. Verus est sermo eius in hoc quod cum res non fiant ex eo quod non est, fiant ex eo quod est: at nequaquam asserendum erat, eodem præesse modo quod fit omne, atque latere, & deinde patefieri. Sed enim fit ignis ex ligno, qui
B non

non est ignis, sed aliud, magis autem ex ligno quam ex lapide, quoniam illud dispositum est magis à calore. Disponi enim est partem habere rei faciendæ; vt in Metaph. declaratum est. At confricatus lapis, sicut & lignum emittit ignem, magis autem filex, quoniam plus ignis absconditi habet: quod odor sulfureus & cinis scintillarum ostendit. Fallitur Arist. quod motus generet calorem: nam plures & strenuiiores plagæ minus ignis educunt ex aliis lapidib⁹ ergo præest, & non fit à motu, sed materia in qua sopitus, adstrictusq; est ignis, percussa relaxatur, calorq; vim se manifestandi & effundendi cum particulis accendibilibus nanciscitur. Nullum ergo ens dat, quod non habet: Et quidem creatio esset non generatio, si ex non ente fui quid fieret, vt anima humana quæ intra corpus & in materia. Formæ ergo actiuæ ab actiuis sunt causis sese multiplicantibus, vt ars & natura docet. Quamuis S. August. asserat omnium rerum semina occulta extare ab initio: Vnde videtur Anax. fauere nihilominus de antiquissimis dispositionibus interpretadus est. Stultitiam illorum qui ex non corpore faciunt corpus, alibi reprobauimus. Ergo sensitiuæ res cōtinuo factæ, sensitiua elementa esse declarant, omniaq; ex eis producta. Quod & optimus Telefius docet: & Thales Milesius exemplo magnetis probauit, & Hippocr. in Periarchum calori sensum omnemq; cognitionem largitur vim. Et S. Clemens Rom. introducit Simonem Petrum loquentem ad Simonem Magum, quod vbi est ordo, & ratio, ibi est sensus; & quia omnis planta, animal, lapis & alia, ordine ac ratione constituuntur, sensum

sum habeant. Omnes item creaturæ creatorem laudant, eiq; obediunt, teste Sap. & Eccl. David autē omnes inuitat ad laudem eius, & Daniel: quoniam sensu naturali illum agnoscunt, cum intimus sit ipsis: dū esse gaudent, & non esse oderūt; & vita lætantur; lætitia autē testis est lætissimi Dei, testāte Apostolo. At quo videamus, nū res à causa externa ad proprias operationes impellantur, vt forte Anax. putat à mente, & Auice. à Colcodea, & Alex. ab intellectu agente: Oportet declarare quid sensus sit, & quomodo omnis forma sensitiua sit.

CAPVT IV.

Sensum esse perceptionem passionis cum discursu rei existentis actu; & non potentie pure informationem; eiusque differentia.

VIDETVR sensus passio esse. Cum enim calorē aut frigus sentio, calidus, frigidusve fio. Non autē sentiūtur, nisi potentes sint ad mouendum, agendumque. Febricitas quidem medici manus calorem non sentit, vt ego, quoniam non patitur maior calor à minori, & qui æque calidū tangit, non sentit calorem; ergo sentimus, quando patimur, & punctionem dum pungimur, & dulcedinem, dum dulcescimus, & odorem dum afficit nares; & colorē dum disgregat aut congregat visum: Sensus ergo passio, alteratioque est. Sed bifariam: Nam sensibile aut delectat, aut displicet, aut non ita validam infert passionem, quæ dolorifica, aut voluptuosa sit, sed consuetam. Illæ nos delectant res, quæ Symmetriam

nostri sensus in talibus organis taliter concinnatam conseruant. Idcirco blandus calor nostro similis delectat; displicent autem quæ destruunt, vt ferrum ignitum. Ita & omnia obiecta etiam sensuum interiorum, si vtilia sunt conseruationi, placent, si noxia displicent. Sensus ergo non est sola passio perfectiua, vt Aristot. putat: sed etiam corruptiua. Porro cum quid sentimus, non totam illius vim & formam suscipimus; patet cum lapidem videmus. Ipse enim non potest se propria spoliare forma, nec qui spoliet extat: sed lux resiliens eius tincta facie intrat in oculum, tangit spiritum, afficitq; faciem lapidis qua & ipsa lux est affecta: Sicq; spiritus sentit nō quidē lapidis informatus, forma, nam lapis fieret. Sensus itaq; non fit per informationem, sicut Aristoteli videtur, sed per immutationem. Per informationem enim fieret totalis destructio formæ præcedentis, & introductio alterius. Tunc ergo ignem & solem cognosco, quando ab illis immutor, sed non omnino: nam fieret ignis: sed parum: & ex illa parua paucaque immutatione virtus sentiens mensurat reliquum potentia ignis, & ex aliis experimentis in aliis rebus combustis validissima simul esse argumentatur. Sensus igitur non solum passio est, sed fit simul cum discursu tam celeri, quod non percipitur. Totum enim ignem ex parte caloris, vel lucis percipere syllogismus est. Porro cum videmus, quæ alias vidimus, vel quid per simile, subito idem patimur. Sicut cum festum celebrari intuemur, alterius festi reminiscimur, & pariter lætamur; & nauem videntes nausæ, quam nauigando passi sumus, & vo-

& vomitus, itaque similiter vomemus: Et concubitum bestiarum inspicientes, sepe concubitus cum muliere sua quis reminiscitur, & semen iaculatur sponte. Sensus ergo est passio. Memoria vero est sensus anticipatus; reminiscencia autem renouatus in simili. Discursus vero est sensus similis in simili, & ideo quot genera similitudinum sunt in mundo, aut essentiae, aut qualitatis, aut quantitatis, aut actionis, aut passionis, aut operationis, aut loci, aut temporis, aut situs, aut causae, aut figurae, aut coloris: tot sunt etiam discursus & syllogismi: Omniaque animalia habentia spiritum liberum intra cellas proprias, habent & memoriam, & discursum. Non autem plantae, quia ligatum in angusta crassitie obtusumque sortitae sunt spiritum. Et quidem animam esse calidum spiritum corporeum, tenuem, mobilem, aptum pati, ac sentire subito, sicut aer in 2. lib. declarabimus. Ergo non est pura potentia, ut materia, sicut Arist. videtur, sed res tenuis, patibilisque ab omni re sibi dissimili, non autem à prorsus simili. Vnde spiritus spiritum, & aerem minus sentit, non ergo est pura potentia omnia percipiens. At mens, quam Deus hominibus immittit, non modo hoc sensu, & memoria, & discursu sensitiuo animali donata est, sed diuiniore, altiorique ut palam fiet. Igitur si sensus est passio, omniaque elementa, ac elementata patiuntur; omnia ergo sentiunt. At saepe patitur homo, quae non sentit, ut dormiendo morsus pulicum; & in ira multae paruae latent passionis. Ergo sensus non passio sola est sed perceptio passionis, & iudicium de obiecto passionem inferente. Quae si con-

seruatiua est, iucundaque, amplectitur, cupiturque; si dolorifica, destructiuaque, respuitur, abiiciturque.

CAPVT V.

Ex actionibus, passionibusque entium, omnia sentire ostenditur, ac sine sensu mundum esse chaos nec generationem nec corruptionem fieri.

ITA inimicus est calor frigori, quod alter alterum ad necem infectatur, qui autem minus resistere potest, fugit; qui autem ab inimico circumdatum se noscit, concentratur, crescit, viresque adsumit, vt calor sub terra in hyeme, & in nubibus inclusus: & frigus grandinum & sub cane, manifestant, omnes illas edunt actiones quas animalia: Ignis quoque & tellus perpetuis odiis se mutuo interimunt. Ergo fateri necesse est, alterum alterum nosse, esse sibi contrarium, ac illius necem parare, vt ipsum feruetur: Vnde suboritur mutua ipsorum debilitatio & generatio mistorum, & corruptio eorum, quæ tali in pugna transmutantur. Non esset ergo in mundo generatio & corruptio, nisi esset contrarietas, sicut omnes Physiologi adfirmant. At si alterum contrarium non sentiret alterum sibi esse contrarium, contra ipsum non pugnaret. Sentiant ergo singula. Præterea ignis aliquam terræ portionem superans, attenuat & sursum ad suum consimile coelum igneum vadit: Telluris vero gleba in sublimi posita deorsum impetu fertur: & veluti ferè fugiunt contrarias,

rias, & similes petunt, propriasque casas, & homines cum hominibus viuunt, lupi cum lupis, pisces cum piscibus, idem experimur in corporibus magnis. Omnia ergo sentiunt: alias mundus esset chaos. Ignis enim non sursum tenderet, nec aquæ in mare; nec lapides deorsum: sed res omnis vbi primo reperiretur, permaneret, cum non sentiret sui destructionem inter contraria: nec sui conseruationem inter similia. Ergo efficax argumentum sensus eorum dat mundi ordo, rerum productio, & controuersia ac pugna simillima pugnae animalium sentientium. Omnino asserendum videtur, animalia à corporibus primis habere hanc sentiendi vim, atque ita operandi: Et stulte Auerr. vocitare elementa corpora imperfecta. Has vero misturas ipsorum debilitatorum & semiconsumptorum, perfecta. Imperfecta enim sunt cum vires languidas habeant, & non summas, quales in sunt elementis. Magis autem si mista sunt ex contrariis rebus, mutuoque se oppugnantibus, vt patet: vnde internam quoque infelicitatem sustinent, quam Elementa sustinent tantummodo externam.

Rerum operationes, in quibus ipsarum manifestatur sensus non à Deo: nec ab Angelis, nec ab Anima mundi, nec ab intellectu agente, ut alii opinantur, sed ab ipsis formis naturalibus at: non sine Deo fieri.

AT plurimi Deo tribuunt huiusmodi actus, qui intrinsece in rebus operatur, & Anax. videtur opinionis author; dum chaos à mente separata distingui statuit. Idcirco ab eadem forte diceret mente ignem sursum ferri, resque alias deorsum: quoniam ipsa distinguit ordinatque: Itaque eadem mens prima, copulando, & separando generationes & corruptiones operetur: quod Stoicorum spiritui adscribit Alex. Arabes, Theologi, & Galenus idem opinantur, dum aiunt; non lucere solem, sed Deum in sole: Nec loqui hominem, sed Deum in homine: nec moueri ignem, sed Deum in igne. Alii vero has operationes Angelis tribuunt, & Diuus Augustin. in lib. de cognit. veræ vitæ, videtur idem sentire, dum procellas, ventosque non à se, sed ab Angelis, ac dæmonibus moueri docet: & in 3. de Trinit. Themistius cum Peripateticis quibusdam ad intelligentiam non errantem confugiunt. Alex. & Aui- cen. ad intellectum & cholcodeam non longe ab Anax. At Galenus libr. de formatione foetus, hanc mentem admiratur, eiusque animalium formationem committit, sicuti Platonici Animæ mundi, & S. Basilius & S. August. consonant: multi etiam Theologi Primæ semper operanti

ranti Sapientiæ. Ego vero respondeo, prædictas opiniones omnes aut perperam declarari, aut errorem continere. Si enim omnia opera Dei perfecta sunt (vt Moyſes & natura teſtantur) fateri oportet, eas rebus vires ab eo largitas eſſe, quæ ipſarum conſervationi ſufficiant. Quoniam vero nulla facultas tam neceſſaria eſt in tanta rerum varietate, quam cognoscendi ſimilia, quibus ſeruamur, & contraria, quibus deſtruimur: neceſſe eſt hanc ſentendi vim innatam eſſe rebus cunctis. Experimur in nobis fugam mali, & ſequelam boni ab illorum perceptione, notitiaque ſuboriri. Non enim malum ignotum fugimus; nec rete non viſum animalia vitant; nec pecudes lupum, aut iaculum non perceptum: Ita & tellus & ignis niſi ſentirent, non fugerent, nec ſectarentur. Præterea omnibus ineſt rebus adpetitus, amor, odium, abominatio; omnis autem amor oritur ex cognitione rei amatae. Ergo amor naturalis à cognitione naturali. Ignoti nulla cupido, ait Poeta. Igitur cum concedant ignem adpetere ſuſum, concedant oportet illum noſſe, ibi eſſe ſuum conſervatiuum; in terra vero deſtructiuium. Ergo eſt negare igni propriam naturam atque formam, cum aſſerunt Deum ire ſuſum cum igne & lucere in ſole; & quidem patentiffimus error eſt, quoniam formæ naturales ſæpe errant, tribuere Deo ipſarum errores. Sequitur etiam non ſentire nec intelligere animam humanam, ſed Deum in illa; ipſumque adpetere & operari noſtras operationes & adpetitiones, tam malas quam bonas. Hoc autem tranſcendit Caluini impietatem, qui tantummodo
C aſſerit

Rerum operationes, in quibus ipsarum manifestatur sensus non à Deo: nec ab Angelis, nec ab Anima mundi, nec ab intellectu agente, ut alii opinantur, sed ab ipsis formis naturalibus at: non sine Deo fieri.

AT plurimi Deo tribuunt huiusmodi actus, qui intrinsece in rebus operatur, & Anax. videtur opinionis author; dum chaos à mente separata distingui statuit. Idcirco ab eadem forte diceret mente ignem sursum ferri, resque alias deorsum: quoniam ipsa distinguit ordinatque: Itaque eadem mens prima, copulando, & separando generationes & corruptiones operetur: quod Stoicorum spiritui adscribit Alex. Arabes, Theologi, & Galenus idem opinantur, dum aiunt; non lucere solem, sed Deum in sole: Nec loqui hominem, sed Deum in homine: nec moveri ignem, sed Deum in igne. Alii vero has operationes Angelis tribuunt, & Diuus Augustin. in lib. de cognit. veræ vitæ, videtur idem sentire, dum procellas, ventosque non à se, sed ab Angelis, ac dæmonibus moveri docet: & in 3. de Trinit. Themistius cum Peripateticis quibusdam ad intelligentiam non errantem confugiunt. Alex. & Aui- cen. ad intellectum & cholcodeam non longe ab Anax. At Galenus libr. de formatione fœtus, hanc mentem admiratur, eiusque animalium formationem committit, sicuti Platonici Animæ mundi, & S. Basilus & S. August. consonant: multi etiam Theologi Primæ semper operanti

ranti Sapientiæ. Ego vero respondeo, prædictas opinio-
nes omnes aut perperam declarari, aut errorem contine-
re. Si enim omnia opera Dei perfecta sunt (vt Moyſes &
natura teſtantur) fateri oportet, eas rebus vires ab eo lar-
gitas eſſe, quæ ipſarum conſeruatiſſioni ſufficiant. Quoni-
am vero nulla facultas tam neceſſaria eſt in tanta rerum
varietate, quam cognoscendi ſimilia, quibus ſeruamur,
& contraria, quibus deſtruimur: neceſſe eſt hanc ſentien-
di vim innatam eſſe rebus cunctis. Experimur in nobis
fugam mali, & ſequelam boni ab illorum perceptione,
notitiæque ſuboriri. Non enim malum ignotum fugi-
mus; nec rete non viſum animalia vitant; nec pecudes
lupum, aut iaculum non perceptum: Ita & tellus & ignis
niſi ſentirent, non fugerent, nec ſectarentur. Præterea o-
mnibus ineſt rebus adpetitus, amor, odium, abomina-
tio; omnis autem amor oritur ex cognitione rei amatae.
Ergo amor naturalis à cognitione naturali. Ignoti nulla
cupido, ait Poeta. Igitur cum concedant ignem adpete-
re ſuſum, concedant oportet illum noſſe, ibi eſſe ſuum
conſeruatiuum; in terra vero deſtructiuum. Ergo eſt ne-
gare igni propriam naturam atque formam, cum aſſe-
runt Deum ire ſuſum cum igne & lucere in ſole; & qui-
dem patentiffimus error eſt, quoniam formæ naturales
ſæpe errant, tribuere Deo ipſarum errores. Sequitur etiam
non ſentire nec intelligere animam humanam, ſed De-
um in illa; ipſumque adpetere & operari noſtras opera-
tiones & adpetitiones, tam malas quam bonas. Hoc au-
tem tranſcendit Caluini impietatem, qui tantummodo
C aſſerit

asserit Deum impellere animam ad malum, non autem solum in ea agere malum: & hæc opinio ab Alcorano Machometi orta est, à nobis autem in Metaph. reprobata. Patet quidem quoniam si simile per formam est simili simile: per formam quoque sentiat suum simile, adpetatque. Quorum autem adpetere est, est & nosse: neq; enim alia res cognoscit obiectum, alia vero appetit, sed eadem. Profecto Anax. separatæ menti tribuens opera Naturæ omnia, necesse habet, aut violenter ad suum quemque ordinem res trahere, & naturam tollere: aut affirmare, quod ipsæ sponte imperium mentis sequantur. Ergo sensum quo obediant, habent. Hoc enim obedire, est operari secundum naturam, quam Deus Enti ita operanti dedit: Aut fateri oportet, Deum fieri formam rerum cum ipse formarum loco operetur. Hoc autem peruersus est error, & Anax. pernouit: idcirco mentem ponit abstractam. Deus quidem omnib⁹ in rebus operatur, sicut causa prima, dans esse & virtutem essendi, & operandi, & cooperandi actibus illarum, quatenus ad Entitatem vadunt, non quatenus ad non esse: quod rebus naturalibus est deficere, nobis vero peccare: sicuti in Metaph. ostendi, peccatum non habere causam efficientem, sed deficientē: Attamen cum isto verum est, formas ipsas operari & ignem calefacere & terram frigefacere, ac grauare, & mutuo se elementa oppugnare: & non Deum in igne oppugnare Deum in terra: Hæ aliaque alibi positæ rationes ostendunt, res à se agere. Animam vero mundi, aut naturam communem rebus consulere, discendo à Deo: sed ad particulares actus parti-

particulares causas agentes requiri; vt calor vere calefaciat, & non Deus in illo, sed cum illo. Ad quid enim calorem dedit igni Deus? frustrane? Si enim ipse calefacit in igne, calor vanus est; & calefaciet etiam in terra & frigore, quoniam non minus hoc quam illa seruit Deo. Construxit sane Deus orbem, & creauit res, viresque se conseruandi, ac mutandi se mutuo per tempora dedit, illæ autem vires perseuerant tanquam Natura, donec tota rerum machina ad suum magnum mutetur finem. Natura autem participatio est legis æternæ, sicut lux in aula participatio est solaris lucis, teste D. August. estque simul potestas, & sapientia & amor rebus inditus natura ipsa. Absque enim prima aut sapientia aut amore, est viuitque nihil, nihilque operatur. Quapropter adscribere Angelis operationes rerum naturales errore non vacat, ideoque credo S. Augustin. operationes tantum supernaturales & extraordinarias intelligere. At ritu ordinario Mare à Sole & Luna intumescit, agiturque, ventique mouentur, vt locum spatiosum suæ vitæ aptum nanciscantur, quibus angustia morse est. Aquas non absque sensu fieri libri sequentes indicabunt. Animalia vero à natura formari necesse est, remque omnem à sua forma actiua, iuxta præceptum Dei. Igitur dicere lapides deorsum ferri ab Angelo, & non à seipsis, ignemque fugere terram inimicam, quoniam ab Angelo trahitur ad fugam, fictitia assertio est, indignaque Deo, tanquam non largitus fuerit omnem necessarium vigorem actibus cunctis. Est quoque Angelos vilifacere, dum deputantur ad

faciendos naturales actus omnium rerum vilissimarum, quibus loco formæ deferuiunt. Homines quoque ab-
iicere, & animalia, quibus formæ viliores adestent, quam
luto, & paleæ, quibus forma est Angelus. Item Angelus
non est sicut Deus rebus intrinsecus, qui absque violen-
tia omnem mouet naturam, cum ab eo, in eo, & per eum
sint; sed extrinsecus est; ergo sensus omnis esset violentus.
At si respondeas, ignem & tellurem obedire Angelis, opus
est quoque asseras, quod eorum præceptum sentiant,
cum non trahant Angeli manibus, & instrumentis cor-
poreis, nec res virtutem obedientialem habeant; nisi ad
Deum, qui etiam solus miracula in eis facit, quoniam
solus ipsas creauit: Si autem sentiunt, ergo non indi-
gent Angelis vt moueantur ad operationes naturales. At
modo Angeli erunt custodes singularum specierum, &
nostrorum indiuiduorum, sicut Diuus Hieronymus do-
cet, ac ego expertus sum, quod nunquam intellexeram.
Concludamus ergo cuilibet inesse rei tantum sensum,
quantus singularum conseruationi est opus: Ita-
que alius plus, aliis minus, nisi posteriores
opinantes nos superent.

★★

Capitulum Dei. Igitur dicere lapides & conum terræ ab An-
gelo, & non a seipsis, ignemque fugere terram immi-
nenti, quoniam ab Angelo trahunt ad fugam, & conum
allucio est, indignum Deo, & indignum Angelis. Igitur
sunt omnia necessaria ministeria Angelis, & non debent
esse illis quod Angelos viliat, & non debent
esse illis.

CAP V T VII.

*Instinctum esse impulsum sentientis naturæ, & que
instinctures agi ponunt, sensu po-
nunt oportere.*

DOCTIORES alii introspecientes huiusmodi absurdita-
tes dixerunt, ad suas operationes res naturales agi in-
stinctu quodam lecreto Dei, suis indito formis, & veluti
nos calcaribus & freno agamus quolibet equos: Homi-
nes vero præceptis, verbisque: Ita Deum res omnes rege-
re impulsibus naturalibus, inditisque propensionibus,
homines vero libertate intellectui indita. D. Thom. vide-
tur ita sentire. Et absque sensu res ad suos conducunt fi-
nes. At hi in difficultates consimiles offendunt. Instin-
ctus enim naturalis est impulsus naturæ, nisi à Deo exte-
rius inferant, vt reprobata paulo ante opinio. At iuxta
dogmata eorum natura nihil est, nisi forma, aut materia,
& quia formis adscribunt operationes declinando alio-
rum errorem, necesse habent adfirmare formas omnes
sentientes esse. Nam concedunt cum Aristot, natura-
lia omnia agere propter finem, & contra Empedoclem
ostendunt plantas fructus ferre, vt æternentur, spinas vt
defendantur, folia vt tegantur, multa q; docte affirmant
hac in re: Ergo natura cognouit finem: non enim ageret
propter illum, nec ad illum opera sua dirigeret, nisi illum
cognosceret: Ergo instinctus est impulsus cognoscentis
naturæ; & cum opera Dei perfecta sint omnia, omnisque

natura, vt perfecte operetur, indigeat finis cognitione, omnem naturam sentire affirmandum est, ac ignem sursum tendere, à propria impulsu forma sentiente, bonum suum esse in peripheria, malumque in imo. Itaque calor & frigus omnisque res sensu operabitur. Quia Aristot. ipforum præceptor in 2. Phisic. docet plantas, omneque Ens propter finem operari, nec indigere discursu nouo ad eius notitiam; Sed veluti peritus Cytharædus absque consilio quamcunque opus est harmoniæ, scit statim, nil cogitando chordam pulsare, ita rem naturalem omnem proprios perite edere actus; quoniam vt & S. Thom. addit, natura est ars intrinseca rebus, ars vero natura est extrinseca; Et in libro de insomn. dixit Aristotel. Deum non immittere somnia, sed naturam, quoniam dæmonia est, hoc est, sapiens, multa in somnis nos docere. Et in libro de part. Anim. dat calori sensum, vt quodammodo omnia anima sint plena. Quare obstupesco quomodo in libro de An. postmodum plantis negat sensum, non modo elementis, vt magno contradicendi Pythagoræ pruritu gestiens. Si vero præfatæ Auctores sententiæ velint huiusmodi instinctum à Deo oriri immediate, ac minime in forma naturali esse impressum, omnia argumenta natura & Diuus Thom. contra Arabes, & Anax. sunt contra eos, si autem in forma impressum esse dicant, cum D. Thom. cum hæc impressio sit facultas operandi innata & non violenta, opus est adfirmare, ipsam esse sensum ac cognitionem. Sed respondent sagittam à sagittario directam ad scopum rei, nil ipsum intel-

intelligendo. Ego vero inquam eos, hoc exemplo valde decipi. Deus enim est intrinsecus rebus multo magis, quam proprie ipsarum formæ (ait S. Augustinus) nec ducit ad finem nisi per ipsarummet naturas, imprimendo vim, non modo tendendi ad finem, sed & sciendi tendere in finem, sicuti ars in Cytharædo est pulsandi, & in planta florendi, & frutificandi, ut ipse Aristoteles monet: alioquin Deus æqualis esset nobis, qui non potentes dare virtutem sagittæ, damus violentiam, quæ parum perseverat, ipsamque sagittam destruit: unde impedita non amplius ad scopum tendit: Natura vero semper contendit ad eundem finem, nisi penitus destruat. At quoniam, teste Salomone, sapientia Dei attingit à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter, putandum est, omnes illi naturas obedire eundo ad suos fines, ea actas virtute, quam ad obediendum habent. Quapropter veluti absurdum est asserere, quod ignis calor non calefaciat, nec terra proprio frigefaciat frigore, sed alieno ignoto impulsu; ita absurdum est adserere, quod natura sentiat finem, & operetur gratia illius absque sensu, quem ipsa habet, aut quod non habeat; & vere sensus omnis est participatio primæ sapientiæ, ut Salomon testatur; ac Diuus Thom. omnem formam participationem diuinam esse docet, & quoniam Deus potens est & sapiens, & amans optimus, ego ostendi in Metaph. omnia Entia, Potentia, Sapientia & Amore constitui, & vnumquod-

quodque esse, quoniam potest esse, scit esse, & amare esse. Itaque præliatur contra non esse, & quando illi defecerit posse, aut scire, aut velle esse; perire, aut transmutari in Ens pusillarum habens, concedunt quidem hi Philosophi omnibus inesse rebus potentiam ad petendumque vitæ & esse, at negant sensum longe magis concedendum. Non enim potest esse id, quod ignorat res sibi utiles & noxias, nec quod sibi utile est amare potest, nisi sciat illud utile esse sibi, nec odisse quod nocet, nec fugere, nisi se ab eo destrui sentiat: quod cum omnes res faciant, non modo quando se destrui sentiunt, sed etiam cum ad destructionem se disponi præsentiscunt; Hic cogimur creatorem suspicere, ac celebrare qui suam imaginem aut vestigium cunctis impressit rebus nec facultatem necessariam aut utilem prætermisit, quam non largiretur eis. Vnde clamat in Prophetis: Quid ultra debui facere & non feci? Seipsum laudat quidam (Sotus in pr. de Iustit. & Iur.) ex hac schola, quod ipse hoc arcanum intellexerit, nullum scilicet animal à proprio fine aberrare, nullumque aliud Ens, nisi hominem; quoniam compositus est ex sensu & ratione secum mutuo pugnantibus, positusque est in sua libertate. Cætera vero à Deo regi, ideoque non errare. Grandem profecto stultitiam: cum sæpissime errare videantur, & quid ipse vidi asinum, alium asinum subagitantem contra naturam in ano, & felem proprios comedere natos; & ceruum subagitare præpostera Venereæ fel-lum. Omitto quod plantæ suis frustrantur floribus, aliosque actus mille contra naturam reperi in brutis; licet illis culpa

culpa nulla sit, sed poena tantum semen perdendi, homini autem ad culpam imputatur grauem coram Deo, qui docuit illum super iumenta terræ, vt ait Iob. Ergo non est asserendum bestias diuino tantum instinctu duci, sed proprio sensu, & eo peruenerunt præfati sapientes, quod videntur tollere sensum non modo rebus cunctis, sed & ipsis bestiis. Quoniam timent, ne si concedant illis sensitiuum discursum, mentem quoque arbitrio liberam tribuant, qualis est humana: Nec vident, quanta differentia est inter humanam mentem, & hunc sensum communem. De quibus in Metaph. & in sequent. libr. Arist. quoque prudentiam dat habentibus memoriam. Hæc autem inest vt ex præteritis syllogizet futura. S. Isidorus has cunctas cognitiones largitur bestiis, & discursum, & voluntatem, nedum adpetitum, nec tamen errat, quoniam animali modo & non humano intendit, & sapientiam vnā esse diuinā: De qua omnia Entia participant, ideoque similes habent actus. Sed de his posterius.

CAPIT VLT. VIII.

Quæcunque accidentia ab instinctu fiunt, effectus esse sensus partium, totiusque mundi.

CONANTVR alii ostendere instinctum extare in natura absque ratione & sensu. Nam magnes trahit stupidum, insensatumque ferrum, & ipse ad polum mirabili

D instin-

instinctu perpetuo dirigitur: Et mustela instinctu impulsam nolens ori bufonis illabatur, deuoraturque; & taurus fugax, si ficulneam inuenerit, sub ea instinctu naturæ quiescit, deposita ira: Delphini amant pueros; Animalia multa pluuias, ventosque prædicunt, nec tamen sunt prophetae. Et Gallus gallinaceus, paruum animal, Leonem ferocissimum terret, aliaque huiusmodi addunt exempla. Quibus respondeo: Hæc exempla declarare omnia sensum & consensum omnium naturarum, ipsumque instinctum esse sentientis naturæ impulsus. Non quidem magnes polum prorsus respectat, sed aliquibus à polo gradibus declinat versus insulam quãdam in Septentrione, ex magnetibus totam constitutam. Idcirco talis est magnetis sensus, quod semper suam voluitur ad vniuersitatem, & veluti ignis in coelum adspirat, & lapis in terram, & aqua in Mare: Ita magnes eo spectat, ubi est ipsius portio maxima vel vniuersitas, & propter consensum, quem illa habet insula cum stellis polaribus, quibus subiacet ac fouetur omnis magnes eas ad stellas spectare videtur. Itaque si aliorsum magnetem vertas, ipse extemplo suam ad posituram reuertitur: Sicuti homo decidens vultu in terram, subito erigitur ad coelum, iuxta sui posituram, & rami arborum flexi ad proprium situm reuertuntur. Non noui, quoniam non licet misero nauigantes interrogare, num & ad polum spectet Antarcticum, sed bene credo, ultra æquatorem adductum, ad alterum respicere polum, sub eoque alias magnetis fodinas esse. Quoniam consimiles sunt res fere omnes, oppositis sub paral-

parallelis æquidistantibus vtrique ab æquatore. At in Austro sol descendendo magis, & in Borea ascendendo, & immorando magis, multam adducit varietatem hemispheriorum, quam & stellarum diuersitas in multitudine & robore auget. Nascitur magnes intra marmor & ferrum, qui tamen viuidior est; iccirco ferrum non ad ferrum tendit, con similes perfectionis, à quo plus virtutis & virium accipere nequit, sed ad magnetem, tanquam ad simile perfectiusq; simul: Et sicuti animal in altum attolli nequit: at si cibus est ab alto pendens, colligit vires eleuaturque: ita ferrum colligit vires & spiritu corpulentiam vincit vt superpositum ad magnetem eleuetur; vbi patet sensus illius. Magnes, vt aiunt, allio illitus non trahit ferrum, quoniam ipsius odor ferro suauis, ab alli odore victus non potest ferro communicari. Sed hoc falsum esse experientia admonet. At si igni adponas magnetem, viridis flammula educitur, ipseq; amplius ferrum non trahit, quoniam spiritu viuido ab igne priuatus est, at si magnetis liquor eidem super iniiciatur, regreditur intro, & deinde trahit magnes, quoniam crassities humoris occludit poros, per quos tenuitas attractiua regressa est intro. Ego quoque experimento didici, magnetem manducare ac ferri limatura nutriri, tanquam ex suo simili minus perfecto, ita vt homo animalibus vescitur. Porro si altera ex parte ferrum attrahit, ex altera expellit, vt aiunt: non tamen sic est, sed ferrum magnete perfricatum altera ex parte, illius partis symbolum imbibit, itaque delatum in alteram partem regreditur ad priorem, qua prius affectū

erat, sicut nos ad tactum partis, quo plus delectati, aut præuenti delectatione sumus. Potest & polos habere & posituram mundialem, quoniam à Deo, vt mirabiles diuitias suas declararet, ita factus est. Remoram aiunt tenere nauim, nec potest alia de causa fieri, quam stupore sensus toti communicato machinæ, aptæ ab illa, per omnes pati poros, afficique. Ita & torpedo piscatoris manum stupefacit, graui vapore, ac manus spiritus per funē delato aggrauante. Sicut dicemus de animalibus tractantes. Mustela calida est, & viuax, & odor exhalans ex bufonis ore frigidiusculus est, crassiusculusque aptus nutriendo eius per calido spiritui, eidemque proportionatus: Itaque cernens bufonem timet à principio ei coniungi, & circumcursitat timendo & amando: Donec bufo præde cupidus os aperit, ipsaque finit se voluptate sensus vinci; non tamen certa mori: sicuti nec papilio lucis amore. Ita crocodilus ibici os aperit, quæ cupida vermes devorare gingiuis illius adhærentes, libenter accedit, beneficiumque commune fit. Acquiescit sub ficu taurus, quoniam odor illius ita mulcet illum, sicut nos rosarum; & veluti per aromatum apothecas transeuntes, sistimus gradum ad odorem; ita bos ad ficulneam, qua & libentissime vescitur. Quid mirum si leo timet Gallum, cum nos timeamus aspidem & araneam, bestiolas nobis magnitudine & viribus longe inferiores? Spiritus multi crassique leoni infunt, à cibis crudis crassisque, & calore, quo abundat, multo; Gallo vero tenues acutique, itaque spiritus huius tenues in aerem sparsi, leonis penetrant spiritus, reddunt-

redduntque reuerentes. Idem inter duos homines euenit vt alter in alterius aspectu concidat animo: Nam lumen ex alterius oculis reflexum affectumque viuiditate viuacioris in oculos minus viuacis ingrediens lædit occulto modo, reuerentemque hunc reddit, & magis ad passionem dispositis vt amantibus vel formidolosis, id contingit magis, sicut qui nauseam est passus, conspiciens mare vomit, ex anticipato sensu. Vox etiam pusilli animalis terret, sicut nos suberis stridor quando inciditur, quoniam acute aerem mouet, qui spiritum nostrum penetrat, pungitque & fecat, sicuti punctus ipse sectusque est. Et Costa noster à stridula canum & puerorum voce terrefit, magis autem suspiriis. Qui & canem obseruauit ad fonitum campanæ ita affectum vlulare consueuisse. Animalia patiuntur frigus ac calorem ab aere, quoniam ventri dedita sunt, & aliud non cogitant, sicut homo; ideo ex aeris affectibus tempestatem præsentunt, studentq; consilere tunc ventri, & vociferantur, declarantq; nobis, sicuti nos expectantes bellum, aliudue noui. Aer n. per poros & respirationem communicat cum spiritu nostro in capite, ipsumq; humectat, aut attenuat, aut calefacit, aut refrigerat, aut aggrauat, & qui attendunt, persentiunt temporum ex aere mutationem. Nam hernia aliove morbo affecti, bene austrum norunt, quo tumescunt, frigusque quo plagæ veteres constupescunt. Ita luna tumefacit maria, variasque mutationes, variatis splendoribus adducit, & res humidiores eiusmodi affectum patiuntur magis quàm sicciore. Sol mutationes magnas, grandes, & consuetas
D 3 inducit,

inducit, luna vero paruas eiusmodi calore blando tume-
faciens, & minus attenuans. Adde & siderum congressus,
varietatis causas. Ex eiusmodi sympathia & antipathia
in mundo sensum, consensumque esse declaratur. Iccir-
co res marinæ terrestribus sunt similes, ita vt piscis epi-
scopus, & catena, & lorica, & verpa reperiatur. Hæ au-
tem res per similes sunt caloribus ab astris demissis, &
hoc pacto res confirmantibus, non ad quantum ipsæ
habent, nam is ignis magnus est; sed ad quod imminu-
tum in terram perfertur; stellæ autem in Deo omniaque
Entia ideas habent.

Appendix.

Postquam librum hunc conscripseram annis multis,
peruenit ad me per manus Tob. Ad. nostræ Philosophiæ
Symmistæ, libellus G. Gilberti de Magnetica Philosophia.
Vbi vir mirificus in experientia multiplici occupatus, cō-
tra priscos de magnete scriptores optime disputat; suas
tamen theses ad Copernici doctrinam aptat à Timæo &
Philolao nostratibus manantem. Nolui opiniones meas
mutare; neque textum reficere, ne alienos labores præri-
peret tanquam meos videar. Gaudeo sane quod & ipse nō
ad quascunq; fictiones magnetis motum refert, sed cau-
sas inuestigat experiendo, & motum eius ad terram per-
petuo obseruat & ex necessitate positionis naturalis fieri
statuit, quod & nos scripseramus; Attamen ad polos
coeli & ad magneticam Insulam nos sensum magnetis
referebamus, ipse vero ad polos terræ: & per placet expe-
rientia

rientia quod magnes in medio terræ vel mari vndique à terra distans recta ad polos respicit: vbi vero terræ propinquat, vt in littore Brasiliensi & Ghineæ ad terram declinat, vt manifestum sit eius sympathiam cum tellure non cum cœlo celebrari: neque perpetuo aliquantis gradibus à polo recedere, vt alii testabantur. In pluribus autem mihi vir sagax non satisfacit: Primo quia sensum & sympathiam (quæ non sensus est, sed affectio ex sensu prodicens: Omnis enim adpetitus proles est sensus boni, vt odium sensus mali, hoc est, rei destruentis) quasi spernit. Attamen cum Thalete animatum magnetem concedit, & plus extra suum corpus extendi, quam nostram animam docet. Hoc autem falsum est. Quoniam sphaera actiuitatis animæ nostræ vsque ad cœlum, vbi sidera peruestigat, extenditur, & in terram vsque quo vox & impulsus humanus & visio & auditio protenditur. Mirum, quomodo magnetis anima videtur Gilberto liberior quàm humana: quæ etsi non trahit ferrum odore, trahit homines & ceruos sono, & fascino afficit à longe, & vocet etiã Diabolos & Angelos ad se vocat: ad pauca respexit in hoc. Præterea cum duas terræ dat virtutes in alia corpora operatiuas, alteram Electricam, qua per vapores, quasi manus, deorsum omnia corpora trahit ad se, sicut electrum paleas per vapores tenuiores aere: alteram vero magneticam, quia sicut magnes ferrum ad sui positionem adaptat, ita tellus magnetem & ferrum: Non enim per vapores fit talis actio, sed per figurationis conformationem. Videtur mihi vir doctus
ex parte

ex parte errare: primo quoniam Electrum per vapores nō attrahit: Siquidem vapor egressus, ad corpus vnde emanat, non reuertitur, sed statim sursum attollitur vi caloris vti nos dicimus, vel à grassioribus corporibus quibus cedit, extrusus vt docent Epicurei, & cum eis Copernicæi. De quibus in Metaph. Nisi iste homo putet lucem ab electro, vti à sole effusam, ad electrum trahere, vti radius solis ad solem. Sed hæc attractio in obscuris ædibus non fieret, neque in nocte, vbi electrum lucernæ non exponitur; siquidem lux eius de se, nisi à sole adiuta, non tantum potest. Præterea magnes ipse trahit electricæ etiam Gilberto ferrum interposita tabula etiam lapidea. Vapor autem sic penetrare tãtam crassitiem & subito nequit. Quapropter alia causa electricæ attractionis inuenienda erat: & quam à Lucretio ex parte accepit, reiicienda. Tellus quoque non trahit ad se nisi similia corpora. At videmus deorsum ad terram ex ære ferri non modo terrena, sed etiam carbones ignitos & vinum, & piper & omnia calidissima, quibus quantulavis insit crassities, vt motus ipse potius delapsus sit, vti in 2. libr. dicemus vel regressus ad naturam in vere terreis, non autem per vapores attractio. Quæ autem dicit de positura magnetica mirabilia sunt: sique experientia ipsum non fefellit; (Nam dicunt nautæ in tropicis lineis magnetem mutare vires & inclinationes) vtique fatendum est, ita magnetem ad terram conuerti, vti heliotropium ad solem, & lunaria ad lunam. De quibus in 3. lib. At non recte vir sagax videtur mihi tellurem propterea magneticam facere, quia magnetem sic
ad sui

ad sui positionem inuitat; sic enim oporteret solem & lunam herbaceas facere, quoniam herbas ad sui motum conuertunt. Neque propterea quod non alia metalla & corpora tellus ad se inuitat, solummodo magnetica sit tellus. Nam etiam Sol omnes producit herbas, non tamen ad se rapit; sed quasdam, nec propterea de natura illarum, quas rapit, ipse erit, cum etiam aliæ calidiores, sint foli similiores; sicuti neque lux de natura papilionis; sed oportet aliquid esse in heliotropio, quo ad solem propendet & voluptatem in papilione à luce excitari, & in magnete à tellure. Præterea cum in nostra Philosophia stauerimus terram esse natura frigidam, obscuram & immobilem in sua puritate; quæ autem partes eius in metalla & plantas & lapides, & in rubras & albas, aliisque coloribus affectas terrellas conuersæ sunt, terram non esse vere, sed Entia secunda: nequaquam affirmare possumus terram esse magneticam. Magnes enim ex floribus fit, à sole ingenerato liquefacienteque, in terræ visceribus factis, sicuti & cætera metalla. Impossibile est autem effectum solis esse id, quod maxime terra est. Neque enim contrarium à contrario fit. Si autem terra sit in centro calida, vt Pythagorici putant, & quasi animal variis constans partibus, nec propterea magnetica erit. Non enim homo osseus est, quia os in compositione eius quoque reperitur. Præterea lapides, ex quibus montes maximi constituuntur, vt Alpes, Apennini, Taurus, Libanus, Caucasus & alii totam terram cingentes & incrustantes & usque ad ima viscera intrantes, longe plures & grandiores

E

telluris

telluris portiones sunt, quam magnes, vt potius lapidea, quam magnetica videri debeat, sicuti homo potius carnis, quam à renibus reneus dici debet. Motus ergo magnetis ad telluris positionem, qualis heliotropii & lupini ad solem existimandus est, & ex sympathia non solum similitudinis naturæ: sic enim à terra electrice traheretur; sed positionis naturalis oriri apparet. Neque negandum est ad partes polares cœli polos terræ per positionis sympathiam referri: quoniam talem ex origine posituram accepit. Quod autem ex origine habemus, naturale est, vt in Epilogismo, & in Metaph. docuimus. Hoc autem pulcro experimento ipse Gilbertus cōfirmat, dum ferreos clauos eam posituram in aqua super subere seruare docet, quam sortiti sunt in officina ferraria, dū à fabro sic positi cuderentur. Mira res, veritatisq; plena; vnde mundi cōsensum in suis partibus intelligas. Quod etiam cadauer humanū probat, dum aquis natās perpetuo in cœlum faciem spectantem tenet, & à tali positione deturbatum, ad eandē mox redit, vt pluries expertus sum vt in 4. lib. dicemus, occulto regifensu, quibus manifestus deesse videtur. Narrat etiam de ferro posito in templo Mantuæ conuerso post tempora in magnetem, & seruante posituram quam diu tenuerat in templo, vt scias magnetem non esse terram puram, vti neq; ferrum, sed à calore Ens constitutum; & positionis vim magnam. Neq; Ptolemæum spernas, vbi Ecclipsin in Orientali angulo superiuuenes & res nouas; in medio cœli super Reges & res validas, & altas & viriles: In Occidente super senes & res vetustas indicationem habere;

bere; quod ex symbolo positionis veritatem habet. Sic D. Thom. in opusc. de Fato (si eius est) gemellos ex diuerso situ cordis in ventre varias fortiri conditiones Philosophatur. Ex his quacumq; ratione fiant etiam Gilbertica, sequitur, sensum cunctis inesse rebus quod in nostro præfenti opere solum contēdimus. Quæ alii scriptores de magnetem tradunt, negligenda sunt præter illud quod aiunt magnetem suis suspensum polis 24. horarum motum circularem edere. Quod Gilbertus sagax explorator negat. At si fieret, non propterea tellus circulo feratur, cum magnes terreus non sit. Sed de his in Metaphys.

CAPUT IX.

Cuncta Entia abhorrere vacuum: ergo sentire, mutuoq; gaudere contactu, mundumq; animal esse.

NEMINI non persuasum esse debet naturas omnes particulares ac cōmunem sensu donatas esse si animaduertat singulas omnesque simul ita vacuum inter ipsas exhorrescere quod & contra impetum naturalem partialem ad replendum accurrant, quo ipsarum communitas & resp. integra seruetur: Quoniam in totalitate ipsarum seruantur, & gaudent mutuo contactu ex vita comuni. Quapropter conspicitur aer in profundum aperti maris & in terræ cauernas impetuose insilire, & contra naturam descendere ad prohibendum inane,
E 2 quasi

quasi deponens odium particulare, quod erga aquam & terram habet, vt communi succurrat vtilitati; aqua vero per canales ex quibus exuctus fit aer superne, sursum eleuari; sæpeque sustinere se in sublimi, vt in clepsydra, vase multa inferne habente foramina, superne vero modo vnum, quo obturato, ne aer ingrediatur, aqua per inferiora foramina nil descendit; innumerabiles sunt de hac re experientiæ, ex quibus orta est ars de spiritalibus. Igitur adfirmare licet, mundum esse animal, totum sentiens; omnesque portiones eius communi gaudere vita, & sicut in nobis brachium non vult ab humero diuidi, nec humerus à scapulis, nec caput à collo, nec crura à coxendicibus; sed omnes inuicem ad se mutuo colliguntur, diuisionemque vitant; ita totum mundum horrere diuisionem, quæ aduenit illi, cum inter corpora partialia inane intercudit, & quidem nisi timore aut dolore quopiam aer afficeretur, cum deficit sibi alterius corporis contactus à vacuo, non tam celer succurreret toti, aliorumque corporum expeteret contactum.

Ca

CAPUT X.

*Dari vacuum violenter, non naturaliter, & sensum
rerum comprobari contra Arist.
utrinque.*

OPINANTUR Peripatetici nec naturaliter nec violenter
posse inane reperiri, quoniam adducta exempla do-
cent, Entia omne malum sustinere magis quam inane:
Attamen nolunt sensum consensumque rebus tribuere.
Irridentque Platonem aliosque mundum animal adpel-
lantes, reddentes autem rationem, quare non datur in-
lane, dicunt, quod si daretur grauis absurditas eueniret, vi-
delicet quod fieret motus in instanti absque tempore,
quoniam simul lapis cadens de tecto in pavementum
domus reperiretur in suo fine, quod declarant, quoniam
mobile tardius mouetur intra corpus crassum, quam in-
tra tenue: velocius enim fertur intra aquam, quam intra
mel, & velocius intra aerem, quam intra aquam; ergo si
vacuum esset, nullo resistente corpore medio, ac largiente
tempus motui, mouetur subito, quod est contra defini-
tionem motus. Sed hæc ratio non est Philosopho di-
gna cum quia non respondet ad odium vacui, & amo-
rem pleni, require sensum adparentes; & ratio à quæ-
stione distat valde, veluti si quis interrogatus, quare man-
ducat, responderet, quia nisi manducaret, perderentur
dapes: tum quia fallacissima est, vt ostendit Auenpace &
D. Thom. Non modo enim dat motui tempus resisten-

tia mediū, sed & finitudo mobilis quod finiti cum sit vigoris in tempore proprium edit actum. Similiter & terminorum impossibilitas: Nō enim simul in tecto & in pavimento distantibus, potest idem corpus reperiri: & adde naturam spatii, longi, lati, profundiq; à cuius extremo ad extremum transeunti opus est per medium transire, & per mediū medium, ergo non subito, sed velocioreffet motus. At quæ absurditas est, si quis motus non autē totius naturæ in instanti fiat? Ipsi hoc concedunt illuminationi, sed de hoc in Metaph. Reliquū est ergo, vt sensus communis prohibeat vacuum. Quapropter posse violēter dari assero: Nam ex eadem Clepsydra mel cadit deorsum occluso superiori foramine, ex qua non cadit aqua, quoniam illud grauius est, nec potest à natura sustineri, ad aliud malum minus vitādum; & in syringe obturato extremo foramine si stylum attraxeris non venit, ne interceptur inane, at vi attractus venit, & postea sibi relictus, impetuose regreditur, ergo inane interfugit, quoniam ita regreditur: folles quoq; vndiq; constipati obturatique picce, nequeunt eleuari, nisi magna vi. At relictī impetuose contrahuntur odio intercepti vacui. Cucurbitula quoq; attrahit carnem, quia vacua est aeris, ignisq; extinctus amissa raritate, ipsam replere nequit. Aliaq; exempla docent res pati vacuum, sicut scissuræ aeris à pilis Bombardarum & lapidum iactu, quos insectatur se coniungēdo, & subita lignorum scissio: Quoniam veluti corpus nostrum naturaliter diuisionem abhorret, at violenter ipsam patitur; ita mundano accidit corpori.

*Omnem naturam sentire, si vacuum prohibet
contra Peripateticos.*

ALII Peripatetici frigidam Arist. rationem cernentes addunt non dari vacuum, quoniam à natura prohibetur, nec dicunt à qua natura, sed quidam dicunt à natura vniuersali. Sed hoc est petitio principii. Idem enim aut intendunt à Deo prohiberi aut ab Angelis, aut ab anima mundi, nos vero iam demonstrauius hosce actus pendere à formis rerum particularibus, atq; ad naturales actus formas sufficientes habere vires, Deumque in eis operari non absq; ipfarum formis. Quapropter existimandum est, omnem formam sentire sibi noxiam esse diuisionem à toto suo, omnesque conatus adhibere, vt concorporetur, si autem natura particularis vacuum abominatur, quælibet natura sensum habeat oportet, quo patiando inane sentiat, cum tam celeres sunt ad succurrendum. At magnus lapis non succurrit yacuo, ob nimiam corpulentiam, succurrunt autem parui. Quoniam clavis vacua exucto aere, labro affigitur, trahit & pendet.

Itaque res tenues, quæ plus molestiam sentiunt, &
celeriores sunt succurrunt illi
magis.

*Spatio sensum attractiuum inesse, ac potius à rebus
amari quam odio haberi.*

DIFFICILE quidem perceptu est, num ipsum naturale spatium horrescat vacuum fieri, cum creatum sit ad sustinenda corpora; itaque quando inane est illa attrahat sibi: Nam & in materia sensum adpetitumque reperiemus. Ego quidem sentio spatium natum ad locandum trahere ad se corpora, non quidem instrumentis, sed adpetitiuo sensu. Nam & illi inest potentia, sensus & amor, essendi tale, quale à Deo creatum est. Ex quo Arabes quidam putarunt spatium esse Deum ipsum, quia omnes sustinet res, nullis contrariatur, omnesque recipit benigne, nec vnquam moriuntur illi, & per illud, sed hoc corpus modo respectu illius corporis mortuum est. Maximum est non quantitate corpulenta sed incorporea, & infinitum extra mundum omne existimatur: Amans, beneficiumque rerum omnium. Equidem ipsius admiror excellentiam, at Deum esse ipsum minime credo. Et in Metaph. hanc reprobauit opinionem. At agnosco ipsum esse basin omnis esse creati, omniaque præcedere esse saltem origine & natura. Nam si creatus est mundus oportet (ait Auerr.) asserere, quod præfuerit inane, quoniam non intelligit Auerr. vbi Deus esse potuisset, nec spatium immateriale ab eo potuisse creari. Qui autem mundo creationem tribuunt, sicut ego existimo ac credo, parui-
pendunt

pendunt istiusmodi cōiecturas. Deus enim infinitus est, & non dimensionibus præditum incorporeis receptaculum appropriatum rebus materialibus sicuti spatium: At longe præstantiorem magnitudinem Deus habet, præcedentem has omnes. Ab eoque datum est vacuo spatio posse locare corpora & attrahere, & esse basem vniuersalis Entitatis. Deus non est in loco, sed locus in ipso, & non sicut locatus in loco, sed sicut in suo principio largiente esse, & conseruationem illius, omniumque Entium. Nec spatium, cum indigeat repletionem Deus existimari potest, qui nullius indigens est: nec repugnat spatium simul cum corporibus creatum esse: nisi apud eos qui de Deo humiliter sentiunt, quoniam abiecti sunt animo, paruique. Igitur si spatium tam diuina creatura est, coniecere licet, res cum voluptate ad ipsum trahi, vtque occupent spatium, quod basis entitatis est, res accurrere ad implendum, quasi acquirentes libenter nouum regnum existentiamque: & non modo sensu mutui contactus vni mundum, sed & gaudio ex repletionem vacui, nec res accurrere ad prohibendum vacuum, sed ad dilatandum se in ampliori regno in ipso cum amorem sese amplificandi & multiplicandi & plures viuendi vitas in spatiosa existentia experimur cunctis inesse rebus: quæ sese multiplicant, generant effunduntque in locum inimici, omne aliud expellendo, seque solas esse appetendo, ob securitatem se conseruandi, æternandi, & Deificandi, si possent: Omnes enim imitantur Deum æternum, infinitumq; & illi tanquam causæ propriæ persimiles fieri percupiscunt. Itaque

cum voluptate spatium res attrahere possumus alta cogitatione sentire, vt in Metaphys. probatum est. In prima huius libri compositione latina, quam Bononiæ subripuerunt, ac simul libros alios falsi fratres, eosque reficere nunc cogor, quoniam recuperare vnquam nequimus, dubitavi, qua ratione res potius ad contrariarum rerum, à quibus destruuntur, contactum accurrunt, quā vacuum permittant, & tunc dixi magis contrariari inane corporibus quam contraria corpora. Ignis enim cum terra conuenit in eo quod vterq; est corporeus, & formis donatus actiuis, vacuum autem neque corpus est neque forma.

Quapropter intra se vacuum sentientes dolent, quasi timentes annihilari, quoniam vacuum quasi nihilum est ad corpora, & hanc rationem assignavi, qua coelum, licet extra ipsum foret spatium non expanditur in eo: Gaudet enim cōtactu mutuo partium propriarum, timetq; nullitatem, si foras expandatur. Et Democritum irrisi, qui pelle ne euentet, circumdat coelum; nunc autem illam sententiam possibilem esse arbitror, attamen per placet magis asserere, quod mutui contactus delectatio inter corpora insit, & cum spatio simul, nec non & timor amplioris existentiae. Ac video non corpora præbere mundo vnitatem, cum ipse contrariis sit compactus, sed magis spatium ipsum, quod & inter corpora etiam separata interponitur, & colligat mundum vnica coexistentia basilari. At recta existimatio fuit partes mundi contineri consimilitudine, sicut aquæ gutta super herbam:

bam: cui Salomon comparat mundum coram Deo, eademque ratione collecta est stella omnis.

CAPUT XIII.

Mundum esse animal mortale, & quid extra ipsum esse queat.

VULT Aristoteles extra mundum non reperiri plenum locum nec vacuum, nec tempus, nec motum, sed nihil: Imo Alexander pluresque illius aſſecſæ contendunt, non poſſe Deum extra mundum quippiam producere; primamque ſphæram non eſſe in loco, quoniam non habet quo ambiatur, at ſemper in ſe circumuolui, & communis videtur eſſe ſententia, mundum non moueri motu recto: Quamuis Democritus & Epic. infinitos mundos extra noſtrum ſyſtema extare doceant. Nos autem minime credimus Dei potentiam hoc in paruo globo exhaustam eſſe, terminatamve, licet Copernico longe maioris quantitatis, quam cæteris appareat: Sed foris alia Entia poſſe exiſtere, Deumque poſſe infinitos, multiformesque creare mundos. At num ſint, quis ſciat, niſi reuelet, Deus? Qui intus & foris eſſe creditur, non ſicut in loco ſed ſicut infinitum Ens, principiumque, cui omne innititur Ens. Corpus tamen IESV fatemur eſſe ſuper omnes cœlos, ubi Legislatores ponunt felicitatem, & Pythagoras Entia diuina. Argumentum Stoicorum, quod ſi quis ab extrema ſphæra iacula-

retur lanceam foras, conuincit aliquid ibi esse & non nihil. Si enim abiret lancea, spatium ibi est, sin minus, à renitente corpore impediatur, oportet. Nihilum autem non est ibi, vt aiunt. Tunc enim Sphæra nihili esset infinita, & nihil erit circulare, sicut Sphæra cui adiacet, Ergo ens est. Nec cogitatione assequi possumus esse nihil neq; in mente, neque extra mentem, neq; in in Deo, neque extra Deū. Ens enim finitum esset, & Deus finitus, cui adest non ens. Profecto si ignis vsquequaque infinitus esset, non extaret, Tellus eius contraria nec res alia sibi dissimilis: Ergo si Deus infinitum Ens est, non ens non est, neq; fuit vnquam. Sed Deus ex nihilo dicitur fecisse mundum, quoniam ex nulla materia præexistente, nullaque ex forma creauit eū, sed ex sui esse fecunditate per simplicem emanationem ad hoc esse illum tulit. Qua de re satis, cum in Metaph. luculenter hanc doctrinam tractauimus. Dicam tamen impossibile scitu esse; num recto moueatur motu mundus. Nam qui intra nauem sub tecto fertur, non percipit motum eius, & in I V. libris, quos de re Astronomica scripti contra Aristot. & Telesium & Ptolemæum & Copernicum, diligenter hoc Cortesio discipulo indicaui, simulque ostendi, nec posse ex visu sciri, num stellata sphæra in gyrum feratur, an tellus: eadem enim ad parentia fit moto visu, ac visibili; attamen ex qualitatibus motum coelo affirmavi, negavi vero violentum motum & diuisionem sphærarum, ostendendo vnā modo esse; stellasq; sponte moueri sua, sicut pisces in mari. Abstuli concentricos, excentricos & epicyclos; Physicas de Phænomenis reddidi cau-

di causas; ostendiq; perpetuo solem descendere deorsum magis, ad cremandam tellurem, ideoque non semper ab æquatore ad Tropicos excurrere, grad. 23. & m. 28. semperque obliquitatem defecturam, quoniam prope terram arcus est angustior, nec reuersurum sursum aliquando, vt Copernicus sentit: Nunquam enim obseruatum est ipsum ascendere, sed descensum modo tardare, & à Ptolemæo ad nos, descendisse 31. parte ac dimidia fere, quarum vna est pars terræ semidiameter; easdemque obres anticipari solstitia, & æquinoctia, quæ in anteceden- tia feruntur, sed irregulariter in 6565. annis grad. 77. fere; omnesque in anteriora ferri stellas, alias velocius alias pigrius, qua de re videntur hære relinquere, ac ab occasu in ortum ferri, qui motus est subdeficientiæ non autem existentia, & prædixi mundi mortem per ignem, sicut Heraclitus sensit, & S. Petrus prophetauit; Ergo hoc animal magnum deficiet amisso altero contrariorum componentium vt in aliam præstatiorem à Deo perducatur formam, teste Dauid. Cæterum totius coeli mutatio & anomalia Aristoteli ignotæ, iccircoque ipsum æternantis, clare indicant mundi interitum. Quod autem Telesius dixit maris ope colligatum permanere coelum cum terra, quoniam instaurat telluri per vias spōgiosas, quod à sole aufertur, ac deinde mare idem recipit à pluuiis & fluuiis restitutum, pulcra est sententia etiam D. Basilii. Quod autem Telesius addit, quod coelum non existente hoc in medio coeli terræque corpore humido, recederet à terra, vacuumq; inter eos remaneret, non mihi probatur. Con-

trarietas enim non dissoluit mundum, imo ad vnionem incitat; & partes ad pugnandum alteram contra alteram, & ad succurrendum inani, certando præ altera, alteram occupare illud, & se amplificare, generare, & effundere ab inimica timentem, ac spontanea ira congregi conspiciuntur. Hoc ergo animal ita seipsum perimet sicut febris, quæ feruor spirituum est armatorum ad bellum contra inimicum humorem, dum in perniciem inimici pugnat, totum dissoluit compositum. Hoc arcanum de febre latet medicos, putantes rem esse perniciosam, quam ego iudico vtilem: nisi enim accederetur spiritus contra morbum, & motus pulsusque non velociore solito, vehementiores, & crebriores ederet, & calorem non auget contra inimicum humorem: remaneret ipse victus, subitoque mortuus. Quod repentinis accidit in mortibus, quando non datur tempus spiritui armandi se, ac feruendi: itidem quando in ipso feruore vincitur, nec fit diminutio febris ordinate. Indicium copiarum malignorum humorum vincientium extinguentiumque subito spiritum in angustis vasibus, aut in congressu aperto copia prauorum humorum obnubilantium. At in mundo oppositum continget aliquo pacto. Nam cæli candidi formosique feruor exsuperabit terram atram turpemque & præsens interibit constructio fabricæ, totumque erit cæleste ac nouum, ut sanum sub alia specie. Stultum est asserere mundum sensus expertem esse, quoniam caret oculis, auribus, pedibus & manibus. Hæc enim instrumenta conueniunt spiritui animali; materia crassa, circumsepto; ideoque indigenti foraminibus.

raminibus, quæ sensoria sunt ad sentiendum exteriora: ac instrumentis ad motum & sustentationem crassæ molis quam vectat. At mundo ad motum sufficit rotunda figura, manus eius radii sunt & virtus diffusiva, ad operandum se extendens, non quidem inclusa ponderosis brachiis, impredientibus roboreius, oculi sunt stellæ ac luminaria, quæ vident & videre etiam dant nobis, qui crassa interclusi mole per fenestras sensoriorum aspicimus ægre tunicis carceris nostri impredientibus ea quæ in toto aere ac coelo patent absque fenestris & specillis vidente: siquidem & visus tactus est, perceptioque, ut in seq. patebit libro. Tam stultum est sensum rebus negare propterea quod carent oculis, auribus, & ore, quam stultum est, negare motum vento, propterea quod caret cruribus, pedibusque & igni manducationem, propterea quod caret dentibus, & visum manenti in platea, propterea quod fenestris caret, per quas prospiciat, & aquilæ, eo quod specillis caret. Idem furor alios impulit ad credendum, Deum habere corpus, oculos, manus, &c. Deum obsecro vivum, verumque, ut declaret qualiter non modo rebus omnibus largitus est potentiam & amorem essendi, quales ab eo factæ sunt, sed & sensum bene essendi, ut serventur in gloriam ipsius. Hoc autem nunc examinandum est in cunctis denique rebus.

Finis libri primi.

DE

DE SENSU RERVM

LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

Quæ & quomodo dicenda remanent.

CVM declaratum sit generatim rebus inesse sensum, nunc dicendum videtur speciatim de cuiuscunq; rei sensu, & quid & quomodo sentiat; quidditates rerum & operationes & actiones filebo, nisi quatenus sensum declarant. Nam in Physicis & Metaph. hæc omnia docuimus; quæ in hoc libro præsupposita esse volumus.

CAPVT II.

De Sensu materie.

MATERIAM vniuersalem, locum omnium formarum, sicuti spatium est locus omnium materialium, molem esse corpoream intelligimus. Eam enim Peripateticam materiam quæ non est quid, nec quanta, nec qualis, in mente tantum reperiri, primus dicit Auerr. & alii. Si autem in mente est subiici rebus extra mentem genitis nullo potest modo. Procul dubio corpus substantiale nunc calefit, nunc frigescit, nunc aqua fit, nunc tellus, nunc ignis, & planta, & animal, &c. aptum est ergo in omnem mutari formam, nihil ipsius pereunte. Ergo huius creatum finis gratia, non patitur in vim formarum susceptione

ptione, sed gaudet. Ens enim omne libenter operatur, afficiturque, quod sibi naturale est. Hinc orta est sententia Platonis & Aristot. materiam adpetere formas sicut foemina masculum: quoniam illius est perfectio his ornari: quæ participationes sunt diuinæ pulchritudinis. Ergo ipsa sentit, cum adpetat. Omnis enim adpetitus à cognitione suboritur. Irridet hanc opinionem Auicenna dicens, ipsam carere appetitu, quoniam caret sensu, nec adpetere formam quam habet: iam enim possidet, nec quā non habet, quoniam ipsam non sentit. Quin Telesius recte docet, quod si calor bene possidet aliquā materiam, fit vnum cum illa: totamque vsquequaque penetrat, extinguitque adpetitum frigoris; & hæc sententia vera est. At cum materia non est bene deuicta ac possessa ab vlla formarum adpetere inuenitur quod sibi conuenit, ac sentire. Res deorsum cadentes id declarāt, q̄ sæpe calidesunt, vt carbo accensus, & vinū ac similia: q̄ quo magis terræ appropinquunt, eo magis concitant motū: Hoc à similitudine formali, q̄ cum terra habent, euenire nō potest: cū tellus sit frigida, siccaq; res vero cadentes interdum calidæ humidæque: Nec à calore, qui potius sursum ire cupit, ergo materię tribuendum est: Quæ, quando non est deuicta à calore, quantus possit ipsam sustinere in sublimi, aut mouere, nec à frigore à quo possit immobilitari, ipsa sibi relicta non potest se pensilem sustinere, quoniam hoc esset agere: ipsa autem ad patiendum non ad agendū nata est, & illo, nō hoc gaudet: ergo cadat in terram commune fulcimentum necesse habet. Et quo propinquat ei-

G

dem

dem, eo concitat motum quem odit; instar animalis finē fugæ concitantis; Ergo falsa est Peripateticorum opinio quorundam res graues motum accelerare, cū à vicina terra consimili confortētur; ita enim glebis concitatio, partibusq; modo terrestrib. conueniret; at in omni cernitur corpulentia, etiā inimica terræ & aquæ, licet ad extinctionē properet sui; Ergo materiæ est à sensu. Tribuere enim id copię aeris semper magis accumulatæ super cadente re vt aiunt, negat ratio opposita: nam è contra plus aeris addensatur sub re cadente, aptiusq; tardare impetum. Profecto hic adpetitus, vt Auicennæ respondeamus, nascitur à sensu non animali sed naturali. At cum omnes sensationes à prima sapientia emanent, similes sunt ad inuicem, ita & ad petitiones. Et materiam dicimus nō adpetere formam quam habet: sed frui illa, & ex eis fieri compositum & consensum, quo idem sapiunt, idemq; volunt; adpetere vero alias formas, quādo disposita est ad illas, nō autem penitus informata: vt tepesfacta plus caloris appetit, quoniam & ipsa tepiditas augeri cupit. Item existimandum est, eius adpetitum sensumque conformari, ad sensum omnis formæ, ac ipsam non pati dolorem nec voluptatem per se dum transformatur, sed ex accidenti, vt experimur in carne nostra incisa aut cōtusa, non modo temperiem informantem dolere, sed & calorem, & corpoream molē ex quibus ipsa constat temperies. Communi ratione idē suadet, nam cum habeat ipsa potentiam & adpetitum Essendi, ad finē, cuius gratia creata est à Deo; sensum quoque habeat essendi materiam, & non nisi materiā esse cupiat, sicut & omnia entia sentiūt Esse, amantq; esse & ab-

ominatur non esse. Præterea quoniā iners est, informisq;
apta ad omne artificiū formāq; recipiendū; est ergo inui-
sibilis, quoniā in visum nō potest agere passiuā res, ergo ni-
gra, tenebricosaq;: Tenebræ n. ita apertis, sicut clausis spe-
ctantur oculis: nec tenebra est actiua qualitas, sed passiuā,
materiē cōueniens, & calore lucido priuatus carbo ostē-
tat materialē nigredinē q̄ luci mista rubescebat. Ergo pu-
tandū est ipsam adpetere colorē, variisq; ornari formis. I-
tem cū passio sit sensus, ipsaque ad patiendū aptissima sit,
ad sentiendum quoq; idonea est. Dicunt alii natā esse ma-
teriam ad recipiēdas formas: ideoq; adpetere nō adpetitu,
sed instinctu, sicuti sagitta à sagittario impulsā. Hoc re-
probatur eisdem rationib⁹, quibus in præcedenti lib. ostēsum
est, instinctū esse sentientis naturę impulsū. Atq; si hoc
illi naturale est, necessario sentire Opinionē Lucretii, q̄ o-
mnia corpora deorsum appetāt sed tenuiora à grauiorib⁹
fursum extrudi, alibi reprobauimus, ipseq; reprobatur ignis
nullis machinis cōpressionibusq; deorsum premi patiēs,
volensq;, sed ciuitates & mōtes eleuans, vt fursū petat, dū
non extruditur sed intruditur à grauiorib. Reprobauim⁹
etiam q̄ asserunt, omnia materialia corrūpi, quoniā ma-
teria aliam adpetit formā: Sed diximus illas modo corrū-
pi res, q̄ contrariū habent præpotentius. Ideoq; viscera ter-
ræ nō corrumpi, q̄ à cōtrario distant valde: Solēq; ppe-
tuo viuere, quoniā tellus eius inimica eas non habet vires
summas, quibus ipsam transmutare interimereq; possit.
Formas nō educi de sinu materiæ, sed ab agentibus ingeri
causis, alibi scripsi, & sequens docebit sermo.

Necque animam, neq; sensum, neq; formam ullam de materia sinu educi, sed ab agentibus effundi causis.

TVRPITER sibi contradicentes qui materiam prope nihil ponunt nec quid, nec quale, nec quātum, omni-que priuant sensu, dicunt e contra, formas essentielles accidentalesque de materiae gremio educi, animamq; sensumque ex ea oriri, & non à causis agentibus. Nam dum elementa priuant sensu, ac simul ex eis animalia sentientia constitui cernunt, coguntur ex materiae sinu virtute agentis animam producere. Hanc opinionem alibi à nobis reprobata, vt totum declaremus sensum, hic examinare oportet. Palam est quidem materiam conuerti in formam non posse, naturam passiuam in actiuam, nec formam perpetuo in materia manere, nam perpetuo informata esset, & non pura potentia, vt volunt, & cum à frigore informatur, impossibile est intus cōtinere caloris formam. Nam regnum in ipsa contrarium omnes illius penetrat latebras, suoq; conformat esse: Ergo nullatenus successura forma in materia præest; sed e contra videmus, omne simile suū pducere simile, & cū ignis generat ignē, non ducere de ligno ignē, sed ipsūmet præbere ligno ignē, seipsum multiplicando & effundendo. Nec quidem ex tenebricosa mole lux educi queat; ita & frigus non educere de nostra manu frigus, sed seipsum ingerere, & effundere

funderē in manum experimur. Nam & quomodo ex re calida educat frigus & non potius det? Ergo sensus & anima non latet in materiæ sinu, sed producitur à generante causa sui ipsius diffusiva; Alioquin esset creatio ex nihilo, aut manifestatio formarum infinitarum, & similitum & cōtrariarum simul abditarum in quavis materiæ parte, nec infinitis formari potest, ut aiunt. Dicunt materiam esse in potentia ad formas non autem actu. At (inquam) hæc ipsius potentia passiva est, & receptiva formarum, si quis det, non autem actiua & formalis & dativa. Igitur dicere quod ipsa est in potentia formæ omnes, est dicere, quod ipsa potest recipere formas omnes, non autem dare; & hoc affirmo. Alii inepti adducunt seminum exemplum, ut frumenti, in cuius grano est frumenti forma quam edit actu cum terræ seminatur. Stulta fallacia: Semina enim habent ideam generantis ac virtutem actu, licet ligatam in materiæ densitate: Quæ excita à terræ calore & mollificata eius densitate, ipsa virtus vigorem sumit operandi, & quod in generante faciebat, faciendi, ideoque molem ad sui principii similitudinem effingendi. At in osse, in lapide, in pluma non fit forma frumenti, quoniam non habent intus virtutem frumentariam. Et quidem ex quolibet quodlibet oriretur, si à materiæ potentia & non agentis emitteretur forma. Et fabulosa est stultitia, quod de materia incorporea, ut ipsi dicunt, educatur magna mundi corporeitas, & de insensata sensus, & anima, & de non calida calor, non autem de calido agente; & quoniam agens tunc perfecte producit,

cum bene materiam disposuerit, affirmandum est, ab eo formam introduci, propriam effundente similitudinem. At quoniam corporeitas materialitas est, vt in Metaph. probauimus, eamque vident triangulum fieri, & quadratam & circularem, cogitant formas quoque actiuas esse materiæ filias. Nec intelligunt materiam esse corpus substantiale per Essentiam, aptum ad recipiendos innumeros terminos quantitatuos figurasque. Item nec intelligunt, quod ponētes ipsi formam æque ac materiam principium rerum, dum de materiæ sinu ipsam educunt, non principium ponunt, sed finem & effectum, & non causam primam. De quibus affirmant quod ex alterutris nō fiant. Quapropter antequam vltius progrediar, de anima & animatis dicere necessarium arbitror.

CAPVT IV.

Ex fabrica & origine animalis; animam esse spiritum tenuem, calidum, mobilem, aptum pati, proptereaq; sentire.

LIQVIDO constat lucem caloremque solis non in aere gigni, & in terra eductos de materiali gremio, sed ab ipso effundi sole. Præsertim intra frigidam glaciem ex cuius latebris oriri, nisi stupidissima affirmaret bestia. Hic calor sub terram penetrat & abscedente sole remanet, disponitque ipsam in varias formas; vbi liquidam reddit, producit aquas, oleum, gummi, vbi indurat, lapides, metalla,

talla, &c. vbi attenuat, fumum, vaporemque & ventum quorsumlibet mobilem: vbi autem ingenerat spiritum qui exhalare nequeat, vel disrumpit vel intus remanet: Ergo quando producit animalia, spiritum intra corpulentiam generat: animal enim mouetur sicut spiritus, & quiescit sicut corpulentia; Continetque intra se liquores, sicut aquam & oleum. Componitur ergo ex vasis solidis continentibus, & ex contentis liquoribus, & ex spiritibus impetum facientibus, vt bene loquitur Hippocrates. Anima ergo est ipse spiritus tenuis & calidus ingeneratus in humore intra crassam molem, vnde egredi prohibitus ipsam effingit, formatque ad vsus permanentiæ vitæque communis: & quoniam ipse suo calore se attenuans exhalat & humores consumit, & corpus exsiccat, efformauit vasa, quibus possit alias res sibi similes conuertere in substantiam corporis, & humoris & sui: Ergo ædificauit os, quo deglutiret, dentes vt conterat, reddatque aptas transire eas in partes, in quibus fit imminutio; ventrem vt coquat, venas vt transferant, iecur vt absoluat, perficiat, distribuaturque: arterias vt viuificent, cor vt in spiritum attenuet, pulmonem, vt ventilet, purget, retineaturque; caput, in quo habitat ipse princeps, ossa ad sustinendam machinam; futuras ad flectendum & erigendum, nervos, in quos excurrat, trahaturque, quo opus est quasi funibus, pedes quibus se ad cibum & ad amica Entia conferat; & ab inimicis fugiat, carnes ad custodiendam machinam, ne lædetur ab æstu & gelu, & obuiantium contusionibus;

tionibus; ungues pro armis, pilos pro leui tegmine, vel plumas ex excrementis, vel squamas facit; aliaque organa ad alios vsus expellendi excrementa, & admittendi res utiles; sensoria autem quibus agnoscat, quæ profint quæq; obsint. Itaq; non est putandum sensum esse, habere oculos, aures, nasum, linguam, cum & in mortuo animali, neque oculus videat, neque auris audiat, nec nasus olfaciat: Sed sensum esse perceptionem passionis, in ipso tamen spiritu viuidiorem. Qui aures efformauit, & in eis tympanum, in quo motus sentiat, & per motus mobilia absque læsione; & speculum oculorum ad excipiendum lucem affectam illuminatis rebus, quas ita simul videat non læsus: Nasum vero qui admittat vaporem exhalantem omnibus ex rebus, vnde ipse iudicet, num possint suæ instaurationi utiles esse, aut noxiæ; dum ab eis aut viuificatur, aut infestatur, sic & linguam spongiosam ad imbibendum contritum cibum, ipseq; ex sapore (qui calor escæ natiuus est incorporatus) pernoscat, utilisne sit cum sua substantia nutriendo ipsi suæq; domui viuæ, quæ corpus generatim adpellatur, nec ne. Quos ergo vulgus appellat sensus, sunt partes corporis graciliores, ac perforatæ per quas ingredi queant res sensibiles, cum parua læsione ad sentientem iudicantemq; animam: Non autem sensus: Verum omnem sensum passionem esse & fieri tangendo tot modis, quot tangi potest spiritus, alibi demonstrauius, nec non & hic demonstrabimus, &c.

*Spontaneas generationes, earumque euentus
idem ostendere.*

NATIVITAS, mors, passionēs, operationesque animalis omnes declarant, animam esse calidum, tenuem spiritum, aptum quavis passione affici, & sentire, & corpus vectare: Proptereaque dicitur anima, quod animet agitetque impetu, quorum accurrit collectus. Ideoque alia Entia licet sentiant, animalia non vocentur. Semen hominis aliorumque animalium frigefactum, non est prolificum; nec calefactum nimis: quoniam aut extinguitur, aut exhalat spiritus innatus: sed blando fotum calore formatur in animal; idcirco in vtero, in seminibus, & ovis humi calefactis fit generatio. Oua namque gallinarum sub calido fimo, aut sub calido fabulo, sicut in Ægypto consuevit, non secus viuificantur, quam ab incubante gallina. Oua sericorum in calabria prope ignem excitantur ad formationem. Ipsa ergo anima calidus spiritus videri debet. Caro putrescens, in loco præsertim calido, vermes producit, & urinæ calor in puluere pulices, & vinctuosus sudor humanus pediculos. Quos ego vnus non produco, ac mihi appositi aut fugiunt, aut cito pereunt: meus enim calor illis non conuenit; cum sim ego corpore absolutus exsiccatusque; & spiritibus abundans viuidis, excrementaque tenuia resoluta, non apta ad producendam corticem constipandamque vlla vinctuositate.

H te in-

te includendo spiritui. Aristot. autem (de gener. anim.) id confitetur, in putrefactis (inquiens) facillime ingenerantur animalia, quia est in humore spiritus, in spiritu calor, ut quodam modo omnia animæ sint plena, &c. Videmus sane intra caseum & ligna, & carnes putrescentes calorem agitari (Nam cum sit natura actiuus, agit semper nunquam suæ natiuæ actiuitatis oblitus) itaq; tenuem producere spiritum, qui exhalare nō valens, dum molem suam agitat, sequestrat tantum à communi reliquo corpore: ac proinde organa format, quibus in ea viuere possit. Hoc autem facit calor à seipso tanquam princeps causa, non ab alia principali impulsus, modificatusque: At veluti in nubibus & in fœno compresso ignem generat, nulla ipsum regente aut moderante ignis forma: Ita in putrefactionibus animalia generat, non ab alia instructus anima. Ergo non est organum, ut alii putant, nisi solius Dei, sicut & omnes formæ. Aristot. quoque in IV. Meteor. ait, excreta caliditas in putrefactione componit & architectatur corpora animata. Componere autem corpus, liquido constat esse animæ opus inhabitaturæ, & alibi (de partib. animal.) ait: In omnium semine esse calorem fecundum, proportionem respondentem elemento stellarum. Patet ergo calorem producere animalia, & non ex materiæ gremio, sed ex materia attenuata & calore constitui animam. Cernimus quoque ranas ex aqua crassa, viscosa in calidum puluerem æstate cadente, facta cortice ac spiritali tenuitate intra ipsum produci. Sæpe quoque vidi crines equinos in aqua pluuiali tepida animari fieri-

fieri que anguiculos. Nam dum mollicantur ab humore & calore imbibito, cum sint perforati, humor intus attenuatur spiritusque fit. Quin & fila & funiculos lineos intra tepentes aquas in insecta animalia transire vidimus non semel. Vere ergo omnia animæ sunt plena; quoniam omnibus inest calor. Quod autem mirabilius est, non modo blando ex calore, sed etiam robustissimo viuificari pyraustas in fornacibus cypriis Plinius obseruauit; qui quidem solido cortice gracilique ambiuntur fuso ex liquore induratoque extracti. Vbi etiam patet eundem calorem solis & ignis: vt alibi ostēdimus omnem ignem à sole deriuari, contra Peripateticos. Vitam esse natiui caloris (ergo animæ) permanentiam dixit Aristotel. Et à calore de mortua animalia reuiuiscere palam est. Igitur quoniam ex nihilo non fit anima, nec ex anima mundi, aut ex Colcodea, vt in Metaphys. docuimus; semper autem à calore generari videtur, In glacie enim & niue animalia non oriuntur necessario affirmandum videtur calorem eius causam agentem esse,

ipsamque flatum.

★ ★

H 2

CAP.

Stulte Aristotelem generantis motioni, anima productionem & corporis fabricam committere.

ARISTOTELES autem hanc ab eo assertam doctrinam oblitus, dum de animalium, deque hominis generatione loquitur, negat in semine esse animam, quæ ipsum in tam pulcram efformat statuam, sed neque in primo neque in secundo actu animatum esse vult, hoc est neque vitam, neque vitales operationes habere, sicuti qui nec artem cytharizandi habet, neque cytharizat. Coactus autem declarare quomodo semen inanime animam deinde producat, ac admirabile corporis opificium formet, Respondet hoc semen facere posse in virtute generantis, qui emittit semen; Et quærenti quomodo generans absens aut mortuus post coitum, potest femini dare virtutem animandi & architectandi, dum animam cum semine non iaculatur, respōdet sufficere motum, quem impressit in coitu; qui remanet in semine, sicuti in virga mota agitataque, quæ aliquantum postea, nullo tangente mouetur. Ostultitiam incredibilem! Quo pacto enim motus, qui quasi nihil est, potest animam, nobilissimum Ens producere & corpus fabrefacere, distinguendo, copulando, & affabre elaborando tot ossa, nervos, venas, arterias, viscera, tam mirifica, industria & potestate tanta, quod Philosophi meliores Deo potius committendum

dum esse putant tantum opus, quam calori aut animæ.
Eoque minus Aristoteli id asserendum erat, quo in putri-
dis generationibus spiritum agnoscit. Hic autem do-
cet ex menstruo sanguine, quem anima mulieris emittit
tanquam vitiosum, nec ab animæ viribus conuertibile
in nutrimentum eius, posse motionem, quæ nihil est, o-
pificium tam mirificum efformare. Præterea ut ab eius
exemplo non recedamus, motio virgæ absente motore
continuo paulatimque decrescit deficitque & perit. Sed
in vtero, cui nullam vim actiuam ipse tribuit, & in o-
uis semper huiusmodi motus perseuerat, crescit & perfi-
cit, absoluitque opificium. Non ergo motio est, sed res
bene potens, beneque sapiens. At timet Aristot. ne eadem
res sit agens patiensque; idcirco semen non esse materi-
am foetus, nec animatum putat. Verumtamen in plan-
tarum seminibus videmus germina oriri, spiritu eius ex-
citata, ad formandam ex ipso plantam, & agit calor, ma-
teriaque patitur. Nec dedecet naturalem motum ab in-
terna fieri forma, cum natura intrinsecum sit illi princi-
pium motus: male arguit ergo ex eo, quod ædificator est
aliud ab ædificio & Doctor a discipulo, non posse inter-
num calorem fabrefacere corpus. Exempla eius sunt ab
arte petita & à violentia, causis actiuis extrinsecis, non
autem à natura arte intrinseca: Sed alibi hanc opinionem
reprobauimus. Hic autem concludere liceat, animam
ex infecto menstruo qui abortus & sterilitatem foeminis
affert, & canibus rabiem, & germinibus tabem, non pos-
se oriri, nec corpus formari, præsertim ope motionis, quæ

actus est languidus deficiensque, nihilo proximus; calorem vero causam esse principem, non organum, qui semen conuertit in partes corporis animatas exanguesque; ac deinde sanguinem purum non menstruum, in rubras sanguineasque, vt in Phifico epilogismo declarauimus, & in disputationibus.

CAPVT VII.

*Mortem, aliasque passionēs animalis idem
declarare.*

ITa frigus causam esse mortis animalis compertum est, vt vitæ calor. Omnes enim morientes frigesunt abscedente anima. Non tamen propterea frigus carere sensu, sed animam calore constitui, admonemur; & Arist. in libr. de Iuuentut. vitam esse natiui caloris permanentiam mortem vero deficientiam scripsit. Et quoniam à frigore animal infestatur, sensum amittit, obstupefcitque, & sæpe calefactum reuiuiscit, hoc experimur in apibus muscisque aqua necatis, quæ ad solem positæ, aut in tepente cinere attenuato spiritus, qui aqueus factus erat, & mouentur & volitant. Quod grandioribus non accidit, eo quod plura magnaue habeant organa, quæ ab aqua replentur, & deprauantur: Non ita illorum angusta organa, quæ parum aquæ admittunt.

Præterea in Islandia, aliisque Angliæ Insulis multa animalia hyeme gelantur, de mortuaque videntur, nil mouen-

mouentur, nec manducant, Vere autem reuiuiscunt ad functiones consuetas. Frigus enim non deprauat organa, nec frangit, sed gelat humores, spiritus vero non resoluit, sicut ignis, sed inter humores cohibet. Ita vinum gelatum iis in regionibus dum frangitur, reperitur in centro suo liquidam sui tenuiorem portionem calidiorumque habere; quam aquam vitæ adpellant, & apud eos ita fit, sicut à nobis in destillatorijs. Nihilominus & calor multus occidit animal, foras educendo spiritus & vasa frangendo dissoluendoque, per accidens perimendo, non per se. Nam eductus spiritus in aerem, vitam viuit aeream, obliuisciturque hanc, quam inclusus vixit. Galenus quoque declarat esse calorem natium: nam frigidam deuorans cicutam, moritur homo. Ego autem nil credo cicutæ frigus occidere; cum niuis frigus copiosius, robustiusque non occidat, si deglutiatur. At omnia venena necant, aut quia corrodunt viscera, & spiritum robore vincunt, inficiuntque sicut calx, mercurius, &c. aut quia copiam viscosorum vaporum in cerebrum mittunt, aliaque in vasa, in quibus habitat spiritus; intercluduntque obstruuntque ita, vt spiritus intermanere aut perambulare nequeat: sed ab ipsis suffocatur priusquam eos possit dissoluere, vincere & in spiritum conuertere. Hinc patet contra Aristotelem animam sensitiuam non esse incorpoream, impassibilemque, sed tenuissimam, volatile corpus. Non enim res corporea incorporeæ obstruat viam, aut mortem afferat.

Cum

Cum homo laborauerit, languescit, quoniam paucos habet spiritus, eo quod à labore attenuati exhalarent multi in aerem: Ideoque manducando aut odorando quippiam statim viuificatur. Ergo anima spiritus est; quæ vaporè nutritur, reficiturque & augetur. Bibens homo generosum vinum, inebriatur & dormit, vinum autem hoc vi frigoris non facit, cum calidius hoc magis efficiat, sed quia copiam vaporum in cerebrum emittit, ad quos attenuandos, vincendosque spiritus accurrit: itaque remanent membra absque sensu & motu, quos à spiritu habebant, & hoc est somnus. Ergo anima res mobilis est, quæ neruos intercurrit, & sensum motumque statuae communicat: In necessitate autem retrahitur ad refectionem: Proptereaque vapores somnum afferunt, quod ipse ad illos vincendos colligitur; Labor vero quoniam ipsum imminuit, resoluitque; ipse vero deponit onus corporis, & ingreditur reficiendi se gratia ex sanguine, quem attenuat. Idcirco debilis est pulsus in principio somni, paruus in medio, quoniam in penetralibus operatur, magnus in fine, quoniam foras iam egreditur refectus auctusque ex vaporibus. Porro sicuti vini vapores pauci vilesque inebriant, impediuntque consuetos motus; ita vapores ex fungis infectis & napello confimilibusque succis prauis prorsus spiritum exuperant, extinguuntque. In Epilepsia & Apoplexia id patet, vbi humores multi replent cerebrum, spinamque & neruos, auferuntque motum & sensum. Ad Agnanæ lacum est antrum vbi ingressum animal quasi moritur: ad aquam vero delatum reuiu-

reuiuiscit; Locum ipse consideraui, & vidi terram nigram in eo, veteri igne combustam: nunc autem madefit fugendo lacum propinquum. Quapropter exhalat inde vapor crassus, ater, foetidus, qui subit per narices in cor & in cerebri cellas, spiritusque totus contra ipsum colligitur, corpusque motu sensuque, destituit: Sique plusculum immoretur, penitus moritur suffocatus copia infestis succedentisque vaporis. At parum immoratus, non penitus moritur, sed sensum motumque amittit; Sicut & qui venæ sectione deliquium patitur, vbi spiritus timens ad interiora fugit, exterioraque hominis pauidi demortua remanent: at ab aqua viuificantur, quoniam spiritus inimicum frigus sentiens, subito regreditur foras, ad auxilium membris ferendum in terrore infueto, reuiuificatque: Pari modo foemina vteri strangulationem patiens, vaporibus noxiis suscitatur à torpore; quia spiritus qui ad vteri subsidium confluxerat, reuertitur ad subsidium capitis, sedis principalioris. Carbones quoque occluso cubiculo vapores emittunt faeculentos, qui sua crassitie aggrauant spiritus tenuitatem, caliditate vero vincunt vires spiritus & nigredine foedam lucem spiritus; ideoque occidunt. Eademque ratione pestis ab infecto hauritur aere. Vnde palam fit corporeum esse spiritum, tenuem, lucidum, calidumque, cuiusmodi nos docuimus. Eundemque ostendit animam esse, mors ex ingenti repentina lætitia contingens. Nam dum totus confluit in oculos & ad exteriora, vt fruatur bona vel re, vel nuncio insperatis, quibus quasi beari se putat, suffo-

I

catur

catur seipso in angustia vasorum, & stringitur in liquorem, aut collecto ardore soluitur in tenuitatem, aut à concitatis simul humoribus compressus, mortem patitur. Non sic facile interficit mœror; ipse enim spiritus ad interiora passim colligitur miserum se arbitrans ac propriam abdens miseriam, vel fugiens. Ideoque oculi exigui vmbrosique adparent, ipso priuati lucido, amploque: At in risu & lœtitia lucidi grandes, pleni spiritu, qui ad fruitionem rei lœtæ effunditur, vtque ostendet se beatum, amplificetque, vt pateat corporeum, tenuem, lucidumque esse spiritum. Quod & ira ostendit, quæ est accensio spirituum ad vindictam: Ideoque vultus rubescit, turbaturque accursu eius, nerui ac muscoli tenduntur & non dilatantur, vt in risu. In timore autem mollescunt, deciduntque, quoniam fugiente spiritu semiuacui relinquuntur. Somnum non esse cordis stuporem frigefacti à vaporibus de cerebro gelatis cadentibus, vt Aristot. opinatur, in Phisic. declarauimus; & ieiunio affecti homines, qui absque vaporibus dormitant, idem demonstrant, & cor in somno semper commotum non secus ac in vigilia, & magis. Nec esse cerebri refrigerationem, vt Galeno placet; ibidem diximus. Nam & vinum calidum potentia & actu, & Austri somnum afferunt: Boreas vero frigidus vigiliam & afflictus calore dormiunt: & musica nil refrigerando affert somnum. Ergo est somnus vt diximus, collectio spirituum ad interiora, quiescendi gratia à labore, aut fruendi sono vel refectione; aut succurrendi cerebro occupato vaporibus, eosque vincendi, aut expellendi, aut
vescendi,

vescendi, sæpe & morbo alicubi succurrendo fit passio
per similis somno. Sed de his alibi. Omnis ergo passio, ani-
mam spiritum esse corporeum declarat.

CAPUT VIII.

*Entia omnia ab igne motum habere, animamq, mo-
tiuam esse spiritum calidum.*

ENTIBVS cunctis ignem dare, vt moueantur, comper-
tum habemus. Res enim crassæ frigidæque, vt lapides,
conglatiatæ aquæ & plantæ, & tellus motu carent: At ab
igne in fumum vaporesque tenues resoluuntur, mo-
tumque assumunt, & motum communicant rebus, qui-
bus intercluduntur, aut impediuntur. Sic ventus impellit
ad motum naues, & ignis pilas bombardarū, quin mon-
tes & ædificia prostermit: vapor inclusus tremefacit agit-
que terram. Igitur & animalis motus à spiritu calido te-
nuisque qualis ventus, edinecesse est. Nam & bene frige-
factum nil moueri potest, & abscedente toto vel parte
spiritus, ex toto etiam vel parte amittit motum. Videmus
etiam pulsus ac thoracem moueri semper; reliquum ve-
ro corporis tunc modo, cum animali pacet. Oportet er-
go asserere ipsum compositum esse ex re, quæ semper mo-
uetur, & ex re immobili: quæ tamen mouetur à re mobi-
li, cum illi placet. Illa ergo vult, ergo illa sentit, ergo illa
est anima; ergo anima est spiritus mobilis, tenuis, ca-
lidus. Item enim cælum semper mouetur & ignis, qui
etiam motu priuatus extinguatur; tellus autem semper
I 2 quie-

quiescit. Ergo ex coelesti portione tenui, calida mobili-
que & ex terrestri corpulenta torpidaque constat animal.
Sanguis autem est in eo, sicut mare in mundo, animali
magno, ut copulet vniatque, vtrumque nutriendo, spiri-
tum sua exhalatione, & corpus sua crassitie. Præterea
patet quando nervus repletur fluore, ita ut nequeat per il-
lum spiritus interlabi, membrum illud amittere motum,
afficique paralyfi, aut spasmo; ex virtute autem immobi-
li prodire motum impossibile est. Aristot. tamen omnem
animam incorpoream faciens, coactus est dicere ipsam
immobilem: Volensque docere, quo pacto animali præ-
beat motum ipsa immota, respondet ipsam imaginatio-
ne producere calorem & frigus: quorum altero dilatat,
altero vero contrahit, partes animalis: Omnis autem
motus ad constrictionem & dilatationem reducitur. At
nunquam docere potuit, nec potest doceri aut credi, qua
ratione incorporea anima, nullis dotata qualitatibus,
possit sola cogitatione calorem, frigusque producere, so-
lus Deus id mentali nutu facere potest: & quia dum quis
cogitat, incalescit, & dum timet frigescit, opinandum e-
rat corporeum esse calidumque spiritum, qui motu co-
gitationis incalescat, & fuga absentiaque eius corpus fri-
gescat, ut declarauimus. Nec potest anima, quando
quis in chorea saltitat, tot simul caliditates & frigiditates
producere, quot sunt flexiones, dilatationes & conuolu-
tiones in chorea, & simul, cum præsertim nec cogitan-
do peritus saltandi hos edat motus. Hoc quoque nobis
notum fieret. At bene cernimus, nervos musculosque in-
tendi,

tendi, tumescere & derumescere, nunc spiritu impellente introrsum, nunc extrorsum, nunc torquendo nervolos funes, producendoque motus. Nunquam Aristot. in natura ostendet hos actus ab imaginatione fieri. Ego nunc moueo calamus cogitando doctrinam, quam doceo, & non motus varios, quos scribendo promo. Sed Arist. illi inhærens stultitiæ, quod nequeat eadem res esse mouens motaque, aufert animæ motum: qui & vento & aëri conuenire visitur. Ipse tamen vult ventum ab aëre moueri, tantumque impetum quo prosteruntur quercus, & turres, ab insensibili languidoque aeris motu deriuat. Aerem vero moueri ab igne, ignem à coelo rapi ad motum; coelum ab Angelis immobilibus; omnem ergo motum violentum ponit. Motum vero ignis sursum à generante igne, & non à proprio calore effici: illum vero ab alio generante; sic & graua omnia & leuia, donec eo deuenit, ut spoliet res cunctas proprietatibus suis, donecque violentia.

Quibus de rebus in Phisicis luculenter disputauimus, ostendimusque operationes, quas immanentes actiones vocant non requirere agens & patiens disiuncta, quoniam passiones saltem in voce sunt, & non violentæ, & ab arte. Ideoque eadem definitione cum vectura & ædificatione non contineri. Sed neque calor, quamuis ab imaginatione productus, moueat corpus, nisi quia mobilis ipse, est. A re vero immota motum non fieri, alibi ostendimus. Nec in animali hoc inquirendum, quod ex immota & mobili re compositum, indiget externo immoto fulci-

fulcimento, vt & nauta ad sustinendum pondus, sed in ventis & igne id considerandum erat ex toto mobilibus. Nec montibus inhærere ventos, vt possint moueri, stolidè cogitasset, si rei mobilis immotæque naturas inquisisset in illis: Nec quia à se mouetur, à se discedat anima, vt cum eo Aphrod. putat. Non enim à se tanquam à loci termino mouetur; sed tanquam ab agente actui semper præsentè. De his alibi.

CAPVT IX.

Eundem spiritum esse animam cognoscentem irascibilem, & concupiscibilem, & motricem, contra Galenum.

GALENO (De placit. Hippocr. & Plat.) quosuis spiritus mobiles afferenti, non videntur nerui ab illis intercurrentibus moueri, sed ab incorporea facultate à cerebri temperie manante; & pulsus à facultate emissa à cordis temperie; ergo & motiones nutritionis & veneris, facultati temperamenti iecoris tribuendi videri debent. Ipse enim has tres temperies, tres esse animas, hoc est, rationalem, irascibilem, & concupiscibilem, & rationali duntaxat tribuit sensum, discursum, memoriam & imaginationem; cæteras vero etiam sensu priuat. Nihilominus vult has obedire & repugnare rationali, prout libet: Cuius tamen præcepta nec sentiunt Galeno. At Plato huius sententiæ post Pythagoram & Hippocr. Author, sensum tribuit

tribuit irascibili, & concupiscibili vt ita agant. Veruntamen difficile est ab ipso sumere corporeæne sint an incorporeæ: tametsi omnem animam, per se mobilem esse ponat. In Apologia contra medicum Veronensem pro Telesio has examinaui opiniones: Hic id modo referam, quod confert ad probandum sensum omnis animæ, ac motum in calore consistere.

Quando irascibilis vult parare vindictam, aut concupiscibilis bibere aquam noxiam febricitanti; aut prohibitam adire venerem controuersiam in nobis & pugnam sentimus à rationali docente has res noxias fugiendas esse: ac sæpe iuxta eius consilium fieri, vel contra superatam cedere iræ aut cupidini: In omnibus hisce actibus necesse est tribuere sensum irascibili & concupiscibili. Non enim rationalis frenarentur argumentis, nisi illa perciperent, auscultarentque: Stupido enim lapidique quid persuadeas? nec ratio illis cederet, nisi doceretur aliquid boni esse in re vindicabili aut fruibili. Si ergo irascibilis & concupiscibilis id persuadent rationali: Ergo & ipsæ sentiunt cognoscuntque valde, cum & rationalem conuincere queant. Si autem ratio ipsa sibi persuadeat sequendum esse obiectum iræ & cupiditatis, ergo vnica est, solaque eademque anima, quæ argumentatur ad vtramque partem; & dicit bona est venus, sed cum voluptate sua secum affert, deinde damnum; itaque perpendit examinatque damnum & vtile, & mox sectatur id, in quo plus boni inuenit, in illo tunc. Nam futurum malum tanquam semicertum

certum negligit sæpe. Hoc autem patet in disputationibus Philosophicis, vbi vna rationalis liberando argumenta contraria, nunc huic, nunc illi sententiæ adhæret, dum veritas dubia est. Postremo tamen veriolem sectatur: vel quam vtilitas aut voluptas veriolem facit videri. Ergo vnica est anima; vnus scilicet spiritus in toto corpore, in variis vasibus, habitans & operans. Sed diuersitas & incertitudo obiectorum, mistorum ex bono & malo, variaeque actiones efficiunt videri animas multas, essentialiterque diuersas esse in brutis. Nam canis vellet prensare carnem, & timet heri baculum simul, videturque disputare quid magis agendum. At in homine reperiri rationem, sed altioris ordinis repugnantem rationi & prudentiæ sensus carnalis, vt Apostolus docet, posterius demonstrabimus. Porro temperiem cerebri, non esse animam sed formam straminis & cubiculi animæ, alibi ostensum est. Nam & animal nil cerebri temperie mutata subitanam oppetit mortem in magna lætitia. Item à corpore foetido si spiritus afficitur subito, vacillat & intermori-
tur, & spiritibus in patiente vtero occupatis, sensus in capite non est, vbi sensitivam & rationalem Gal. temperiem locat: Sed vel foetoribus vel odoribus ipse Gal. in caput reuocat spiritum & sensum & motum. Neque enim à foetore temperies sensum recuperat. Quin & ipse cum Aristot. cerebrum nil sentire alias fatetur. Iuuenis Smyrnenfis, cui apertum fuisse cerebrum, refert Galen. & mortuum non fuisse, ostendit cerebri temperiem non esse animam, sed ipsum spiritum, qui se abdiderat in cerebello, & spina.

& spina. Non autem exhalauerat (vt Galen. putat) posteaque reuersus est in domum à medico reconcinnatam. Quod non perpendit Galen. ideoque dixit spiritum non esse animam, sed temperiem fractam & reconsolidatam. Præterea timor consistens in apprehensione mali, à sola rationali tam cito apprehensi cessare simul facit iram, & animositatem & concupiscentiam veneream repente. Stupida autem irascibilis & concupiscibilis non apprehendentes, nil ita conciderent, saltem subito. Omnes ergo spiritus iidem vna sentientes.

Præterea nec irascitur ad vindictam homo verberatus à patre, aut à præceptore, nec contra alios vlciscitur casu lædentes aut infamia, sed cum modo per contemptum tangitur, aut conspuitur aut maledicatur. Cognoscere autem præsertim subito contemptum, qui quasi nihil est, & parum mouet sensum, sed discursu noscitur, non est actus insensatæ temperiei; sed bene cognoscentis virtutis. Præterea committere imperia, dominatus & arma insensatæ irascibili, vt Galenus facit, insensati Philosophi est: Summa n. arte & ratione illa tractantur. Imperare enim homo cupit, & vincere, vt contra hostes præualeat, ab illis se tuetur, vtq; æternetur & Deificetur. Res summæ sapientiæ tribuenda. Pari modo appetitoria cibi copiam multo coquit calore, paucos vero paucos, quasi peritus coquus preparat, distribuit corpori; singulis partibus congruentem adducendo, & deperditum instaurando. Quod quidem absque sensu ac ratione non fit. Appetit coitum vt æternetur, & formosiores amat, vbi semen

K

melius

melius viuificatur & producit, & iuenculas, non anus, in quibus tabescit & extinguitur. Hic autem summæ rationis actus sunt. Et licet non fiant consilio nouo, indicant perfectam scientiam agentis. Non enim peritus Cytharista consulet, quam pulset chordam, sed tyro. Quoniam vero nocent, si actus præter tempus & locum & rem, dubitat secum interdum spiritus, disputatque, vnde de vno fit quasi, videturque duo.

Præterea liquet spiritum tumescere pudenda, & musculos & nervos, quos ab incorporea facultate tumescere nullo pacto asserendum videtur. Ergo falso illi adscribuntur huiusmodi actus & quidem Gal. fatetur, nervos opticos & spinalē medullam perforatos esse, vt intercurrens distribuatur spiritus: Postea tamen comminiscitur facultatem. Vesalius autem illo deterior, quoniam poros non videt, negat. Profecto ex multis constare filis nervos palam est, quos si elixaueris, comperies in filis foraminū signa: sed ita exiguum, quod sufficiunt congruuntque tenuissimo spiritui: & quamuis laterēt visum oportet tamen illa fateri. At Gal. ait, quod veluti lux incorporea à sole defluens, si quid opponas, non penetrat: ita facultas incorporea per nervos humore plenos non penetrat in spasmum. Ast hoc ipsi affirmare non licet, ponenti, calorem quoque natium corporeum esse imo compositum ex quatuor qualitatibus, omniaque ex quatuor contemperatis elementis componenti. Quapropter hanc incorpoream facultatem ex corporea cerebri temperie deriuare non potest. Nobis autem congruenter patet, temperies cerebri

cerebri & cordis, & iecoris esse materiales & corpulentos nec virtutem habere diffusiuam, sicut sol, vt possit incorpoream virtutē tam procul mittere ad exteriora & subito, atque reuocare, vt contingit in motionibus animalis, & quidem opaciores & densiores sunt nerui quam humor, ergo hic, qui peruius est magis, non impedit facultatem. Et quid dicet in spasmus sicco? Nititur nihilominus ostendere Galen. virtutem pulsatricem & adpetitoriam carere sensu: Eo quod nos cupientes ipsas ab operibus suis reuocare nequimus. Nemo enim imperare potest pulsui & cordi ne sic moueantur, aut à motu vt cessent: Nec iecori, ne coquat, nec transmittat sanguinem; aut ne cibos noxios retineant viscera. Potest autem sponte crura & manus mouere & sistere vt lubet. Ergo aliæ (inquit) sunt actiones voluntariæ sensu & ratione factæ; aliæ naturales ac vitales absque sensu. Patet etiam affecto corde pulsus demitti, & animositatem concidere: & male affecto iecore non nutritur animal, & adpetitum amittit: affecto autem capite deprauatur memoria, discursus & sensus, & ex corde nascuntur arteriæ, vbi etiam sunt latiores, & corpulentiores habentque stipitem, cui aliæ sunt quasi rami: Ex iecore venæ, vbi etiam latiores sunt: ex cerebro autem nerui, instrumenta motuum arbitrariorum. Ast hoc neque ab ipso Galeno affirmari potest; quippe qui in libro de semine demonstrat contra Aristotelem, ex rubro sanguineoque menstruo non posse formari ossa, neruos, venas arteriasque & cartilagineas albas, exanguesque, sed

ex femine illis persimili: Sic inquam ego, non posse deri-
uari ex corde & iecore sanguineis rubrisque venas & arte-
rias, sed omnes oriri ex cerebro albo, exanguique quales
sunt ipsæ. Hippocrates quidem (in lib. de foetu) demon-
strauit primo hæc vasa & canales ex femine fieri, ac dein-
de fugere sanguinem, ex quo primo formatur iecur, &
mox caro, eo resudante. Quod luculenter in Apolog. &
disputationibus ipse ostendi: Stipitesque arteriarum ve-
narumque dilatari in prædictis visceribus, non quia ab
eis manant, sed quia ab eis bibunt sanguinem largiter,
quem in cerebrum deferant originem ipsarum, & per
corpus vniuersum, ita riuuli in fonte parui sunt, & proce-
dentes dilatantur, & ingurgitantur. At vocalis arteria la-
tior est in cerebro, & inde deorsum labens ramificatur in
pulmone, & minoratur, quoniam ab ore flatum haurit,
deorsumque infundit. Omnes quoque membranæ ac
nerui ex cerebro per anatomiam comperimus, ossa-
que ab caluaria. Propterea autem (vt respondeamus
Gale.) intercepta filo arteria non pulsatur cerebrum versus,
vti cor versus: quoniam sanguis ex corde in ipsam influ-
ens aggrauat spiritum: qui vt amoliatur onus, dilatat strin-
gitque arteriam, ipsumque ita attenuat in spiritum: ex-
pellitque per fibras ad nutrimentum carnis: ex cerebro
autem non influit sanguis quoniam in ipso est regia au-
la, & non culina. Perditur ad petitus non modo affecto
iecore, sed etiam pulmone & ventriculo: Nec tamen pro-
pterea ventriculus quartam habet animam: Ita etiam
perditur animositas quocunque ab vlcere & dolore cu-
iusque

iusque partis; nec tamen sunt partes partibus animæ. At quidem adpetitus omnis, & ira & amor & sagacitas & vis subito perditur, vbi animales spiritus prave afficiuntur: veluti cum nuncium pessimum affertur, aut vapor quispiam infectus subit caput, sicut ad antrum Agnanæ euenire diximus; vt pateat ipsum vnum esse totam animam. Nec quidem repentina corrueret morte nil læsis visceribus & corpore animal vllum, si ipsorum anima esset immortalis incorporea que. At quoniam spiritus est lucidus, mobilis que potest subito opprimi humoribus, vaporibusve infestis eius vasa occupantibus; vel ipso se effundente, plus quam proprie conuenit Symmetriæ. Iubere non potest animal, arteriæ & cordi ne agitentur, nec aliis visceribus, vt functiones intermittant, non quia in eis spiritus alterius substantiæ insint, sed quia tenuissimus spiritus tam mobilis, motu priuatus extinguitur. Iccirco non potest sibi met mortem imperare, bene autem potest vasa disrumpere & abire. Nec sibi potest anima rationalis iubere ne velit, neve intelligat; non tamen ob id duplex est, aliave à se ipsa.

Præterea pulsus instaurat spiritus continuo exhalantes, iccirco nunquam cessat, nisi in apoplexia, quando spiritus suppetias it cerebro, arteriæque remanent exiguo cum spiritu crassoque, non adhuc bene perfecto; Ex quo patet pulsus ex capite oriri quando quidem in hac & in cæteris ipsius passionibus perditur, aut imminuitur, & solo mœrore aut lætitia aut cogitatione intenta variatur. Nec quidem ita eueniret ex consensu cordis, vt dicunt

medici, nisi & cor ipsum sentiret cum eis: Hoc enim est consentire. Nec assignari posset, quid faciat animale esse vnum, nisi vnitas inesset spiritus. Hæc enim viscera separata essent veluti ciuitates tres (ne discedamus ab exemplis ipsorum) quarum si mutuo se non sentiunt, non est mutuum auxilium. At quidem patet in attente Philosophantibus ægre cibum concoqui, & ægre arterias pulsare; iidem ergo spiritus speculationi operam dant; proptereaque hos actus deserunt, aut pauci remanent ad hos vsus, non adhuc absoluti, sicut senes consilio interfunt, iuuenes ludo natiuo.

Igitur si tam necessarius est pulsus, ad reficiendum spiritum continuo exhalantem, vt flamma candelæ, intermitteri non potest, sed nec nutritio omnino: Respiratio vero aliquantulum. Ipsa enim infundit ventum cordi, sicut folles, ad excitandum viuificandumq; natium calorem & conuertendum sanguinem in spiritum inter arterias, ipso simul vento in spiritum transeunte. Hic autem ergo si cesset natiuus calor, spiritusq; foras egrederetur, dum à vento non retruditur intro, sicut à follibus intruditur lignis calor, qui accendat magis, seq; augeat, viuificetq; de substantia ligni: Hac ratione moritur quis non respirans, qua ignis non insufflatus. Hic caue Aristot. errorem & ex parte Galen. qui respirationem fieri putant refrigerandi gratia æstuari cordis. Neque enim in frigidis morbis & temporibus fieret, vel minus fieret: cum tamen in hyeme sit maior. Item intra stufas vbi calidus est aer, nulla fieret respiratio, ne calori calorem addat. Ergo alium fit ob vsum.

sum. Neque præterea Deus tantum ignis cordi dedisset, qui continuo frigore indigeat ab aere: Et Aristotel. plus errat, qui & cerebrum frigidum, vt cor refrigeret factum esse stulte asserit, duasque illi infrigidationes necessarias ponit. Sed quidem patet tale artificium vt subministret vitam & spiritum viuo igni molendinoque animato datum esse.

Quapropter liquet motus necessarios magis, intermitteri posse minus, indicium quod calor omnia operetur, qui sibi nequeat imperare contra se, quodque princeps sit, & non organum. At quidem bene intermittere, & retinere motum brachiorum & pedum posse quando libet: propterea quod huiusmodi motus non fit ad ipsius instaurationem immediate, sed sectandi gratia commoda, fugiendique incommoda, & quod statuam animatam quiescere oporteat, ne dissoluatur. Itaque prouidit spiritus sibi; vt semper moueatur, & corpori ne moueatur, nisi quatenus sibi opus est; non magis. Hinc incusandus videtur Gal. valde, quod cerebro per se immobili tribuat vim motricem, non autem mobilissimo spiritui. At dicat quæso Gal. cur natura cerebrum finxit molle, duasque in occipite ex illo aulas ædificauit spatiosas, vnâ vero in posteriori syncipite; & vnum in medio paulo inferiorem, vbi tot cōplexæ arteriæ formant quasi rete; quod agitatum emittit spiritus multos reficientes vniuersitatē: estque sicut mensa capitis, in cænaculo inferiori, veluti anteriores sunt aulae regiæ, in quibus spatiatur: Posterior vero est sacellū & studiolum, vbi consilio & contemplationi

plationi se abdit; & ne sit ab osse illi molestia, parietes, sic molles fabricauit; Aliud respondere non potest, nisi quod nos, & fateri, cerebrum esse domicilium anime, & non animam animatorum.

CAPUT X.

Ex concoctione, nutritione, augmento & decremento spiritum esse animam: operarique ut principale agens, nec posse ab anima regi, nisi ipse sentiat preceptum.

NVLLI dubium concoctionem in ventriculo fieri, deinde in iecore perfici; & per venas distribui, & in particulis ad quas fertur absolui & coalescere: succiq; partem in corde flatu spiritali: & delatum arteriis corpus viuificare, & in cerebro vniuersitatem reficere. Cum autem hos omnes actus operetur calor; quis neget illum animam esse? Imo Deus confirmat (Genes. 9. c.) dicens ad Noe, ne vescatur sanguine animalium, quoniam sanguis (inquit) illorum pro anima est; quasi aperte dicens, spiritus qui in sanguine & de sanguine fiunt esse brutorum animam. Et inter Entia cuncta comperimus ignem fere vnum deuorare, nutriri, & augeri. Concoctrix ergo vis ac nutrix ab eo est. At Aristot. (2 de anima. & 1.) econtra ait ignem deuorare absque modo; & quot adposueris ligna comburere in infinitum, animal vero cum modo certo coquere & ad certam determinatamque quantitatem crescere.

etescere. Ergo calor est animæ instrumentum, ait, ab ipsa modificatum. Cui respondeo non posse docere, quomodo insensatus calor ab anima regitur. Item ignem robustum robuste deuorare, ignem vero animalis imminutum blandumque esse, & calefacere quidem semper & coquere sicut ignis, sed iuxta proportionem. Nec posse amplius augeri animal, quoniam auctus calor eius partes plures tandem exhalare facit de substantia corporis, quam in ipsam de cibo conuertit, & tunc fieri decrementum, sicuti in pueritia fit augmentum, quoniam tunc blandus est calor, & æque fundit ac belle cibum insuetum, & non adeo calefacit corpus, quod multum exhalet, sed plus illi aggenerat quam tollit.

Postmodum in iuuentute crescente calore, corpus aliquanto magis calefcit & exsiccat, & color non est vt prius, albus, & caro tam mollis; abscedente tenuitate, quæ sui mistione mollitiem & candorem faciebat. Veruntamen crescit semper, dum calor plus addere potest, quam resolueret; & in roboris perueniens statum, qui homini esse solet in 25. anno fere, tantum educit, quantum inducit substantiæ: ideoque machina cessat crescere. Sed cum maxime auctus fuerit deinde calor, plus exhalare de corpore facit, quam eidem ingeri. Itemque corpus induratur magis, nec proinde transitum succis nutrientibus dat, & calor auctus resoluit spiritus plures; remanentes vero nequeunt bene fundere, distribuere, & nutrire. Itaque curuatur corpus, crispaturque deficiente succo, & calor propria actione imminutus remanet in excrementis, &

L suo

fuo albore albefacit pilos, qui prius à multo calore adu-
rebantur & nigrescebant, ipso cum alba tenuitate exha-
lante, & faciem materiæ atram manifestante: Tan-
dem paulatim nutritio perditur, & spiritus exhalat de-
ficitque, sicut lucernæ flamma deficiente oleo, quo
nutriebatur; & tandem totus, qui remanet spiritus exilis
exiguusq; exhalat, & secum mens à DEO nobis indita, &
remanet corpus carbo extinctus aut lychnus concrema-
tus. Hæc autem mors animalis absque dolore fit, cui
similis est per Phrysin; cæteræ vero cum dolore. Nam
aut inflammatio destruit organa, aut cruditas implet
vasa, aut distillatio suffocat; ipseque qui in qualibet
fibra carnis, & sanguinis & nervositatis viuit, violenter
eradicatur de suo habitaculo, quia multus est, multoque
humore irretitus, pastusque. Quare videat Aristotel.
quod sicut incendium ligni & lucernæ deficit seipso, ita
animalis vita: Et sicut illeurit calor, ita & iste pro-
rata; & sicut ille vento vel humore nimio
perimitur, aut fracto vase,
ita & iste.

CAPVT XI.

*Diuerfos modos sentiendi significandique, ostendere
unicum sensum in omnire.*

RES quæ non tangit nec mouet nos, nil sentitur. Quæ procul sunt à nobis valde, nec vnquam appropinquarunt; & quæ corporeo tactu communi nobiscum carent, dicuntur ignotæ prorsus. At si quo pacto similes sunt rebus, quæ nos tetigerunt, per similitudinem à nobis agnoscuntur. Hoc nos vocamus sentire in simili: alii autem vocant discursum; quoniam à simili ad simile aliud spiritus mouetur cognoscendo: Quando vero notæ fuerunt atq; perdita notitia instauratur videndo quid simile excitans notitiam sopitam, hoc vocamus resentire; alii reminiscentiam. At cum rem nunquam in rerum natura visam sentimus veluti montem aureum, aut certimanum, aut Acephalum: Hic nobis vocatur sensus cōplicatus aut disiunctus. Aliis vero imaginatio. Potest quidē sic sentire spiritus, quia natura passibilis est mobilisq; sicut aer, ita quod remanet in ea affectus mouentium obiectorum: Sicuti in aere & in aqua cernimus. Ipseq; postea copulans diuersorum obiectorum motiones diuersas, diuersa cōponit sensibilia simul; aut diuidendo eundē motum, facit imaginē truncam & compositam vt libet, & diuersis ex causis, in somno fiunt magis præter voluntatem, aliunde excitatis motibus sopitis diuersorum. Hic deceptio fit: si n. credit spiritus has imagines veras esse, vt in somno falsus est; aut si verum repræsentare putat,

vt in vigilia, mendax est. Veritas enim est ipsa rei Entitas. Attunc cognitor verus est, cum eas cognoscit, sicut sunt, falsus autem quando sicuti non sunt. Sed in mundo non est falsitas & mendacium, quoniam res est omnis, sicut est sibi, non autem nobis. Quando multa similia sentit spiritus, quoniam ab illis consimili immutatur modo, vnoque: adprehendit ea multa quasi vnum, ac nomen vnum imponit commune illis omnibus. Dum enim vult aliis rem significare quam sentit, coactus est fingere in aere respirato similitudinem illius rei motibus in ore sonantibus, quas reflectit in varias figuras, prout vario modo afficitur à rebus, quas sentit: itaque primi locutores, ex accepta passione formarunt nomina; & Græcus dixit *τῆρας*, à ligni percussione: & Romanus verbero, à loro vibrato, & non Batto & Botta, ab ictu boante; At quoniam variæ Nationes vario afficiuntur modo, & varium modum exprimendi aeris habent; Nam Germani impetu quodam, frigore retrudente spiritum eloquuntur; iccirco multas consonantes pronuntiant literas; Veneti liquidas vocalesque multas, quia solum liquidum incolunt: Hispani prolixas voces vocalibus & sibilantibus spiritibus ex calore & acumine regionis: Itali in medio climate mediocres sunt inter vtrasque: At antequam solita telluri propinquus fieret, multis consonantibus latine enuntiabant.

Quapropter (vt dicebam) similia multa vno exprimit nomine, vt Petrum & Paulum, singulosque cæteros dicit hominem: Omnia corpora dura frangibilia lapidem

dem ; flexibilia metallum. Itaque nomina inuenit omnibus communissima, ac minus communia multis ; & particularia singulis : quoniam enim res sunt omnes, dixit, Ens ; itidem quoniam eadem res, quæ simili modo ipsum mouent, etiam dissimili simul mouent : notauit quoque dissimilitudinem illam nominibus dissimilibus & differentialibus, & dixit Ens corporeum & incorporeum, & viuentia & non viuentia ; sensitium & vegetans, rationale & irrationale ; Individuis vero vltimas differentias apposuit, Petrum & Paulum, &c. Porro huiusmodi cogitationes omnes, in rerum naturis esse oportet. Calor enim non hoc vnum modo frigus cognoscit, sed ex hoc vno omnia alia frigora similia : Hoc autem est discursus. Equus quoque non hoc vnum hordeum nouit, aut vnum modo equum : sed omnes similes, notis visisque equos esse dicit : sed etiam inter Entia similitudines norunt & differentias ; illaque Entia sapientiora sunt, quæ melius distinguere ac componere norunt absque errore : Hoc est non copulando res diuisas ; sicut qui diceret, asinus est homo, aut mons est aureus : nec diuidendo vnitas, vt dicens, lux non est candida, sol non est calidus ; ignis non sentit. Inter res, communis mutuaque significatio reperitur, quæ tactu fit : Sic tangens aërem, illius affectum sentit, quoniam mouetur ab illo moto, aut frigescit ab illo frigefacto, aut calefcit : Et stellæ, altera alteri radios mittens, communicant cognitiones. Nos autem crassa mole & carcere clauso corporis, necesse habemus aërem verberare, qui animales

conceptiones deferat, & conuentionem habere cum aliis, qui nos audiunt, quod quando verbero aerem taliter, rem talem dicere volo, quando aliter aliam. Iccirco qui regionis linguam ignorat, quæ etiam continuo variatur variatione folis, descendens continuo, & nationum cōmitione, sicut vestitus variatur, & ritus, nequit intelligere, nisi voces omnib⁹ naturales, hoc est risum, planctum, dolorem consimiliter, & manifestationem demum rei communis cunctis; quas ob res debilis est animi & parum syllogizantis, putare res sese mutuo non sentire, propterea quod non loquuntur: cum loquela sit significationis modus impeditus, tardusq; longe magis, quam significatio rerum expeditarum à crassitie corpulenta. Sicuti Angeli & Dæmones, qui subito mutuos percipiunt conceptus, & dum nos voce figuramus vnum, ipsi signant mille, & quod velocior est scriptura, quam sculptura; & verbum quam scriptura, & cognitio quam verbum; eo velocior & longe magis & ipforum significatio; Igitur quoniam Entia omnia & mutuo tanguntur, & non tactæ res similes sunt tactis, omnes sentiuntur mutuo vel præsentia vel similitudine, & persimile sentire discursus est: res sentire vero memoria; sentire similia multa, vt vnum, intelligentia. Sed hoc nomen appropriatum deinde fuit humanæ menti, sicut & discursus, qui & ratio; & nomen spiritus, qui ventorum est, DEO, Angelisque tributum est, quoniam ab his similibus saltem in eo, quod non visuntur, illos intelligimus quoquo modo: Verum abstinendum est à dicendo, quod res discursu & intel-

intellectu polleant quoniam animæ appropriatum est;
At venti nomen spiritus adhuc non amiserunt.

Dicemus ergo res sentire, resentire, existimare, & transcurrere & perspicere & sapere. Imaginatio enim est copulatio vel disiunctio motuum omnibus conueniens; aut discursus in rem incorpoream per simulacrum corporeum, quod est sentire in simili: Hinc elucescit genera esse communitates aliarum communitatum affectuum; species vero communitates indiuiduorum, indiuidua vero quæ diuidi nequeunt neque multiplicari in plura, sed mouent modo vno proprio soloque.

CAPVT XII.

*Omnes sensus esse tactus: at sensoria & sentiendi
modos differre.*

ANIMALIS machina vniuersa sensu tactus donata est; Res enim omnes in mundo tangendo sentiunt. At aliis in partibus alios sentiendi modos obtinet; qui tamen omnes tactiones sunt; quotque modis à rebus tangi moueriq; potest, tot sentiendi organa insunt: Quoniam non omnium rerum præsertim languidarum tangentium carnem & corium, vires intrinsecas percipit animal: nec prodest illi omnes tangere penitus: multæ enim pungunt, franguntque machinam, vt spinæ & lapides, aut dissoluunt, destruuntque, vt ignis: Idcirco instrumenta
data

data sunt illi, & sentiendi res languidas, quæ communi tactu non percipiuntur, sed interius admissæ sentiri possunt; & instrumenta quoque sentiendi procul, res nocere potentes, si cominus moueant. Priorum gratia sunt nares & lingua. Posteriorum oculi & aures, totque organa sunt, quo res modique communicandæ. Nam aut à rebus in animal motus manat, quo afficiunt aerem, & huius percipiendi gratia sunt aures; aut lux qua illustratæ sunt, & quam afficiunt, & huius gratia sunt oculi; Cæteræ ignotum est, num proficiant animali eas tangenti: Nam piper tactu est frigidum, & lilium oculo suaue ac nobile: sed nasus & lingua piperis calorem persentiunt: at quia decipitur spiritus in naso, lilium vtile putando ex odore: lingua mox per saporem examinando inuenit esse noxium. Interdum linguæ non displicet carnes prauæ, quas nasus respuit, putentes comperiens. Itaque talia sensoria non sunt, nisi Veneris & famis: Sed iudicium in his modo videtur residere, quoniam à rebus aliud non manat, nisi lux motus, vapor, substantia, & actio, ex quibus iudicamus.

Procul dubio gustus, tactus est intrinsecus sagaciorque, nam & tangendo fit. In lingua apparent pori multi admittentes ad sentientem spiritum cibi substantiam: quæ si bene afficit, proficua toti corpori aestimatur: non enim tenuiorem portionem, quæ sæpissime utilis iucundaque est, sentit, sicuti nasus, spiritus linguæ, sed etiam crassior rem tenuiori mixtum, eiusque natium calorem, vnde scit aptane sit, non solum nutrienda spiritui, vt tenuis, sed etiam

etiam sanguini & carni & vasibus; sentit etiam lingua naturam rei extrinsecam; Nam & calorem ferculi extrinsecum sentit, nedum intrinsecum, qui est sapor, & vini frigus extraneum, & natium calorem. At cum extraneu frigus calorem robustus est, sicut in glaciato vino, & feruenti ferculo, non potest saporem obiectum sentire spiritus praeuentus robore vinum extrinsecante, sicut nec visus stellas, praeoccupatus à solis luce robustiori. Ex quo patet etiam per immutationem fieri sensum, & non per informationem, cum nulla forma sit sapor, nisi calor in mole communicatus. Etiam tangendo odoratus sentit. Ipse enim odor tenuis substantia est omnibus exhalans ex rebus; quoniam omnes calidae sunt, porisque sparsae à calore actis in coelum exhalante: ideoque nasus deorsum spectat, & intra ipsum spongia extat ossea, quo spiritus ex cerebro per neruiculos duos descendit vaporemque tangit: Sique ab hoc sentit se grauari & robore vinci, iudicat foetidum, inimicumque, si vero roborari augerique, quoniam tenuis est blandusque, aptus verti in ipsum, iudicat odorem esse bonum, eoque reficitur, & odore nutriri spiritus, notum est. Nam lassus à labore & ieiunio homo, odore subito resipiscit, viuificaturque, & quasi instauratur. Et Democritus tres ex odore panis calidi supervixit dies; odor vini & carnis assatae, famelicum recreat: Coqui autem & Aromatarii, odore rerum quas tractant quasi semper saturi, eas in cibum minus cupiunt. Non tamen inquam odore nutriri carnem & sanguinem, sed spiritus tantum, liquores autem & soliditates illis conuenire. Va-

pores autem aquæ & rerum languidarum, quia prope nihil afficiunt spiritum in obtuso naso, non videntur esse odores, ut sunt canibus acutis, sicut nec motus aeris videtur esse motus, quoniam nobis non sentiuntur obtusioribus aut calidioribus & mobilioribus: Similiter & auditus tactus est, in centro autem auris tympanum aere plenum terminat neruum; cui de foris malleolus superastat, extrorsum vero porrigitur membrana & cartilago caua, colligens motiones aeris, qui percutit malleum, & per ipsum tympanum, & per hoc spiritum interclusum, ea ratione ne exhalet, nec facile afficiatur ab intrantibus rebus, ipseque spiritus commotus cognoscit ex visu corpus mobile, quo ipse mouetur & vocatur & mulcetur & exasperatur.

Tactus ergo est auditus, & non per simulacrum informans, sed afficiente & mouente obiecto, iccirco motus graues corpulentarum rerum, aerem multum mouentium & aurem quasi late, displicent, quoniam ipsum concutiunt ad capitis concauum. At acuti gracilium rerum stridentium, verberantium aerem quasi punctim, modica materia inflexa, reflexaque pungunt spiritum, diuidunt, lacerantque, ideoque displicent, soni autem compositi grauib; acutisque veluti ex fidibus grauib; subtilibusque in cythara, mouent alii multum, alii parum aeris, & temperantur & Musicam efficiunt spiritui amicam. Ipse enim natura mobilis gaudet inuitari ad motum propriam operationem, qua ventilatur, purgatur, augeturque & dilatatur in sua symmetria.

tria. Vbi autem soni sunt acuti alii, alii vero graues, ad eius conditionem temperantur, ideoque mensura humanæ musicæ expulsi humani mensura adsumpta est: At existimandum omnes voces mundanas simul melodiam esse mundo toti; itaque motus cœli: cum sonus sit motus perceptus, sed aliis generibus rerum alia harmonia congruit.

Sicut & in genere hominum crassiores spiritu adpetunt carnes pingues, linguam crassam ipsorum dilatantes ad metrum ipsorum: Acutiores macram, mediocres ex his compositam. Sic acetum cum oleo harmoniam affert gustui, sicut graues acutique soni auditui: quoniam vero eadem res aliis animalibus dulcis est, aliis amara; nam & in genere hominum pueri dulciora cupiunt, blando spiritu præditi: Senes subamarescentia, quoniam temperies & calor similis inest illis. Capris genista dulcis est nobis amara: idem de vocibus existimandum est. Asinus enim asini voce iucundatur, homo hominis, &c. Foetet nobis sterminus nostrum, quia à spiritu nostro reiiicitur, & tamen olet canibus & porcis, sicut nobis excrementa quarundam feruscularum sunt muscus & Zebettum. At in mundo non est odor, neque foetor, nec dulcedo, nec amaritudo, nec symphonia nec cacophonia, nisi particularium respectu rerum, quæ aliis seruantur, aliis destruuntur, tota autem mundo cui res omnes sunt partes, omnes sunt harmonia, odor, dulcedo. Vtque melius intelligas spiritum mobile contactum audire, nec re incorpoream, ut Aristoteles opinatur, Pythagoras Musica furiosos sanauit, Damon ebrios,

Timotheus, quemcunque voluisset affectum inducebat, Orpheus contemplationem, Terpander furdus reparauit auditum, Musica lydia effoeminabat homines; Lacedemonica masculiscebatur; alii castitatem conciliabant. Hæc autem propterea fiunt, quod spiritus ita operatur, sicut mouetur afficiturque. Non enim saltitamus in chorea gagliardam, alio sonante spagnolettam, vt enim spiritus mouetur mouet corpus, vt calefacta calefaciunt, & frigida frigefaciunt. Ergo furiosum, cui motiones sunt perturbatæ in generatis fuliginibus, aut nimio æstu, aut imaginatiua feruente aliunde, prudens artifex sono mulcet spoliaturque aliis furentibus motibus, quæ cogitatus sunt, cogitque frui musico sono. Ideoque sæpe melodia sonum inducit, quoniam totus spiritus in caput colligitur, ad fruendum blando sono, cæterumque corpus motu sensuque ita vacuatur, sicuti spiritus vapore vini oppressi ventilantur & alleuiantur. Et soni asperi mouent ad iram idcirco in bellis eis vtimur, suaues vero mulcent ad contemplationem, ideo in templo habent vsum: titillantes autem ad luxuriam & molliem; quibus vtuntur amantes. Idcirco Respub. omnis cantus curam habent. Cantu honoratur Deus eleuando spiritum, animamque illi inditam, ad contemplandum. Et mutato cantu mores & resp. mutatur; Vnde Legislatores & quicunque fectas introducunt etiam falsas, cantum mutant, vt mores suis assuefaciant præceptis, & ab antiquis abstrahant. Sed & diuinus David Saulem cantando placabat & sono. Et Elisæus prophetare, dum minus potest, cytharam sibi pulsari

pulsari fecit, qua attenuauit spiritus, & à turbationibus presentibus alienauit, coegitque ministrare menti in ipsis residenti, vt ad contemplationem eleuetur, recipiatque notiones à prima sapientia DEI, à qua omnis sapientia deriuatur sicut lux à sole.

Tandem & visionem esse tactum inde patet, quod eas modo res illustratas videmus, quæ recta ad nos lucem reflectunt. At si ipsæ manent in tenebris, nos vero in luce nil videmus: quoniam ab ipsis in oculum nostrum non refilit lux: Ergo lux à rebus tincta venit, & transit per corneam transpicuam, & per aqueum humorem & tangit spiritum qui est in cristallino, itaque ipse discernit visibile obiectum. Lucem simplicissimam omnibus affici reb. & colorari & reflecti & multiplicari, notum est cunctis. Visio ergo tactus est lucis tinctæ à rebus illustratis. Hinc existimare licet, lucem, quæ viuus apparensq; est calor, omnia probe sentire, quoniam omnibus afficitur: itaque alios afficit & sentire proinde facit. Sol quoque & stellæ sensitiuissimæ iudicari debent. Cum ergo visum sit, sensationem omnem contactu fieri; diuersitatem autem tangendi suboriri ex crassitie & gracilitate organorum ob id formarum, de sensu rerum omnium iudicare consequenter possumus: Resque durissimas sicut lapides modicum sentire, quoniam pati modice sunt apti; habereque sensum similem ossibus animalium. Plantas vero præstantiori vigere sensu simili sensui carnis; Liquores autem adhuc maiori, similique sanguineo. Ventum autem & aerem facillime sentire, sicuti spiritus animalis.

Nec modo tangendo cominus grandi percussione, sed minus & leui sentire ob passibilitatem, quæ ipsis motis communicatur, & ob lucis affectiones, in eis inspersæ ac tinctæ figuris coloribusque cunctis; Lucem vero caloremque maxime sensitiua entium omnium, quæ in mundo sunt, præ omnibus existimare conuenit. Mundum quoque sentire totum, alibi magis, alibi minus, sicuti animal in variis partibus vario sentire modo declaratum est. Quoniam enim tactus non sentit natiuum piperis calorem, ut nasus; nec nasus amaram lili substantiam ut lingua; nec lingua sonum aeris ut auris, nec auris lucem ut oculus, quoniam spiritus sub corticibus transpicuis afficitur magis, quam sub opacis, & sub gracilibus magis, quam sub obtusis, magisque in magis perforatis, quam in occlusis; ille enim admittunt magis res sensibiles quam istæ: sequitur idē esse de mundi partibus ferendum iudicium.

C A P V T XIII.

Ossa, pilos, nervos, sanguinem & spiritum, omnes sentire contra Aristotelem.

SEd quæcunq; præcedentibus duobus capitulis declarauimus, nunc cum schola Peripatetica, quæ hodierno tempore regnat, disputanda sunt: incipiamque ab ultimis.

Ossa sensus expertia prorsus esse contendunt omnes:

omnes: Nam quando perforatur caluaria à medico, quid morbi intra curaturo, non dolet æger: nec in cæterorum ossium fracturis, nisi ob carnem adnatam, quæ dolet. Pari modo dum vngues & capillos resecamus, nil dolemus: Et si quis tangat sanguinem exsurgentem de vena, quin & spiritum non videtur sentire. Nec cerebrum ferro tactum sentit. Ergo falsum est omnes partes animalis sentire; ita etiam partes mundi.

Respondeo obiter nunc quod inferius examinandum erit, has omnes res sentire. Ad animal autem (qui est spiritus habitans in crassa mole ad communis vitæ usum organizata) non omnes passionum omnium partium peruenire, vel non ita valenter: nisi eas quæ per medium communicatum attingunt. Hoc autem non comperi in partibus nimis liquidis nimisque tenuibus; nec in duris nimis, sed in mollibus palam fieri: Nam cum tangitur caro, plena calore ac spiritu, patitur, & per corium & nervos & fibras communicatur sensus usque ad vniuersitatem spirituum in capite habitantem: Atque ita spiritus iudicat declinandum aut sectandum, quod tangit.

Proptereaque quando quis dormit, aut attente quid contemplatur, non modo non sentit in capillis, & vestibus cæsis, sed nec in carne punctus saltem leuiter: non quia caro non sentit, cum & præfati Philosophi non negent, sed bene quidem sentit; sed quia sua passio, tunc non communicatur spiritui principali in penetralibus collecto ad contemplandum, aut pugnandum contra vapores.

vapores cibi aut contra morbum, aut ad nutritionis opera. Hinc elucescit spiritum animale intermanere in corpore, sicut nauta in naui, aut Dominus in suo palatio, & populus in ciuitate; non autem sicut forma informās æqualiter totum compositum vt placet Aristot. Si enim ita esset æque sentiret in omni parte nec seiungi possent à partibus exterioribus, & interiora ingredi, & non sentire in singulis particulis à se informatis. Sicut calor ignis forma, non potest ab igne discedere, nec ab aliqua eius parte, quin totus, vel illa pars extincta mortuaque remaneat. Sed de hoc inferius.

Ita igitur quando spiritus exhalat, aut sanguis effluit, si tangantur, non communicant illam tactionem spiritui & sanguini intus remanentibus: motus enim deficit priusquam ad illos regrediatur, ob disgregabilitatem & disunctionem, quam facile patiuntur liquor & spiritus: Sicut dum tangitur aqua, per canalem de fonte effluens, non reuertitur eiusmodi motio impressa intra fontem. At bene quando aqua intra concham continetur si tangas portionem vnā, omnes coagitantur manifestis circulationibus. Itaque quando inter venas malignus humor oritur, sanguis & spiritus accenduntur, ad eius expulsionem; & adeo agitantur, quod ille humor vel vapor calefcit, attenuatur, & extra venas propellitur, per rimulas interfibrales. Et hæc pugna est febris; quæ tantopere prodect, victoriosi remanentibus sanguine & spiritu: nocet autem si vincantur: non quia ipsa accensio nocet, quæ febris appellatur, sed quia superare morbum non potuit.

tuit. Fieri etiam potest, quod in magno vulnere attactus sanguis sentiat parum, quoniam spiritus iam ad interiora fugit: Et hunc exiguum sensum sanguinis dolor plagæ superet, tegatque; sicut calor ferculi saporem occultat. Patet tamen in membrorum passionibus subito sanguinem & spiritum accurrere in auxilium: & in timoribus interiora petere in salutem. Et humorem inuicem pugnare notum est Medicis. Idem dicimus de sputo, aliisque humoribus, quorum passio ad principem non pertingit spiritum. Sed conspiciuntur in terram iacti assumere figuram sphericam, qua sese tuentur ab aere, aliisque ab aduersis Entibus & extendi ut coniungantur, & simul seruentur, ut mox docebimus. Ratione opposita os non videtur sentire; nam cum durum sit, tenuitatis spiritalis expers, sensum exiguum habet: & cum frangitur motus & passio non perambulat, nec communicatur per duritiem usque ad principem spiritum. Ita quando lignum ingens secatur durumq; , qui eius extremam partem manu tangit, non sentit eiusmodi motum. At tangendo flexibilem virgam, statim motus eius ad extremitatem fertur. Quapropter patitur os fractum afflictionem, magis autem caro cui plus spiritus & tenuitatis inest. Sensus autem in passibilitate consistit, quæ est socia tenuitatis. Itaque illa parua ossis afflictio, in suo principio est & non excurrit. Quod autem sentiat os, patet ex nutritione & augmento illius. Non enim nutritur quippiam, nisi ad se simile nutrimentum trahendo: Sentit ergo simile; quoniam ipsum noscit & trahit. Dentes autem manifeste sentiunt & tra-

N

hunt

hunc calorem & frigus & saporem, nil gingivas tangendo, sed solum extremitatem dentis, ne dicas carnis ad natæ esse sensum. Item rebus acidis obstupescunt dentes & non gingivæ, & manifesto sensu tunc patiuntur. Et Galenus sensum dentium fatetur, ac cæterorum ossium tantillum. Quibus Hippocrates inimicum esse frigus dixit, sicut & nervis & medullæ: nulla autem inimicitia sine sensu læsionis fit. Falsum est quoque cerebrum expers esse sensus; Nam Galenus illud rationale, nedum sensitivum facit, sed eius molities passioni cedit, ideoque videtur minus sentire, & cum sit anaclinterium spiritus, conveniebat ei huiusmodi sensus obtusus, ne perpetuo ipsum affligeret. Nervos sentire nemo negat præter Aristotel. eo quod terrestres valde sint; Ergo ex hoc concedit sensum rebus aereis, igneisque velit, nolit. Ac quidem solidi valde facti sunt nervi ut tenuissimum spiritum, ne exhalet, retineant, parvoque sensu in substantia pollent, sed omnis sensus grandis ipsorum est ab inhabitante spiritu.

Tandem sentire pilos, nemo dubitet, cum nutriantur, & crescant attrahendo simile, similiter & ungues; sed ipsorum passio non percurrit usque ad spiritum. In loco enim ubi secantur duri sunt, sensumque obtusum habent, qui proximis ipsorummet portionibus nec diffunditur, quamvis in loco incisionis exiguum quendam doloris sensum habeant: qui nobis communicatur non ut dolor, sed sicut sensatio ordinaria præter dolorem. Voluptas enim & dolor sensationes sunt plusquam ordinariæ. At
igni

igni appositi pili & ungues diffugiunt conuoluuntur & curuantur & resiliunt, patiendo valde. Et ex capillis vermes fieri vidimus, vt paulo ante narrauimus. Opificis summi hic prouidentiam collaudare conuenit, qui portionibus, vbi viuus sensus nocebat, parum largitus est: Sicuti ossibus, quæ totam machinam sustinent, & pilis, unguibus & carnibus, quæ ipsam defendunt, & cuticulæ extremæ. Totum autem corium & neruos sensu miro donauit, celerique, ob necessitatem sentiendi bona & mala; & exquisitissimum sensum tandem redegit quasdam in partes organicas, vbi modo opus erat. Aerem & ventum passibiles sentientesque valde fugacitate & mobilitate donauit, vt offensiones vitarent; lapides vero duritie, & plantas cortice, prout vsui proprio cuiusque ad mundum congruum erat. Cætera inspiciate & admiramini omnes mortales!

CAPUT XIV.

Positio Aristotelicorum de sensu, sensoriis & sensatione.

NOLUNT Peripatetici omnem sensum esse tactum, sed gustum duntaxat confitentur: ponuntque sensus exteriores quinque, & animali tantum conuenire: Ostenduntque ex obiectis diuersis. Nam oculus colores tantum percipit; Auris sonos; nasus odores; gustus sapes;

N 2

Tactus

Tactus qualitates tangibiles: Nec potest alterius alter sentire obiectum: Sunt ergo diuersæ res. Quod etiam inde patet, quoniam diuersis sunt affixi partibus organicis. Et quilibet sensus proprium informat sensorium, sicut anima corpus totum; itaque plures formas partiales ponunt. Præterea ait Aristoteles, quod cum oculus omnes sit percepturus colores, oportet illum nullis esse coloratum, alioquin eos percipere non posset; intus enim existens prohibet extraneum. Sunt ergo sicut cera omnino informis, ut possit formas recipere. Hinc adfirmat sensum nullum Ens actu esse, sed puram potentiam passiuam, nullo modo actum. Ergo ut materia, quæ ideo est informis, ut omnes recipiat formas, estque pura potentia apta informari substantia, qualitate, quantitate, quia ipsa non est quid, nec quale, nec quantum. Ex quo postea deducit omnem vim sensitiuam esse incorpoream, quoniam corpora sentit: Estque forma corporis, non corpus, alias esset informatum. Item fieri vult sensum per informationem, ita quod species formæque obiectorum deferuntur ad ipsas substantias sensitivas, easque informant: & sic sentiri. Nulla enim res sentiri potest, nisi illi fiat similis sentiens vis: non potest autem fieri similis, nisi illius informetur forma: tactus enim ut calorem sentiat, calefit, calorisque suscipit formam: Oculus vero formam visibilis. Et quoniam hoc impossibile videtur addit, formas esse incorporeas, & immateria iter recipi in potentia sentiente, ideoque sensum fieri cum voluptate, quoniam potentia recipit actum sui perfectiuium, itaque perficitur.

Ex

Ex quo sentire passionem esse perfectiuam docet, non autem corruptiuam. Sicut generatio & alteratio aliarum rerum. Ex quo sequitur, aut res nullas sentire, quoniam sunt res actu, & non potentia, ut sentiens vis; & patiuntur corruptiua passionis sue formæ: Aut aliquem modum tactus rebus inesse, quoniam non sunt puræ potentiæ, nec organa habent eiusmodi potentiis informata.

CAPUT XV.

Non fieri sensationem informatione, nec perfectiua tantum passionis, nec extare sensum agentem, nec sensum esse puram potentiam incorpoream, sed Ens passibile eorum quæ non est, & sentiri mutatione modica & argumento.

TOT assertionum vna modo vera est: Non fieri sensationem nisi sentiens vis similitudine sensibilis afficiatur. Hanc autem actionem obiecti esse liquet: quandoquidem actio est propriæ similitudinis effusio ab agente. At illius informare forma, ut sentire queat, stultum est dictu. Oporteret enim obiecti formam separari ab eo, & ferri ad potentiam sentientem; eique imprimi: Ex quo sequitur, quod obiectum remaneret, absque propria forma; sicut materia nuda: aut corrumpere penitus. Et quod potentia sentiens, cum primo informatur aliqua specie, non posset aliud quippiam sentire; vel si reciperet
N 3
aliam

aliam formam sensibilem, corrumpetur sentiens vis, quoniam eius forma, qua cum fit vnum magis, quam ex materia & forma, Peripateticorum omnium testimonio, corrumpitur accedente noua forma. Omne autem Ens formam perdens, perditur. At respondent Peripatetici venire ab obiecto similitudinem formæ, non ipsam formam. Verum Aristoteles palam docet ita, dum per informationem facit sensationem, sicuti fit compositum ex materia & forma, secundum quam postea agit; Et sicut lignum informatur forma ignis, & postea ignit: ita potentia forma obiecti, vt postea per illam sentiat obiectum. Item declarandum est illis, quis producit similitudines has? quomodo lapis suam similitudinem exuit, & tamen remanet lapis? Et quis eam de lapide extrahit? & quis defert ad sentientem potentiam? & quis copulat? & vna suscepta similitudinem quomodo potest aliorum sensibilibus suscipere? Et si est informatio similitudinum, quomodo simul pluribus formis albi & nigri oculus vel potentia oculi indiuisibilis informatur? Experientia quoque illis repugnat. Vt enim ignem sentiamus non oportet totam formam ignis suscipere: sed sufficit parum calefieri. Sensus ergo non fit informatione, sed immutatione. Item cum pura passiuæque potentia sit; non aget: quomodo ergo spoliat obiectum sua forma aut similitudine, seque vestit illa? Hinc altercantur Peripatetici dicentes alii, sensum agentem reperiri, nesciunt autem intusne vel extra, qui formas è subiectis extrahit, & immateriales facit, & potentiæ copulat. Alii vero

vero dicunt obiecti actum sufficere ad mouendam potentiam. Illi quidem aperte mentiuntur. Nam in tactu palam ipsummet obiectum seipsum tactui imprimit, sicut hæc penna scribit, & spina pungit, & calor calefacit, in tactum se intrudendo. Gustabile quoque ipsum penetrat linguam: nec est qui illud sua forma spoliet, sed ipsummet cum tota sua mole ingeritur linguæ & sentitur. In odoratu quoque vapor ipse penetrat, & per se exhalat ab obiecto calor cum tenui famositate, moueturque vsque ad narices, nullo agente sensu: nisi quis dicat ignem agentis sensus opera fumum facere. Ficta ergo res est sensus agens, & visui tantum, audituique posset, cum mille tamen absurditatibus, coaptari ea tantum ratione, quod procul sentiri colores & soni videntur, & non cominus, quod suaserit Aristoteli sensibile positum supra sensum non sentiri: sed ad sensationem requiri obiectum, potentiam, & debitam distantiam. Sed hoc mendacium est in omni sensu; quamuis in his duobus quid adparentiæ parum peritis habeat. Attamen sonus super aure sentitur, & magis intus, vt pulex ibi agitur. Digitus autem oculo superpositus non videtur, quoniam non est obiectum, sed lux tincta ipso; quæ à digito sic apposito tunc nulla resistere potest. Sed si digitus lux esset, & oculos non destruens, superposita bene videretur.

Quare tamen abest, vt sensibile non sentiatur positum supra sensum, quod totum oppositum est modo perpetuo verum. Cæterum ne horum sensuum obiecta læderent

derent, quando præpotentia sunt; & vt à longe percipientur, vt mala bonaq; præcaueantur & præcipientur consultum est, vt à longe spiritus in his sensoriis præsentiret; sed non absque tactu reali: quem in auribus confitetur Aristoteles, reali sono percussis: sed negat in visus. Sed illuminatus (inquit) aer actuatur, vt possit suscipere speciem visibilem, quæ fertur ad oculum potentiaque visiva copulatur vt eius forma, vbi nullo pacto sensum agentem ponit; sed opinioni secundæ fauet. At ita iners est ipse & sequaces, vt nunquam inuenire potuerint, quæ sit causa deferens spiritum visibilem. Non enim illis lux est; cui nimirum hoc munus tantum mandant videlicet actuandi diaphanum aerem; Nec aer illis deferat, cum non sit actius expoliationis obiecti & vestitionis potentia. Atqui si aer ad oculum vsque deferat simulacrum, cum vitio fiat illis intromittendo, non dicunt, nec dicere valent, quæ sit causa introducens illud intra tot oculi tunicas & humores, nec in quo humore visiva potentia insit, docent. Nec forma visibilis actu id possit, vt Aphrod. putat. Quomodo enim lapidis forma stupida passivaque potius quam actiua sei, iam aut suum simulacrum emittat vsque ad oculum, introducatque: vbi sane alteratio multiplex & lapidis & aeris & oculi, multa ab actiuitate requiritur. Minus inepte Plato & Galenus & Democritus primus lucem, secundus spiritum ex oculo emittunt, ad perspiciendum visibile obiectum. Tertius vero simulacra & spolia ex atomis componit, egredientia ex lapide & omni ex re vsque ad oculos penetrantia. Sed iste confutatur,

tatur, quoniam res dum videtur, spolia corporea emittens minueretur; item non recta modo sed obliqua & quacunque fieret visio via: Item ventis inflantibus asportari simulacra corporea oporteret & nil videremus. Plato vero licet minus ignoranter loquatur, tamen non declarabit vnquam, quo pacto parua lux spiritus oculum habitantis, vsque ad sidera, dum ea cernimus, porrigi queat: cum multę lucēs ingentes à longe nimis venientes insensibiles fiant imminutione. Sed ipse symbolum nostrę lucis cum externa conflatur, vt fiat visio, nec tam procul feratur. Et sic Aristotelis ratio contra eum inanis est, multoque minus alia, quod in oculo non sit lux, quia cum aqua non est ignis. Spiritus enim lucidus est, & lux in aqua augetur, vt patet. Sed specilla confutant Platonem. Nam apposita oculis indicant lucem exteriorē intromitti, & in specillis augeri, aut augeri, aut oculo proportionari. Præterea neq; recta tantum luce fieret visio, sed vndique: cum symbolum fiat in medio distantię. Galenus vero reprobat eo, quod spiritus egressus ex oculo, non reuertitur, cum volatilis sursum semper sit, sicut omnis tenuitas. Præterea à ventis aliorsum pelleretur, vt non videat, nec regrediatur nuncius rei visę. Remanet ergo nostra duntaxat sententia; lucem obiectis tinctam ab eis resili- re, rectaque in oculos intrare, per transparentes membranas, & humores: Et spiritum mouere afficereque: Qui sic sentiens, sibi tamen videtur foris rem videre, quoniam non nisi recta videri potest res, ex qua lux reflectitur, & per distantiam in aere aut aqua intermedia multiplicatur: itaque

taque mensuratur distantia ex consuetudine lucibus in
aeris atomis multiplicatis in pyramides multas: Et rem
vbi est, foris intueri se putat, quoniam & lux videt, &
communicant affectum ipsa & spiritus: sicut aer sonum
sentit & spiritui communicat illum & distantiam; vt ali-
bi dicebamus. Velocissime circumuoluitur oculi globus
ita, vt nobis videamur videre montem magnum totum
simul: qui tamen non videtur nisi oculum ad omnes eius
partes velociter voluendo. Eadem velocitas in visibili ac-
ceso stylo facit adparere ignis circulum perfectum si-
mul, cum tamen ignis non nisi in vno ipsius circuli pun-
cto sit semper. Eadem apparentia fit moto visu ac visibi-
li. Sententia igitur nostra satisfacit omnibus argumentis,
vt in Philosophia probatum est. Aristotelica autē omni-
um est insipientissima, nesciens quid obiectis spolia ex-
trahat, & potentiam vestiāt: & quomodo potentiam in-
ertem informet, aut quid ipsam extra organum educat,
ad suscipiendum obiectum simulacrum; aut quo intro-
ducatur. Non minus falso opinatur sensum esse formam
organi, quem tamen facit puram potētiam passiuam. Si
autem per se est forma, sed sensibilibus gratia potentia; Er-
go nil repugnat esse ipsum ens actu & actum: nec ipsum
actum esse passiuum aliorū actuum. Sic & nos dicimus,
omnem vim sentientem, sentire in quantum patitur: in
quantum vero patitur non esse rem illam, quam patitur
sentitque, sed aliam, quam aliam, hoc est seipsam ipsa nō
sentit de foris ita per accidēs, sed per essentiā. Omnis enim
res cognoscit seipsam esse, & pugnat contra non esse, & a-
mat se esse. Ergo seipsam per seipsam cognoscit, abdita

notitia, ut in 2. par. Metaph. lib. 1. ostendi: Alias vero res non per se ipsas, sed quatenus ipsa res sentiēs fit similis illis reb. sensibilib. Ergo sentit illas, quatenus sentit seipsā immutatam factamq; illis similem rebus, q̄ non est. Hinc elucet arcanum ignotum Philosophis, maxime vero Aristoteli. Quod Deus cum omnia sit per essentiam eminenter, non recipit scientiam rerum à rebus, sed per suam essentiam illas scit: proptereaque non vilescit res mortales sciendo, intelligendoque, ut ipse putat; non enim illas intuetur, nisi intuendo se causam, in qua relucent illæ & independent: quoniam inuentor non discit à re inuenta: Sed imitatores discunt ex ea. Seipsum nouit spiritus absque passione naturaliter: ipse enim à se pati non potest, cum sibi simillimus sit, idemque: sed illatæ passionēs continuæ in causa sunt, ut ipse se ignorare videatur. Sed ex propriis operationibus & aliorum spirituum se recognoscat, reflectendo in seipsum cognitionem passiuam extrinsecam quodam argumento. Ad rem redeuntes dicimus Aristoteli inspiciendam fuisse lucem, quæ res actu existens est, nec tamen non tingitur coloribus figurisque rerum: Et aer, qui ens est tenue calidumque & mobile; At omnem motionem recipit, ut calorem & frigus. Non ergo repugnat sentienti virtuti esse rem actus; Et eas res recipere, quas non existit: minime autem similes. Neque enim aerem spiritus sibi similem sentit, absque argumento dum mouetur æqualiter ac ipse: nec videt, dum non crassior fit ipso. Sed decipitur Aristoteles propterea quod putauit sensationem informatione fieri:

quapropter si formam haberet res sentiens non posset aliam formam absque sui destructione recipere: Sicut terra non recipit formam ignis, nisi destruatursse terre. Hoc quidem verum est, quando fieret per informationem totalem ipsa sensatio: sed fit per immutationem modicam, quę non remouet vim sentientem ab eius forma prorsus, quia non totaliter immutat, sed reconcinnat illi formam sicut blaudus calor motusque spiritum perficiunt similitudine: aut deturbat aliquantulum, sicut febris, punctio, & frigus mediocre in ipsum agendo; Ex quo discit talia vitare obiecta. At quando penitus immutatur, primam amittit formam & illam obliuiscitur & dediscit, quoniam ab altera penitus est possessus. ita lignum sentit exiguum ignem, & robustum est, sed dolorosa potius sensatione: tandem mutatur in ipsum nec amplius dolet, nec meminit se fuisse lignum. Sufficit ergo modica immutatio ad sensationem faciendam: ex illa enim tota virtus reliqua obiekti illius consimilitudine cognoscitur, nō autem penitus; quoniam esset fieri illud. Quapropter videtur solus color superficialis, & per illum corpus integrum discursu noscimus. Et solus sonus percutientis, & ignis calor solus, & omnis rei quidem extrinsecum sentimus, & intrinseca argumentamur pręterquam in gustu. Omnis autem scientia consistit in discursu ad reliquum obiekti, sensui absconditum. At angelo penetranti non celatur. Nam internum & externum rei patet illi. Decipitur etiam Aristoteles putās sensum passionem solummodo perfectiuam esse: Nam voluptuosa & dolorifica fit,
prout

prout obiecta conseruant destruuntque. Nec per accidēs dolor fit, quatenus organū à vehementi sensibili destruitur. Nam & id dici posset de voluptate, quod scilicet fiat, quia perficitur organum: Sed quidem videtur doloris capax anima sentiens, tunc etiam quando obiectum non mouet organum, sed cogitando duntaxat, aut reminiscendo animal irascitur, dolet & lætatur. Et in nobis hoc patet & in iumento, cum amiserit pullum. Præterea fiunt contraria circa idem subiectum. Ergo dolor in sentiente virtute sicut voluptas fit. Nec docere nos potuit, cur iucundum sit sensisse res: Sed tantum dicit, quoniam actuatur potentia. Et hoc falsum est: quoniam acturi dolorifica specie non est iucundum. Item transactis doloribus gaudet quoque spiritus. Ergo iucunditas eo fit, quod scientia conseruatrix est rerum omnium. Spiritus autem expertus bona ac mala, discit quid sectandum, quidque declinandū est illi. Quapropter & odiosarum rerum scientia bona est: Nosse febres, venena, bellum suaue est animo, quoniam ita peritus fit. Quamuis simul renuat, cupiatque eas sentire interdum. Et quo Galenus putat esse duas animas.

Sed ita non est; sed in obiectis salus & damnum mi-

stim reperiuntur. Et illius genera cupit, istius

recusat simul, vt di-

ctum est.

*Si sensus esset potentia passiva incorporea indiuisibilis, non
posset nisi semel sentire, nec multa, nec contraria si-
mul nec simulacra eorum, sed corpori
tenui mobilique hæc omnia
conuenire.*

NON modo Aristoteles rationem suæ positionis redde-
re nequit quo scilicet pacto potentia, vbi informata
est aliqua forma sensibili, possit aliam recipere; cum quæ
intus est prohibeat; vel vbi reponat, quam habebat, dum
nouam accipit: Et quo pacto, cum sit passiva, possit pro-
prium deponere actum, ac spoliari suo perfectiuo, quo
cum est magis vnum, quam compositum ex materia &
forma. Cum materia nulla possit propriam formam de-
pellere, nisi ab externa agente causa sibi auferatur. Nec n. i-
gnis calorem, nec frigus terra deponunt, nisi à contrario
priuentur, nec quomodo illam obliuioni dat & post-
ea meminit.

Sed & hoc deterius declarat, quomodo possit eo dem
tempore contraria sentire calorem & frigus, albedinem
& nigredinem, contrariisque informari; cum sit incor-
porea, indiuisibilisque potentia, species autem multæ
diuisibilesque. Aiunt non esse contraria hæc in cogno-
scente virtute, sed in rebus ad inuicem. Potentia autem
contraria ipsa iudicat, non fit. Sed hoc absurdum est.
Sic

Sic enim neque potentia ipsa contraria esse iudicaret; ipsa enim res iudicat; prout afficitur, ab eis. Si à contrariis: contrario modo afficitur, contraria iudicat: si simili, similia.

Quapropter nunquam iudicabit contraria, à quibus non patitur contraria. Pati autem est informari apud Aristotelem. Ergo simul duobus contrariis informetur, est opus. Pater quidem in tactu aliter nos affici à frigore: & aliter à calore; ideoque dicimus illud frigus, hunc calorem. Si autem ita non pateretur, sed sicut qui specillis utitur rubris, omnia rubra videt, & non suis colorat coloribus differentibus, ita potentia nisi contrario modo afficiatur, eadem reputabit esse contraria.

Præterea quomodo potest res multas simul sentire, nil dicunt hac ratione. Alii dicunt esse in sensu contraria, sicut dulcedo & albedo in pomo eodem subiecto: res diuersæ: Sed si ita est, Ergo potentia non iudicabit contraria esse contraria, sed diuersa: prout enim in ea recipiuntur, ita iudicantur. Alexand. vero hæc disquirens tandem ait, potentiam esse incorpoream, sed tamen formam organi corporei, in cuius partibus diuersis contraria recipiuntur, & à potentia simul iudicantur. Sed nil soluit; Eodem enim tempore eadem indivisibilis potentia sentit plura & contraria: sentire autem non potest nisi informetur illis. Ita enim fit sentire Aristoteli. Ergo non sufficit organum informari, alioquin nunquam sentirentur.

Ipsa autem indivisa est, & non sicut corpus partitur, quod

quod in variis partibus, variis tangitur rebus. Quapropter Aphrod. sentientem animam facit tandem corpoream, licet non dicat esse spiritum, sed vel formam spiritus vel corporis, hoc est temperiem vel ex temperie resultantem spiritum. Sed hanc speciem vocat indiuisibilem per se, sicut calor & albedo: diuisibilem vero per subiectum cui inhæret: Sicut albedo partitur ad partitionem albi. Hoc autem & nos asserimus: sed temperiem & spiritum sentire dicimus, quatenus res temperatæ sentiunt: non enim dant quod non habent. Vnde Aphrodisiensis nisi atrox positionis defensor sit, cogitur elemētis sensum dare, alioquin misto illam non darent, cum & sensus passibilitas sit illis conueniens, & non relatio misturæ, vt in alio libro scripsi. Nec iudicium passionis aliunde veniat misto, nisi ex miscibilibus, vel ex nihilo, vel à Deo, vel ab anima mundi, quæ non placent illi. At quidem nobis facile est, his respondere difficultatibus: Nam cum corporeus sit spiritus mutabilisque in diuersis sui partibus, potest simul mutari diuersis obiectis, omnesque simul sentire. Si autem informaretur, vnica tantum informaretur forma, nec nisi vnum sentiret. Eosdem porro motus in eo sopitos, aliis aduenientibus posse remanere, facile in aqua & in aere patet: Posteaque à consimilibus excitari & fieri reminiscenciam, memoriam, & discursus: qui enim passus est, aptior est pati: Profecto omnem sensationem immutationem esse tactus docet, qui calefit, frigescit, pungitur, lenitur, aggrauatur, patiendo non formam, sed mutationem. Gustus quoque & olfactus nullas formas, simu-

simulacraque admittunt, sed sapores & odores, qui sunt actiones caloris in crassitie vel in tenuitate ingesti. Sonum autem esse aeris motū, & nō speciem nec formam, Aristoteles fatetur, & realiter recipi. Vbi licet valde incurfare asseclas ponentes simulacra intentionalia, immaterialiter & intentionaliter recipi in potentia immateriali: Cum hæc intentio non sit, quia nos ita intelligimus, sed quia est in natura. In natura autem reales sunt res, quæ mouent realiter sensum; quem alteratione fieri testatur Aristoteles, & sensatio omnis tactus, auditus, olfactus & gustus. Sed visio decepit eos, quoniam in pupilla visibilis obiecti imaginem conspiciamus, quod visionem intromittendo fieri contra Platonem eos docuit, & per informationem intentionalem. Sed Plato per motum & alterationem sensit docte. At nihil inde concludunt. Nam sunt in oculo tunicæ transparentes, & crystallinus humor ad excipiendam lucem specie tinctam. Sed hæc species non informat sentientem spiritum prorsus, sed mouet modo ad iudicandum eius obiectum, vnde reflectitur. Nec remanet imagines in spiritu, licet ipse, quia subtilis est, lucidusque, possit eas recipere, sed motus tantum, qui quoniam cum imaginibus subierunt, efficiunt imaginari ac summare. Sed ex calore & frigore, ex sono, & saporibus & odoribus nulla profecto imago in sensu recipitur. Imago autem in visu per accidens sentitur, lux vero per se, quæ mouet vt est affecta. Nec incorporea sit potentia, vt corpora recipiat, cum aer & speculum corpora sint, eaque recipiant palam. Quomodo autem incorpo-

P

reum

reum recipiat corpus inexcogitabile est: nec quia recipit immaterialiter corpora, sit immaterialis: nam & speculum & aer immaterialiter recipiunt imagines materialium. Tandem patet error offerentium simulacra sensui, nil docentium quis ea producit, quomodo veniant & quis inferat potentiæ: neque enim lapis nitens se sua forma spoliatur aut imagine, nec superficiali simulacro, ut stulte Lucretius opinatur. Nec multiplicatiua vis in lapide est, ut in igne. Oportet igitur ad lucem tinctam recurrere coloribus: Et per coloratam lucem nosse quantitatem subiectam colori, & figuram & motum quanti, dum in aliis semper sitibus vario modo ipsam repræsentat: quietem vero, ubi similiter. Sed de his alibi.

C A P V T XVII.

In diuersis sensoriis, non potentias diuersas informatrices, sed unum eundem spiritum corporeum sentire. Et conferre obiecta quia idem obambulat omnia organa. Et non dari sensum communem, ut Aristoteles scribit.

REDEVNTEs autem ad Aristotelem dicimus diuersitatem obiectorum non comprobare diuersos sensus & sentientes formas: Namque album nigrumque opponuntur magis, quàm dulce & album: Hæc enim simul manere possunt, non autem illa: Nihilominus sunt obiectum eiusdem visus. Indicant quidem varias sentiendi vias;

vias modosque: Quod enim per crassam corporis partem non admittitur ad sentientem animam, admittitur per graciliorem; & per transpicuam, quod non per opacam: idemque pomum in obtuso tactu frigiditatem imprimit quam extraneam habet, in lingua dulcedinem, innatum communicando calorem; in naso odorem, educendo tenuitatem suam calidiusculam: In oculo albedinem, quæ eius est ad parētia caloris. Quapropter idem calor, in tactu vocatur calor, in gustu sapor, in o'factu odor, in oculo candor & lux. Ipsa enim lux est vius candor, & calor adparens, hoc est, visus, hoc est, attactus à longe per transparentiam Atq; eundem spiritum hæc obiecta omnia sentire, sed diuersis organis, sicut idem homo scribit penna, fecat gladio, & fodit ligone, palā est. Quando enim attente quippiam audit homo, non videt prætereuntes coram eo, & cum attentius inspicit, non audit vocantem. Et per Astrolabium inspiciens alterum claudit oculum, vt totus spiritus collectus in altero melius inspectet. Idem ergo spiritus audit, videt, gustat, quando quidem ex organis in organa ita accurrit. Ergo nō est forma organo affixa: tunc enim ab eo discedere non posset. Et quādo homo dormit oculis apertis, videret, audiret, tāgeret cum omnes formæ sentientes suis in organis remaneant: sed in omnibus passionibus lætitiæ, iræ, risus, planctus, spei, mœstitiæ, conspicitur spiritus, nunc confluens in oculos eosque lucidos reddens, nunc in ore dilatari; nunc redire intus & minui, & turbari extrema, & frigescere. Corporeum ergo est, mobile, & passibile, principium sentiens. Est

vnus continuatur in cunctis sensoriis, sicut aer in canalibus sonantibus. At Veneris actus, qui sensus omnes languere facit, bene probat, sentientem spiritum esse vnicum qui confluit ad fruendum voluptate, & tumefacit mentulam, & mox detumefacit. Et quidem si sensus multiplicandi sunt, miror, cur Aristoteles proprium sensum Veneris non fecerit: cum a se non audiens rationem, mentula irrigatur, & ipsa vna apta est sentire voluptatem eiusmodi, ob suæ carnis spongiositatem; sicut lingua saporem, & ob mordacitatem caloris per ipsam transeuntis. Tribuendus ventriculo erat & sensus famis & sitis, quippe cum in ipso tantum fiant, non autem in oculis, & aliis organis.

Præterea videns homo pomū, scit saporem illi inesse & odorem. Ergo ille spiritus, qui videt, odorat, tangit & gustat. Alioquin conferre simul obiecta eiusdem subiecti non possent: sed essent sicut ego & tu. Aristoteles hoc perpendens, sufficere ait quinque sensus: sed necesse est addere sensum communem: quem in anteriori capitis cella quidam sui reponunt, alii in corde. Et in sensu communi dicit omnes sensus conuenire, & ipsum esse sicut centrum, sensus ceteros sicut lineas ab eo ad Peripheriam extensas. Pulchra comparatio, sed dictis contraria suis. Si enim sensus formæ sunt organis affixæ, nunquam docebit quomodo introcurrant ad sensum communem, conferantque computata obiecta, quando simul videmus, audimus, gustamus & odoramus. Et quomodo diffedere possint formæ & redire dicet nūquam. Siquidem

in corpore non sunt huiusmodi viæ & lineæ; neque in potentiis, quoniam sunt affixæ externis organis, à quibus non recedunt. Nec quomodo centrum simul plura noscat, si vnum est indiuisibileque: minus autem simul. Neque enim lineæ plures ipsum plurificant; ipse enim iudicat omnia obiecta. Ergo illis informetur oportet simul, cum iudicat simul. Et cum indiuisibile sit, quomodo potest? Nec Aphrod. hæc anxie disquirens satisfacit. Nobis autem facile est ponentibus spiritum vnum corporeum tot rebus simul in diuersis partibus sui immutari, continuatis per totum corpus: qui quando totus vel maior pars in aliquo colligitur sensorio, minor est in aliis & ægre sentit, aut functiones cæteras edit.

CAPUT XVIII.

Animam non esse corporis formam, sed Dominam:

Et accolam: excepta mente humana..

PRÆCEDENTES sermones bene quoque declarant animam sentientem non esse actum seu formam corporis organici potentis opera vitalia edere, veluti definit Aristoteles. Comprobatum est enim ipsam de sensorio in sensorium moueri & de exterioribus ad exteriores partes: Esseque corpoream, mobilem, tenuem, non affixam organo, sed intermanentem, sicut multi in naue milites, & gentes in domo, & homines in ciuitate: qui diuersis in

officinis, plateis, ædibus & viis diuerſas obeunt functiones. Et qui aſſerunt eſſe actum organi corporis, fatentur corpus eſſe illius organum, ſicuti nos. Nullum autem agens principium informat proprium inſtrumentum, ſed mouet regitq;. Ergo non eſt forma. Et Ariſtoteles hoc fa-
 teri cogitur, dum actiuam virtutem dicit in paſſiuam cauſam prodire tanquam in aliud ab alio, in 9. Metaphyſ. & alibi non eſſe idem agens patensque ſæpe clamat. Forma autem vnum fit cum materia, Ergo vnum agens pa-
 tiensque: quod abſurdum illi eſt, non autem nobis. Præ-
 terea corpus diſtinctum eſt in oſſa, neruos, carnes & viſce-
 ra, totq; in membra diſſerētia colore, diſpoſitione, actio-
 ne, temperamento & diſformitate, ita vt nullo pacto vni-
 forme ſit, & vnica forma conſtare poſſit. Aqua quidem v-
 niformis eſt & ignis, & res ſimilares, & hæ vnica informā-
 tur forma: at animal tanta ornatur diſformitate, vt ſtul-
 tum ſit, ab vna forma poſſe ipſum informari, putare. For-
 ma eſt vis actiua in igne, vt calor, ſed alii dicunt igneitas
 & aqueitas, quoniam putant aliam eſſe formam totius,
 cum Auic. Compoſitis autem rebus temperamentum
 eſt forma, ſicut Galenus intelligit ipſiq; Peripatetici com-
 ponentes omnia ex quatuor elementis, licet nos vno tan-
 tum conſtare declarauerimus. At Alexander qui nō tem-
 peramentum ſed ſpeciem reſultantem ex temperamento
 formam dicit, nil noui aſſert: Nā poſtremus habitus mi-
 ſturæ erit, aut generationis miſti, vel ſimplicis. Sicut quā-
 do aqua fit aer, paſſim attenuatur & caleſcit, donec ad mo-
 tum agitur. Vbi vltima tenuitas, & caliditas, quæ ipſam in
 aeris

aeris essentia reponit, constituitq; dicitur forma aeris. Sic in misto. Neq; enim additur nisi modus gradusque talis tantusq;. In Metaph. autem hunc gradum differentialem ex esse & non esse exponimus: quo enim est aer, non ignis, nec lapis, nec terra. Porro animal diuersas habet partes, tennes, liquidas crassas, molles, duras, albas, rubras, omnes quidem proprio habitu ac temperie donatas. Igitur Aristoteli impossibile est vnica informare forma. Nec intellectus, nec ratio, nec sensus formæ ipsius sunt, vt putat Aristoteles; sed ait, anima non est materia, neque compositum; Ergo est forma. Nos autem respondemus esse agentem causam interclusam & intra operantem in corpore. Et quidem spiritum dicimus compositum ex calore & materia tenuissima. Patet autem diuisi serpentis duas fieri partes, quorum quælibet mouetur adhuc portione sue animæ. Diuisibilis ergo est materialisq;, habitatq; in nervis: Et quia sunt angusti valde in vermibus, diu exire laborat. At ipsi aiunt, erat vna in actu & multæ in potentia; idcirco partitur. Sed ineptissime garriunt. Non enim quippiam vnum esse multa in potentia potest, nisi sit etiam partibilis in illa multa: Dum non diffunditur sicut lux, sed partitur sicut chorda corporalis. Multa in super dicta sunt superius, de corporitate ipsius. Ergo solum animal vnum est compositione, quoniam vnum habet spiritum, multasq; partes compositas in vnum consensum, ordinem, & formam totalem, integratam ex multis partialibus, sicut domus & nauis. Et sic melius sentit Auic. quam Auerroes, vt in Metaph. docuimus.

Hoc

Hoc nomen forma figuræ primo impositum est; deinde ad ideam agentis translatum est, & ad ipsam agentem virtutem. Hic autem sumitur pro habitu postremo rei genitæ, quæ multiplex est; sed respondet ad certum modum ideæ in diuina mente, ex qua animal habet unitatem, & non ex hac Aristotelica forma. Scotus autem non inepte sufficere docet unitatem compositionis. Non negem tamen mentem à Deo infusam posse formam esse animalis humani, quin asseram cum clementina ita decernente. Sed decretum fuit (de Sum. Trin. & fid. Catol.) contra Auerroem, ponentem vnicum modo intellectū in omnibus hominibus, non informantem, sed solum assistentem & eo modo, quo S. Augustin. in CHRISTO ponit Deitatem. Vt autem errorem Auerr. euerteret, dixit Papa, cuiuslibet homini inesse animam propriam informantem. Quod Platonizantes Theologi glossant. Nos autem credimus, vt Papa dicit. Anima enim quæ à DEO immittitur, non ex materiali pendet temperamento, sed à DEO, sicut lux à sole, ita quod potest diuersa temperamenta colligata informare, sicut lumen simul informat speculum, aerem, nubem, actuatque. Sed res ex materia emergens, nullo pacto potest forma esse temperamentorum diuersorum. Talis autem est omnia, quam Aristoteles cognouit. A DEO enim ipse nihil producit, nisi motum primæ sphaeræ, quem alii motores imitantur. Vt Alexander ostendit Peripateticorum princeps, in libro de Anim. Ad doctrinæ huius complementum examinanda videntur alia sentiendi genera,

genera, quæ Aristotelem faciunt inuentorem animarum
aliarum ignotarum,

CAPVT XIX.

*Peripateticos ex una anima indiuisibili plures par-
tes efficere, aut animas aut facultates
differentes.*

PERIPATETICI vnum facere animal conati, tollentes
trinitatem animæ contra Platonem, in varietatem in-
cidunt deteriolem. Non enim tres modo sed multas ani-
mas, aut partes ponunt in animali: insuper & quinque
sensus, quinque informatos formis, & superaddunt sen-
sum communem, qui conferat obiecta particularium.
Ac memoratiuam faciunt rem aliam, quoniam retinet
species, sensus autem recipit. Item diuisim inueniuntur.
Muscæ enim sensus pollent & memoria carent: Nam ex-
pulsæ redeunt subito ad mordendum, vnde malum im-
minet earum.

Post hunc dicunt extare imaginatiuum differentem à
memoria: Nam multi bene sentiunt & memorant, at
præue imaginantur. Item sensus & intellectus non deci-
piuntur vt imaginatio. Item in dormiētibus non est sen-
sus, sed est imaginatio. Et in nobis est imaginatio, non
in ostreis & vermibus: fit enim sensus non volentibus
nobis & illis, sed imaginatio etiam nolentibus & in so-
mno. Et sensus est obiecti præsentis, imaginatio absen-
tis. Addunt aliam esse rationalem, quæ discurret à notis
Q ad igno-

ad ignota, quod sensus & memoria non faciunt. Huic eandem alii faciunt intellectiuam, alii separant: huiusque munus adsignant nosse res in vniuersali, vt genera & species: Et in hoc consistere sapientiam & principiorum notitiam: scientiam vero esse discursum ab his. At sensum nosse particularia, quorum non est scientia, cum sint infinita & varia: Scimus enim hominem sed non hunc & illum. Iterum Aristoteles ostendit sensum esse aliud ab intellectu, quoniam ille vehemēti sensibili corrumpitur, vt ab igne & tonitruo. Intellectus vero à vehementi intelligibili perficitur roboraturq;. Quo enim vniuersaliora & abstractiora nouit, perficitur magis ad intelligendum. Et quoniam intelligit res absq; materia, vult ipsum esse separatum immaterialemq;. Et hic alii interpretatur separatum ab obiectis, alii à corpore, vt non sit actus corporis, ideoq; separabilem esse & immortalem. Sed cum intelligere sit passio, Aristoteles adinuenit alterum intellectum agentem, qui reddit immateriales res materiales, præbetq; defecatas materias intellectui cognoscendas passiuo. At ipse actiuus non intelligit, quoniam intellectus est passio. Hinc altercantur Aristotelici. Nam alii cum Alexandro asserunt intellectum actiuum esse immixtum, immortalem, immaterialem, passiuum vero esse temperamenti habitum. Vnumque esse intellectum agentem in cunctis hominibus, non autem passiuum. Auerroes vtrumque abstrahit & æternat, esseque vnum in omnibus & differre ab inuicem, quia alter patitur, alter agit: non autem esse in bestiis: Beatitudinemque humanam paucissimis conuenire,

nire, qui intellectui copulantur abstracto per scientias rerum omnium quas in cogitatione quadam noua potentia Auerr. apponit. Latini cuilibet homini dant propriam animam secundum Aristotelem & intellectum agētem & passiuum esse duas facultates eiusdem animæ rationalis: & non organicas. Cæteris dant cellas in capite cum Arabibus & lædi alteram sine altera putant. Verum superaddit Aristoteles animam motiuam, quoniam eius munus est opus, non scientia. Et alii vegetatiuam & nutritiuam, cuius est alere corpus. Nam hæc in plantis est absque sensu, & in brutis sensus absque intellectu, sed motiuam non sine sensu.

CAPVT XX.

Memoriam in sentiente spiritu reponendam, eundemque sentire & recordari.

HAS opiniones in suo loco reprobauimus: hic non repetam, nisi quæ utilia sunt ad probandum sensum omnibus inesse rebus, & has animæ partes vel animas, non esse nisi diuersos operandi & cognoscendi modos eiusdē virtutis, non autem animas diuersas. Memoriam esse sensum anticipatum iam diximus: Eas n. modo res recordamur, quas sensimus. Eadem ergo virtus sentit species seruatq;: Attamen & demonstrauimus sensum immutatione fieri & non informatione. Ergo species non seruantur sed motiones. Patet autem quoniam cum recordamur rei dolorificæ aut lætæ, aut stomachosæ, renouatur

in nobis dolor & lætitia, aut nausea, sed non ita fortiter, quoniam obiectum non præsens mouet, sed sicut cicatrix quasi remansit, iccirco nunquam recordatur alicuius rei animal, nisi cum sentit rem similem illi, quoniam iterum patitur consimiliter. Quot autem sunt similitudines, tot sunt reminiscentiæ: hoc est, similitudo substantiæ, temporis, loci, actionis, passionis, operationis figuræ, temperiei, accidentis; & similitudo differētiarum & similitudo adhuc similitudinum inuenitur. Sensus ergo recipit passionem & in sensu excitatur & renouatur, id est, in spiritu sentiente. Et hæc renouatio est memoria. Nec fit aliud à sensu, quoniam in sensu non remanet passio absente obiecto, vt in memoria. Nam manifeste remanet, & licet color in oculo non sit, est tamen eius affectio in spiritu, qui est in oculo, & in cerebro. Neque enim oculus est sensus, sed spiritus. Vere etiam animalia multa plus sentiunt, quam recordantur, & hoc in genere hominum quoque inuenitur, vt non putemus aliorum esse generum sentire & memorare. Qui enim spiritu valde tenui calidoque sunt, sentiunt percipiuntque subito omnia, quoniam tenuitas facile patitur. Sed non remanet motio, cum quia à succedentibus motionibus facile deletur; tum quia continuo spiritus foras exhalat, sicut flamma de candela, & quæ intelligit sensitque, communicare succedenti spiritui, qui etiam ex sanguine vaporeque continuo fit, nō vacat: Ita quod proprii motus cum eo euanescent. Hoc autem patet in phreneticis à calefacto cerebro perdentibus memoriam; plerique etiam in graui

gravi ægritudine totam amittunt scientiam; Vehemens enim passio morbi delet, tegitque passiones exiguas: Ita quod exhalans spiritus non communicat genito nisi passionem maiorem: Itaque temporis diuturnitate omnia obliuiscitur. Senes quoque facile obliuiscuntur, quia nimis attenuatus spiritus facile exhalans inest illis. Et huiusmodi tenuitate præditi, præsentunt aeris passiones, in quo res fiunt, prædicuntque, ac deinde non meminerunt quæ prædixerant. Quare Galenus de morbo non vulg. inquit: Quibus multus inest calor, eorum spiritus adeo exacuitur ut spatio temporis breuissimo, omnia lustret & omnia cognoscat. Idem fere Aristoteles de Sybillis & Bacchis. Quapropter nil mirum si muscæ spiritu tenuissimæ memoria careant: hoc enim non indicat portionem sentientem esse aliam à memorante; sed eundem sensum non esse semper utrique aptum operationi. Neque enim quia non aptus est, quispiam bello, non est homo. Porro cum nos quippiam meminisse cupimus, cogitamus locum, tempus & similia, quousque recordemur, quando memoria sopita est, non penitus perdita: & simili nouo motu renouamus veterem sopitum motum, qui vel exhalatione, vel aliorum motuum superuentu euanuerat. Petrus noster N. feruentissimi spiritus sagacissimus est quoque sensus, ut in exiguo multa pernoſcat argumētando: Sed memoria exilis est valde. Nec crassi spiritus memoria pollent; nā pauci in ipsis motus, nisi vehementes imprimi possunt, sed impressi remanēt diutius. Hic irideas Peripateticos qui ponunt memoriam corporalem

contra propria decreta & cerebro siccos memoratiuos valde humidos parū. Imo sicci à nimio calore, vt patuit, parum memorant. Humidi multum, sed pauca obiecta: res enim languidæ actionis non imprimuntur in eis: At temperati facile recipiunt, retinentque, & communicant doctrinam successoribus. Iccirco Pharmacis spiritus temperies immutatur; fitque memoratiuus, vel obliuiosus. Ars quoque memoriæ localis sensui exposita in rebus valde sensibilibus & notis ponēs res similitudine cognitatas, ostendit memoriam esse sensum debilitatum, qui ita renouatur & roboratur. Item si memoria sequitur temperiem, ergo corporea virtus, passibilisque memoratiua est, non autem incorporea, vt dicebamus.

C A P V T XXI.

Eandem animam sentientem & memoratiuam esse imaginatiuam, & discursiuam.

IMAGINATIVAM vim esse ipsammet sensitivam, & memoratiuam palam est: qui enim plurimas res sentiūt memoriaq; tenent, plurimas quoq; imaginantur copulando, & diuidendo motiones ipsarum. Nec quispiam ad imaginationem mouetur, nisi per similitudinem, aut similitudine, sicut memoratio fit, & resensatio & sensus. Iccirco in somniis perceptas sensu res imaginamur. Rex de regimine; Nauta de nauigatione, Doctor de doctrinis, & quilibet de his, quæ tractat, somniat;
magis

magis autem de his quæ amat, aut timet valde. Imaginari autem nil est nisi aliam sentire rem super ea, quæ sensimus: Itaque vocetur supersentire. Admiratur Plato quando rem imaginando aliquam plurimæ suppetunt simul alia, quæ videntur quasi aues in phantasia volitare. Hoc autem inde fit, quod imaginatio est moueri: Et aliquam recolendo rem in sua motione, quam indidit nobis, omnes illi similes excitantur, quoniam omnes motiones, passionisque illi similes renouantur in tenuissimo spiritu, & vapores & affectus à carne & humoribus, & res quæcunque apta est excitare imaginem in nobis præsertim desiderantibus, aut timentibus, aut odientibus, dispositisque ad illam. Inuentionesque omnes in imaginatiua non deprauata locum habent. Ita Bombardas à tonitruo inuenimus, siue Salmoneamus primo, siue Germanus: ferram ex dentibus vel spina dorsi piscium; Naues ex auibus, &c. Nam ex similibus in anima motionibus derelictis ad similes iterum mouemur, vt pateat: imaginationem esse discursum & sensum & memoriam, hoc est supersentire & sentire & resentire. Interdum amittitur imaginatiua remanente sensu & memoria, nec ideo est alia res. Hoc autem aduenit à sensatione vehementi affectum permagnum relincente: qua vna adeo afficitur, agiturque spiritus, quod aliam quamcunque per illam metitur: Ita sunt furiosi ab amore vel dolore; qui semper eadem re dolent, aut lætantur, aut timent: & omnis res alia apparet illamet; sicut enim
ager

æger spiritus exilis inspiciens in parietem quamcunque hominis delineationem, videtur sibi videre hominem, aut beluam, magis autem quod amat, aut timet, ita imaginari rei captus agitatur. Igitur imaginatio nunquam amittitur, sed deprauatur ex passione vehementi, sicut & sensus: Nam vident ita affecti, ut Poeta ait; & geminos soles, & duplices se ostendere Thebas; sæpe & in spiritum cerebro habitantem insurgunt fuligines & fumi & horribilia videre faciunt impediuntque iudicium verarum imaginum, interturbando motiones spiritus certas, ordinatasque ad discursum. Nec quidem Aristoteles debuisset imaginatrici sæpe fallaci committere dormientis curam animalis, sed rationali potius, cui inuigilare proprium erat magis, sed cum videret hominem decipi in imaginando, quod non est, & in somnis, hanc deceptionem esse creberrimam, partem animæ nouam pro tunc comminiscitur. Falso quoque non esse sensum rei absentis docet: cum illas & videre & tangere vehementer affecti videamur, nec sit alius sensus videns in præsentia, & absentia, licet decipiatur iste, quoniam ratio decipiendi est absentia rei, quam ut præsentem videt, & in sensu remanere imagines palam est intuentibus albissimas res, & audientibus rumores pergrandes, quibus remanet quasi albor in oculo, & tinnitus in aure, quæ sunt organa; multo ergo magis in spiritu. Falsum est quoque ostrea non imaginari; si enim retinent memoria, imaginantur, quoniam est supersentire retentas sensu res, imaginatio. At discursum esse imaginationem liquet magis. Discurremus enim

ab cognitis à sensu ad ignotas res. Hoc idem facit imaginatrix, fingit arcem in aere, hominem tricipitem, quoniam nota est sibi arx, & aer & homo, & caput, ideoque copulat ista simul & vnam diuidendo notionem, semihominem imaginatur, & cum altero dimidio semicaprum. Imaginamur regem non visum, videndo quempiam in dignitate magistratum, & quia notionem magnitudinis & paruitatis habemus, copulamur magistratui viso magnitudinem ac dicimus ita est Rex. Quapropter semper à similibus procedimus. Ita in sensu quando video Petrum mihi videor videre Dionysium sibi similem, & sentimus rem in alia re præsentialiter in sensu, ita in discursu; ex his quæ potentialiter sensimus aut recordamur, ad quas non sensimus procedimus. Ex Papæ Maiestate Dei maiestatem intuemur, & ex ventorum tenuitate visibili Angelos inuisibiles sentimus, & nominamus interdum, & videntes vnum coeli gradum septuaginta in terra miliaria referre, discurremus quemlibet gradum alium similem tantundem importare; ita ex 360. gradibus vniuersam rotunditatem metimur.

Numerus quoque apud homines vsq; ad decem porrigitur, quoniam decem habemus digitos, sed quis scit quousque & quomodo inter Angelos recte numeratur? Ex nostro palmo mensuram rerum cognoscimus; hæ autem omnes notitiæ sunt sentientis spiritus; qui à notissimo per sensum ad ignotum procedit. Errores autem pene omnes suboriuntur quoniam nos rem iudicamus sicut nos sumus omnino. Vnde Mahumetani Deum cor-

R

poreum

poreum faciunt, & Paradisum carnalem; & Tertullianus eidem quasi humanam dare effigiem; Angelosque opinamur quales nos sumus.

Præterea ventos nil videre putamus, quoniam oculos non habent, sicut nos. At bene discurrens homo, per similitudines omnes ac differentias, inueniet oculos non videre, sed in eis latentem spiritum. Sic Aristoteles opinatur aliam esse discursuam à sensu, quoniam oculus nasusque non discurrunt, nec considerat qualiter, qui in eis inest, ex extrema petraë effigie scit illam esse petram, & ex pauculo odore in tenebris scit hoc esse pomum & illud thus, & subito. Quin asseram nullam fieri sensationem absque discursu. Non enim sensilis anima informatur sensibili obiecto, sed ex modica mutatione, totam mensurat statim, licet pluribus sensationibus certior mox fiat, & Aristoteles obiecta per accidens sensilia discursu sentit. Sunt qui amittunt discursum retento sensu, quia sentiens spiritus quid patiens remanet ineptus ad aliquam sui operationem: Non tamen non est idem: Vel, uti diximus, fuligines intra spiritum volitantes, dum ipse recolit mutationes discurretque, interturbant motiones discursusque, nec aliud cogitare, videreque faciunt. Nihil quoque calor subito discurrere ac præuidere in simili multa similia efficit, at motus statim perditur exhalante spiritus parte, & discursus perditur, aut in aliam apparitionem mutatur. Cognoscere & sentire in simile est ipsum discurrere, hoc est per aliud sentire, & in animalibus ac rebus omnibus hunc patiendi sentiendique modum.

dum reperiri superius declaratum est; & mox declarabitur sensum quoque se sentire, sicut discursus, quamuis negat Aristoteles.

CAPUT XXII.

Sensum, intellectumque Aristoteli notum esse idem; & vniuersale ab utrisque & particulare cognosci, nec ulla ratione Aristoteli ponendum esse intellectum incorporeum separatum & immortalem.

INTELLIGERE esse spiritus sentientis discursuique facile nouimus: Res enim vniuersalis in mundo non inuenitur, ergo quando intelligo hominem, & non Petrum & Franciscum, contingit, quia alias sensi Petrum & Franciscum, aliosque similes homines, & quoniam ipsorum particularitates in spiritu non remanent, quia parum mouent, & raro vel semel; similitudo autem in qua conueniunt particularia, plurimum mouet, quoniam in omnibus mouentibus est, & prope & procul; accirco magis retinetur in mente vniuersale, quod nil est nisi ipsa particularia adpræhensa vt vnum, in eo quod similia & quia intellectio non fit præsentis obiecto, sicut sensatio, sed absentis rei sensus est, vel distantis, videtur diuersa esse substantia sentiens ab intelligente. Sed & sensum intelligere palam est: Si enim

vniuersalis cognitio absque particularibus est intellectio,
 & hæc sensui conuenit, intelligat oportet. Conuenire
 autem liquet, quando quid à longe videmus, vt Petrum,
 Nam primo dico; ecce est animal, quia mouetur, vbi v-
 niuersale sentio, & non particulare; & ipso propinquante
 dico, est homo, & propinquante magis, dico est mona-
 chus, & proximo, dico est frater Petrus. Ergo intelli-
 gere est sentire, confuse, & à longe; sentire vero est intelligere
 prope seu cominus. Pueri quoque distinguere particula-
 ritates non adfueti adpellāt omnem foeminam matrem,
 & omnem hominem patrem, quoniam vniuersale est il-
 lis notius, quod magis & in pluribus eos mouet. Canis
 procul hominem videns, latrat contra eum, quoniam
 cognoscit vt hominem in vniuersali, adpropinquatum
 vero agnoscit esse herum suum, & non amplius latrat,
 sed blanditur cauda; est ergo sensus intellectio. Aristote-
 les quoque in 2. Poster. declarans vnde oriatur scientia v-
 niuersalis, à sensu oriri determinat, quoniam idem sensus
 videt hominē, & Petrum hominē. Itaq; stultū est opinari
 scientiam consistere in cognitione vniuersalium. Quid
 sciam ego, si nouero Petrum esse hominem, animal ra-
 tionale, dum eius qualitates & proprietates, actus, virtu-
 tes, vitia & temperies ignoro? Verum quidem est, cum
 impossibile sit omnia indiuidua & conditiones addisce-
 re, oportuisse scientias in vniuersali & in confuso habere.
 Sed medicina necessitate victa monet, non sufficere scire,
 quænam febris sit hæc, sed quando & quomodo inuadit,
 & infirmi complexionem particularem, & robur & tem-
 pus

pus & coelum, & Pharmaci non in communi, hoc est, Reubarbari, sed huius Reubarbari quod nunc propinandum est huic infirmo. Verum enimvero hac ratione modicis esset scientia, ideoque vniuersalia perambulamus, sicut pueri, & à longe aspicientes coactione, non electione. Deus autem ideo sapientissimus est D. Thomas, quoniam non vniuersalia, sed singularitates minutissimas nouit. Inepta igitur comparatio Aristotelica est, inter magnum sensibile magnumque intelligibile. Sed debet fieri inter magnum sensibile & parum sensibile. Sensus enim est passio præsens, obiecti intellectus est passio absens. Itaque quo magis absentem percipis, eo magis aptus es ad sentiendum præsens vicinumque: Et qui ex duobus miliaribus cognoscit hominem, magis cognoscet ex vno, & qui potest acum videre, magis potest paulum. Igitur si paruum minusque sensibile sentitur, multo magis magnum. Ita e contra intellectus debet comparari. Nam si intelligit animal vniuersalius, multo magis intelliget hominem minus vniuersale, magisque sensibile: Sique Angelos remotos à sensu percipit, ideo intelligibiles magis intelliget, aues magis, qui minus sunt intelligibiles. Idem ergo euenit sensui & intellectui. Idcirco nil mirum, si corrumpitur à vehementi sensibili, non autem ab intelligibili sicut non est mirum cur ab igne distante non corrumpitur, & proximo corrumpitur. Nec aliae rationes Aristotelis ostendunt intellectus incorporeitatem, & immortalitatem & abstractionem; Nam cognoscere vniuersale sine materia, sensus quoque pro-

prium est. Sed sensatio præsens requirit materiam præsensentem, anticipata vero distansque & per similitudinem, qualis sunt memoria intellectus, & ratio requirunt anticipatam naturam, similem, & distantem. Ipseque Aristoteles fatetur, nil esse in intellectu, quin prius fuerit in sensu. Eædemque res vniuersales & particulares intelliguntur & visuntur in præsentia & in absentia. Video per se Petrum, recordor Petrum per similem alium visum; imaginor ex simili & intelligo cum simili, & discuro in eum ab alio simili sentiendo semper; spiritu crassi nimis sunt qui id non animaduertunt. Bruta quoque immaterialiter cognoscunt vniuersale & amicitiam & odium & contemptum: Sed hoc tribuunt extimatiuæ, quam non somniauit Aristoteles, vt mordicus eius ineptias tueantur. Ita possemus mille animas facere ex mille actibus & ex vno in millibus. At extare similitudines abstractas, & ideas ego in Metaph. ostendi contra Aristotelem huius opinionis autorem, ab eo nil intellectæ & variatæ, variis ab autoribus decerptæ.

Hinc sequitur non esse ponendum intellectum à materia abstractum, vt vniuersalia abstracta intelligat, quæ etiam sensus nouit; multoque minus passiuum; qui fieri omnia sicuti & sensus Aristoteli videtur: Et sicuti sensus organo est illi alligatus, fateturque intellectum passiuum corruptibilem; quamuis alii interpretentur imaginationem, quam sic victus veritate nominat. Si autem vt fiat omnia, ab organo separatus sit, sensus quoque separandus erat,

Sed

Sed nec Aristoteles declararet vnquam qua ratione hic intellectus contrariis informetur rebus cum sit indiuisibilis, & quomodo cum intelligendo aliquam informatus ipsa alias possit suscipere. Et eadem argumenta contra puram potentiam sensus hic militant. Attamen hinc intellectum agentem adducit, qui separet formas ab obiectis; sed quomodo hæc non remanent informia, non dixit, nec dicet vnquam, & quomodo intellectus iste possibilis immortalis, impossibilisque obliuiscitur rem, quam semel intellexit.

Item quomodo decipitur? Et cur pueri intellectu actiuo donati adeo potenti, quod obiecta spoliât formis ipsorum, non statim intelligunt? & cum intellexerint aliquid, factusque illud fuerit intellectus ipse passiuus, magis quam materia formaque, quis aufert, & obliuionem adducit? Item si quilibet homo, animam habet propriam, & immortalem, oportet esse infinitas animas Aristoteli mundum æternanti. At quo vadunt post mortem, cum Aristoteles neget infernum & Paradisum? vel oportet eas de corpore in corpus migrare, quod reprobât Aristoteles contra Pythagoram. At si vnus est intellectus, sequeretur quod Petro intelligente aliquid, omnes idem intelligeremus. Sed Auerroes respondit, diuersas esse cogitatuas; (quas Aristoteles nec cogitauit) sed hinc sequitur, nos cogitatuâ & non intellectu intelligere. Atqui si ipse intelligit intellectus separatus, non intelligemus nos, sed species à nostro

à nostro sensu receptæ in phantasia illi deferuient ad intellecti-
lectionem, nosque erimus obiectum & non subiectum,
aut agens intellecti-
lectionis. Item quomodo hæc anima non
intrat etiam in bestias, si manet in aeris sphaera, quam o-
mnes respirant? Et quomodo de illis nihil dixit loquen-
do de motoribus abstractis in Metaph. 12.? Item si abstra-
cta est, non informat, nec homo erit homo per ipsam,
nam à forma Peripatetici dant esse rei. Item quod anima
nostra non recordatur aliis se corporibus defunctorum
ad fuisse & rexisse, si omnibus vna est? Si enim per obiecta
amisit, non poterit amisisse species ab eis susceptas, cum
magis fiat vnum ex intellectu & intelligibili, quam ex
materia & forma, iuxta ipsorum sententiam. At si amisit,
ergo passus est corruptionem. Hoc enim est formam a-
mittere. Sed impassibilis & immortalis est illis, quomo-
do potest amittere & obliuisci? Aut quo facto cogitur in-
troire in homines, vbi amittat scientiam & obiecta sui
perfectiua, quibus gaudet & beatur? Concludamus er-
go ex vniuersalis cognitione nō comprobari intellectum
separatum immortalem; Et Aristoteles ac sui animad-
uerter particularia quoque ab intellectu percipi, quando
de particularibus percipit & consulit; superadduxit ter-
tium genus intellectus, quem vocat practicum & parti-
cularium cognitorem per vniuersalia à speculatiuo præ-
cognita. Sed palam est vniuersale cognosci ex particula-
rium inductione. Eadem autem vis particulares propo-
sitiones format, & ex eis vniuersale concludit; ita & in v-
niuersali particularia postea nouit, & directe & non re-
flexe,

flexe, vt aiunt fingentes; Vnde scimus, & illi fatentur hos intellectus esse substantiam vnā; quæ à particularibus ad vniuersale & e conuerso discurrit: idemque euenit sensui, etiam bestię, qui passus ab vno igne, omnes ignes vitat, & quia vniuersaliter scit ignem vrere, idem iudicat de omni particulari igne. Facere autem duos intellectus, alterum qui sentiat, in quo res sunt similes, alterum vero in quo sunt differentes, figmentum vanum est. Sensus oua multa videns propter similitudinem adprehendit illa vt vnum, præsertim si non simul, vt loci differentia distinguat. Sed foemella gallinarum magistra scit cuius gallinæ sit hoc, quia ex vsu distinguere nouit, & profecto si particularia cognoscere est signum mortalitatis, hic intellectus practicus mortalis erit, qui substantia eadem est cum speculatiuo, igitur & ille mortalis erit. Et Deus qui omnes singularitates indiuiduorum nouit prorsus, vt docet D. Thomas in p. sent. suspectus erit mortalitatis secundum hæc Aristotelica argumenta; Vnde & putat Deum non nostra ignorare, ne vilescat; quo nulla opinio stulta magis magisque impia inuenitur.

S

CAP.

*Esse in brutis sensum, memoriā, disciplinam, discursum
 Et intellectum vniuersalis, sed non diuinorum sicut
 in homine: qui præstat eis etiam in omnibus
 actibus Et quare.*

OMNIBVS animalibus sensum inesse nemo dubitat. Multis memoriā nemo negat. Ipsa enim discunt, cū saltationes, simiæ ludos, Apes reuerti domum, &c. Quoniam vero his anima alia non inest, nisi sensitiua, oportet memoriā animæ sentienti tribuere; reminiscētia non minus pollent. Nam cum quid passi fuerint asini, locum illum vitant, & consimiles illi abhorrent: Ergo ex simili simile in eis excitatur; ergo discursu non carent. Idem enim est nosse in anticipato simulacro rei præteritæ præsentem, & ex præsentī consimilem. Palam comedens hordeum semel equus ex eo omnia hordea cognoscit, & ex odore canes argumentantur quæ sit res, odorifera, & ex motu syluæ latentem syllogizant bestiam, & sæpe arguto syllogismo leporem insectantes, viam prolixiorem declinant, & breuiorem captant, & in transitu expectant. Accipitres idem obseruant, cancer conchilia venando sæpe pedibus læditur, dum conchæ illorum clauduntur, quod ne faciant ipse calculum iniicit, actuto deuorat. Polypus astute lapidibus affigitur sui coloris, vt lapis videatur pisciculis quibus vescitur. Sepia euomit atramentum, quo sibi parat latibulum, quando ab

do ab inimico pisce, vel piscatore inuaditur; & visus est
canis ab altero cane impetitus, alios conuenisse canes, &
ad locum vbi carnes multas ipse celauerat, conduxisse, &
cibo conciliaffe, moxque eis tanquam conductis vsum
militibus, inimicum canem inualisse, & occidisse. Equus
quidam ita venerabatur matrem, teste Aristotele, vt nun-
quam ipsum subagitare voluerit, donec ab Armentario
deceptus, qui panno matrem texerat, coiuit tandem, at
fallacia detecta, calcibus postea armentarium occidit. A-
lius vero seipsum. Et Montedorus Marii à Tufo hac ve-
nerantia erga matrem perpetuo vsus est. Mus quidam
fluuium tranans cauda sibi velum facit. Vulpes multæ
copulantur muscib. caudisq; huius rei gratia. Astutia ara-
neæ ad captandas muscas stupenda est, qua ratione fa-
bricatur rete, circumponit fila attractoria, absconditur
in centro abdito, quo fila immerguntur, & musca inci-
dens in rete agitat, & agitatio per filum vsque ad arane-
am fertur, quæ egreditur ad captionem muscæ multis
cum syllogismis. Animalia imbecillia viuunt in Repub.
contra ferocia. Habent apes regem, obedientiam, ex-
cubias, fabros, seruos, magistros operum, sacerdotes, qui
sunt fuci, & tanta arte cellas fabricantur, quod nostras
superant. Prouidentiam formicarum admiratur Salo-
mon, & ad scholas ipsarum nos mittit. Aringhis Respub.
est, Rex coronatus, turmatim ambulat, in medio debiles
locant, sedes mutant æstiuas, & hyemales sicut gentes Æ-
thiopes & Arabes & Tartari & nostri quondam Veientes.
Grues ducem habent magistrum militum ordinem mo-

uendi excubias, & lapidem manu tenet, ne dormitet excubitor. Leones parcunt subiectis, debellat superbos, recordantur beneficiorum, ita quod leo quidam Romæ noluit deuorare hominem, qui paucis ante annis in quodam antro spinam pedi affixam leonis eiusdem casu extraxerat. Elephantis his pollent magnanimitatibus, insuper & sapientia, arte præliantur, addiscunt linguam, paciscuntur cum hominibus, culpam norunt, lauantur post coitum, lunam adorant, sicut Græci antiquiores ob beneficia ab ipsa in nocte præstita eis. Iaculis inuasi in theatro Pompeiano genu flexi supplicabant pro vita. Transiente Nilum Antiocho cum exercitu, quoniam dux Elephantorum noluit primus transire, priuatus est ducatu; qui dedecoris impatiens seipsum occidit. Multa animalia honorem ambiunt, contemptum norunt. Quid simiæ argumētentur palam est. Honor & despicientia sensibus exterioribus non percipiuntur sed intelliguntur. Intelligunt ergo. Et Iob ait Deus, quis dedit Gallo intelligentiam? Et in serpentibus prudentiam Iesus ponit, & omnia animalia disciplinabilia, prudentia donat Aristotelis. Dicunt tamen illa discere assuefactione. At nos etiam assuefactione artes discimus, sed quis assuescit nisi præuia ratione polleat, ut possit assuescere? At quo assuescerat leo ille gratus, & formica nata in æstate congregans pro hyeme? quando per aeris immutationem cognoscunt pluuias, & ventos, Nonne syllogismo à causis ad effectus uentur? Dicunt instinctu naturali, ac instinctus est impulsus præuidentis sapientiæ, ergo quoniam ab aere patiuntur,

untur, sentiuntque, sciunt quid faciendum instat in aere. Formica ab altera discit formica sicut nos, & ita confutunt in futurum: necesse est eas uti voce, & se inuicem iumenta, & aues vocitare. Ergo discursus habent, at nos ipsarum linguam non percipimus, quoniam nec Polonorum, aut Indorum percipimus; omnes enim suo pronunciant quisque modo. Canes tamen nobiscum viuentes & simiæ bene addiscunt linguam nostram; nam in alias delati regiones linguam accolarum non intelligunt. Vidi Neapoli canem Polonum nil percipere linguam Neapolitanam, nisi loquentes Polonice. Verum pronunciare quod volunt, nequeunt, quoniam non habent organa similia nostris, sicuti nos non possumus uti tuba, ut cythara; nec cornu edere campanæ sonum. Psittaci tamen palatum concauum habentes sicuti homo bene discunt verba multa humana. In mari quoque inueniuntur pisces homines prorsus; & in Olanda & Lusitania visi sunt omnes humanas functiones obire; at linguam non discunt ut loquantur; nam extra aquam parum viuere poterant. Sunt Satyri & Syluani homines syluestres, ut testatur Diuus Hieronymus in veritate, & profecto cum Tartaros & Æthiopes consideramus, & loqui audimus ignotos sermones, videntur rudiores nostris equis, differentes moribus, & actibus nostris humanis prorsus. Ita videntur alia nobis animalia absque discursu & iudicio, sed omnia polleant ratione, alia magis, alia minus; sicut inter nos euenit, quod multi homines videntur bestiæ. Idcirco Aristoteles dixit non omnibus inesse intellectum.

Quapropter videndum est, num homo sit prorsus similis bestiis, & moriatur, & nascatur sicut illæ; vel in se habeat diuiniorum animam, & vnde hoc scimus.

Non quidem assero sapientiorum, qui meliora organa sensus habet, multæ autem bestię præstantiora habent organa, & multi ignorantes visum auditumq; meliorem, quam Philosophi habent. At non ita organa interiora neque spiritum sentientem, iudicantem de sensibilibus; cū omnis sensus cognoscat extrinsecum per se, reliquum per discursum; & quia bruta sentiunt extrinsecum & ad reliquum discurrunt: Sicut ex motu in nocte hominem sentiunt, die vero ex figura, reliquumq; iudicant; discursus dicenda sunt, id est, rationalia. At quia parum discurrunt ultra quod vident, & sentiunt præsens, homo vero discurret ad multa similia Entia & actiones, & figuras, & virtutes, & vitia, & negotia, eodem in tempore, cum ob meliora organa interiora, tum ob spiritum puriorem, lucidiorum & nobiliorem, & ob perfectionem, quam spiritus habet à mēte immortalī ipsi indita, vt nunc docebimus; euenit, vt homo dicatur rationalis, non autem bruta, nō quia non ratiocinentur, sed parum; sicuti nec plantæ vocantur animalia, quoniam sentiunt parum; ita & nos loquemur: Sed hominem rationalem mentalem intelligimus, bruta vero ratione sensitiua donamus, quam D. Thomas vocat æstimatoriam.

CAPUT XXIV.

De anima humana sententia varia.

CONSIDERANS Pythagoras omnes operationes homini conuenientes beluis quoq; conuenire, sensum, memoriam, discursum & intelligentiam ex præiactis exemplis in eis argumentando, incidit in opinionem, quod humanæ animæ ex corporibus nostris solutæ in brutorum nascentium migrarent corpora, & ex eis in nostra pro meritis vitæ, vt iustitia eum monebat. Nam in formatione modo organorum differunt à nobis Bruta, & in his parum. Sicut Anatomistæ & Pictores peritiores bene intelligunt. Quoniam vero animam veluti sepultam in corpore esse vidit, & sicut in carcere afflictam, coniecturauit aliquam ob poenam à prima sapientia iustissime omnia gubernante corpori esse alligatam. Plato putat eas in cœlo peccasse in aula Dei: Origines hanc sectatur opinionem, præsertim quia Salomon confirmare ipsam videtur dicendo: Puer eram bonus, & cū essem magis bonus: fortitus sum animam bonam, & veni ad corpus coinquinatum. Virgilius canit à Deo mille post annos in corpora eas prius tamen purgatas alibi, malorumque obitas, quæ hic passæ sunt, quodam Dei loco iterum mitti: Plato ludum Deorum hominem esse, animamq; immortalem esse, non ob Aristotelis ineptas rationes, sed ob alias doctiores, & assentitur Pythagoræ & Timæo conterraneo nostro, in transmigratione animarum post decem mille annos. Eandem opinionem Esseni sectati sunt &

& Pharifæi multi, vel Sadducæi, propterea; putarunt Iesum esse vel Iohannē, vel Heliā, vel Hieremiam; & hodierno tēpore Bracmani pleriq; & Catani consentiunt transmigrationi. Sed audio plurimos Indos opinari, nos esse similes bestiis, & organis tantum aptioribus ad rectius operandum nos antecellere. Ergo Epicurus regnat, magis autem inter eos, qui ipsum abominari se simulant. Hoc credunt Machauellistæ & Politici aquilonares. De antiquioribus inuenio Herodotum admirantem, quod quidam animorum immortalitatem crederent, adeo tunc oppositum verius vulgo habebatur. Eandem sententiam plurimi Peripatetici Aristoteli adscribunt, qui nimirum æternæ solum intellectum agentem vnicum in tota specie hominum. Quorum opinio prostrauit fidem, amicitiam, & probitatem, impiosque facit homines, seipsos, id est corpus mortale tantum amantes: Ac Sadducæos prorsus fictitios. Vtinam apertos, quoniam facilius cauermus à technis eorum. Quoniam vero non vtilitas, nec honor generis humani persuadere nobis nostram debet immortalitatem, vt ipsi dicunt, sed veritas: Ad examen descendam, quatenus huic libro conuenit. Alibi enim contra sententias Nationum & sectas disserui luculenter.

C A P I T U L U M XXV

De immortalitate ac diuinitate hominis, eiusque summo bono.

EFFECTVM nullum supra propriam causam eleuari posse, principium sit nobis ad demonstrandam immortalitatem hominis, diuinamque naturam. Id inductione patet. Genitus namque ignis plus facere non potest, quam calefacere, attenuare, mouere, albefacere & mollire per se, addensare dissimilaria; & quidem quod eius genitor ignis faciebat, aut poterat facere; Imoque nec vnquam eo pertingeret, vt fiat qualis, quantusque sol, vnde deriuatur; nec genita aqua operationes cedit, aut meliores, quam aqua, nec tellus tellurem in agendo, & potendo excedit. Nec filius superat patrem, nisi alia virtus illi superaddatur, quæ in patre non erat, à stellis vel à Deo. Particulares enim causæ, vniuocæque, potius organa & modificationes primarum causarum sunt, quam causæ; quod olfecit S. Thomas. At nos videmus hominem non quiescere sub natura elementorum solis, & terræ, sed longe magis, ampliusque super ipsa intelligere & desiderare & amare; operarique effectus altissimos supra elementa & filios elementorum, ergo ab his originem & dependentiam non habet; sed à causa longe eminentiori, quæ Deus nuncupatur. Ecce quando homo meditatur, extendit cogitationes suas supra solem, & deinde superius, & deinde extra cælum vagatur, & tandem infinitos ex-

T

tra

tra mundos intelligit, sicut & Epicurei ipsi intelligunt, ponuntque in veritate. Ergo infinitæ cuiuspiam causæ homo & boles est, non autem solis & terræ tantum, quos in infinitum excedit, superegreditur & supereminet. Aristoteles responderet vanam imaginationem esse tanta superexcogitare in altum. Ego autem cum Trimegisto inquam bestialitatem esse, animam vilificare, & curuare deorsum ad ima & pauca. Et quid respondeat mihi oportet ille, unde hæc infinitas, immensitasque? si responderet ex simili mundo, multos con similes excogitari, sicut ex vno homine infinitos per similes intuemur discurrendo in infinitum. Ego autem, hunc progressum de simili in simile absque fine esse actum virtutis participantis infinitatem, & quamuis bestia de simili in aliud simile discurrant, hoc euenit quoniam omnes cogitationes modique cognoscendi ex prima sapientia deriuantur, tam nobis quam brutis aliisque entibus, idcirco inter se mutuam habent similitudinem, sed alia celsior, alia humilior. Nec enim quia ens vniuocum est aeri, terræ & soli, quin etiam Deo, ut docet Scotus Theologus, sol non excedit terræ nobilitatem sine fine: Nec quia homines sapientes sunt, & Deus sapiens est, non sit Deus absque comparatione & fine sapientior homine. At quomodo potuisset sol largiri infinitum discursum homini supra ipsum solem, si tota humana anima spiritus sit à sole ingeneratus? Animalia tam altissimo non pollere discursu palam est, quoniam ex eiusmodi discursu orta est scientia de Deo infinito, cui & sacrificia & Tempia & sacra doctrina dicantur, quæ apud Bruttan non

ra non etiam extant. Et quamuis alia adorent lunam, alia solem, aliaque alias res; vt Elephanti & Galli admo-
nent, non tamen vsque ad Deum infinitum religionem
suam crexerunt, tametsi non inopinabile sit apibus, ani-
malibusque gregalibus inesse cognitionem Diuinitatis
confusam; Omnia enim Entia amant bonum & confu-
se omnia primum bonum, summumque persentiunt.
Ast hæc scientia de infinito in hominibus tantum ex o-
perationibus manifesta est, & miraculis, vt patebit.

Præterea nullum Ens operatur frustra suas potissimas
operationes, sed omnia ad certum natura finem eas diri-
gunt. At homo habet tanquam nobilissimas potissimas-
que operationes religionem & scientiam, quæ præsta-
rent potius molestiam vitæ corporali, quam vtilitatem,
nisi alia illi vita conueniret, & anima cum Diuinitate
non communicaret, cuius rei fidem faciunt homines
innumerabiles & sapientissimi, & ignorantissimi, omnis-
que conditionis, qui iparso sanguine, miraculis, pro-
phetia, feruore spiritus, & certitudine assertionis abs-
que hæsitazione non captantes honorem, sed spernen-
tes illum, & omnia bona præsentis vitæ, & vitam, notum
fecerunt mundo & comprobauerunt, sese colloquio An-
gelorum & Dei positos esse, & vidisse oculis & mente, be-
atitudinem inæstimabilem post hanc vitam ab eis floc-
cipientiam nos manere.

Profecto cunctis hominib. religio est naturalis, nā in ad-
uersitatē aut fortunā felicem incurrentes extēplo in cœlū

erigunt vultum aut petendo auxilium, aut gratias agendo, quam ob rem sacrificia & oratoria inuenta sunt, sed apud alias nationes aliter, prout fert varia commoditas regionis, aut varia opinio de rebus diuinis, saepeque error adest in modo, aut in re, quippe cum omnes putent se Deum colere verum. Hoc autem signum est hominem cum superis communicare, si quis autem neget historias sanctorum, ipse negabitur, quoniam & Romam esse quam non vidit, & Cæsarem fuisse, & mirabilia, quæ in nouo orbe alii vident, negabit in præterita sua.

Præterea nullius Entis natura cogitat, tractatque ea, quæ sibi naturaliter non conueniunt, sed omnes seruant student in illa, quam habent vitam, at homo non contentatur vita præfenti, sed aliam cogitat, summoque studio requirit, omnemque suffert laborem ut ad ipsam vel cognoscendam perueniat; Longe vanissimam homini curiositatem natura dedisset, si hæc quam tanto opere inquit, vita sibi post mortem non conueniret. Natura autem in vanum non operatur, nec tam extrema desideria cæteris largitur animalibus. Ergo deteriora Entia melioris essent conditionis, quam meliora.

Præterea appetitus hominis infinitus est; non enim sufficit illi prædium vnum, nec ciuitas vna, nec regnum vnum, nec mundus vnus: Cum Alexander Magnus doluerit, quod non posset ex hoc mundo transferri ad subjugandos Democriti mundos. Hæc autem cupiditas nemini non inest. Hæc ergo indicat obiectum naturalis appetitus

petitum esse ipsum infinitum. Quamuis ignis absque fine comburat, omneque Ens absque fine viuere vellet, vnde videri posset ab igne hæc cupiditas in nobis suboriri: Non tamen hoc nisi infiniti Dei vestigium in illis indicat; in homine vero imaginem & virtutem diuinissimam. Non enim homo illis operam impenderet desideriis, que satiare non posset, cum bruta pasculo vno contenterentur, iumentoque vno ad generandum: nec plusquam sufficit, requirunt, licet ipsorum calor robustior sit, quam humanus, sicut in leone & struthione: qui diuinitatem & æternitatem maiori studio quam homo, si calor ignis esset causa infirmitatis, & quælibet entitas quærerent, necesse est.

Porro sapientes plurimi considerantes hominem tota terra & rebus eius satiari non posse, modum inuestigant erigendi se ad primam causam per religionem, omniaque mundi bona, tanquam exigua & inania desideriis ipsorum spreuerunt. At quomodo potuisset in mentem hominis cadere quod sit immortalis, nisi ipse in re abditæ cognitione hoc cognosceret, aut à Deo non didicisset. Hæc quoque despicientia corporis, & fiducia in natura animi, vitæque meliori idem confirmat, & licet amissus honor, aliaque bona sine quibus viuere non confidunt, impellat animalia, hominesque multos ad necem voluntariam; non propterea ratio nostra fallitur. Si enim diffidentes in nobili se posse vita viuere vt Cleonimus, vel commoda, vt M. Antonius, vel delitiosa vt Sardanapalus, sibi necem consciuerunt, quæritando tamen aliam vel

in fama vitam, vel in ipso esse, non enim annihilantur, sed mutant esse. At Philosophi, religiosique præstantiores spreuerunt præsentem vitam, & delicias & commoda & honorem, non propterea quod ipsis frui prohiberentur, sed tanquam res viles indignasque ipsorum animi scientia, & desiderio generoso; allekti sane pulcritudine rerum diuinarum, quas Philosophia & reuelatio ipsis conuenire docuerunt.

Præterea homo nascitur nudus, inermis, iners, plorando, nec lactare sciens, nec manducare nec ambulare, nec se regere aut sibi opem ferre, cætera vero animalia vestita squamis, aut plumis, aut pilis, armata dentibus, cornibus, spinis, ungulis, rostro, subitoque sciunt ambulare, manducare, sibi que prodesse. Nihilominus breue post tempus homo superat animalia, vestitur ipsorum pellibus, carnibus vescitur ipsorum, ipsa domat & superæquitat, eorum armatur armis, & viribus utitur, tãquam propriis, & laboribus in arando & portando, vestitur etiam auro & argento ac ferro, donatque sibi metalla & lapides. Natat in mari cum piscibus, volat in aere Dædalus; pedibus terram perambulat suis, & animalium, & mundum peragrat in aquis, superbissimos vincendo fluctus, ferosque ventos, tanquam maris Dominus, metalla omnia ad vsum proprium domat. extendit, figurat, tractat, nec minus lapides. Arboribus utitur ad ædificium nauium, sedium, arcarum, tectorum, & ad ignem; earum fructibus vescitur, foliis utitur & floribus in delitiis & medicina. Montes syluasque & lapides commodis suis aptat, animalium

malium greges & plantarum regit sibi. At quæso quodnam ex animalibus robustioribus sagacibus potest ea facere, quæ facit homo inermis, nudus, debilis, timidus, aut minimam istorum partem? Sed forte ais, apes Remp. habent vt homines, Elephanti religionem, araneæ retia tenuissime elaborata, quæ non facit homo, alia nidos, alia bellum bene tractant; ego tamen inquam quæcunque alia faciant animalia, fieri ab homine, multoque plura & præstantiora. Homo fert leges, instituit Respub. ciuitates, ædificat, templa, religionemque Deo; medicinam longe diuiniorem quam canis, Hipopotamus & Ibis: quodlibet quidem genus brutorum vno tantum in opificio excellit, homo tamen in omnibus superexcellit, retia fabricatur vt aranea ad captandas aues & lepores, cellas vt apes, militiam vt grues & pisces, exque omnibus exemplar sumit & meliorem reddit omnem ipsorum industriam & artē. Ecce superat ipse Flaccus Elephantorum vires ingentes, cogitque superuectare turrim ligneam hominibus plenam, domat iubetque illis, ita vt ferocissimo leoni, occidit manducatque immensa cete.

Quid vltra dicam? Nullum animal licet manus habeat, vt simia, & vrsus, scit igne vti, nec tractare, nec à sole accipere, ex lapidibus excudere, accendere, & cum ipso mitigare metalla, montes demoliri, epulas coque-
re; fulgura & tonitrua & fulmina, sicut facit DEVS in aere, ita homo per artilleriam facit, & quod admirabil est valde, facit de nocte diem in candelis & oleis accensionem nutrientibus tam mirabili
arte,

arte, & quidem utitur igne, tãquam vilissima re sibi comparata. At si hominialia non inesset anima, nisi ab igne, possetne sperneretam nobilissimam potētissimamq; naturam parentem, quam non audent bruta contingere, nec aspicere, multæque adorant nationes. Ars tractandi ignem homini vni, vt propriissima contuenit, præterea scripturæ sensum & linguam dare & horologiis temporum doctrinam; & magnetis vsus spectantis polum, inuentiones sunt diuinæ prorsus animæ.

Præterea Astronomia patefacit magis hominem cœlestem esse sursum aspicit, stellarum magnitudinem metitur, numerat motus, & quæ minime videt fingit, per epicyclos & excentricos, tuosque numeros tanta ratione absoluit, non modo sicut cognitor, sed sicut faber cœli, & quamuis variæ & plurimæ sint hominum de his narrantesque opiniones, nihilominus ex his ostēditur ipsius diuinitas, quæ tot incedit viis ad creatoris sui cognitionem. Item quod mirificum est, inuenit quando fiant luminarium Eclipses, quas prædicit multis ante temporibus, & coniunctiones & aspectus stellarum omnium, naturas, nomina: Cometas, significationes, influxus, quid portendant in terra, in aqua, in aere. Tempora nouit solstitiorum, æquinoctiorum, & ipsorum mutationem, licet pigerrimam & insensibilem, vt & apogeorum & excentricitatum, quæ ad missim quadrant. Et quando Deus aliquid in cœlo variat, homo animaduertit & notat anomalias, & irregularitates earum: semperq; nouas condit tabulas & indices rerum distanulissimarum & argumento

mento præsentiscit montes & vitas non modo hominum & animalium, Rerum public. Regnorum imo & Mundi ipsius per ignem perituri. Animalia vna cum homine intra mundi ventrem manent, sicuti vermes in ventre hominis, qui hominis vitam, & animam, & naturam ignorant: at homines vero duntaxat soli animaduertunt quid sit hoc animal magnum, id est, mundus eiusque principia & cursum & vitam & mortem quæritant, noruntque. Ergo solus homo extat inter animalia in ventre mundi, tanquam admirator & vicarius primæ causæ rerum omnium opificis. Præterea homo communicat cum Angelis & Dæmonibus & Deo. Hoc autem negare imprudentia est, non secus ac si quis negaret Romam esse, quia ipse nō vidit, aut nūquam fuisse in mundo Cæsarem aut Alexandrum, quia suo tempore non sunt. Iamque tot miraculis & sanguine proprio fidem faciunt omnes gentes, nedum opera mira naturæ vim excedentia. Argumentum Aristot. (in lib. de mundo) stultum est quo ait, Deum per se posse omnia agere, ideoque non indigere ministris Angelis & Dæmonibus, sicut Rex Persarum, quando multitudo ministrorum eius imbecillitatem ostendit: Ergo non esse: si enim argumentum valeret, neque sol & stellæ & mare oportuisset existere, quoniam Deus potest de se illuminare & liquidum esse ipsorum loco. Periculum alii fecerunt; mihi vero non obtigit nisi dæmonum, qui conati sunt suadere mihi transmigrationem animarum & in homine liberum arbitrium non inesse, aliaque multa, & prædixerunt euentus plurimorum

V

rum partim verorum, partim falsorum. Nec eos in corporibus humanis clausos vidi, sed ad paritione euidenti, quod nunquam intellexissem, præsertim esse illos ita nequam; & rogavi Deum, vt mihi Angelos quoq; ostenderet bonos & adhuc non impetraui: At Diabolus dixit, omnes esse bonos, alios magis, alios minus, eiusque dolos percepi & sanctior inde euasi. Nec experimentum narro imperiti, timidi, vel mendacis hominis. Vtrumque enim vitauī semper sedulo sicut pestem diram. Vnde concluderelicet, quod veluti demones cum hominibus conuersantur, Angeli quoq; conuersentur. Hoc autem indicium est magnum, quod de corpore egredientes animæ ad societatem bonorum aut malorum Angelorum assumantur, quibus similiore facti sunt in operibus vitæ huius alioquin quid prodesset illis curam nostri ita gerere, & nobiscum commercia inire? Innumerae sunt nationes idem testantes; tametsi negent nonnullæ animorum immortalitatem. Præterea argumentum IESU CHRISTI contra Sadducæos pro immortalitate animorum nemini non persuadeat. Si enim Deus comparuit hominibus multis, seq; Patrem hominum declarauit, sicut Abraham, Isaac, & Iacob, indicium est nos ad Deum pertinere post mortem. Neq; enim nostri tantam gereret curam sempiterna morte destruendorum; Ideo Dauid Psal. 8. exclamat; Domine quid est homo, quod memores eius? & alibi: Ps. 143., quid est homo, quia innotuisti ei? Homo vanitati est similis & vmbra (ait) iuxta præsentem vitam. Nihilominus constitui eum super omnia opera manuum tuarum,

rum, &c. Ita Christus concludit contra Sadducæos. Deus est Deus viuorum & non mortuorum, ergo (quasi dicat) declarando se Moſi, quod ſit Deus Abraham, Iſaac & Iacob, neceſſe eſt Iſaac, Abraham & Iacob viuere poſt mortem in Deo. Tanta enim affinitas eius cum hominibus nimia eſſet, & ſtulta, ſi paululum victuri, & perpetuo morituri eſſent. Qui autem has, aliasque neget viſiones & teſtimonia Sanctorum & ſapientiſſimorum hominum, in ancipiti dolore ſemper verſatur; ita etiam poſſet omnes negare hiſtorias quas non vidit rerum. Hoc in libro præſuppono Deum eſſe & intelligentes abſtractas, & ſcientiam extare & ſenſum, ſaltem in animalibus; quo poſſim demonſtrare ipſum in ceteris Entibus. Nam bene noui Scepticos, qui ſcientiam eſſe negant, & Epicureos, qui negant Deum eſſe, parum his rationibus aſſentiri; ſed in Metaph. & in Antimachiauellismo hac præſuppoſitiones demonſtraui cōtra omnes contradictores. Ariſtotelem autem dicentem Deum non habere cum hominibus amicitiam, quoniam non eſt proportio finiti ad infinitum, maiestatem, non bonitatem Dei conſideraſſe.

PRÆPARATIO AD IMMORTALITA-
TEM ANIMI LUCIDANDAM.

*Omnia Entia esse & operari tanquam instrumenta primæ
sapientiæ, summumque bonum esse in æternitatem
conseruari, omniaque hoc adpetere, &
suo consequi modo.*

VT autem subrepentes non lateant errores, nouo facto principio, inquam; Ens quodlibet proprium adpetere bonum; magis autem magis bonum; maxime tãdem prorsus maximum. Deinde inuenio maximum Entium bonum esse conseruationem in vita & esse si possent, æternum. Itaque calorem, oppugnare frigus frigusque calorem, & studere omnia suam multiplicare Entitatem, & inimicum extinguere, vt in tuto vitam reponant; ideoque ad locum suum ferri singula, vbi tutius meliusque viuunt, ignem sensum, & aerem super solum, aquas, ad mare, homines in ciuitates & cibum omnia quæritare; vt enim feruet vitam lupo, occidit pecudes omniaque animalia innocentia. Pecus occidit herbas, & plantas, aliaque animalia alia; Homo vero omnia in sui commoditatem. Vtque se seruent plantæ, frondes vestiuntur, filios pariunt vt viuant in illis, dum in se moriuntur, ita & feræ armantur cornibus, sicut plantæ spinis. Atque in omnibus fugam odiumque mortis amoremque vitæ comperimus. Conseruatio igitur summum

mun bonum est rerum omnium: Eius enim gratia operationes, instrumenta & partes & actiones, rerum esse probantur, vt in Metaphysic. patefecimus. Spatium, Entia locans inuenio primum immortale, quia nulli est contrarium; omnia recipit, basisque est omnis Entitatis creatæ, quæ nisi in eo subsistere potest, aut viua aut mortua.

Deinceps materiam immortalem inuenio, quoniam non habet contrarium, omnes suscipit formas, sique diuiditur, aut coniungitur aut rarefcit, aut densatur aut calefcit, aut frigesct eadem semper est in substantia, nō autem in adparentia. Nam talis est, quales in ipsa formæ; attamē dici mortalis potest magis, quam spatium. Postea vero inuenio calorem & frigus, principia actiua rerum viuere non posse nisi in materia; & mutua se pugna persequi vtri dominari in ea conueniat; quoniam vero mortales sunt, ne penitus extinguerentur, dedit illis Deus virtutem diffusiuam, multiplicatiuam generatiuamque ipsorum. Ita quod miraculum adparet, quanto opere amplificetur calor & frigus, vbi dominari datur; & quomodo ille à sole in terram, hoc autem à terra ad cœlum expandantur, & amplificentur, & quicquid agunt conseruandi se cupiditate atque æternandi agunt. Hanc vim amplificatiuam locus, materiaque non habent, quoniam mortales non sunt, extantque sicut bases rerum.

Inuenio deinde lapides, ac metallâ ad sua cognata descendere corpora; & vbi nascuntur, amplificari augeri-

que conuertendo in se fluorem terrestrem fierique montes altissimos; qui profecto fieri subito non potuissent, sed temporis diuturnitate, sicut ossa crescendo; hæc tamen vi generandi alios lapides, aliaque metalla carent, quoniam dura constant materia diu renitente frigori, calori & iniuriis, nec ideo indigent amplificatione, & vita in alio simili, nec ingenium ad hoc in eis comperitur. Plantæ autem quæ patibiliores sunt aptioresque ad montem, propagant se & germinant, prolificantque, vt in similibus viuant.

Dehinc eleuantur ab innato calore & sole adiuuante flores fructusque edunt, semina vitæ, qui cadentes humi putrescunt, nouasque producunt plantas; vtque semina feruentur cingunt osse & pulpa; folijs defendunt à calore & frigore & spinis ab animalibus, quantum possunt. Animalia vero tenuiori in generata substantia donata agitantur, separanturque à corpore, in quo nascuntur, quia non sufficit illis terrestris cibus, vt i plantis, ac sese induunt varios cortices, testas, squamas, pelles, armantur cornibus, unguibus, dentibus; & quicquid habent & operantur, ad vitæ conseruationem spectare conspicitur. Nec superfluum in eis inuenitur, nec deficiens quicquam; sicuti qui rite inspectant, cum stupore fatentur. Mirabiles Elephantorum proboscides Galenum (17. de vsu part.) exclamare cogunt in laudem Dei.

Anatomia testatur non posse desiderari, nec auferri officulum, aut fibram, quin fabrica non deprauetur, tota quidem ad conseruationem ordinata. Quoniam vero hæc

hæc ita se habent, dubium est mirificum, quisnam sit architectus ipsorum & ubinam ars tanta hospitetur. Sitque ne in homine portio ad aliam spectans conseruationem quam præsentis vitæ; profecto aut fatendum est Deum immediate hæc omnia fabricari, aut numen aliquod nobilissimum, habitareque in ipsis diuinam animam, regereque, neque regere quis nouit opificium quod ignorat.

Quapropter existimat Virgilius mentem extare infusam per artus mundi, totam agitare molem, hæc omnia formare corpora, & animare & ad suos producere fines. Idem Lucanus cantat & Stoici docent. Non enim stupidæ virtutis, opera apparent esse, neque animæ beluinae, nec humanæ, sed longe sapientioris, intellectuque diuino altissimoque regi apparent.

Admiror equidem hominem tanto præditum ingenio, animamque eius regentem corpus, nec tamen ipsam scire, quæ ratione regat. Fiunt intra nos tot concoctiones, separationes, aggregationes, nutrificationes, assimilationes, nec tamen intelligere possumus, quomodo fiunt; & quidem nos ipsi, qui animæ sumus, hos actus operamur, nec tamen nostra opera, nec operationes nostras scimus. Nec possumus corpus aliud fabrefacere instar nostri: Et quamuis anatomias plurimas conspexerimus, minus tamen scimus.

Præterea dubitamus quid sit anima. Et quidē nos ipsi dubitantes sumus anima. Corpus n. discurrere nescit cū sit crassū, sed sentire tantū p̄sentes, robustosq; affect⁹. Atq; si nos

nos ignoramus nos ipsos & corporis fabricam & regimen: neque enim scimus qua ratione mouemus illud, num spiritus neruos intercurrat, an facultas, vnde oriatur motus; cum tot quæstiones hac de re inter Philolophos controuertantur: Ergo dicendum videtur aliam inesse causam, quæ nos regit, ducitque in fabricando corpore. Itaque brutorum animas & plantarum ab alia causa instrui regique: omnemque animam manere intra corpus quasi cœcam, vel in tenebris, ita quod non videt seipsam, neque opera sua, veluti si ego in tenebris scriberem hoc folium, & alter in luce manens meam regeret manum; ego tunc non viderem meipsum, neque id quod scribo. Ac mox per fenestram prospicerem interrogando alios viatores, quid sum ego & quomodo scripsi, ita per oculos & aures explorat homo extrorsum quid sit anima, & quomodo corpus regat, & quid ipsemet est anima, qui de seipso quæritat, interrogatque. Profecto tanto corpus artificio mouet anima, quod mille syllogismis non intelligitur, nec imitari possumus, ipsa vero subito absque negotio & syllogismo has actiones & opera mirifica edit. Iamque in superioribus sermonibus declarauimus calorem fabricare animal & plantam, siue animam aliam. Ergo fateri cogimur, naturam omnem esse rationalissimam ac sapientissimam in faciendo ac dirigendo opera propria ad finem. Animamque humanam, licet sapientissima animarum sit, & ferarum & plantarum, non tamen tanta pollere scientia, quanta architectus opifexque parua plantæ. Si autem calor est opifex, anima que nostra
calidus

calidus est spiritus, cur & quomodo ignorat ipse quæ operatur, & quomodo in nobis & in aliis reb? O Prima sapientia illustra nunc mihi mentem, utq; intelligam te, ingredere in me, aut instrue magis. Procul dubio sapientia prima mens altissima rerum omnium eminenter est intra res omnes, omnesque res intra ipsam nec ipsa commissa, retentaque est: Sed absque motu mouetur velocissime à fine usque ad finem, omniaque operatur sicut princeps agens, omniaque agentia ipsius sunt instrumenta; errores vero instrumentorum sunt, non illius: At resultant in laudem illius. Igitur ipse Deus, qui est Prima Potentia, Prima Sapientia, Primus Amor, largitus est rebus omnibus potentiam viuendi, & sapientiam & amorem, quantum sufficit conseruationi ipsarum in tanto tempore necessariæ, quantum determinauit eius mens pro rerum regimine in toto Ente, nec præteriri potest. Calor ergo potest, sentit, amat esse; ita & res omnis; cupitque æternari sicut Deus, & Deo res nulla moritur, sed solummodo mutatur, sed altera alteri videtur mortua; & vere mortua est illi: sicuti ignis videtur malus frigori, & vere est illi malus, sed Deo omnia bona sunt. Ergo quando calor occlusus intra crassitudines exhalare nō potest, deficiente illi potētia, deficit etiam sapientia: (Nam hæ primalitates, potentia, sapientia & amor mutuo & simul se consequuntur, ut in Metaphy. declarauimus.) Ergo obliuiscitur esse cœlum, fitque vnum cum materia, illamque organizat viuendi gratia: totque mirifica fabricatur instrumenta ad vitam compositam conferentia, rectus à prima sapientia

cum suauiter, & ita potest operari, sicut potest & quantum potest scire. Necessitas & fatum cogit ipsum ad opificium construendum quod resultat in harmoniam totius. Primaque causa opifex, cui libet præest actui illius, quapropter non indiget plantę natura, nec rei cuiuspiam, inire consilium, sed virtus, quam illa sapientia prima largitur in omni actu sufficit illi ad perficiendum ipsum, & hic est instinctus diuinus, de quo loquuti sunt, quos in primo libro reprobauimus; qui non fit ignoranter, sicut illi putant, sed cum sensu & consensu. Quoniam opifex natura omnis amat esse, idcirco Deum amat primum esse, ex quo omne pendet esse, & bonum videtur opifici ita operari & constituere. At Deus est primum bonum, per quod omne aliud bonum adparet bonum. Itaque incipit elaborare, & in tenebris sua opera fabricare secundum primę causę influxum, in illa modificatum, & in regenda deinde planta aliove opificio regitur à potentia, Sapientia, Amore Ente vno, & primo in omnia deriuantur. Omnisque actus rei omnis à primo actu originem ducit. Quapropter sapienter Diuus Hieronymus (in Ep.) Deo adscribit compositionem hominis in vtero, & mulier Maccabæa (2. Mac.) dixit, se nescire homines fabricari, nec quomodo in suo ventre apparuerūt, loquendo ad filium. Nam reuera causę vniuersali & principali conuenit maiori certitudine effectus, quam particulari, ergo quando calor amplificatur, lapis crescit, arbor armatur, sunt actus omnes secundorum Entium, tanquam primę causę instrumentorum, quorum est modificatio, & con-

contractio virtutis primæ immensæ ac amplissimæ. Quando autem errant, permissio est ipsius causæ primæ, non autem actio: non enim concurrit Deus primum infinitum Ens ad non esse, in quo consistit peccatum & defectus. Ergo quando frigus occiditur à calore, Deus concurrit ad amplificationem caloris, non autem ad destructionem frigoris, nec ad passionem nisi per accidens, quatenus amplificat calorem, sed permittit frigus ita pati, non præbendo ei vires pugnandi, plures quam calori. Sique hoc considerasset Calvinus, non fecisset Deum causam actiuam peccati, quod defectus est actionis perfectæ, & non actio ipsa.

Ad actionem quidem concurrit, quia est diffusio esse, sed non ad defectum esse, & ordinis, quoniam est tendentia ad non esse, quod repugnat Deo Entissimo. Vniuersitas rerum sensum ergo habet quasi radios solis sapientiæ primæ; ipsaque regit huiusmodi radios sapientissimo quodam modo in omni re, quæ stupida videtur;

Nam stupiditas rei est, sapientia
vero mentis primæ.

*Ex imitatione Auctoris natura, cognoscitur homo
illi conuenire.*

NUNC assero aliam à spiritu inesse homini animam à Deo immiffam, totque operationes excellentissimas edere spiritum ab ea perfectum, aptioremque factum ad influxus diuinos. At nunquam eo peruenire, vt faciat opera, quæ forma vilis quælibet facit à natura instructa, nisi vbi natura & ipse vtitur. Hæc natura est ars, quam Deus rebus indit omnibus, vt suos ad fines perducantur: Estque intrinseca cunctis, & constat Metaphysicis primalitatibus, potentia, sapientia, amore, ex quibus Ens omne constituitur, aliud magis aliud minus. Atque ad exteriores actus deinde hanc innatam artem extendunt, & qui ipsam melius imitari potest, diuiniore naturæ ingeniiq; particeps cognoscitur. Quapropter diuinissima est hominis natura, quæ imitatur intrinsecam naturam animalium, omniumque rerum in exterioribus artificiis; animalia autem imitari nesciunt quod in ipsismet inest, nec intelligere; Et quamuis homo plene non intelligit hoc ipsum, intelligit tamen tantum, quantum sufficit ad eius diuinitatem declarandam. Igitur ciuitatem ac domum fabrefecit similes corpori: Caput refert arx vel palatium superius, aulas fecit sicut ventriculos cerebri anteriores, cubiculum interius, sicut cellam syncipitis; coenaculum sicut cerebelli ædiculam; Vestes ac muros instar corii, strata

frata viarum & deambulatoria sicut nerui; Aqueductus
 similes venis, & arteriis fontes sicut iecur, fornaces & fol-
 les sicut cor & pulmo, cloacas & scalpia instar vesicæ,
 lienis & fellis, & culi procul à nasu ac principibus ædibus;
 Alembiccos intestinis fecit similes, culinas ventri: prom-
 ptuaria iecori, fenestras oculis & auribus, molendina ori
 conterenti nutrimentum, ollas ventriculo, Aggeres spi-
 nali dorso, sellas natibus, Anaclinteria cerebro, puluinaria
 glandulis, peripetasmata membranis, milites manibus,
 arma vnguibus, cornibus & dentibus exertis, loricam
 squamis piscium, thoraces conchiliis, equos asinosque
 suis cruribus, currus pectori & costis. Naues pectori aui-
 um, remos alis, gubernaculum caudæ; naualia, excubias,
 exploratores, auribus, oculisque; lucernam soli; Bom-
 bardas fulmini & tonitruui, horologia sphaeris coelestibus.
 Transplantat, paratque viridaria instar sylvarum. Gene-
 rationem animalium & plantarum curam, sicut natura
 mater: natat cum piscibus, volat cum auib. & p̄greditur
 cum feris. Nec habet mundus, quod homo non imitetur:
 neq; intra se, neq; extra se, insuper adinuenit modū æter-
 nandi se per literas, & futuris & absentibus loqui; & mu-
 sicam auium, & cœli imitatur, & polum sicut magnes
 spectat, & Deum laudat, sicut Angeli in choro, & templo
 ac benedictionibus; Tandem ambire homines diuini-
 tatem & Dii haberi voluerunt, & quamuis hoc grauissi-
 mum sit crimen, nihilominus in homine diuinitatem
 esse indicat, & quod tanto abutentes dono in ignorantia
 am donatoris incidunt. At in eius gloriam bene vtentes:
 X 3. possunt

possunt vere Deificari, sicut ostenderunt illi, qui mortuos resuscitauerunt; infirmos curarunt, per aerem delati sunt, futura prophetauerunt, monstra ferina & humana domuerunt simplici verbo, in Deo confidentes; & in coelum volarunt. Hoc negare non feri & impii modo, sed stulti est animi. At quodnam ex animalibus hæc imitatur, nisi paucula obscure? aut facit tam mirifica? Porro si homo hæc facit, tanquam Dei instrumentum, sequitur ipsum brutis nobiliorem longe esse, quippe cum nobilibus organum ad nobiliora opera artifex tractet: Cum ergo ad supernaturalia opera homine utatur Deus palam facit in homine diuinitatem inditam esse.

CAPVT XXVIII.

*Respondetur Pythagoricis, aliisque opinantibus
de Anima humana.*

REVERTENTES ad opinantes, respondemus mentem primam operari omnia, sed in rebus nobilioribus nobiliores effectus, eiusque assistentiam recte nouit Virgilius.

Ponentibus animam mundi, dico, singulas res naturales propriis actionibus sufficere: Cum omnis natura sit ars diuina; & tanquam Dei instrumentum potest omnia operari præstantissime absque mundi anima. At num hæc existat anima in mundo, sicut in homine superior Anima quoque inest, in Metaphysic. disputatum est;

Deinde

Deinde ad Pythagoram, inquam non esse animam hominis existimandam æqualem brutorum animabus, ut paulo ante rationes multæ declararunt, & cum diceret hospitium hominis commodius ac excellentius fabricatum esse quam brutorum, ideoque in illo liberius, & commodius animam suam diuinitatem ostendere quam in his, quam ob rem Vesalius quoque admiratur, quod in Anatomia hominis non reperiatur ipse membrum, quod non sit & in brutis: & in cerebro cellas easdem, quas in Gallinis inuenit. Vnde idem habitatore esse utriusque videtur. Ego inquam animam hominis non esse omnibus corporibus commensurabilem; Nam pulices, pediculi, echini, ostrea, spongiæ penitus differunt à nobis, nec possit eadem anima nos viuificare & illos: Nec anima Elephanti in culicis corpore hospitari, quamuis incorporea. Sique in bestias migrant animæ, in plantas quoque migrent est opus, quæ animalia sunt immobilia, sicut demonstrabimus: Et Pythagoras non secus ac nos illis tribuit sensum.

Hoc concederet Ouidius qui transformat homines in plantas, & tandem in saxa migratio concedenda foret, quoniam & hæc sentiunt; Hanc etiam Ouidius concedit, sed in poenam purgatoriam. Diuus Gregorius intra glacies & saxa & balneas eas reperit; & corpus, sed non anima vxoris Loth verum est infal; sed hæc sunt iudicia DEI, nec ab homine percipi potest, qua ratione hæc fiant. Dicta quoque Pythagoræ religionem continent quandam, sed certitudinem

tudinem nullam. Et in Ecclesia CHRISTI sapientiæ Dei, hæresis reputatur iuxta naturæ legem hæc opinio, nisi Deus per justitiam hoc efficeret aliquando, sicuti & Dæmones in corpora humana & brutorum sæpe ingrediuntur. Authoritas Salomonis sensus mysticos claudit, sed ad literam intelligitur sic: Quod cum esset puer, probus bene operando magis, ac magis fortitus est animam bonam, quoniam semper perficitur & fit melior anima bonis operibus & venit hæc anima bona, vel potius bonitas in corpus purum. Nam prave compositum corpus vitiosumque temperamento aut scelere repugnat probitati, quam Deus paratus est elargiri: Cæterorum sententias, quod peccauerint in aula Dei, & post mille quoscunque annos, aut post decem millia transmigrent, hic disputandas non censeo; Oporteret enim differere de periodis exorbitantiarum cœlestium, & num mundus restauretur in nouam formam, septem post millibus quibusque annis, aut post 49. millia, aut post 25816. aut post 36000. sicut diuersi opinatores scribunt. Hoc autem in libro de Astrorum motibus, & in Metaphysic. differuimus. Hic vidisse satis, quorū rebus omnibus insit sensus, & homini anima beluinis longe diuinior. Transmigratio damnatur à Theologis, & Origines, si hanc affirmat. Nec credo posse rationem demonstratiuam afferri, qua Deus animas corporibus immittat, vbi captivæ in carcere, & morte detinentur; vt Apostolus Paulus significat, & Salomon, et Plato ac Trimegistus, qui & corpus portatile sepulcrum adpellat, et nemo sapientum hoc non dicit.

At

At dum considero spiritum à sole ingeneratum corpus formare, & viuere in carcere, & in eo gaudere, sicut plurimos vidi remigantes libenter in triremibus vitam ducere, aliosque in diutino carcere, quoniam pene obliti ignorant libertatis bonum, nec confidunt aliam inuictam inire vitam quamuis meliorem: Nec Deum tantam Animalibus sapientiam indidisse, vt mortem cupiant, sicut homines, tanquam libertatis initium; Intelligere possum aliud nihil nisi Deum propter gloriam suam, & quasi per ludum immittere animas corporibus, vtque sibi ipsis merita comparent, dum quasi intra vallum præliantur, & à Deo distantes ipsum recognoscunt & reuerentur, & operantur omnia in gloriam tanto dignam patre. Figura quidem hominis cœlum spectans, non curua in terram sicut beluarum, declarat cœlestem animam hominis, cœlo inhiantem; sicut Anatis collum factum est oblongum, vt sub aqua vermiculis vescatur, & rostra ciconiarum, vt serpentes illæ sæ captent, & proboscis Elephanti, vt sit illi manus non potenti flectere molem ingentem corporis, & os oblongum canibus ad venationem porrectū, omniaque animalia disposita sunt in figura ad proprium finem. Vnde Physionomia humana cum beluina communicat, & ex eis syllogizamus. Igitur homo natus videri debet, vt consideret cœlum & diuina entia; Item Vesalio teste, plus cerebri habet, quam bestia quæcunque ingens, & cellas latas multorum capaces spirituum, animæ immortalis deseruientium, sicut mox declarabo. Commmerciumque hominum cum superis (nam bruta

Y dun-

duntaxat pluuias præsentunt & ventos, & indicia, quæ corporali vitæ opus sunt, homo vero diuinarum notiorum & alterius vitæ) ostendunt, hominem natum ad intelligendum quæ ad aliam pertinent vitam eamque illi conuenire; sicut ista Brutis.

CAPUT XXIX.

Responsio & Epilogus operationum demonstrantium hominis immortalitatem, ac diuinitatem.

AT vero si operationes animæ humanæ communes sunt brutis, quænam ostendet nobis ipsam separari, sicut immortale à mortali corpore, & non sicut spiritus euanescat in aërem? Et cur moritur homo præ lætitia nimia & à cicuta? omnesque rationes, quibus spiritum passibilem, corporeumque ostendimus, & mortalem, contra humanam militant mentem.

Respondeo, quamis intelligere fieret sine organo corporali, vnde Peripatetici immortalitatem putant se probare, & quamuis anima non esset corporis actus, vnde alii idem conantur probare; Et tamen nec illi intellectiōnem sine organo inuenerunt, nec isti sicut nautam in nauis animam ostenderunt, nihilominus animæ immortalitatem adhuc dubiam esse. Non enim quia nauta habet operationem propriam aliam à nauis, non corrumpitur fracta nauis, vel si separatur ab ea erit subito immortalis.

Arbi-

Arbitror equidem spiritum bestiae cogitantem ea, quae a sensu accepit, non vti corpore, sed propriis tantum motionibus, vel, vt dicunt simulacris: Nec tamen ideo est immortalis, nec quia residet vt Nauta, & separatur in aërem, est immortalis: Nec quia seipsum mouet, vt Plato argumentatur: Nam licet non destituat seipsum in motu, tamen ab alio potest contumpi contrario Ente, motuque priuari, vt ignis contingit. Quapropter non operatio, sed res operata, & modus, & Deus declarant immortalitatem. Quis enim sciat num separata viuat longo tempore, & postea moriatur? Sola igitur argumentatio nostra, & ex Christi sententia, & ratione inuicta confirmata, eius diuinitatem ostendit. Quapropter quod est in Deo, in cunctis esse rebus, alibi clarius, alibi obscurius; Et licet animalia omnes operationes habeant, quas operatur homo, tamen adeo obscuras esse humanis comparatas, quod bene certum euidensque sit, quod Deus reuelauit hominibus piis, sapientibusque, hominem esse immortalem. Inest quidem lapidibus, plantisque sensus, sed animalibus comparati insensati videntur; & ostrea comparata Elephanto & homini, neutiquam videtur esse animal. Nihilominus animal aptum est esse amicum sociumque homini, sicut equus & canis, aliaque planta vero minime, nec lapis; qui vñsibus modo vilibus inseruiunt, ita & homo aptus est amicus sociusque esse Angelorum, & Dei; beluae autem minime. Asserebat Florentinus vir consumptus in Theologicis, quo cum disserui olim, bestias omnes in fine seculi, sicut homines resuscitaturū iri ad

præmium, vel pœnam; Propterea quod Apostolus dicit; omnem creaturam ingemiscere, & pauere vsque adhuc, expectareque redemptionem & libertatem à corruptione in gloriam filiorum Dei. Et in Apocalypsi scriptum est; omnes simul decreto communi conuenturas, dignū esse agnum aperire librum; cumque illi obicerem de hominibus loqui Apostolos, qui cum omnibus symbolum habent creaturis, & de renouatione cœli & terræ, quorum corruptela gignitur nostrarum rerum varietas; in sua indurescebat credulitate, quæ Indis multis etiam communis est; Cumque replicarem, stultum esse putare muscas, cimices, ostreas, resuscitatum iri, quæ quasi nihil sapientiæ habent, qua peccatorum rei & capaces meritorum sint. Insuper nec terram sufficere instaurationi tot corporum, quot animalia mortua iam sunt, cum quotidie moriantur milliones millionum, & tot generum, ita quod si terræ rotunditatem & crassitiem metiamur cū Archimede, ac deinde cuilibet hominis corpori passum vnum terræ demus in latitudine, longitudine & profunditate, vel minus, inueniemus vix sufficere reficiendis corporibus humanis tantummodo: Si exquisita id ratione indagamus, mortuos cuiuslibet prouinciæ quotannis numerando, & sex fere mille annos, quibus durauit mundus. Nunc enim sufficit, quia alia generantur è terra, alia conuertuntur in terram. Tunc Florentinus à sua beluina sententia in fauorem beluarum recedere cœpit, & qui ipsam tenuerunt Antiquiores successiue & non simul refici, sed alia simul destrui paulo declinantes
absur-

absurditatem, dixerunt. Sed de hoc in Metaphys. Quapropter nunc repetam, infinitam hominis intelligentiam, infinitumque desiderium & religionem; & solitudinem non vanam agnoscendi Deum, aliamque vitam, certa esse indicia nobis illam conuenire, & reuelationes sacras euidenter credibiles reddere. Iamq; vidimus, Ens nullum procurare, nisi præsentem vitam, nec naturam largiri desiderium quæritandi res non conuenientes quærentibus. Nec bestias illam curare, nec plantas nec lapides, patuit, & dominatum hominis super omnia opera Dei inferiora, ab illius modo sapientia dependere, illumq; vnum posse Dei opera in natura cuncta imitari, tanquam Dei discipulus naturalis. Eoque vti sapientiam ad negotia altissima tanquam instrumento viuo, sibi consimilimo, capace diuinitatis & immortalitatis: siue enim à Deo siue ab hominibus hæc insint nobis, palam est diuinæ naturæ hominem esse participem nimis.

Sensum esse cognitionem veram, abditam vel additam, memoriam languidam, discursum, extraneam, intelligentiam remotam, omnesque communes esse menti humana ac spiritui, ipsamque huius esse formam & immortalem; Respondeturque argumentis precedentibus contra eius immortalitatem.

QUICUNQUE veritatem concupiscitis, audite; Sapientia est cuiuscunque rei cognitio certa, internaque absque dubitatione. Hos nomen à saporibus, quos sapit gustus, assumptum est. Etenim per alia sensoria nos rerum qualitates extrinsecas sentimus, ut aquæ frigiditatem tangimus, & piperis nigredinem videmus, quæ facies frigoris est, potestque frigus indicare innatum ut in terra, & in lilio suauitas odoratur. At gustus attrito cibo, admissoque per spongiam, non modo vini frigus, aquæque externum sentit, sed etiam calorem internum, & piperis calorem acrem in adusta nigrefacta facie latentem; & lilii amaritudinem crassæ molis sapit; & non suauitatem modo exhalantis tenuitatis.

Quapropter sapere est certo & interius scire res, prout sunt. Hinc ipse inuenio, sensus in nobis certiores esse, quam quævis notitia intellectiua, aut discursiua, aut memoratiua, aut imaginatiua. Omnes enim istiusmodi sci.

di scientiæ à sensu nascuntur, & quando incertæ sunt, ad sensum recurrunt, vt certitudinem hauriant, & ab eo corriguntur, aut confirmantur: Ipsæque sunt ipsemet sensus languens aut absens, aut extraneus. Quæ sensu accepti, remanent in memoria, & cum obliuiscor, aut dubius sum, redeo ad sensum, & sic recordor & certificor. Quæ autem discurrendo cognosco, nunquam vera esse prorsus affirmem, nisi sensus experientia confirmet. S. Augustinus & Lactantius & alii Antipodas non esse scientia discursiua cõtenderunt. Nunc autem sensus Christophori Columbi rationes ipsorum omnes emendauit, vanosque ostendit, & quot dicunt syllogismos Philosophi de rebus, quos non cognouerunt sensus, corrigit idiota quicumque eas videt. Principia quoque scientiarum longa experientia inuenta sunt, & licet sciens reddat causam melius, quam expertus de rebus, hoc tamen facit in virtute principiorum sensibus experientium multorum populorum sibi prænotorum, licet non suis. Expertus autem illas omnes non habet experientias. Ideo male arguit Aristoteles contra expertum hunc. Discursus ergo est procedere ad notitiam rei ignotæ, per notitiam alterius rei similis illi, quam notitiam oportet à sensu acceptam esse. At sæpe fallitur, quoniam non omnes similitudines propinquæ sunt, Essentialesque, sed remotæ aliæ, accidentalesque. Ita ratiocinatur Aristoteles solem ex eo, quod calefacit non esse calidum, cum & lapides non calidi percussi calorem emittunt & i-

& ignem. Sed deceptus est; quoniam non vidit lapides in sua duritie calorem habere irretitum, quem laxati educunt: non autem in aere percusso à sole ita esse: nec num percutiat, inspexit. Dixit aquam esse frigidam, consulendo tactum & non gustum certiolem; nec operationes, candorem, transpauitatem & motum, conditiones caloris eius.

Quapropter multæ omnium sensuum sensatæ experientia faciunt scientiam, non autem vnica & vnus, ab illa argumentando, nam & sensus decipitur & ipsemet se corrigit per alias sensationes. Porro non discurret, nec argumentatur homo de rebus certis, sed incertis & super certis fundat discursum, eas autem certas putat, quas expertus est sensu. Itaque sensus præcipuum lumen est, per quem videmus quæ latent in tenebris. Vnde syllogismi medium terminum volunt esse certissimum. At quando quid certo nouit homo per sensum, non quærit vltra rationes, argumentaque. Nemo nunc argumentis quæritat, sitne nouus orbis, postquam à columbo inuentus est. Nemo quærit num sol sit lucidus, & homo moueatur, & ignis sit calidus; Nam sensu patent. Sed quærunt cur calidum est piper & vinum, quoniam tactui id est ignotum. Quapropter decipitur Aristoteles dicens sensum non reddere causam quæstionum, sicut ratio, vnde ipsum hac incertiolem facit, vel insipientiolem. Reddere (inquam enim) causam est declarare vnde sit quod incertum est, sensus autem certus est nec probationem quærit, ipse enim probatio est. Ratio autem est incerta notitia, ideo-

ideoque indiget probatione, & quidem quando probatio adducitur ex causa, ex alia sensatione petitur certa. Itaq; discurrendo, cur piper est gustui calidum; Respondetur, quia nascitur in loco calido prope tropicos ex ambusta terra. Hoc autem scitur per aliorum sensus, aut per consimilem probationem aliarum rerum in locis nascentium calidis; omniaque scientiarum principia inductione sensuum Aristoteles fundat, licet parum sibi constet, & ex eis educuntur syllogismorum conclusiones; quas ob res sapientissimus Deus nihil discurrendo scit; esset enim imperfectio multa; sed per sapientiam, quoniam rebus omnibus internus est, & omnes in eo; Angeli discurrunt, quoniam non omnino sciunt, sed ex notis argumentantur sæpe ad ignota. Et D. Augustinus (lib. de diuinit. dæm.) Angelis non modo sapientiam & dæmonibus, sed etiam argumentum tribuit, & Scotus. At tam velocissimi sunt in argumenti conclusionem, quod absque tempore fieri videtur. Ita ignis velocissimus & sagax subito est, cuncta penetrans & vrens. Vnde David ad DEVM: Qui (ait) facis Angelos tuos spiritus, & ministros tuos ignem vrentem. Idcirco similem sibi sedem habent coelum. Et homines periti breui discursu pertingunt, ad quod quærunt: Imperiti vero multo. Ego immoror in numerando aliquid nimis; mercator autem subito expeditur, quoniam numeris est assuetus. Hinc videre licet Ens omne seipsum nosse, & non per discursum; & opera quæ facit, per se absque discursu facere. Sic anima organizat corpus, mouet regitque: Planta quoque à propria abs-

Z que

que discursu formatur anima, sed solo sensu proprii esse, propriique boni. Quo sapientia omnia ad suos perducit fines, & mille syllogismi nunc efficere non possunt, quod sensus propriæ conseruationis solus efficere in entib' potuit. Quod autē me in stupore reuinebat, qua ratione anima ignorat seipsam & opera sua, nunc iterū ita soluo, q̃ anima omnis seipsam sapit, quādoquidem tot artes operatur propriæ gratia vitæ, & amat seipsam. Amor autē ex cognitione nascitur, ipsa autem se non cognoscit discursu; Nam discursus rei dubiæ est, ipsa autem natura, & per essentia nouit; Ceteras vero res omnes discursu, in quantum sentit seipsam ab illis immutari, illasq; fieri; ergo tot quæstiones, quib. quæritur, quid sit anima, & quomodo mouet, ipsius exterioris sensus sunt, qui in aliis inspicit & per passiones addiscit; non autem natiui sensus, qui essentialis est, & veluti peritus Cytharædus scit pulsare cytharā musico sonitu non cogitando, num tangenda est hæc, num illa chorda, & sic vel aliter; sed qui addiscit, ita cogitat consulitque; Sic & anima absque consilio se nouit, suasque edit operationes, propria innata ducente arte, à prima pendente; Cuius tamen videtur oblita, quoniam passionibus exterioribus cogitur res nouas discere, & ex se in alteram veluti mutari. Vnde postea indiget per reflexionem redire ad sui notitiam; Sic ego recito Psalmos Dauidicos nil cogitando interdum de illis, nec quid dicam; Sed quatuor recito aut quinque absque errore nil percipiens quid recitauerim. Nam inspectio aut cogitatio aut auditio aliarum rerum alio me rapit. Attamen quando
addi-

addidici Psalmos, cogitabam in eis. Ita omnis natura dum Entibus inditur à Deo discit quæcunque operatura est, & deinde incidit in sui ignorantiam ob superadditas passiones. Sic calor includitur in terra & obliuiscitur à sole emanasse: Domumque fabricatur, & inimico persequitur odio calores cæteros domum ipsius soluentes. Deus autem utitur huiusmodi ignorantia, & obliuione ad multiplicationem Entium & durationem. Nihilominus perpetuo calor exhalat sursum ad coelum ductus innata cognitione, non autem addito discursu. Ita & anima humana semper ad Deum abdito sensu tendit natiuoque, quamuis suæ sit creationis oblita, ob corporales superadditos affectus, sed sicut calor à sole, ita & ipsa à Deo deriuatur. Gratias tibi Domine Deus, quoniam ad tui cognitionem me conuertis. Porro progrediens dico intellectum quoque esse sensum communis, & consimilitudinis rerum, non autem particularitatum; & imperfectissimam cognitionem esse, minoremque sensu & ratione, quoniam distans est, intueturque solum quod in omnibus patet, non quod peculiare est & patet; eiusmodi sensus est puerorum & imperitorum, qui hominem & stellam in cōmuni norunt, nō autem ipsorum particularitates, maximeq; proprius est beluis, q̄ omnes homines eosdem putant, quando nesciunt particularitates distinguere, sed tantū communia intuentur, sicut nos putam⁹, omnia oua eiusdē esse gallinæ, & qui aleas de foris aspicit, putat omnes esse æquales, & quando non simul, easdem. Sed qui intro inspicit, ait, hæc est figura gladiatorum, hæc

paterarum. Qui autem callet artem ludendi dicet, hæc est monas gladiatorum, hæc mulier paterarum, & tanti valet aut signat. Et procul videns dico, homo est, cominus est Petrus; Ergo intelligere vniuersalis est sensus languidus, & absens. Memoria vero est sensus sopitus anticipatus; Discursus vero est sensus extraneus siue in simili. Sensus autem ipse sapientia est, aut scintilla diuinæ sapientiæ. Quaderet S. Petrus dixit ad Simonem Magum (dum iste arguebat, quod Christus si sapientia erat Dei, debuisset prius in mundo innotescere, opemque nobis ferre, & non tunc quando incarnatus est,) semper in mundo innotuisse primam sapientiam, omnibusque rebus inesse, & eo argumento id declarauit, quod cum plantæ sapienter ad suos fines producant folia, & spinas & fructus, animaliaque ratione reguntur, pluuiæque & æstus oportunis fiunt temporibus, aliaque Entia ordine, & ratione construuntur, & reguntur, sequitur sapientiam esse rebus in omnibus. Vbi enim est ratio, ait, ibi sensus & sapientia, aperte docens sensum magis esse sapientiam, quam rationem. Ergo S. Petrus anteponit sensum cognitionibus cunctis. & cum Simon Magus ostendere vellet alium esse mundum nostro superiorem mundo, aliumque Deum meliorem, sapientio remque nostro, quando sic ratio suadet, cum videamus tot mala & delicta præter ordinem rectum in nostro mundo & eius regimine; quapropter asserendum videtur, inueniri mundum alterum meliorem, & Deum alterum meliorem. Respond. S. Petrus credere huiusmodi rationibus absque experientia sensuum esse furorem.

furorem & vanitatem. Et Deum nostri mundi largitum esse nobis quinque sensus, quibus cognoscamus ipsum in operibus suis, hisque sensibus & non discursibus credendum esse, nam si alter melior Deus existeret, debuisset nobis sui sensum dare, & experientiam cum sit tam benignus, super nostrum, ergo meliorem esse Deum nostrum, qui nobis sensus dedit, nobisque se manifestavit. Ex hoc virtutem sensus nosse oportet, Theologiamq; ipsam vniuersam fuisse manifestatam, ac reuelatam sensibus hominum. Et sicut dicit S. Petrus in epistola 2. non fabulas & argumenta secutos esse Apostolos in prædicatione Theologiæ, sed testes fuisse & speculatores per visum præsertim in monte sancto. Et S. Iohan. quod vidimus & audiimus, & manus nostræ contrectauerunt de verbo vitæ (ait) annunciamus vobis; Omnis ergo scientia sensui innititur, non dico oculis & auribus, sed sentienti animæ in eis. Cum Paulus alienatus, & alii Ecstasi passi, tam multa diuinitatis viderint, ac nesciant vtrum in corpore vel extra corpus; & hæc est scientia intuitiua Scholasticorum, quam dant intellectui à Deo indito nobis, & non inepte, sed scientiam vniuersalis cum Arist. indocte magnificant, cum sit bestiarum propria. Sed D. Bernhardus & Theologi non Aristotelizantes scientiam diuinorum intuitiuam, & ex hac discursiuam dant intellectui à Deo nobis immisso, & non illam operationem vniuersale capiendi & abstrahendi, quam Aristoteles comminiscitur in eo, & tamen est in omni sensu languido, & eminus spectante. Legis doctores etiam testes requirunt de visu,

& non de discursu loquentes. Astronomia ex apparentiis patentibus ad sensum orta est, omnisque scientia discursiua ex præcedenti cognitione sensitiua Aristoteli fit.

Hic diuinam admirari licet benignitatem, quæ cum sit homo interclusus in paruo cortice, & res sentire non possit omnes cellas in capite illi spatiosas formauit, vbi spiritus commoditatem sese mouendi habet, & ex notitia in notitiam discurrere conferendo similia & opposita, quod plantis facere non datur, quia carent cellis. Bestiis vero insunt angustæ & non ita efformatæ, vt spiritus in eis valeat ita moueri, vt in homine. Ex quo factum est vt homo aptus sit ad cognoscendas res omnes, quas sentire nequit, per discursum. Quoniam vero plura & maiora & nobiliora discursu & ratiocinio scimus, quam sensu, licet non ita interne & certe: Nata est opinio in mundo, quod discursus seu ratio intellectusque sint cognitiones digniores & veriores; quæ quidem languidæ sunt sensationes, sed ita diuites, quod deficiant prope hominem: Vnde nomen Rationalis habet, bestiis dato nomine sensitiui, quia non ita celeriter, & ad multa discurrunt. Ecce paruo circulo & quadrante homo coeli motus & ambitus & magnitudines omnium rerum & distantias metitur: Quod sagacissima belua non percipere potest: Ex præsentienim sensibili ad pauca similia discurrunt; nam licet meliora habeant organa exteriora, non tamen habent meliorem spiritum sentientem, nec organa interiora nostris meliora, nec mentem perficientem operationes

nes spiritus, qua ratione discurrimus facile, ad obiecta omnia, quoniam similia omnia sunt inuicem: Similia autem sunt, quoniam ab eadem pendent causa potentissima, optimaque: Hinc adora primum numen, quod peioribus conditionibus ad melius utitur.

Fœmina est imperfectus homo, eo quod non tanto calore prædita fuerit, qui foras genitalia propelleret, sicut mas: Nihilominus hoc imperfecto utitur Deus ad formationem hominum. Cholera est sanguis spuma, melancholia fex, sputum vapor excrementitius, qui in oris cauo concrefcit in liquorem: Nihilominus effecit Deus: ut cholera spiritum stimularet, in intestinis ad excernenda stercorea, & melancholia in ventriculo, ut adpetat cibum, quando vacuus est, ne moriatur animal. Et sputum mollificaret linguam, ne loquendo exiccetur, & cibum, ut subiret poros gustus, & transmitti possit in ventrem. Hem! mirabilia sapientiæ primæ.

Ita ratio sensus quidem est imperfectus, extraneus, & non proprius, sed in simili; nihilominus per illam fecit Deus, ut omnia indagare, & scire possimus, licet non perfecte.

Cum sentio ignem paruum illius portionem tango, sentioque, & in hoc consistit sapientia; sed ex illa parua portiuncula ratiocinor de natura totius ignis, & hic discursus certus est de Essentia, non de quantitate, sed cum cogitamus DEVM inuisibilem ex aeris inuisibilitate est incertior discursus, quoniam similitudo non

nō est essentialis. Quas ob res qui patibilior est molliorq;
 aptior est ad sentiendum, & comparandum luculentiorē
 sapientiā, qui durior est minus patitur, minusq; est aptus
 ad sciētiam, & quidē minus indiget. Quare animalia im-
 becilliora sæpe sapientiora sunt, quā robustiora, vt apes &
 formicæ canibus, & bobus; non tamen conchilia Ele-
 phantis, quoniam cellæ, & spiritus horum meliores. Hæc
 igitur passibilitate Deus vtitur in melius ipsorum Entium
 passibilium: licet dispositio sit ad corruptelam. Quapro-
 pter solus Deus qui extra se non sentit nec à rebus scien-
 tiam haurit, est immutabilis, solusque habet immortali-
 tatem, teste Apostolo. Cætera autem Entia mortalia
 sunt quoquo pacto. Mors enim est in aliud mutari, o-
 mnis autem mutatio aliqualis mors est, vt docte inquit
 S. Augustin. Cumque discere & scire sit mutari in naturā
 cognoscibilis rei, aliqua mors sit oportet. At in Deum
 mutari duntaxat est vita æterna. Non enim esse nostrum
 in eo non est; nec perditur nostrum esse in infinito pela-
 go Entitatum; sed magnificatur. Vera ergo sapientia abs-
 que passione sed actiua, est sapientia Dei; In rebus vero &
 in nobis est sensus nostrum et ipsorum abditus, qui est a-
 ctus & per quem naturaliter absque discursu operamur.
 Deinceps est sensus superadditus rerum exteriorum, qui
 est passio, vnde discimus, quæ nobis bona sunt, cum non
 habeamus in nobis boni nostri sufficientiam, sicut Deus,
 sed mendicemus.

Post sensum vero sequitur memoria discursus, & in-
 tellectus, qui sunt sensus languens, anticipatus, vel reno-
 uatus,

uatus, extraneus & absens. Huiusmodi autem sensus in toto sunt mundo impressi ac pendentes à prima sapientia; cum in toto sit ars & ratio, & ordo sicut admonet S. Clemens cum prin. ipe Apostolorum. Sed omnis sensus noster est etiam argumentum, quando quidem non à tota re informamur, sed partem patimur de foris. Ideo peritissime Apostolus Paulus vocat scientiam nostram ex parte, quæ in Deo perficietur, ubi tota rei Entitas cognoscetur. Anima igitur quem Deus immittit nobis, mens nuncupatur, quam vero cum bestiis communem habemus, spiritus. Vnde Apostolus ait; si spiritus orat, caro orat, mens autem superuacua est. Nam spiritus nascitur, ex carne & sanguine. Homo autem ex carne, spiritu & mente componitur, ut exponit hoc in loco S. August. & super Gen. ait: Virum esse mentem, foeminam spiritum, serpentem carnem, & sic ex serpente in foeminam & ex foemina in virum transcurrere peccatum, ut ipse docet, & Origenes, & S. Gregorius: Taceant ergo Theologi vulgares, qui Aristotelismi sectandi cupidi, negligunt, sanctissimam veritatem scripturarum sanctarum propriosque sensus. Fateri tamen liceat aliquando hæc nomina confundi & spiritum vocari mentem & Angelum & Deum; & Salomon mentem vocat sensum, & Iob sensum intelligentiam, & quidem David mentem aliquando vocat intellectum, quo caret equus, & mulus; At quoniā Theologi intellectum, mentem nuncupare solent, licet Diuus Thomas ipsam cogitativam caducam intellectum appellet, abstinemus à dicendo quod res omnis habeat

intellectum, sed rationem sensitivam, non autem mentalem tribuere possumus, cum Christus serpenti tribuat prudentiam, & S. Petrus rationem agnoscat in omni re. Imo Aristoteles in 8. Physic. Omnis ordo, inquit, ratio est, & ubi ordo, ibi ratio. Nec dicemus beluas rationales, cum contrarium receptum sit, sed irracionales, hoc est, non mentales interpretando, ac dicemus scientiam discursivam esse ampliore, non autem certiore sensitiva. Mentemque à Deo inditam posse formam corporis esse, quoniam independens & incorporea est, potestque plura temperamenta actuare, sed principaliter in spiritu habitare, nec operationem habere propriam, verum sentire, discurrere, intelligere una cum spiritu; Si enim propriam haberet, non esset forma illius, sed abstracta sicut Angelus, & quamvis sit incorporea, posse tamen à corpore pati, contra Aristotelem affirmo. Nam & calor incorporeus est, nihilominus à corpore patitur. Non tamen mori, quoniam compatitur, non patitur per se, ipsamque posse spiritum corrigere qui solum corporeæ conservationi operam impendit. Patet in religione, cui spiritus repugnat, Eius enim prudentia Deo subiecta non est, neque enim potest, ait Apostolus, quoniam ad ipsum immortalis vita non attinet, nec eam novit nisi per mentem, cui semper repugnat. Et hæc est pugna quam in seipso Apostolus sentiebat carnalis legis contra mentalem, sed cibi subtractione & disciplinis debilitatur spiritus, mens autem roboratur, ab eius non perturbata fumis & delectationibus, sicut experientia & somnus docent.

Qua-

Quapropter eius est frenare perficereque cognitionem, operationemque omnem, quamvis propria careat, & religionem in spiritu plantare, & hoc est opus eius, sed non sine spiritus ministerio.

Ergo moritur homo, hausta cicuta, sicut beluæ, & prælatitia, omnique passione, quæ dissoluit spiritum. Quoniam mens incorporea est, nec potest corpulentia vniri absque medio, qua de re Trismegistus vocauit spiritum mentis vehiculum; Et Sanctus Augustinus idem docet, & quod absque sanguine neque possit anima in sicco corpore inhabitare. Sicco enim corpori eius spiritualitas valde dissimilis est non autem humido.

Ergo suffocato per risum, aut per venenum ve exhalante spiritu, mens egreditur foras & proficiscitur, quo Mens prima decreuit. Ipsa ergo manet in spiritu sicut lux in aere & in speculo, quæ confracta speculo disparet.

Et quidem instar lucis visa est à Sanct. Catherina Senensi, & anima Sancti Francisci itidem à fratribus. Cæterum sicut lux incorporea fit in vaporibus atris, crocea, rubra, viridis, flaua, vt in Iride, & in fumo; Eadem ratione anima afficitur passionibus spiritus; sique vinci obruique se permittit, pœnis obnoxia remanet, quoniam frenum erat in manu eius.

Si victrix fuerit, pura remanebit, nec purgatione macularum indigebit, vt docent Theologi & Plato

& Virgilius nouerunt, & iustitia naturalis monet, & quidem absque hoc spiritu responderi nequit probantibus anime mortalitatem ex eo, quod caret operatione propria, & omnibus mortiferis afficitur, & ex doctrina Aristotelis nullo pacto eius immortalitas defendi potest, ut visum est; at optime ex scripturis sacris, si rite in eis philosophemur.

C A P V T XXXI.

De obliuione & deceptione mentis, & vitiis & virtutibus, & Physionomia.

PORRO in nostra Philosophia manifestum est, vnde obliuio & deceptio fiat, licet anima incorporea sit, immortalisque quod Aristoteles docere non potest, cum ipsi non sit forma corporis, quandoquidem dicit iccirco posse separari quod nullius corporis est actus: Neque enim si ipsa est forma corporis, eius potentia & operatio, ut Latini dicunt, non erit forma corporis, aut possit absque corpore operari. Auerroes quoque intellectum passiuum & actiuum separat, ut & Auicenna. Nec potest Aristoteles ex insensatis Elementis, animam immortalem facere, cum neget à Deo quidpiam fieri præter motum primum. Nec docere quomodo tot temperamenta & quidem contraria iuxta eius dogmata informet anima eadem. Nobis autem facile est ipsam spiritui inuoluentibus, & secum agere & secum pati dicentibus. Quapropter exhalante spiritu

ritu & non communicante passionem suam spiritui succedenti, memoria perditur. Quæ si essent species in anima immortali impressæ, perderetur nunquam. Vnde Auicenna negat, species remanere in anima, & reponit in sensu interiori, cum Aristoteles aperte in intellectu possibili tanquam tabula rasa eas depingat. Dicimus quoque animam decipi, cum decipitur spiritus; Si enim hic purus est, discursus ipsius clari sunt, perfectique, si fuliginosus, interrupti perplexique, & accipit motum, aliterum pro altero, ergo rem pro re, & decipitur. Si calidus est subitanei sunt discursus, fastidiosique ab ira, si crassus pauci, & languidi. Hinc adparet omnia argumenta Galeni quibus astruit animi mores corporis temperaturas sequi; Et Telefii, naturales facultates esse, nihil obesse mentis immortalitati, neque libero arbitrio, sicut quidam Theologi suspicantur, qui sunt in causa ut prohibeantur libri illustres, sensati, necessarii que. Deberent quidem hi sapientes inspicere libidinem feruentis temperaturæ; Castitatem temperatæ; ignorantiam Phlegmaticorum, argutias melancholicorum, hilaritates sanguineorum & clementiam, deinde vero decernere. Et quidem D. Thom. loquendo de spe, putat iuvenes esse magnæ spei, & confidentiæ, ob caloris viuacitatem, spiritusque calidos; Senes autem diffidentes ac timidos ex frigidityte. Nec propterea mens non libera erit, aut vitia naturalia cohibere non possit, & actus virtuosos imperare; cum videamus nos ob inferni metum, quin & temporalium poenarum & propter amorem amicorum, nedum Dei, homines abstinere ab actibus vitiosis.

tiosis, ipsis connaturalibus. At si nequeant habitus virtutum acquirere, nihil obest. Deus enim non largitur promissa præmia habitibus Aristotelicis, sed operibus bonis fidelium, & qui ea facit repugnante natura plus meretur apud Deum, & homines sapientes recta, obedientiæ legis omnes quidem natura proni sumus, quoniam natura timemus poenas & amamus præmia. Cæteris actibus alij bene apti alij inepti sunt, sed omnes frenari possunt, non quidem semper. Vnde Theologi sagaciores compererunt non posse hominem omnia peccata vitare; sed singula peccata bene posse, & ad bona opera virtutes infusas prærequiri ad merendum secundum Deum; Hæc autem nostræ fauent sententiæ, & Aristotelismus pelagianizat. Item Apostolus dicendo prudentiam carnalem non esse subiectam nec posse subiaci diuinæ legi, nisi per vim, manifestat vitia esse naturalia post naturam in Adamo corruptam. Magis autem virtutes, teste Chrysostomo; Et subdit Apostolus se facere quod nollet, non autem quod vellet, ubi ostendit totam hanc doctrinam in persona sua postquam confirmatus fuerat in gratia Spiritus Sancti.

Physiologia Aristotel. contra ipsum quoque docet, vitia, virtutesque temperamentum sequi. Nobis autem Physionomicus syllogismus sumitur à temperie, & ex formatione cerebri & oculi & motu & locutione. Hi enim patentes loci sunt, & actus ipsius spiritus; Acutus Caieta noster laudabat alteram physionomizandi rationem,

nem, ut si quando video hominem, statim imaginor me habere nasum, ut ille habet, & pilum & vultum & frontem & locutionem, & tunc qui affectus, & cogitationes in hac cogitatione mihi obrepunt, iudico esse proprios illi, quem ita imaginando contueor, & quidem non absque ratione, & experientia; spiritus enim format corpus, & iuxta affectus innatos ipsum fingit exprimitque.

Iccirco spiritus caninus contrahens affectum sui genitoris, quo venationem ore porrecto captat, efformat oblongum os huius gratia. Lupinus deuorationis audus innatae ventrem latum fingit, Leporinus timori assuetus, aures patulas, & frontem introactam, quasi caueret, efformat: Leoninus vnguibus assuetus venari, magnificat ipsas in formatione, & omne animal membrum efformat iuxta affectus suos.

Ita extimare debemus iuxta proprios affectus humanum cuiuscunque spiritum corpus effingere, & quidem cum imaginor me habere nasum grandem, subito quaedam affectio magnanimitatis suboritur, si frontem retrusam timoris & cautelae; Si porrectam foras, in periculabilem quasi me video.

Ex colore quoque patet. Si enim domum nigris pannis undique velatam intres, statim timiditas & languor suboritur, si rubis lætitia & furor, si albis claritas animi & simplicitas quaedam serena fit. Ergo idem de coloribus humanis

humanistalia significantibus intelligere licet. Non indigna est igitur isthæc ratio Physionomiæ, sed interrogantes hominem quibus qualitatibus eius viscera prædita sint, & humores, & excrementa, vt de calore, frigiditate, siccitate, humiditate cerebri, jecoris, cordis, ventriculi, renum, inspicientesque simul capitis formationem, possumus non mediocriter diuinare. At omnis discursus pene incertus. Experimentum vero repetitum tutius est. Magnus calor in visceribus ex cibis humidis educit spiritus crassos, copiosos ac dissimiles & impuros. Ex cibis vero solidis spiritus crassos tenuesque simul & fuliginosos. Blandus calor ex cibis humidis generat spiritus crassos lucidos purosque, ex solidis primo tenues, deinde crassiusculos, fere nihil impuros. Spiritus puri similes lucidiq; ingenium facile præbent, sensum promptum, discursus certos, tenacesque; & naturam iustam amantem, clementem, generosam, prudentem, vt Itali; spiritus tenues, impuri que sagaces sensu sunt, interrupti discursus, fraudulentum, timidi, ostentantes audaciam, inuidi, crudeles, tegunt vitia, ostentant virtutes, superioritate vtuntur, vt Ægyptii & Hispani non omnes, nisi qui de Maurorum sanguine sunt. Crassi & impuri sunt stulti irrationales, modici discursus quod primo adprehendunt, credunt semper; arbitrato proprio vtuntur, sunt crudeles, audaces, feri, apti armis palam, fraudibus & simulationibus minime; huiusmodi sunt Turcæ, Mogori & Tartari; crassi & puri sunt pauci discursus, sed clari & securi, apti legibus & mechanicis, Regimini & iustitiæ, vt Veneti, Aquitani, &c.

Con-

Consulenda ergo est regionis conditio, cœlum & inlolationes, tellus, & eius dispositio.

CAPUT XXXII.

Num Anima mundi existat.

IN superioribus sermonibus iam diximus, quicquid intra se homo continet, imitatione ab eo foras exprimi: ac operæ pretium esse philosophari ex actibus exterioribus ad interiores; & quoniam patet totam domum ac ciuitatem formari instar corporis, nosque de foris edere operationes similes interioribus operationibus, videndum est num anima consilium aliunde capiat intus ac foris. Nos bella gerimus contra hostes, sicut spiritus intus contra humores infestatos. Deambulamus in aula sicut ipse in occipitis aulis. Quando hilares sumus, procedimus in plateam, ut beati ostentemur, sic & spiritus procedit in oculos ubi conspicitur lucidus, & patens. Quando sumus in luctu, procedimus in penetralia, ita spiritus ad interiora fugit, & vultum lumine suo carentem turbatum relinquit. Quando moritur amicus, nigras induimur vestes, nolumus edere, nec opera vitæ exercere necessaria; sic spiritus intus fuligines tetras non expellit, remanet quasi obscuratus, atque motus cordis intermittit: quos simul resumere mox cogitur ac fuserat: Suspirium enim est repetere vno momento motiones intermissas. Deinde infirmatur in expulsione fuliginum, & feruet ephemera febris, sicut nos post afflictionem. Nos ludimus, ut ipse dilatur,

tatur, ridet effunditurque. Nos accurrimus vbi malum domui imminet, ipse vero vbi corpus dolet nos familiae victum dispensamus, coquimus, molimus, mundamus, ipse quoque molit, coquit, mandat, distribuit succum & excrementa expellit. Nos vtimur helleboro, Reubarbaro sicut stimulis ad purgandum, ipse vtitur cholericum humore, tanquam stimulo ad cacandum, & melancholico acetoso ad appetitum excitandum, vt nos acetariis. Nos congregamur ad consilium, ipse in caput secedit, vbi motiones praeiteritas recolit, inspiciens quid bene nouit, & quid male, & sciat quid fugiendum sectandumque, sicut nos Antiquas historias consulimus exemplaue regiminis maiorum. Nos petimus consilium sapientum, spiritus autem aut mens illi indita ad cuius consilium confugit? Hinc ipse existimo, quod, quando non est in ipso consimilis motio praeiterita futuris, nec experimentum agendorum, consulat diuinam, aliquam intelligentiam. Haec intelligentia si prima sapientia non est, erit Anima mundi: Praeterea si hominis Regimini non sufficit spiritus corporeus, sed insuper mentem immortalem in eo inuenimus; multo conuenientius erit, mundum nobilissimum Entium, prolem summi boni, optimum pulcherrimumque non modo naturas sentientes partium suarum in se continere, sed & animam excellentissimam quocunque Angelo praestantior, quae totius curam gerat. S. August. in lib. Imperfecto super Gen. & S. Basilus in Hexam. sentiunt, comprobantque hanc mundo inesse mentem.

Idem

Itidem Plato & Trimegistus, Auicen. Alexan. ex parte; Stoici, Virgil. Lucanus, ac sapientiores Philosophi; At quidam dicunt sufficere naturam communem, vt Plinius Ego vero, inquam, hanc animam esse naturam communem, artemque vniuersalem à Deo creatam, totique infusam. Alii Deo tribuunt hos secretos actus. Ego vero inquam Deum infinitum esse, nullamque creatam naturam præsertim inferiorem posse eius suscipere influxum infinitum, sed cum modificatione finita; nō enim est sustinere apta, vt & Bernhardus dicit: Hac de causa prius obumbrationem fecisse in matre IESV, quanto magis ergo naturaliter gesta indigent modicatione, & obumbratione in tanta luce? Iccirco hæc anima beatissima inspicit in prima mente quid agendum est, & iuxta eius ideas operatur in materiabus, ac formationibus particularibus. Ipsaque est instrumentum primum primæ sapientiæ, Mundusque habet spiritum, qui est cœlum: Crassum corpus quod est terra, sanguinem qui est mare; mentem isthanc animam. Homo igitur compendium Epilogusque mundi est, sicut & Theologi quidam ipsum vocant. Græci vero mundum paruum; Atqui si mundus mentem ita diuinam non haberet, inferior esset homine, totū parte. Argumentum quod contra me sacra inquisitio formauit, & pœnitus sibi satisfactum à me fuisse fatetur, Hoc est: Quod sequeretur, vermes quoque & culices aliasque feces mundi informari ab hac anima beata, sicut partes totius, ac proinde illius beatitudinem sicut homini conuenire. Ego respondi, sequelam esse nullam; Cum

videamus tot pediculos & vermes gigni in capite humano multosque alios vermes intra ventriculum & viscera eius, nec propterea bestiolæ istæ mente rationali hominis informantur, nec eius consilii & beatitatis sunt participes. Sed tantummodo sensum breuem propriumque aliarum bestiarum more habent. Sic intra mundum bestiæ nascuntur illa anima beata nō præditæ, sed suo quolibet peculiari sensu. Hanc responsionem contrario certoque exemplo confirmatam contradictores impugnare non potuerunt. Mille effectus stupendi, ac subitanei huius animæ visuntur. Angelis nota est & amica prorsus. At in Metaph. meliora dixi: & in superiori libro patuit plures mortes, vitasque; quæ transmutationes sunt intra mundum, mundi vitam integrare, sicuti plures mortes vitæque sanguinis & cibi & humorum & spirituum fiunt, quæ vitam totius hominis complent. Omnibus autem perfectionem largitur eminentissima mens.

DE

DE SENSU RERVM

LIBER TERTIVS.

CAPVT I.

Cœlum, stellasque, ignis natura constare, ac sentire.

CALOREM sensitivum esse omnino, animamque brutorum spiritum esse calidum, mobilem, passibilemque Animaliaque calida magis, sensitiva esse magis, præcedens demonstravit Liber. Igitur consequens est cœlum omni sensu acutissimo præditum esse. In nostra etenim Philosophia demonstratum est, cœlum esse prorsus igneum, quandoquidem stella omnis ad nos assiduum effundit calorem, lucemque. Solem autem longe plus, quia ingentior, robustior, propinquiorque, omnemque ignem, quem ex contusis lapidibus, aut confricatis lignis educimus, eo quod à sole genita sunt, inclusoque ac densitate irretito calore, qui nisi percussio laxatoque subiecto, vim sese manifestandi non habet, ab eodem sole originem trahere declaratum est; & in speculis, ubi lux solis vnitur, multiplicatur & roboratur, sicut & aliorum ignium luces faciunt sol accendere conspicitur, ignemque gignere uniuocum nostris ignibus. Sub Tropicis quoque aridam & ambustam à nimio calore solis, ubi immotatur diutius, terram esse nemo non affirmat. Aliud ergo ponere Elementum ignis, quam Sol, à quo omnis ignis & calor manat,

stulta est cogitatio. Cum & sublunaris ignis Aristotelicus facere apud nos ignem visus est nunquam. Nec quidem descendat, (licet à regulato coelo quasi pilas igneas detrudi deorsum fingant) quin extinguatur exigua eius portio à totalitate Elementorum vt ponit, contrariorum, aut velocius redeat sursum, quam lapides sursum impulsif, ad solum; nec motum posse ignem generare, sed excitare tantum, ostensum est. Pluribus namque ictibus lapides communes vix scintillam emittunt, filex vero mille vno ictu; vt in hoc latere plus ignis quam in illis intelligamus. Nec aer ictus plagasque excipit, sed fugitat. Nec inflammari aptus est flagellante coelo vt fingunt, multo à minus sole, quippe qui miliaribus distat innumeris; ita vt ipsum tangere nullo queat modo. Nec tangens luna ignem producit vt sol; quæ quidem deberet compensare propinquitate magnitudinem, qua de causa vterque Diametrum triginta minutorum ostendit, licet sol longe maior sit. Hæc ergo excellens lux à sole manat, nam Luna prout illi opponitur, lumen excipit, non autem à percusso ignito aere, vt fingit Aristoteles. Sice enim semper tota illustraretur ex parte qua aerem & nos spectat. Et iam Peripatetici omnes vt testatur simplicius in 2. de Cœlo, & Auerroes de sub. orb. opinionem Aristotelis respuerunt, lucemque soli restituerunt, non autem & calorem, voluntque lucem apud nos reflexione calefacere, & quidem stultius. Cum à sole exoriente nos tanquam iaculis feriri priusquam reflectatur lux, experiamur. Nec aliud possit reflexio præstare luci nisi vnitionem,

nem, ac calorem proinde manifestare, qui dispersus nostro erat imperceptibilis sensui: Sicut & lux ignis nostri parum calida nobis percipitur & eminus nihil. Nos autem demonstrauiamus lucem omnem esse calidam quin ipsum calorem apparentem. Et Sanct. Bernhardus (in sermon. de assumpt.) in se candidissimum calidissimumque solem esse affirmat. Similiter & Origines & Sanct. Basilius in Hexam. contra Aristotelem, in hoc exclamat. Et S. Ambrosius putat hæresin esse. calorem auferre soli, vel lucem, cum Ecclesiasticus de sua loquatur caliditate, & de stellarum limpidis flammis in Sap. Et Iustinus Martyr in libris, quos inscripsit contra Aristotelem bene id demonstrat. Et ecclesia canit; iam sol recedit igneus. Totumque cœlum authoritate Esaiaë ignis tenuissima, purissimaque constare natura. S. Basilius ostendit & S. Augustin. ex aqua in vaporem conuersa, quod idem est. Imo negat cœlum crystallinum Sanct. Basilius dicendo eo quod impossibile sit ipsum cum Empyreo, quod sonat igneum, manere. Nec Deus contra naturam res copulare, sed aquas super firmamentum à Mose poni, eo quod in aere generentur, qui pars solidior, firmitorque cœli est, iccirco firmamentum vocata. Iob autem quasi ex æte fulum cœlum dicit, non quia durum, sed quia perpetuo eandem figuram seruat, & situm, sicut statua ærea. Sol vrit ubi potens est, generatque ubi languidus eius est calor, quo nostra Entia constituuntur. Similiter & ignis noster postquam cremat sylvas blandescit & generat.

Qua

Quapropter non debuisset Auerroes arbitrari æquiuocum calorem solis, quia generat, & igneus destruit: Vterque enim idem facit robustus blandusque. Sed calor solis artificiosus euadit, quando in materia occluditur, ac necessitate cogitur, arte contra hostes, in cuius medio est, vti, & organa sibi parare, sicut docuimus, omnem rem sentire, & posse & amare esse, quod sortita est. Sed quidem fateri cogitur Auerroes lucem esse calidam, calore confimili vniuocoque cum igne nostro, vt patet in 2. cœl. t. 42. post prolixos discursus, in quibus quiescere non potuit, nisi hanc veritatem fatendo. Nec quidem virtus ignis sit in sole absque Essentia ignis, à qua separari nequit, licet aliter fingant inepti, qui garrere, non autem philosophari discunt. Patet enim hoc cunctis in rebus. Dicamus ergo vniuersum sentire cœlum, propriamq; nosse conseruationem, eiusq; gratia moueri, quoniam vita ipsius est motus; sicut terræ quies; palam enim calor sentit, mouetque omnia.

C A P V T II.

*Cœlum stellasque motu regulari, irregularique à propria
virtute sensitua conseruationis propria gratia
ferri omnes singulasq.*

QVONIAM sensus immutatio est sentientis rei, cœlum autem mutabile est non modo secundum locum, sed facile ob sui tenuitatem, passionem suscipit omnem; dicemus

cemus ipsum esse sagacissimum, ac conuenisse diuinæ
Maiestatī efficere solium gloriæ & pulcritudinis suæ, non
mortuum, stupidumque sed viuum sensatumq; . Natio
nulla sub cœlo est, quæ non credat Deum esse in cœlo,
tanquam in loco lucido, puro nobilissimoque. Ipse dixit
ad Esaïam, cœlum esse sedem eius, terram vero scabellum
pedum eius. Quod intelligimus de manifestationibus.
Non enim Deus indiget fulcimento sed res omnes in eo
fulciuntur & viuunt. At Deus vitam & gloriam & bea-
titudinem in cœlo manifestat magis quam alibi. Iccirco
opinari conuenit cœlum esse viuum, ac sapientiæ parti-
ceps. Quod eius ostendit motus. Nulla quippe res apud
nos fit, nisi à sole & terra immutata, eiusque compositis,
sicuti in Philosophia declarauimus. Porro quoniam a-
nimalia mouentur, motus autem crassis rebus, vt terræ
non conuenit, sed tenuibus, vt cœlum & aer, à cœlo mo-
tiuam vim animalia habeant oportet, quoniam vero
motus virtutis sentientis operatio est manifeste, dum huc
& illuc, introrsum, extrorsum, variis modis ad varios v-
sus moueri sentiendo pater. Igitur ita negare sensum cœ-
lo est irrationabile, sicut negare motum. Tametsi mo-
tus eius non est ad varias positiones, sicut noster. Non e-
nim ex corpulentia, spirituque compositi, si semper mo-
ueremur dissolueretur compositio; Spiritus autem in
thorace, in corde, & cerebro semper mouetur, vt liquet,
sicut cœlum. Nosque alia nunc re, nunc alia indigemus,
quæ varijs sunt in locis; iccirco motus variamus; cœlum
vero beatum his necessitatibus non vrgetur; iccirco ea-

dem regula perpetuo circumfertur. Alibi quidem ostendimus motum motui non contrariari, sed quieti. Felices coeli superiores portiones, quæ nunquam à terra lesæ proprio æquali gaudent motu & securitate. Itaque sidera fixa eadem feruntur regula semper insuper in seipfos circumuoluuntur, ideoque scintillant. Nec retrorsum simul mutari gradu vno in centum annis, vt Ptolomeus putat, nec in 66 vt Albategnius, Nec in 70. vt Recentiores sentiunt, alibi ostendimus. Nec conuenire terræ gyro moueri, ibidem contra Copernicum scripsi. Sidera errantia perpetuo mouentur, at non ordinate, quia terræ viciniore sunt ac ipsam exuperare student, inuaduntque variis viis nunc ab Austro ad Boream, nunc à Borea in Austrum torquendo iter, & cum ad certos perueniunt fines, quos tropicos vocamus, reuertuntur, ne tellus in opposito hemicyclo coelum vincat. Præterea planetæ omnes virtutem à sole captando, ipsum sequuntur & ad ipsum amoris nutibus inclinantur. Qui est dux belli contra tellurem eisque arma præbet, proculdubio ipsam exuperabunt & per ignem peribit mundi vultus, vt Iesu oraculum canit: Et Sanct. Petrus promulgauit, & Heraclitus coniectura consecutus est. Porro Mercurius, ac Venus soli proximi, ille subter, illa super, vt in Astronomia ostendi, nunquam à sole separantur, sed perpetuo ipsum ambiunt, & quoniam in altum eleuantur maxime vbi dicuntur esse in Apogæo assumunt circulum ampliorem, & sole breuiori circulo subambulante relinquuntur passim in consequentia signorum, Venus vsque ad 46. gradus; Mercurius vero ad

25. fere, vbi deficiente illis luce & vigore à sole paulatim descendunt, & circulum angustiores assumunt, & velociores fiunt in anteriora. Qua de re adpellantur retrogradi ab illis Astronomis, qui ab occasu in ortum eos ferri putant; & in medio huius retrogradationis terræ propinquissimi iam facti, ac sub sole perpendiculariter, plus lucis excipiunt & eleuantur in anteriora, & fiunt matutini ante solem orientes. At postea adeo eleuantur passim, quod amplitudine gyri assumpta, minus incedere cum sole & fixis possunt; donec cum sole coniunguntur, & fiunt altissimi, & reuertuntur ad choreæ modulamen amabile; & idem pari modo Saturnus, Iupiter & Mars soli coniuncti plurimum lucis ac vigoris accipiunt, & altissimi fiunt, & dicuntur esse in Apogæo ficti Epicycli: mox solis motu deficiente ab eis, qui cum sint Emphyreo propinquiores, sunt & celeriores in anteriora, ita perambulant quod sol videtur retro relinqui: At quo magis sol recedit ab eis, eo magis ipsæ descendunt ad terram, ac morus in anteriora concitatur. Cumq; fuerit Saturnus procul à sole 108. fere gradibus, Iupiter quasi 117. Mars 133. ad ipsum inclinatur & descendunt passim, non eisdem in gradibus, nam qui sublimior est, citius patitur defectum à sole, citiusq; descendit, ac in anteriora fertur, velociusq; quàm fixæ stellæ circulo angustiori assumpto. Qua de re videntur terræ propinquiores, grandiores, & lucidiores, & quo magis sol ab eis recedit, magis deprimuntur ad terram intermediam, quia inclinatur ad oppositum solem, ita quod quando sunt in Diametro eius, nobis propinquissimi sunt.

sunt, qui in medio sumus inter solem, & ipsos quasi inclinantes se ad lucis fruitionem solaris. Dicunturque retrogradi ab Astronomis, quoniam consuetum motum superant adeo quod in anteriora fixas præcedunt. Deinde vero illis adpropinquante sole incipiunt sublimari & in eisdem gradibus, quibus descenderunt, ascendunt, & in ampliori, gyro permeant, dicunturque directi: semperque ad solem propriam referunt gloriam. At qui in mundi sitibus quibusdam eleuantur, & deprimuntur alia insueta ab his ratione, non ipsi modo sed & sol; ex quo intelligimus habere Planetas quendam cum fixis consensum talibus in locis, si Apogæa stabilia sunt, ut putat Ptolomeus, aut cum spatio mundi, vel cum virtute, aliqua extra mundum, ad quæ eleuantur, sicut ferrum ad magnetem si absides mutantur, ut Copernico rectius forte videtur. At has omnes operationes esse virtutis bene cognoscere inficiari nemo potest. Luna quoque Apogæum proprium ac perigæum instabilia habet, præter ordinarium à sole, qui ipsam semper erigit in coniunctionibus & oppositionibus. Quando propterea velocior fit in anteriora à lumine maiore, quod accipit recta qua spectat ad nos, aut ad coelum superius. At in quadratis, trigonis, & sextilibus aspectibus variatur, prout soli magis minusve opponitur, coniungiturque. Non autem descendit in oppositione, sicuti aliæ planetæ, quoniam sub sole graditur citima nobis, parumque propriæ lucis habet, totum vero à sole mutuatur, & quando plus accipit, plus eleuatur quocunque in situ. Considerare est proinde solis motum artificiosum,

lum, quo in mundi parte omni lucem tenebris æquat, & quibus longa est nox, est & in situ opposito longa pariter dies, & sub æquatore æquantur omni tempore. Aliis vero variis in temporibus re compensari, & terram per tot vias inuadere; nec tempus illi concedere sese reficiendi totam nec ipsum vnquam sistere iter. Nam licet illo in situ terram vstione destrueret, frigus tamen eius & vmbra in opposito situ preualeret, & vinceret cœlum & stellas fugiendo, & roborando seipsam simul. At artificiose sol progreditur. Primaque ars diuina vtitur isthac ipsorum spontanea pugna ad generandas in medio eorum res formosas continuo ad gloriam creatoris, vt patet. Cuius Idea manifestatur in formis multiplicibus ope instrumentorum suorum proprio gaudio & cura agentium, non autem violentia Angelica impulsorum, vt Aristoteles putat. At animæ motum circularem esse fatetur Auerr. Quamuis corpus à circulo ipsam impediatur, ergo cœlestis est. Quod autem res immobilis vlla motum non efficiat; nec cœlum nec spiritum indigere re immota, nisi ad fulcimentum adiunctæ corpulentæ, quo non indigent res ab illa seiunctæ, alibi contra Aristotelem declaratum est.

CC. 3. CAP.

CAPVT III.

*Cœlum propria virtute moueri, stellasque à seipsis intra
cœlum ac fortasse Angelicas mentes illis inditas
esse, ad actus; &c.*

VISVS est Aristoteli motus cœli non à propria forma virtuteque, sed ab Angelis manare, quos posuit æquales numero sphærarum in 3. de cœl. ponit 8. in 12. Meaphysic. autem 55. Omne enim quod mouetur ab alio motore distincto mouetur sicut (inquit) lapis à manu; corpus ab Anima, quæ insidet sicut naui nauta seorsum. Ignis autem sursum, & terra deorsum à generante, qui dedit formam, & consequentia, inter quæ motus est. Hanc ineptam stoliditatem alibi aperui. Quæ enim violenter mouentur à separato motore mouentur, naturaliter autem à propria forma; ita & cœlum. Generans quidem mouetur motu generationis non locali, nam perditogenerante ipsa forma per se mouet; Quapropter tellus per se mouetur deorsum, & non à generante. Sic & ignis sursum à proprio calore fertur. Corpus autem ab Anima, quæ seipsam per se mouet, & motus corporis est impulsus, si intermanet sicut Nauta. Quamuis Aristoteles (8. Physic. 2. de an.) hic sibi contradicat qui alibi materiæ vitæ sicut formam ponit; reprobaturque Platonem volentem, sicut Nautam. Igitur inquam, cœlum nobilissima virtute præditum esse semper mobili, sicut & spiritus noster mouetur semper, esseque ignem qui sursum ma-

gis non progreditur, quoniam locus deest: nec deorsum quoniam occupatur ab inimica terra. Cumque sit natura mobilis, in gyrum agitari necesse habet. Nec putandum est igni alium non conuenire motum nisi rectum. Hic enim non est motus sed regressus, & fuga ad locum suum; vbi deinde perpetuo mouetur. Sicut nec terræ motus deorsum motus est vere, sed regressus ad suam vniuersitatem, vbi perpetuo quiescit, ac dato altero Elemento immobili, sicut terra, oportet alterum dari mobile, vt ipse ratiocinatur, qui est ignis, ergo non violenter in gyrum fertur ignis à cœlo raptus, vt putant, sed naturaliter à se, sicut terra quiescit à se. Alexander sphaeris Angelos allegandos existimat, vt dent regulam ac perpetuitatem motui: Equidem respondeo, potius tribuendam illis esse naturam talem, quæ semper moueatur, regulamque seruari à carentia interturbationis externæ. Quæ de re Planetæ non tantam seruant regulam inimicæ gratia terræ, id autem perpetuum est, quod internum est, natiumque, non de foris: Quod recte alii considerantes, Angelos sphaerarum animas esse dicunt. Quod nihil naturæ obsit positioni. Nam & homo non modo spiritum igneum à cœlo habet, sed etiam animam à Deo: Quare possibile assero; sed stellas non autem sphaeras animari ab Angelis. Demonstraui enim cœlum esse vnum veluti D. I. Chrysostomo & Theodoro videtur, at diuersas regiones, cœlos in sacris eloquiis nominari. Hebræa enim lingua caret huius nominis singulari

singulari numero, stellasq; à seipsis moueri, & non à sphaeris ostendi. Alioquin ipsarum obliquatio ascensus, descensus, tarditas & celeritas, sphaeris turbationem afferrent; multo autem maiorem si verum est quod aiunt, eundem Planetam deferri nunc ab hac, mox ab illa sphaera; ergo & alteram lassari alteramq; intelligentiam operari, vel illam respuere perfectionem propriam quam habet in mouendo, ac deinde resumere. Itidem mouere eas contra Deum ab occasu in ortum, dum à Deo vi rapiuntur ab ortu in occasum; & mouere, vt imitentur Deum; Quamuis faciant ac velint contra Deum, mouendo in contrariam partem: Sed plura dicendi hic locus non est.

C A P V T IV.

De stellarum sensu, & Accolis earum & cur celantur nobis.

NON inepte existimandum videtur, stellas mutuo significare proprias alteram alteri conceptiones, dum lucem quæque suam in alteram transfundunt. Lux enim simplicissima est, omni apta passione affici. Ipsarumque sensum voluptuosum esse, non dolorificum, quod contrarias nō habeat qualitates, sed plus minusve lucis. Ipsaque res inferiores innumeras, dum radios quorsumlibet effundunt, ac videre, quia radii afficiuntur, audire vero, quia motus mutuo communicant. Iam ostensum est oculum non videre nec aurem audire exemplo dormientium

tium ac defunctorum: sed tenuem spiritum in oculo videre, & in aure audire, ergo tenuissimæ stellæ sunt ex toto visus, auditusque, sensusque omnis exquisitus. Nec puto ipsis obliuionem & errorem accidere. Non enim exhalant partes aliis succedentibus, nec perturbantur externis passionibus.

Quapropter & mundi originem forte norunt, aut dubitant; nasus enim nescit quod tota anima scit. Cum ergo stellæ sint partes, minime videntur scire quicquid tota mundi anima scit, aut mundus totus: sed quicquid euenit eis, ex quo natæ sunt. Animæque beatæ habitantes sic viuas lucidasque mansiones res naturales vidēt omnes, diuinasque ideas. Habent quoque lumen gloriosius, quo eleuantur ad visionem supernaturalem beatificam, & veluti apud nos luces plurimæ sese mutuo tangunt, intersecant, decussant, sentiuntque, ita in cœlo luces distinguuntur, vniuntur & sentiunt. Animæ quoque similes illis itidem propriæ lucis ordinatione & directione consentiscunt. At portionibus cœli inferioribus non tantus tamque felix, securusque inest sensus. Nec illi dubium esse debet, quin Deus sui manifestationes gloriosas plurimum faciat in cœlo. At nos videre eas, resque diuinas non possumus propterea quod (vt inquit San. Clemens) vapores perpetuo aerem occupantes, perpetuoque vel inuisibiles sursum exhalantes, ac pugna quæ inter cœlum terramque fit, impediunt visum nobis, in medio pugnae manentibus, & in fumo Bombardarum. At cum purgabitur igne mundus, omnia conspicientur. Præterea corpus nostrum

opacum est, solosque oculos transparentes habet, quibus inest cornea tunica dura, & vnea, & aqueus humor, & crySTALLINUS, qui accipiunt lucem crasso modo ac alteratam, ideo res spirituales videre non datur. Præteruolant in conspectu nostro venti, & aer, & nihil eos videmus, multo minus videmus Angelos, ac Dæmones, quorum plenus est mundus. At egressa anima ex hoc antro opaco (huius instar Plato nostrum corpus & statum depingit) videbit aerem, ventum, Angelos, omniaque tenuissima Entia, non existentibus panniculis humoribusque oculorum, qui impediunt: Plus autem videbit, quæ purior extiterit, sicut Brigidæ & Catharinæ visiones, dum purgantur, & à Deo impedimenta tolluntur, & roborantur ostendunt, spiritusque noster aereus fiet aer, & cælum. Et cælum quidem fit, dum exhalat continuo, nec ad nos reuertitur amplius, quoniam per placet libertas magis, fitque vnum cum aere. At mens immortalis non remanet in aere sed vsque ad stellas transfertur, nisi corporis labem maculata fuerit, ibique Deificatur ac glorificatur, sicut Theologia sancta docet diutinis probationibus, grauissimis argumentis, & cœlestibus reuelationibus confirmata.

CAP.

*De sensu lucis & ignis & tenebrarum & frigoris
& terræ.*

IN FELICES seu mortales, qui sensum alium nullum agnoscimus, nisi obtusum animalium, plantarumque tardum, demortuum, aggrauatum, sepultum: Nec quidem intelligere volumus omnem actionem nostram & appetitum & sensum & motum & vim à cœlo manare. Ecce lux quanto acutissimo expanditur sensu super terrâ, quo multiplicatur, generatur, amplificatur, idq; non sine magna efficere voluptate existimanda est. Quandoquidē nos ut nostrum esse amplificetur, tanta regnorum, possessionum, honorū & generationis cupiditate tenemur, voluptate quidem multa afficiuntur etiam plantæ in germinando, crescendo, florendo, se ornate vestiendo, fructificando, multiplicando, licet à corpulentia imminuatur. Multo autem magis nos in actibus Venereis, quoniam nostram naturam dilatari sentimus. Vnde intelligere licet quanto maiori lux iucunditate in huiusmodi sui amplificationibus perfruatur. Porro videre est, ipsam nigris è rebus reflecti retrorsum, semperque seipsam quantum licet augere, & ex corpore in corpus sese conduplicando. Quare & in antra & cauernas se ingerit, quo recta sol intrare nequit, reflexa aliis ex corporibus & ex atomis aeris omnibus in angulos, pyramidesque infinitas, quæ non visibiles sunt prorsus, nec numerabiles, nisi sapientiæ primæ, teste Ecclesiastico. At in corporibus transpicuis

Dd 2 veluti

veluti aqua & crystallum, tanquam cognatis à vincente caloretranluciditate donatis, ipsa conspicitur secum iocari & augeri, & penetrare, gaudere, vniri, roborari, & tandem vrere, ignireque res non candidas, quia ipsi sunt dissimiles. Candor enim est ipsamet lux retenta, demortuaque, iccirco candidam non comburit chartam lux per ampullam transuecta. Vnitur in globum lux intra ampullam, augeturque & in Pyramidem expanditur foras, quasi armata in acie, factaque lancea ad vincendum & vrendum. Ignis quidem, qui ipsamet lux est inimicæ materiæ intrusa, irritataque ad pugnam, magna cum iucunditate deuorare conspicitur, crescere, vincere, & sursum volare, victoriosus in mole deuicta, attenuataque præda, quod & nos imitamur, bella vincendo, regnum dilatando, & famam, cum non possit anima denso corpore repugnanteque clausa in domitas dilatari regiones. Quando ignis interclusus est in nube, aut in cauernis terre, quoniam natura mobilis est, rarusque, & quies ac densitas sunt illi exitium, sicut raritas motusque sunt terræ exitiū, ipse impetu facto sese amplificat, disrumpit, conquatit omnia, quæ suæ necis causa esse possunt, prosternit toto ædificia ingentissima & montes, nubes quoque frangit, dissipatque impediētes. Id imitatur animal ferox loco interclusum inimico. Nec quisquam putet ipsum propterea carere sensu quod fulgor, seu naturalis, seu artificialis in aquas interdum immergitur, extinguiturq; Hoc enim contingit illi ab impetu facto, vt ex angustiis exiliat, nec seipsum frenare potest ab impetu, & corpulentia, quam

quam secum vectat calor, nec tempus habet consulendi sibi, impetuosa furia delatus. Sic & animal vim effugiendo inimicam, si præcipitium obuiam fiat in illud incidit cursu effrenato occiditurque. Reuera miseri nos, qui cum tam languido sensu præditi simus, velocem validamque virtutem insensatam existimamus. Nec animaduerti-
mus omnem sensum necessario deriuari ab eodem principio, à quo habemus & motum. Si autem ignis virtute mouemur, coquimur, nutrimur, crescimus, necesse est & eius virtute nos sentire, cum & sensitiua magis sint animalia calida magis, frigidiora vero stupidiora. Itidem si nos videmus, propterea quod lux rebus visibilibus affecta, afficit deinde spiritum nostrum, longe magis ipsa videat, quæ primo afficitur, mutaturque oportet. Econtra conspicitur tellus sursum tenebras frigusque effundere, quo licet modico valet aerem occupare, vapores, & aquas, atque gelare, & deorsum trahere ac densare in crystallum, in quæ res terræ similiores. Sæpeque frigus calida inter Entia multiplicari, vniri, roborari, vt calorem oppugnet, sicut Cæsareani milites in Belgio figuram circularem, vndique hostibus circumsepti adsumpserunt, & iterum in Africa contra hostes. Sic nix induratur, & grandines colligente se frigore ab aere in vaporem crassiores. Atque luce insiliente in terram ac se duplicante resiliendo frigus metuens redire deorsum in medio aere colligitur, & roboratur, vbi sanè reflexio desinit. Iccirco frigidior est eo in tempore aer superior quam infimus. Pollet frigus vi sua amplificativa, ergo & sentit inimicum calorem.

oppugnatque. Absque enim sensu inimicitiam non sentiret, neque dolorem, ac sineret se extingui; quia eadem voluptas in non esse, ac esse foret, vel vtrique nulla, cum neque esse, neque non esse sentiat, neque vitam neque mortem. Falso existimant Peripatetici tenebras esse priuationem lucis, & non Ens prorsus; Priuatio enim nihil est, at nos videmus per lucem oppositam esse tenebras, & Deus in Isaia dicit, se creasse lucem & tenebras. At nihilum non creatur, idem enim esset terminus à quo & ad quem. Ergo tenebra est lucis opposita res, faciesque frigoris, sicut lux facies est caloris. Hoc dico de tenebra actiua, non de passiuā, quæ est vultus materiei: qua frigus gaudet magis, quoniam similis illi est, quam calor. Ideoque faciem ei persimilem obtinuit. Sursum attollitur vmbra, ac multiplicatur, vbi lux debilis est, & ei commiscetur, vnde secundi suboriuntur colores. Et quod mirabile est, animaduerti, quod quando nos de luce ad vmbra procedimus, illa vmbra, quæ ex nostro defluit corpore, cum propinquissime accedit ad alteram vmbra, sponte porrigitur in Pyramidem, vt cito vniatur alteri amicæ vmbre, sicut deorsum cadentes res in fine motum concitant, aut os, cum est animal prope escam, extendit. Quas ob res & facies frigoris & materiei, omniumque rerum sentientes apparent; Præterea si alterum contrariorum sentit, alterum sentiat est opus, quo possit pugnare pugnare ac scire, quo subueniendum est, fugiendumq;. Si ergo cœlum sentit, terra quoque sentit. Philolaus autem, ac Copernicus qui ipsam donant motu, magno quoque sensu donant. Pythagor.

thagoras vero animal corpulentum terrā esse putat cuius
pili, ac crines sunt plantæ, & arbores, ossa lapides; Anima-
lia in ea sunt, sicut pediculi in capite nostro, & in centro
calidam esse vult, sicut cor in nobis. Quod & Ovidius
sentire videtur, sed hoc alibi disputabitur. Nunc sufficit
vidisse in ea sensum esse. Nec frigus sensu carere putandū
est, propterea quod gelata manus, aliaq; membra parum
vel nihil sentiunt, noster enim sensus à calore natiuo est,
frigus autem calori inimicum est ipsumque opprimit,
eiusque operationes tollit, aut ligat, ita vt nos sentire ne-
quimus sensu frigoris, quoniam extraneus est, nec no-
stro, quia sopitus est. Non enim homo potest ligatus ope-
rari manibus ligantis eum. At quidem bene sentit frigus,
cum tantopere cupiat, studeatq; inimicum opprimere,
& sensus & operationes eius destruere. Sol igitur pater, tel-
lusq; mater rerum, sensitiui sunt, atque ab ipsis animalia
habent sensum, motum, & omnia. Distincta sunt in se-
xum maris & foeminæ, vt ille solem, ista terram repræsen-
tent, ac mundi partes totum referant. Itaque rem o-
mnem cœlestem, ac terrestrem sensitiuam
esse compertum est.

CAP.

*De sensu Aeris, & ventorum, sensui spiritus
animalis consimili.*

DV BIVM non extat apud scriptores sacros, quin aer sit pars coeli minus pura, infestata semper vaporibus & frigore, & ymbra terræ. Ita videtur D. Basilio, propterea quod Moses & Salomon, aves in cœlo & in firmamento cœli ponunt, & Scriptores Latini illustriores idem asserunt ut Plinius, Seneca, Virgilius, Lucanus, Varro. Quoniam vero compertus est sensus in cœlo, aeri negandus pacto est nullo, tametsi perturbatior insit. Spiritus animalium in aere continuo exhalare palam est, in debilitate relicta ex labore & fame, & in repentina instauratione ex spirituofo vino, & ex odoribus, ostenditur spiritus esse aereus, aereq; nutriri. Nam & infecto aere statim aggrauatur spiritus, languescit, & vitæ operationes ægre operari potest. Quapropter nec purgatur sanguis, sed inficitur, unde febris pestilens subnascitur, quæ totam regionem inficit, quoniam aer omnibus communis, infectus est vaporibus foetidis ex terra exhalantibus post dirum æstum madefacta pluuiis; aut ex multitudine cadauerum vel aquarum stagnantium. Hi vapores sua crassitie aggrauant spiritus leuistenuitatem & calore multo vincunt calorem natium illius; & fuligine tingunt luciditatem eiusdem, vertuntq; eum in vaporem crassum, occiduntque. Propterea in æstate quando spiritus mihi exilis est, pertenuisque

que, displicet thuris odor, quoniam meum exuperat spiritum, in hyeme vero placet, quoniam robusto spiritu ac multo robur addit. Remedium contra pestem est optimum, & contra grauedinem capitis aerem calefacere, attenuare, odoriferas res cremare, odoriferis vesci epulis, floribus & odoribus uti, non autem sanguinem mittere, ut Imperitorum medicorum mos est. Spiritus enim indiget nutritione, refectione, & purgatione, non autem sanguis; qui tandem deprauatur posteaquam morbus inuoluit, cum à spiritu non sit purgatus, absolutusque. Et sagacissimus Hippocrates ait, Constitutiones Austerinas aggrauare caput, inducere somnum, ventrem soluere sua crassitie. Boreales vero serenare caput, pectus stringere, acuere sensus sua tenuitate. Porro si spiritus aere nutritur adeo quod Varro credit, animam esse aerem inspiratum ore, calefactum in corde, sparsum per viscera; Aristoxenus vero præstare putat usum manus, ad harmoniam corporis pulsandam, quæ sibi videtur anima, necesse est fateri, aerem quoque sentire. Et quoniam spiritus ad ipsum exhalat tanquam ad suum simile veluti aqua in mare, & ignis ad æthera, reliquum est, ut sentiat prorsus. Idcirco Virgilius (*Æneid.* 6.) vocat sensum acreum, atque auræ simplicis ignem. Accurrit aer magis, quam quodcunque corpus aliud, ad replendum inane, hunc autem actum esse virtutis bene sentientis in primo libro ostendimus.

Venti quoque qui sunt aeris fluctus, vel vapores aeri simillimi, idem ostendunt. Nam cum mors sit rebus tenuibus

Ec

bus

bus condensari, ideoque rarefactus aer circumfertur, quæritando spatium suæ tenuitati conueniens, nec co-
nari desinit, donec attenuatus sursum eleuatur, vapores
quoq; crassiusculi in visceribus terræ geniti exitum quæ-
runt ne moriantur in aquam densati, & conquatiunt,
confringuntque & egrediuntur: Ædificia demoliantur
& arbores tanto efferuntur impetu, quod nisi sentirent
dolorem compressionis, non sic niterentur, sed similes
sunt animalibus vndique angustiatis, quæ nihil non mo-
liuntur, vt libertatem adipiscantur vitalem, ergo aer luce
videt, motibus audit, vaporibus odorat, tenuitate gustat,
compressione & frigore, caloreque tangit, dolet, gaudet,
absque organis totus sentit, consentitque, & sensus hi
omnes tactus sunt modi varii, vt in secundo libro di-
ctum est.

C A P V T VII.

*Aerem esse spiritum communem, & deferre scienti-
am spirituum animalibus inclusorum
ab altero in alterum.*

AER præterea deferit scientiam ab altero in alterum ho-
minem, quando colloquuntur, ergo & ipse quoque
eam sentit, & qui nos ambit scientiam habet vocis. Ani-
ma nostra interclusa nequit significare conceptiones su-
as alteri interclusæ etiam in corpore, quod facile foret, si
liberæ essent, mutuo se tangendo. Sicut enim aqua alte-
ram

nam contingendo aquam illius suscipit motus, & frigus & calorem, scitque proinde ipsa patiendo quid patiatur illa, ita aer ab altero afficitur aere.

Porro spiritus noster, qui aereus est, nequit tangere alterius spiritum, idcirco coactus est significare quod cupit, per communem spiritum, percutiendo hunc organum suis & ea figurando ratione, qua figuræ illæ alterius spiritum afficiendo, efficiunt ut sciat quid alterius spiritus patitur, velit aut nolit. Sicut pisces aquæ, ita animalia aeri alligata sunt, à quo separata, ut si nares & os occludantur, spiritus suffocatur in aquam, aut evanescit in aerem. Ergo immanet aer sicut anima communis, quæ omnibus præsto est, & qua omnes communicant inuicem, ut Plinius animaduertit.

Quapropter multi sagaces spiritus ardentes subito ex aere persentiscunt, quod cogitat alter homo; Cogitatio enim est motus spiritus, hic autem motus modicum & exiliter communicatur aeri, motus autem modicus exilisque afficit melancholicos exiles. Vnde multa diuinant in aspectu, & sermone & nesciunt qua ratione. Dum quis mollia verba loquitur, leuiter & blande ferit aerem, qui motus blandus communicatur alteri, ac mitigatio simul.

Si loquitur aspere & fortiter, licet iniuriosa non proferat verba, indignationem excitat in alio, quoniam spiritus mouetur ab aere, motibus ipsius concutientibus & lacerantibus. ergo aer

Ecce 2 non

non modo motum recipit sed & affectum, alioquin non communicaret.

Placent asperi soni in bello, & sermones vehementes, quoniam concitant ipsum ad iram contra hostes, roborantque verba graua, beneque composita in templo, qui ad pietatem excitant. Titillantia & variis puncturis blandis pungentia in re amatoria, quoniam ad oblectamentum mouent; & sicuti mouetur aer, spiritus mouetur. Porro si voces inter homines ad significandum institutæ non essent, singuli sentiremus alios iuxta modum affectionis impressæ in aere. Sicuti si quis ridet, plorat, canit, quanquam sit alterius idiomatis ignoti, intelligimus affectum eius.

Credo Dei arte esse Apostolos loquutos, ex affectibus naturalibus, & vocibus primis, quæ omnium auribus persimiles proprio Idiomatici adparebant, quoniam percipiebant affectus verborum illorum spiritu sancto ignitos priusquam figurationes & circulationes aeris distinguerentur in patientis sensu; Eaque ratione omnes audiebant, intelligebantque affectu præueniente sermonem: Preterea videre licet quando aer serenus est, purusque, nos esse naturaliter hilares iucundosque, quando turbatur obscuraturque, mœstos ac melancholicos, quando feruet nimis, iracundos & fastidiosos, quando friget collectos, sequestratosque, quando crassescit, somnolentos, stupidosque: Quando tenue sit, acutos, celeres, subtilesque. Quando ventis agiratur, colligimur, & consilia iniimus ac penetralia; quando quiescit ad fenestras & ludos
aggre-

aggredimur. Quapropter palam est, simul cum eo nos nos pati affectus omnes: Iccirco Homerus canit, talis est animus hominum, qualem quotidie summus fert: Iuppiter altus, & Iovem intelligit cœlum: Ita & Virgilius: At pater omnipotens fecundis imbribus æther coniugis in gremium late descendit, & omnes magnus alit magno commistus corpore factus. Et alibi: Iuppiter humidus Austris densat, erant quæ rara modo & quæ densa relaxat.

Hinc patet quod si mens immortalis humana spiritus aereo indicta non esset, obuolutaque nunquam pateretur simul cum aere: Veruntamen quando passionibus ingentioribus quis agitur aliis ex causis, parum afficitur ab exteriori aere. Nam qui tripudiis & nuptiis operam dat, quando aer turbidus est, turbationem fere nihil sentit, vel minus percipit se sentire, sed suas consecratur delicias, sed non ita ut in sereno tempore; Confert enim multum cœlum nostris actionibus conforme reperiri.

CAPUT VIII.

De Prophetia animalium, & hominum, & ex ipsarum differentia hominis diuinitatem agnosci.

HINC facile intelligitur, qua ratione animalia pluuias; prævident, sicut corui, & pecudes, alia pugnas & bella, ut vultures & aquilæ; alia tempestates maris, sicut Alcyones;

Ec 3

nes;

nes; alia amœnitates regionum & escarum copiam, etiam trans mare sentiunt, sicut turtures & hirundines: Alia venationem intra sylvas procul odorant, vt canes: Equi vero infidias locatas olfaciunt, & bellum: nobis autem occultæ sunt ipsorum prophetiæ isthæc. Hoc autem non fit eo, quod sint nobis ac fato prudentiora; sed cum sint dedita ventri, aliud enim bonum nihil agnoscunt, perpetuoque actionibus suæ conseruationis intendunt, ipsorum spiritus non agitantur passionibus internis, ingentibusque curis, sicut noster.

Quapropter cum omnes res inferiores in aere fiant, sensus brutorum per respirationis & transpirationis vias communicando cum aere, recipit passiones aeris, ergo & sentit res easdem, cum sentire sit pati. Sed vnumquodque genus brutorum illa modo præsentiscit, quæ ipsorum vitæ ac conseruationis intersunt; aliud vero fere nihil. Igitur dum præparantur in aere imbres & crassie. leuantur vapores, sicut foetor cloacarum, tunc præuius infuetus ostendit, & sæuire incipiente frigore, quo in aquas stringuntur, aut aliter inchoata condensatione sub variis cœli plagis: sentit coruus motiones præuias nobis occultas & condensationes & vapores (quia vapor omnis odore est, non autem nobis stupido olfactu præditis, vnde non nisi præpotentes odores sentimus) similiter & pecus, iccircoque student consulere ventri, ne fame simul obruuntur, & clamant mutuo sese admonendo, sicut & nos cum quippiam præsenferimus, aut futuri
euentus

euentus ingentis nuncium acceperimus. Atqui cum ianua aperitur, fenestra domus clauditur impellente aere à ianua impulso, & tamen latet nos ista motio, quæ fenestram non latet, vt hinc intelligamus, quam multa in aere latent nos aliis perperditos curis.

Vultures sagaci donatæ sunt odoratu, quoniam cadaueribus vescuntur, iccirco exhalationes ex mille miliaribus olfaciunt, propterea quod aer commotus affectusque fertur ventis alio, proprio ve fluctus. Notum quidem est in Phisicis vniuersum aerem perpetuo motu ab Oriente in Occidentem ferri, sicut & mare; Aliis quoque consimiliter infuetis agitari. Hi autem affectus feris notifunt & piscibus, nunciique. Sed cum adhuc pugnatum non est, & præparationes fiunt & consilia, aer patitur voces illas militares & consilia & negotia, quoniam in ipso & ipso fiunt.

Itaque vultures sentiunt aeris passiones, similes his, quæ fieri solent, quando alias parantur bella, ergo accurrunt vbi occisiones præ ractantur, sicut nos cum videmus bouem trahi ad macellum. Alcyones, qui in littoribus natura nidificant, paulo ante percipiunt maris turbationes & tranquillitates, quoniam ab aere incipiunt. Calor enim lunæ & stellarum & solis prius afficit aerem, deinde Pelagum. Quapropter affecti quiete vel turbatione aeris, cui spiritus ipsorum colligatus est, præuident euentus maris. Pariter hirundines discedunt semper inde vbi frigus sentiunt, & proficiscuntur cum sole.

sole nunc ad austrum, nunc arcticum, insequendo amicum calorem, quo palam trahuntur, sicut & nos. Canes olfaciunt valde quoniam poros narum prolixos habent, & graciliter adaperitos; admittentes ad spiritum sentientem facile, quia tenuis valde est, quemcunque vaporem. Omnis enim fera derelinquit vaporem, fumum & motum, quacunque transit; qui comunicatur naribus & auribus canum: non autem nostris obtusioribus, ob cerebri copiam & magnitudinem. At quidem plurimos vidi homines, qui aliquam intrantes domum, subito olfactu noscunt, ubi oleum latet, aut vinum, aut caseus, magis autem ignari, qui magis ista attendunt. Equi nati ad bellum spiritu feruido odorantur hominis flatum, & modicum quoque motum audiunt, sicut & lupi. Aeris enim passiones illis innotescunt magis, spiritu duntaxat aereo præditi. Equidem his exemplis hominis excellentiam & diuinitatem confirmo. Quippe qui omnibus imperat animalibus, quæ superant ipsum acumine visus, sagacitate odoratus, tenuitate auditus, quin & tactu, quod negat Aristoteles, sed vermiculi & aranea res minutæ tactu norunt, quæ nos latent. Item diuinant ea, quæ pertinent ad corpoream conseruationem, longe melius ut dictum est. Nihilominus homo diuinatione longe eminentiori pollet, eo quod præsentiscit & olfecit Angelos, Deum, aliamque vitam post mortem. Profecto si natura dedit animalibus sensum necessarium ipsorum conseruationi, sagaciorem in quibusdam quam in aliis, prout quibusdam sic opus est magis, aliis vero magis aliter

terprodest: Necessario fatendum est, sagacitatem studi-
umque sciendi, quæ fiunt in cœlo, atq; cognoscendi An-
gelos, & Deum & vitam immortalem, non fuisse frustra
& superfluo hominib⁹ datum, sed necessario & finis gra-
tia sibi conuenientis; Veluti necessarius est, aquilæ visus
acutus, vt ex præaltis locis, vbi nidificat, à longe serpentes
& cadauera, aliasq; escas conspiciat; Et canibus sagacitas
odoratus; Et Alcyonibus prenatio tempestatum marina-
rum, vt dictum est. Si ergo prophetia tantummodo cor-
porearum rerum data est animalibus; Homini vero in-
corporearum & æternarum, procul dubio Deus com-
municat cum hominibus, infundit se in animas eorum
& facit Prophetas; sicut aer infunditur brutis, aut etiam
nobis. Ipsa tamen res diuinas percipere non valent, quo-
niam ipforum spiritui non est indita mens diuina, sicut
nostro. Nec indigent Diuinam Entitatem sentire, cum
minime conueniat ipsis.

CAPUT IX.

*Aerem affici rebus presentibus futurisque, atque
nobis communicare.*

VERVNTAMEN & dormiens homo cognitionē rerum
ab aere in spiritu captat mirificam, quam vigilando
non sentit: quoniam mens spiritusq; motionibus validi-
oribus rerum, quas tractant vident, audiuntque, incum-
bunt. At in somno spiritus totus in capite manet, nec nisi
se reficere cogitat & quiescere à passionibus, quas vigilan-
do

do sensit, ideoque imminutus est. Quapropter quicumque effectus in aere fiunt, ei communicantur, qui cum alio non intendat, afficitur facile, sentitque. Hinc est, quod in somnis multas videmus res, quæ nequeunt ab humoribus & vaporibus & affectibus internis in nobis moueri. Etenim ut in opusculo de insomniis declarauimus suboriuntur in somnia aut ab affectibus causisque intrinsecis, aut ex motionibus vigiliæ tempore illatis, relictisque in spiritu, aut à Deo, aut ab intelligentiis, sed & plurima sunt quæ aeri tribuenda videntur. Veluti si hoc vesperi venerit amicus absens in ciuitatem, de quo nil diu somniaueram, nec cogitaueram, somniem de illo, ac cras mane videam illum ante ianuam. Et sic nato instantem mortem per gladium mater somniat; & cum quid in aspectatum negotium adest, somniare contingit de illo. Quapropter dicendum videtur, quod cum res omnes in aere fiant, ipse afficitur re facienda, sicut nos ex præmissa aut consultare quid sequi possit, prænouimus; Sicque aer inspiratus nobis manifestat. Præterea comperimus timentes, amantesque amicos, sæpe vera somniare, & omnes de arte propria bene somniare: Melancholicos vero plurima sagaci somnio percipere.

Qui timet aut amat, semper timoris amorisque obiectum cogitat. Idcirco quacunque motione excita in ipsius dormientis spiritu, excitatur etiam quæ interna est secum. Cum enim quid attente ipse cogito, si quispiam dicat; Ecce aliquid noui afferro tibi, statim puto de re quam cogito nuncium esse. Idcirco amantes & timentes decipiuntur,

untur, eo quod aliam pro alia motione accipiunt, & rem pro re, sed cum res est, quam cogitant, verius illi somniant, aut prædicunt de illa, quam alii. Et mistio quidem ita afficit; nam tetris acribusve vaporibus cerebrum subeuntibus fiunt apparitiones tetræ & minaces, & pugnare videntur contra hostes aut fugere rei amatae causa: Dum spiritus vapores illos fugit, aut oppugnat, & affectio amoris simul instat. Videtur interdum sibi natare aut volare, cum super vapores molles aut tenues, spiritus feratur. At cum passio de foris aduenit, bene percipiunt, quoniam vera est. Scribunt Valerius & Cicero de duobus amicis hospitatis in diuersorio, quod cum Caupo alterum occidere parat, alter in somnis vidit illum perentem auxilium. Qui ex perrectus somno non videns obdormiuit. At subito vidit quod caupo unicum occideret. Ex perrectusque iterum, non credidit & obdormiuit tertio. Viditque amicum rogantem vt vendicaret mortem suam, ostenditque se sub fimo in Carro componi à caupone efferendum mane extra ciuitatem.

Quapropter surgens mane nec inuento amico comperit carrum fimo onustum, adiitque magistratus, qui reperto mortuo punierunt reum. Eiusmodi quidem exempla plurima & ipse vidi. Ergo verisimile est aerem affectum, cum serenus est nullis imbribus ventisque turbatus præsertim noctu, quoniam nec vocibus & opificiis agitatur, bene communicare motiones, vt & quales ipse recepit. Itaque sæpe infueta video ipse in somnis, quæ mane verificantur.

Nam qui ea negotiatur verbis, factisque communicat sereno acri & iste nobis, præsertim cum similia cogitamus. Propterea qui tractat negotium, aut artem facilius accipit passiones aereas, quæ de illo fiunt. Itaque Reges prælia & fames præuident; nautæ tempestates; scholares minas præceptoris. Et quidam mei amicus, & vini, ægrotabat, & interliminio somni & vigiliæ vidit vinum humi spargi fracto dolio in cella vinaria centum passibus à suo cubiculo distante; surrexit & inuenit fracto dolio vinum effusum circa sextam noctis horam. D. Lælius Vrsinus noster vidit per somnium, quod amatus puer de equo in lapides caderet, & sanguis vultum rigaret & moreretur. Idcirco mane facto dixit puero (quoniam erant in itinere) ut equitaret caute & suauiter, nihilominus cecidit puer, mortuus est & sanguis rigauit faciem eius eisdem omnino lineis, quas in somno viderat herus, & omnia ut vidit, contigerunt. Qua in re non videtur aer præscire potuisse, quod à Deo ordinatum fuerat, nisi aut Angeli, aut dæmones, quibus malum illud facere permissum erat, significassent in somnis D. Lælio. Sed forte ipse hoc potuit aer. Licet enim tractatus non præcesserit inter homines de morte illius modi, aliis tamen vicibus homines alii ea sunt interfecti morte, omnesque interuenientes passiones remanent in aere sopitæ, sicut in nobis quando non cogitamus. Sed cogitantibus illæ per aerem communicantur, ac potius in re amata repræsentantur, quam seorsum, ideoque sæpe mendaciter adparent raro autem verificantur. Aut dicendum res futuras omnes in suis præesse causis, sicut mors

cur-

currentis in præcipitium non visum, eo in cursu nota est alteri ex turri cursum & præcipitium spectanti. Item stellæ, à quibus calores omnes, & motus & passionēs apud nos fiunt, ordinant quod futurum est, iuxta legem ipsis à Deo inditam. Ipsæ igitur calefacientes & mouentes, puerum oblectari & quitatione accelerata fecerunt; Equumq; fastidire, & deicere in fastidii tempore in eo petrarum loco, noto ex mensura itineris, & tanq; talisq; passionis, quæ usq; ad locum illum, ac tempus, eum debebat parere effectum. Quoniam vero quæcunq; futura sunt, præparata sunt in causis ab origine mûdi, usq; ad hodiernum diem, ac continuo ad illa inceditur: Omnisq; res antecedens est causa, aut concausa, aut signum consequentis rei, atque coætaneæ, sicut in Metaphys. ostendimus, affirmari posset proximum effectum notum esse in aere, in quo ille calor & stimulus currendi & indignandi, & cadendi simul fieri debebant. Non modo enim præparationes humanæ interficientium causarum, sed etiam aliarum causarum in Aere fiunt, & cognoscuntur. Aristoteles (lib. de insomniis) in hoc obstupescens postquam negasset Deum immittere somnia, quoniam sapientioribus & optimis, non autem idiotis & aniculis immitterentur, asserit hæc mirifica immitti à natura, quoniam (inquit) natura dæmonia est, hoc est, sapiens. Igitur aeri concedat sensum oportet, cum alia non intret natura communicans dormientibus. Quod autem Deus insomnia immittat & Angeli, alibi ostendi; argumentumque Aristotelis natum ex eo, quod Deus sapientiam Aristotelicam, cum sit stultitia ante ipsum,

plum, parum curaret. Sed quidem Iosepho, Danieli plurimisq; talia immisit somnia, qualia nec aer, nec alia natura, nec Angelus absq; reuelatione potuissent percipere, predicereq;. Quod autem in aere res praesentiantur, mille exant historiae, paulo scilicet ante praelia visos esse homines in aere bellantes & armorum auditum esse strepitum, teste Plinio, & in libro Macabæorum 2. & Iosephi, homines armatos & loricatos, & equos & lanceas figuratas in aere, aliaque monstra praeuisa esse scribitur multo ante expugnationem Hierosolymorum sub Antiocho & Tito. In Calabriae clade nostro tempore consimilia adparuerunt, & Cometæ & terræ motus. Romæ autem sæpe monstra talia ante clades apparuisse non semel scribit L. Iulius. Multa quoque accolis Americæ terrifica pontenta ante Hispanorum ingressum in aere facta esse narrant historiae. Quoniam omnis preparatio in communi sensu aeris nota est, ipsaque afficitur simulacris rerum consimilibus; sicuti nos dormientes simulacra armatorum hominum & colubrorum, aliarumque rerum videmus; dum in nobis excitantur à praesenti passione motiones sopitæ talium rerum. Sic adfirmari posset ipsum aerem somniare & figurare quæ futura sunt; cum sit ipse communis spiritus. At Angelos dæmonesque plerunque motiones extra ordinem factas in aere ostentare, alibi à nobis declaratum est. Hic autem non est locus.

CAPVT X.

*De sagacitate melancholicorum purorum, & impu-
rorum; & de demonoplexia, & consen-
su aeris nobiscum.*

MELANCHOLIA, quæ fex est tetra combusti, sangui-
nis non est sagacitatis causa, & præuidendi, vt multi
conantur ostendere & docere, præsertim Ficinus in libro
de vita coelitus comparanda ipsam copulat sanguini, edu-
citq; ex tali mixtura spiritus aureos, pulcros, robustos, co-
gnitioni aptos. Spiritus enim sanguinis floridi saniq; me-
lior est solius, quam associati illo atramento. Itidem luci-
dior aptiorq; ad concipiendas motiones veras, discursus-
que puros, non perplexos, alteratosq; quales sunt in melā-
cholicis fuliginosis, ideoq; dæmonoplexiæ aptis. Propter
ea assero tetram bilē sanguini mixtam, spiritus emittere
horribiles fuliginib⁹ inspersos, & nisi cū sanguine expur-
getur efficere lycanthropiam & timores & cogitationes
turpes, ita q; videtur homines furere & insanire & delecta-
ri locis foetidis, sordidis, sepulcretis, & cadauerib. Nā infe-
ctus spiritus adpetit res sibi similes. Atq; hi sæpe dæmone
vexantur. Vt n. docte scripsit Origines, atra bilis sedes est
malignorum spirituum, & dæmoniorum, qui videns
spiritum corporeum tetro vapore infectum mentem
que horrore stupefactam non posse recte operari in
eo, ipse qui impurus est sordidusque oblectatur huius-
modi fuliginibus & ingreditur corpus, vtiturque illis ad
inferendum horrorem anime frenandumque; atque ipse
interim

interim aliena gaudet fede. Quam ob rem nemo Philosophus miretur, quod medicina purgatiua lienis, quæ fedes est atræ bilis, & mundificatiua sanguinis sanantur interdum affecti dæmone. Vnde impia uborta est opinio dæmones nullos existere, sed solo humore atrabilioso fieri eiusmodi exorbitantias in infecto spiritu. Namque abscedente humore tetro, qui illo utebatur, discedit; sic etiam moritur homo abscedente spiritu, ac proinde mens, quæ illo utebatur ad regendum corpus immanare amplius nō potest, eo quod principale instrumentum ipsius desit. E contra affirmandum videtur, spiritus lucidos purosque sæpe sedem esse Angelorum, qui in animo operantur, & docent & illuminant & perficiunt. Contra ac dæmones faciunt. Et quidē humanus spiritus lucidus, tenuis, mobilis, mensque in eo, sicut lux in aere residet: Accirco teter humor natiuo lumini inimicus metum incutit, & fuligines interrumpunt motiones spiritus, & discursum interturbant; Consimiliter afficiunt acres humores. Vnde imaginantur sese esse lupos, & vlulantes, amittuntque imaginationes veras; ordinarias, ac vident motionibus interruptis & mistis, accipiuntque signum pro signo, & rem pro realtera.

Quando vero melancholici bene sensati sunt, fit, quoniam sanguis bene concoctus est, fuliginesq; foras transpirant per rimulas interfibrales, atraque bilis copiosa in lienem sequestratur ne noceat, ipsaq; indicium est caloris robusti, quippe qui comburit, nigrefacitq; sanguinē. Ergo producit spiritus tenues ac passibiles valde; Veluti lignum

gnum quod comburitur in principio fumum emit: it
crassum, tetrumque, deinde fumum mediuorem, purio-
remque, in fine vero summum, tenuissimum, inuisibi-
lemque ex actione caloris valida. Atque remanent car-
bones atrii, sic remanet atrabilis, in calidioribus tempera-
tura, ipsaq; signum est sagacium spirituum, sed non cau-
sa: Causa enim est tenuitas ac passibilitas spirituum. Idcirco
melancholici solitudinem adpetunt, quoniam qua-
cunq; motione offenditur tenuis spiritus. Ideo recedunt
à consortio & cogitant multa, quoniam motus multi fi-
unt & excitantur in tenuitate. Igitur melancholicus præ-
uidet in somnis plus quam cæteri, eo quod aptior est spi-
ritus tenuior ad recipiendos exiles insensibiles motiones
aeris, quam crassi spiritus, sicuti facilius suscipit motum
aer, quam aqua, & motus languidiores in tenuioribus in-
primuntur magis. Sic intuentes hominem intente, eius
cogitationem intelligunt diuinantque suscipiendo exi-
guum motum, quem cogitantis spiritus communicat
aeri, promptique sunt ad scientiam omnem, nisi fuligo
impediat. At quoniam ipsorum tenuis spiritus exhalat
facile & repente, memoriam exilem habent, nisi vasa sint
grandia, apta multum spiritum continere, fontesque am-
pli, aptique plurimum reficere: Quapropter si caput ha-
beant grande & cerebrum multum frigidiusculum eos
continere aptum, & retiforme sanguineum, fontesque
cordis spatiosos memoria pollent magna, discursu, ac sa-
gacitate. Sed Petrus N. noster parui est capitis & feruentis-
simi caloris, & sagaciter præuidet omnia, præsertim qui-

bus operam dat, at minus recordatur, quoniam spiritus exhalat nec communicat praeuisiones spiritui succedenti. Fuliginibus abundat eius discursum interrumpentibus, & fastidium in discendo afferentibus, moestus est valde cum solitarius est. Quod appetit quando est ieiunus quoniam spiritus pugnat contra fuligines ex sanguine in fine digestionis ambusto exhalantes; Quando vero hilaris est, nimia hilaritate perfunditur, ut in scurrilitatem & facetias transcurrat: quoniam gaudet spiritus à pugna contra fuligines non infestari, aut feriari, & qui tenuis est valde, dilatatur in lætities, diffunditurque adeo ut frenari non possit. Multosque ita atrabiles vidi deditos scurrilitati parasiticæ, dum quæritat spiritus requiem & lætitiā de foris, ut vacet, & quiescat ab interna pugna. At Petrus est sagacitatis, ut exemplo percipiat quicquid alter cogitat, & quando amicis parantur insidiæ ab aliis, ipse subito molimen percipit, & amicorum mala, sicut venaticus canis odoratur & praeuidet. Semel cum simule essemus, iuit ad hauriendam aquam frigidiusculam de fonte procul à nobis 150. passibus pro communi amico. Qui noluit paulum morantem expectare: sed dixit mihi recedens, saluta meo nomine Petrum Presteram, nequeo enim expectare. Tunc reuersus Petrus dixit ad me: Recessitne? Ego audiui vocem, quando hauriebam de fonte aquam cogitabundus. Dic Petro vale; quoniam expectare nequeo. Multaque huiusmodi sagacitatis exempla in eo vidi sub aere tranquillo.

Quapropter vere extat sensus in aere, & communica-
tio

rio communis. Et quæ historiæ narrant de bello pharsalico percepto apud Abanum à quodam atrabilioso, & voces quas Brutus audiebat, aliaque huiusmodi non sunt fabulæ. Ast ego cum mali quippiam mihi imminet, inter somnum & vigiliam audire soleo vocem clare loquentem mihi; Campanella, Campanella; & interdum alia verba addentem, & ego attendo, nec intelligo quis sit. At profecto si Angelus non est, aut dæmon, sicut Socrati assistebat, necesse est aerem sic vociferare turbatum mea passione futura, aut affectum à præparante mihi malum, aut ex simili similem aliteram imaginantem. At quomodo format voces? Agnouit S. Augustinus hunc aeris sensum in libro de diuin. dæm. vbi inter cæteras rationes assignat ob id dæmones diuinare, quia corpus habent tenue, aereum, aptum pati facillime, hancque passionem esse sensum, & sagacitatem, atque ex pauca præparatione in causis argumentari effectus, quam celeriter. Mutaque ad rem adducit: tametsi ipse credam dæmones natura incorporeos esse.

CAPVT XI.

Prophetiam naturalem in spiritu, supernaturalem in mente fieri, & propter ab Aristotele & Galeno confundi; & de Sybillis & Pythoniis.

AT prophetia, qua Deus homines donat, non in spiritu corporeo initiatur, sicut in melancholicis & brutis

brutis naturales prophetiæ fiunt, sed in mente ab ipso hominibus immissa, & ea ostentat res altissimas, in eaquere, fidet ipse solus, mouet, docet, in abstractionibus adeo vehementibus, quæ trahunt vna spiritum corpusque consequenter in cœlum. Vnde visi sunt multi in aërem eleuati sapissime, vt S. Catharina & S. Franciscus vsque ad nubes; qui Dei amore feruentes corpulentiam vicerunt, non autem victi sunt, si magnes attrahit ferrum, sursumque eleuare facit & in sublimi sustineri, stultitia crassa est Aristotelicorum negantium ecstasim diuinam. Colligitur spiritus crassi ferri, propriamque exuperat corpulentiam ad odorem sui perfectiui Entis, & canis vt carnem potiatureo sursum attollitur, quo per se perueniret nunquam; & homo nymphæ amore feruens ardua aggreditur, ita vt exercitum vnus dissipet homo in momento, quanto ergo magis credendum est, mētem a tolli, quorsum adspirat, sursum, spiritumque incallescere, & colligi secum, corpusque simul in altum trahere, auxiliante diuino amore, illi etiam cōmunicato, ac toto simul composito ex mentis vnitione videmus quidem Ecstaticos non sentire si pungantur, quoniam totus spiritus sursum eleuatur collectus, reliquitque exteriores partes rigentes demortuas, ita vt in quibusdam, si tangātur duriter, franguntur vt vitrum. Hoc naturaliter, fieri nequit præsertim tanto tempore, quanto hi Deo chari in sublimi sustinentur. Aliorum qui de regnorum mutationibus & distantissimis prophetant rebus, prophetiam esse naturalem tam falso astruunt Peripatetici, quam falso bestias alii putarunt

tarunt esse immortales æque ac homo, propterea ꝓ por-
tant canes carnē in domum, sicut illos iubemus, & bruta
q̄dam esse Deos, à quibus aliq̄ beneficium acceperimus.
Oportet ergo omnia prorsus metiri, ac deinde decernere.
Verum est quidem, Prophetas loqui per signa, & ꝓ imagi-
nes ac omnes fere ꝓuidere per imagines opificiorū suorū.
Nā Amos videt vncinos, vaccas, plaustrū onustum fœno
stridēs trullam cāmētarii, quoniā ipse rusticus erat. Isaias
verō templum, ignem, animalia mobilia, fumū gloriæ,
quoniam nobilis erat genere. Daniel autem Aulicus Re-
gis, statuam diuersorum metallorum, animalia superba,
prælia ventorum, &c & quilibet prævidet sicuti ipsi na-
turale est sentire. Vnus D. Iohannes non loquitur de pi-
scatione, sed de equis, angelis canentibus, de phialis pla-
garum plenis, de meretrice magna, de Agno, de Filio ho-
minis tot significatibus vestitum: ex quo colligimus
Deum sæpe vti motionibus naturalibus in spiritu corpo-
reo impressis, in quo residet mens, eique reuelat res per
easdem motiones, à Deo ordinatas alio pacto ad signifi-
candum, in alia positione & ordine, & modulo. Secun-
dum quod ipsa videre solet, & hæc est visio imaginaria de
qua loquitur S. Hieronymus & S. Thomas; Iccirco sapiē-
ter in tractatu de Temperantia D. Thomas tractat de pro-
phetia; nam sicuti affectus est spiritus, ita est aptus videre;
proptereaque Comedones & ebrii prophetæ non fiunt,
quoniam spiritus ipsorum crassus est ex fumis, ineptus ad
fufcipiendas impressiones superiores, & ad mutationem
ordinis propriorum motuum. Sobrii autem ex ieiunio

tenuitatem spiritus sibi comparant, ut Helias & Daniel, qui menti superiori subseruit commodius, atque simulacra in ipso figuranti vel sopitas motiones suscitanti, ordinantique. Nec homo peruersus turbatus passionibus prophetiam diuinam suscipere potest, motiones enim ipsius ineptę sunt ut cōponantur, nisi per vim Deus quod non solet, sicuti in Asina Balaam, componat. Sic Elisæus dum spiritus eius turbatus esset incomptusque, influentiam diuinam suscipere non poterat: Ac cytharę sono sedauit eum, purgauit fuligines aliosque vapores, ac probe ventilatum, reddidit obedientem animę ipso inuolutę: ac Deus in illa fatalem ordinationem significauit. Hic cauere potes ab Aristotele falso dogmate in problem. Sect. 30. Quibus multa inest, & calida atra bilis perciti spiritu sunt ad omnem motum prompti, & sic fiunt Sybillę & Bachę, quę diuino inspiraculo afflari videntur, quod tamen non sic est, sed naturali accidit intemperie. Similia dicit Galen. in lib. de morb. non vulg. Sybillę enim de rebus prophetarunt ad quas non pertingit tenuitas spiritus pacto vilo; præsertim quę Messiam prædixit Dominum orbis, quam Cicero citat, ac falsam esse cupit, ne Respubl. Romana in illius dominium caderet, nec putat esse veram prophetiam, propterea quod primę singulorū versuum literę copulatę nominant quendam Redemptorem per crucem. Hoc autem sibi impossibile videtur, quoniam prophetatę post furorem nesciunt quid dixerint, nec in ipso furore possunt componere versus, tam accurate conditos, sed alicuius industria (ait) astute concinnati sunt.

Ex quo colligere licet prophetiam melancholicorum & Pythonissarum in furore fieri, ac memoria non retineri, quoniam spiritus incalescens attenuatus exhalat successoribus spiritibus non communicando passiones. At prophetae diuini bene norunt quicquid prophetarunt, quoniam in mente immortalis fiunt, non autem spiritu corporeo, ac diuina quadam arte ordinantur & excellentia. Vnde Diabolus in energumenis conatur pangere versus, virtutemque primam æmulari, sed falsitatibus erroribusque replet, sicut tot in historiis legimus, & ipse met expertus sum in quodam à dæmone ludificato. Quæ Ptolomæus dicit de prophetia exoue, Venere, ac Mercurio, & dæmonoplexia effecta à Luna, & Mercurio, afflictis de die à Marte, & de nocte à Saturno; In multis inueni vera esse. Nō tamē credo stellas aliud facere, quā inclinantes dispositiones inducere. Nā Iupiter & Venus benefici, Mercurium spirituum Dominum ob sympathiam bene afficiendo imprimunt in conceptione spiritus nobiles in nobis lucidos aptos ad diuinā influentiam, & visiones Angelicas, ut dicebat Origen. Mars vero & Saturnus affligendo Lunam, Mercuriumque sensibus ac discursu præfidentibus symbolo, & influentia naturalis, ut in Metaph. declarauimus, producunt spiritus acres, tectos, fuliginosos & prauam temperiem, quapropter plebicula & foemellæ prauis nutricibus aut ex menstruo sanguine, vel ex retentis excrementis præsertim in utero peruersos vapores concipientes, perturbantur, fiuntque apti ad dæmonis illusiones. Remedium dat Hippocrates virginibus coniungi viro, ut uteris generationis auidus & prauorum ideo vaporum causa expurgetur. Senibus vero purgationes

prouocare, & pingues brodios exhibere; vnde spiritus lucidos producant, atque vina generosa, subdulcia ac firma. At absque religione non expeditur malum, si demon in dominatu confirmatus fuerit, vt sequens libellus manifestabit. Sunt tamen quidam qui passione tantum naturali afficiuntur eiusmodi manie, sicut Socrates, Callimachus, Scotus, Hercules, & Maumethus, cui tamen dæmonem perpetuo astitisse ex eius furiosis mendacibus fabulosis, repentinisque reuelationibus liquet. Atque si sæpe deliquio intermoriuntur ab Epilepsia vapore tetro caput infestante, quamuis acuti & ingeniosi sanitatis tempore sint. Alii vero adhuc sani læduntur, vt aniculas vidi multas. Alii à Dæmone vexantur, sicut Pythonissæ. Atque hi deceperunt Aristotelem & Galenum & Auicennam aliosque vt crederent aliam non extare prophetiam nisi naturalem. Sed quidem res in mundo omnes confimiles sunt, & qui bene non distinguit, decipitur sæpe. At Socrates, & Plato Prophetas sanctos à prauis recte distinxerunt & expectabant Reformatorem a quo magnum diuini cultus exhibitum impie creaturis & statuis, vt patet apud Platonem in Alcibi. & in Dial. de voto, & de sanctitate. Præter multas experientias vidi sororem Æmiliam anno suæ vitæ 12. oppressam à dæmone quando soleius apheta, qui erat in Aquario per directionem ad Saturni diametrum peruenit in Leone, & simul à Marte oblæsus est Mercurius. Post annum conualuit signis mirificissimis ostensis, ac deinde nupsit viro probo, & vixit in magna sanctitate vsque ad 35. annum, at anno 35. sub benignis aspectibus

læso Apheta ransitu Saturni inter mortua cecidit, & visis visiones Dei & mirabilia de seculo venturo narrauit, de inferis & coeliculis, & sapientissima euasit in Theologia sine studio. Prædicebat euentus quam plurimos, verosque præmissa oratione ad Deum. Vnde agnouit dispositionem naturalem à temperie & stellis conferre multum ad superiores visiones.

CAPVT XII.

*Omnes aquas, liquoresque sentire, & de sympathia
& antipathia ipsorum.*

AQUAS etiam liquoresque omnes sensitiuos esse necesse est, cum à calore, quem sensitiuum esse demonstrauimus, generentur, & informantur. Quod ipsorum ostendit constitutio in locis & temporibus calidis ex vapore calido, qui vt fiat aqua cōdensationem patitur modo aliud nihil, vt in Alembicis & operculis ollarum, & in fornicibus balneorum palam fit, vbi fumi absque frigore sed vltra progredi prohibiti in aquam densantur, & sapor ipsorum aut falsus, aut dulcis, aut insipidus, nostro videlicet calori similis (Nam propterea saporem non ostendit, quod simile à simili non patitur, vnde & oui albumen crudum insipidum adparet) testes sunt natiui ipsorum caloris, quamuis à frigore extraneo perpetuo occupati sint, ita quod nequeant nobis calorem manifestare præsertim calidioribus, nam & oleum & vinum per calida, frigida tamen adparent, ex frigore externo & compa-

Hh ratione

ratione nostri. At motus quo gaudet, & quo priuati putrefcunt, ostēdit non modo eos calidos, quippe cū calor motu seruetur, sed simul etiam sentientes. Flumina omnia currunt ad mare tanquam ad simile, principiumq; à quo teruantur. Ipsumque mare perpetuo gyro ab ortu ad occasum mouetur. (Vnde naues breuiori tēpore ab Hispali in Peru, quam à Peru in Hispalim nauigant) ac motu gaudet sua diffusionē sicut aer, sed non tantopere, quoniam non tantundem caloris habet, nec tenuitatem tantam, qua possit ita expandi; Nec ergo sensum tantundem, sed minorem & paulo obtusionem. Sequitur mare Solis motum ac Lunæ non ea ratione prorsus, qua ferrum magnetem, sed quia tumescit & rarefit ab eis. Tenuitas vero in generata compressionis inimica est, iccirco eleuatur, vbi calor adest, & deprimitur vbi abest. At singulis sex horis in totum eleuatur ac deprimitur; vbiq; nā sub quadrante, vbi sol imminet, tumescit, ideoque aquæ eleuata currūt in oppositam partem hinc & inde, & in ea eleuantur propter obuiantem concursum, sicut in feruente olla palam fit, vbi pars igni exposita tumescit, ac simul opposita, id est ad ansas ollæ, sed in lateribus deprimuntur, quia nec ignis, nec concursus ibi eas attollit. Sic in gyrum pergens Sol efficit, sicut flamma ollam successiue circumdans, vbi ipse est, & in opposito tumescere, in lateribus vero decrescere, ita vt quatuor vicibus in 24. horis aquæ totius ambitus Oceani terram cingentis crescant ac decrescant, sed telluris situs hos motus variet: Alibi vero Luna, alibi dispositio aquarum. Nam per tenuiores nequeunt
in æ.

in hyeme nauigare, sicut Indum mare; per crassiores nequeunt in æstate, sicut in Persia; nam Sol hybernos vapores generat in tenuibus, nec potest educere, ergo mare interturbant: æstiuus vero in crassis; In æqualib. autē matutinus vespertinusq; Sol tumores facit, eo q̄ obliquus est, ideoq; impotēs ingenitos educere vapores, quos tamē cū meridianus est, educit, æthesiasq; auras cōstituit in æstate validus, perpēdicularisq;. Atq; pacatū mare videtur eo q̄ a vaporib. exitū nactis nō agitatur sicut mane & vesperi, licet in Parthenopeo oppositū verius sit ex maris crassitudine pingui. Omnes autē huiusmodi mot⁹ sūt ex maiori, minori; sensu tenuitatis maioris, minorisq;. At in omnib⁹ marib. & fluuiis generātur pisces, vermes & plātæ, quorū nullū absq; sensu & calore animari posse credibile est, qn mare suscipit figuras coeli & terræ sicut aer, quādo prædicite uētus, & sic piscib. inest præuisio tēpestatum, æstus & gelu & belli inter se inuicē, & mutatio regionū & sedium, sicut terrestria animalia consueuerunt. Nā hyeme ex subpolari ad nostrū mare accedunt, æstate vero recedunt turmatim. Præterea aquæ omnes fursū corpulentia vincētes attolluntur, ad implendū vacuum, ergo illā sentiunt imperfectionem vel amant sui diffusionē, sicut in lib. dictum est. Eriguntur præterea aquæ de mari supra montes quasi per spongiā, & panis attactus vna ex parte ab aquis totus perfunditur, & colantur per panni frustum liquores omnes vltro ascendentes gutta post guttam similis similē infectantes & ita sese impellentes & vltra dilatātes, vt vbi altera erat, altera accedat, vt in spongia palam fit, hoc

autem absque sensu exquisito non facerent. Nam arena non ascendit tangens panni extremum ad illius summū, ut aqua. Item aqua in patera conglobatur, ne cadat, diuidatur & pereat, & si quid crassum imponas attollitur super paterā & sese continet, dum nolunt partes à partibus separari: Omnis enim diuisio mors est rebus consimilibus cognatisque. Præterea cadentes aquæ guttæ super frondes arborum, assumunt figuram sphaericam vniunturque ne diuidantur & moriantur, & gutta guttæ tactum appetit, & iuxta se inuicem ubi sunt, statim vniuntur & incorporantur, mutuo se iuuant es auxilio contra aduersum aerem & contra corpus, in quod inciderunt, ne ab eo forbeantur, & super tabulam guttæ multæ cadentes videntur tumidæ in seipsas elatæ & contentæ, & agitata tabula moueri nolunt, at si alia aqua eas prope tangat, statim illi admouentur, vniunturque. Præterea salunt de fonte aquæ insequentes vaporem crassum, quo cum generantur, non secus ac sanguis secta frontis vena salit insequendo spiritus; Compressæ quoque dissiliunt, tanquam compressionis inimicæ, instar ventorum, aliorumque sentientium rerum. Cum aerem crassi calidique vapores occupant, pars tenuior sulphurea compressa accenditur, forasque erumpit in fulgura & tonitrua. Crassior vero ne diuidatur, & veluti tenuem insectando vnitur tanto impetus, quod in grandines induratur. Qui propterea locis temporibusque calidis fiunt, frigus autem in aere extraneum colligitur ad conspissatum vaporem, gelatque magis. Nec fulmina alia ratione fierent: nisi qua vapores ex-

horre-

horrescentes diuisionem, quam calor exiliens affert, in rem duram conspissantur, quando secum multas fuligines habent, quæ sunt portiones minutæ siccitatis exhalantes vna cum tenuibus in magno æstu terræ; ideoque aptæ sunt compingi in ferrum lapidem, aliasque huiusmodi consistentias. Sanguinem sentire priores sermones docuerunt, similiter & sputum, quod coit in vnum, & dum extenditur, a corpulentia non vult seiungi, seiunctumque ad cognatum se contrahit & humi proiectum agglobatur vltro: & super æs calidum assumit sphæricam figuram, & resilit fugiens mortem, in igne stridet, sicut liquores cuncti, nolentes fieri aer, & fumus, nisi violenter. Præterea pugnare humores alterum contra alterum, in febribus patet. Vbi sanguis fugit & redit ac succurrit, vbi est opus, sique de naribus affluat multus, perfusis aqua pedibus aut testiculis reuocatur ad ipsorum auxilium, & fluere cessat. Liquores multos destillatos, & quos vocant aquas fortes, inuicem pugnare notum est Alchymistis. Maxime autem aqua vitæ contra oleum, & res vinctuosas. Ipse quoque vidi aquam in destillatorio extractam, ex sale & myrto rebusque siccis, amarisque fluori confecto ex rosas & laccaro impositam, mirifice alterari, fugere, resilire, irasci, feruere, sicut spiritus animalis diuersam ob qualitatem atque sensum. Omnes sane liquores cum a calore liquefaciente generentur, aut ex calido condensato fumo, calidos esse sentientesque necesse est. Præterea Reubarbarum videmus ex cunctis corporis partibus choleram in ventriculum attrahere, agaricum vero phlegma;

Hh 3 senam

fenam, bilem atram, aliosq; succos herbarum, liquores alios; quib. stimulatus spiritus intestina stringit, expellitq; excrementa, purgatque. Hoc autem similitudinis vi fieri cōperimus, cum prædictæ medicinæ omnes similes sint colore, odore & sapore humoribus, quos attrahunt. Proptereaq; caput aspidis appositum loco in quo mors mordit hominē, attrahit ad se venenū homini inimicum, aspidi vero amicū. Mus quoq; nascens in radicib. napelli deglutitus sanat hominem a veneno napelli, trahēdo ipsum totum in ventriculum, vnde simul à spiritu expellitur foras, At si bibatur alius napelli succus non attrahit primo haustum, sed ipse permeat viscera, cū sit liquidus ad alium liquorē napelli se conferēs similitudine. Mus autem odore trahit, & densitate non it. Sensus quoq; attractionis Antimonii, notus est cunctis medicis. Pari modo ad extrahendū oleum ex vestibus eo perfusis, requiritur aliud oleum, q̃ mollificet illud, sibiq; incorporet, similitudinis vi: Postea apponitur res arida ambobus contraria, vt bouis fel aut cinis, quo expellitur liquor vñctuosus totus. Hac ratione magica saponis compositio inuenta est, ex calcis cinerisq; lixiuio, & oleo conglutinatis; Altero attrahendi gratia, altero vero expellendi. Sapor quoque ex vini fecibus itidem confici potest, ad vini maculas abstergendas. Sic & Theriaca ex venenatis viperarum carnibus atque simplicibus rebus multis veneno inimicis componitur, vt aliud amicitia trahat, aliud attractum per inimicitiam expellat; aliud corroboret & in salutem
aliud vertat.

CAPVT XIII.

De sensu lapidum & metallorum, & de amicitia & odio.

LAPIDES quoq; ac metalla sensu non carere licet obtusissimo inter omnes, ipsorum constitutio declarat, cum ex terra liquida indurescente fiant: At lapides ex crasso fluore non admista viscositate aut tenuitate, qua de re frangibiles sunt, non autem flexibiles, sicut metalla, quæ viscositatem & quid tenuitatis insuper continet. Propterea liquefacta imminuuntur pondere excepto auro, quod quia similaribus prorsus partibus compositum est, ponderis nihil amittit; nam simul omnes eius portiones exhalarent, cum sint consimiles, ideoq; altera non magis nec prius liquefcit aut attenuatur quam altera, nec ergo exhalat, omnia tamen in se calorem continent: quem cōtusi percussique lapides laxati manifestant: ac confricata similiter metalla, ac odorem sulphureum & quidpiam cineris emittunt, dum perecutiuntur, vt intelligas ipsos lapides, & non percussum aerem inflammari & compeditum continere in densitate calorem. Ergo omnia sensum habent, cum sensitiuus sit calor.

Præterea metalla cuncta ac lapides nutriuntur & augentur transmutando solum, vbi primo adnascuntur opelolis, non fecus ac plantæ, in fluorem & imbibendo ipsum per venas attrahendoque; qua de re crystalla crescunt in cubicam figuram, Adamantes in Pyramidem; Et
Appe

Appeninorum substantia lapidea in montes superbissimos creuit; vbi videre licet passim tanquam ramos arbores in figuram oblongam quadratam expandi multos. Nec quidem potest sol subito crexisse substantiā hanc in mōtes Appeninos, & Alpes & Pyrenēos Hispanicos, & Acroceraunos Dalmatas & Libanū & Antilibanū Philistæos, & in Caucasum & Gathim, & Riphæos, qui per millia plurima extenduntur, & in aerē tantopere attolluntur. Phnius testatur marmorum fodinas in Hispania crescere in tantundē marmoris, quantum extrahi consuevit. Ilba Hetruriæ insula quantum ferri regenerat continuo, notum est; & montes styli & salinæ Altimontis in Calabria sal instaurant vegetatione perenni. At quidem lapides, metallaque non crescunt, cum à sua quasi matrice separantur, nisi forte per additionem exteriorem non per vegetationem. Sic & animalium ossa infracta, separataque ab animali non amplius crescunt, & ad certum tempus peruenientiā non augentur, sic & cornua & ouorum putamina, & dentes lapidib. similim., & maior. augmento ostrea, conchilia, limaces, testudines lapideam habent vestem, quæ in eis nutritur & crescit ad determinatam quantitatem: Participatque sensum cum eis communē, sed obtusum, qualis inest vnguibus nostris. Sed spinæ Echinorum palam flectuntur ad motum in radice membranosa & lente.

Quæcunque autem Entia nutriuntur, attrahunt interiorum alimentum, non cuiuscunq; substantiæ & qualitatis, sed illius modo, quæ illis cognata est, similisque:

Sic,

Sic etiam renuunt contrarium, quare æs & ferrum euomunt excrementa passim, ac rubiginem, quod absque sensu magno non fit. Sed magnes quæ polum spectat, excellentis sensus indicium affert, Sic & ferrum, quod ad ipsum fertur, & adhæret, vt in primo libro satis dictum est. De Mercurii sensu nemini dubium esse deberet, cum spiritalis liquidusque vna conspiciatur perpetuo agitari, & separatum vniri, vtque se defendat, fieri Sphæricum, & libenter ad metallum perfectius currere, eique adhærere: nam itra arcam ex altero in alterum se confert angulum, vt perueniat ad argentum, magis autem aurum appetit, cui fortiter inhæret, & per vim separatur. Quam ob rem aurifices cupientes auri minutias & limaturam colligere, superinfundunt mercurium, qui frustula omnia complectitur, sibi que vnit, deinde apponitur igni, & Mercurius statim exhalat, cum sit mollis, tenuisque substantiæ, facile in fumum conuertibilis: Aurum vero in vase remanet. Sic circulatores decipere solent imperitos ostentantes se ex mercurio aurum efficere posse.

Præterea inflexa vitra ac metalla, reuertuntur ad positionem suam rectam, vel sphæricam, magis autem quæ sunt frangibilia, quibus perniciosius est inflecti. Exant lapides Astrohites, & Trochites, vt testatur Plinius, ac nos vidimus, qui super plana tabula perfusaque aceto aut limonis succo, à seipsis mouentur, ita & pumex. Sunt enim lapides porosi spiritum & tenuitatem continentes: quæ acumine penetrantis aceti excitantur, & cum tota mole mouentur, sicuti nos intermortui allii odore reuiuiscimus.

mus. Extat sensus attractionis in eis: nam succinum attrahit festucas; aurum & argentum, palmas oliuasque, quibus vtuntur thesaurorum absconditorum inuestigatores ad loci agnitionem. Corallium arborem lapideam intra mare esse, nemo ignorat; quod ægrotis appositum colorem amittit, vbi febricitant; vbi cessat febris, iterum rubescit vti caro, cui est similis, & eius affectiones compatitur. Porta narrauit mihi, argentum intra quasdam ipsius aquas chymicas conuersum fuisse in arborem paruum frondosam formosamq;. Iaspis ob similitudinem, quam cum sanguine habet, eius affluxum cohibet. Abinzoar contra malignas febres optimum est. Aliaque ad alios vsus: qui autem versantur in fodinis lapidum ac metallorū longe plura experimenta habent, quæ consensioni & dissensionis rerum tribuenda sunt. Quouis ex metallo aquæ chymicæ vi auri particula extrahitur, at ex auro metallum aliud minime. Ipsum omnia ad se trahit, quia perfectissimum. Nigredine tingit candidam chartam, sed non quantum argentum. Ast heracleum lapidem proprio maculant cuncta colore. Hic Sanct. Augustinus obstupet, qua ratione candidum argentum nigrefaciat, quod posset infringere huius libri fundamentum, hoc est, nullum Ens dare quod non habet. Sed firmum stat, quoniam metallorum materia non est bene deuicta, sicut in vitro; ideoque si a tetra facie tingit albam chartam; licet simul tingat argentino eandem candore, qui tamen non apparet, quoniam candore chartæ confunditur. At in heracleo apparet candor, non autem nigredo, quoniam niger est.

est, & nigredinem argenti secum occultat. Nec vnquam prorsus deuicta potest dici materia metallica, nisi fiat trāspicua frangibilisque: quando iam viscosus vultus materialis exuperatus est à caloris vultu. Quapropter vitrum est postremus actus ipsorum, & tenuitas vaporum, & aqua vitæ liquorum. Aiunt vnicornis exudare cornu ad veneni sibi inimici conspectum, & aquam ebullire eius spiritu, si illi imponatur. Aurifices lapides pretiosos scintillatione & vigore alterum alterum vincere notarunt. Muschus amisso natiuo odore si suspendatur in cloaca colligitur ab odio foetoris infesti, & augetur eius odor mirifice, sicut omne contrarium intra contraria consuevit augeri, nisi vbi penitus extinguitur in fine pugnae. De magnetica attractione & conformatione dictum est in libr. primo & quomodo ferrum posituram etiam ab arte fortatur & suo sensu illam seruet, dum in aquam super suberem natat.

CAPVT XIV.

De plantarum sensu, symphathia & antipathia mutua, & alias ad res.

DE sensu plantarum, nemini dubitandum esset, cum vescantur, nutriantur, crescant, semina & natos producant, non secus ac animalia.

Quapropter à Platone animalia in uersa, immobiliaq; vocantur. Pythagoræ vero sensu præditæ videntur. At A-

rist. in 2. de Anim. vegetatiua anima non autem sensitua
præditæ adparent, propterea, quod (ait) operationes sen-
sus in eis & organa non reperiuntur, qui nihilominus nō
modo sensus sed & rationis actus in eis agnouit alias,
(2. Phyf.) quando ostendit operari propter finem, fructus
videlicet vt eternentur; spinas ad defensionem, & folia ad
regendum. At animam dat plantis, sed quomodo animā
absque sensu? quia carent oculis & auribus? imo osten-
dimus hæc non esse sensus, sed vias fenestrasque ad senti-
entem spiritum, vt & S. Chrysostomus, & S. Augustinus
docuerunt. At vel tactum non debuisset eis auferre, quip-
pe cum radices ori animalis similes, terræ immerfas ad su-
gendum nutrimentum in eis agnouerit: Quapropter &
gustum eis tribuere debuisset. Palam enim est, non o-
mnem plantam omni in loco nutriri & gigni. Piper enim
India producit non autem Italia. Arangia Italia nutrit
non Germania. Nutritur ergo planta terrestri ex fluore
sibi connaturali ac simili, eumque exugit. Itaque in dissi-
mitem transplantata locum non exugit, quia consimi-
lem non inuenit, proptereaque moritur. Nec ex toto so-
lo nutritur, at ex liquido. Iccirco circa fodimus, vt pene-
tret sol, & liquefaciat solum fermentetque ita, vt possit in
alimentum conuerti. Ideoq; fimum calidum pinguem-
que radicibus apponimus. Planta ergo secernit vtilem ab
inutili succo. Ergo sentit quid seruet, quidue non con-
seruet. Hocque palam in æstate faciunt, quando nimio
ab æstu sunt squalidæ & demortuæ, comas demissæ, vel-
ut afflicta animalia: At superueniente pluuiâ subito reui-
rescunt,

rescunt, comas attollunt, viuificantur, formosæque redduntur, ac manifestæ lætitiæ sensum ostendant & refecti-
onis, sicut post inediam ac laborem homines inuenien-
tes cibum: Nec hoc Virgilium latuit.

Præterea quo pacto distribui posset nutrimentum per
totum corpus, tanto ordine, transmittendo partes solidi-
ores ad ossa, lentas ad carnes, pingues ad medullam, vi-
scosas ad nervos, & corticem, lubricas ad folia, vinctuosas
ad semina, leuem beneque digestam substantiam ad flo-
res; nisi pars omnis sensum attrahendi simile haberet, &
spiritus non intermaneret, qui coqueret, & partiretur ali-
mentum? Patent insuper in planta nerui & venæ adhæ-
rentes ossi; & in his animam inhabitare necesse est, nam
detecta vndique cortice moriuntur. At si vltra dimidium
ossis secentur, dummodo relinquatur cortex, ex opposita
parte, non moriuntur; quoniam spiritus ipsarum crassus
est, nec ita facile exhalat per sectiones alterius partis; Sed
trahit adhuc ipse rectis vasibus, quem exsucta terra sub-
ministrat succum, reficiturque.

Præterea ergo si plantis insunt ossa, medulla, nerui, ve-
næ fibræ, corium, os, vestes, arma, & prolificatio, nemo-
riantur penitus, fatendum est animalia esse, sensuque ab-
undare. Hoc quidem argumentum imperitis & stupidis
quoque suadeat, qui sensum non norunt, nisi per organa:
Sapientiores enim certius ipsum agnoscunt in aere &
cælo rebusque spiritualibus, organo carentibus. Veluti
idiotæ imaginantur Deum corporeum similem homini,
putantque ipsum non sentire nec sapere nec gaudere, nisi

vultum habeat, corpusque instar hominis. Qua de causa damnauerunt Magnum Originem in Ægypto Monachirudes, & Patriarcha Theophilus, quia Deum incorporeū fecerat. At sapientes nouerunt hæc organa & corporeitatem esse Deo imperfectionem, non autem excellentiam. Præterea si hoc non sufficit, inueniemus in plantis sexum masculinum & foemininum, vt in animalibus, & foeminam non fructificare sine masculi congressu. Hoc patet in filiquis & in palmis, quarum mas foeminaque inclinantur mutuo alter in alterum, & sese osculantur, & foemina impregnatur, nec fructificat absque mare; imo conspicitur dolens, squalida mortuaque; at puluere illius & odore reuiuiscit. Præterea extant plantæ in Scandinauia, quarum fructus vertuntur in animalia volatilia. In omnibus quoque plantis innascuntur vermiculi; quorum sensus ex nihilo non oritur. Ergo calor ipsarum sensituius molem attenuando & liquefaciendo, & de foris indurando, producit vermes in eis, quin & in arefactis tabulis. Præterea est amicitia, inimicitiaque inter Plantas. Brassicæ enim vitibus inimicæ, & mutuo destruuntur, si simul plantentur, & qui inebriari non vult, brassicarum succo bibito vincit, obtunditque vaporem & vires vini; Lupini sycomoris infesti sunt: Oliuæ amicæ myrtis, ac vna bene se habent: vt & vites vlmis; vbi mirum quanto artificio plantæ flexibiles manus quasi sibi parant, funiculosue quibus amicæ robustiori colligantur & fulciantur. Sic hedera quasi clauos parat, quibus infigitur corticibus quercuum stabiliumque corporeum.

Præterea quidam fungi nascuntur gregatim in Bisiniani territorio, olentes moschū, at si quis cacauerit in loco ubi nascuntur, fugiunt, & paulo distantius nascuntur, vitioso vapore benigno, ex quo nascuntur repente ac fugiente inimicum foetorem. Habent & plantæ Antipathiam & Sympathiam cum metallis, vt dictum est. Porta quoque multiplices adnotauit amicitias inimicitiasque quas cum partibus animalis habent: vt Cucurbita cum capite, iecoraria cum iecore, testicularia cum testiculis, dentaria cum dentibus; exque figuris earum multa indagauit; sed non in omnibus diuinat. Nam cucumer verpæ similis eidem noxius est. Nihilominus res mirifica industria propalauit latentes. Vidi etiam cucurbitas vbicunque fecantur, eo serpere, vbi possint inniti, præsertim in arboribus frigidiusculis; & eo se dilatare, vbi aquam sentiunt. Si que supponas vas aquæ plenum pendenti cucurbitæ ipsa crescit in longum, mirifice vsque ad aquam sese effundendo. Si vero olei vas supponas, aliorum planta ramos expandit, reuoluitque: Cucurbita vero contrahitur, minuiturque abominans oleum. Quare & odoratum habent per poros exhalationem admittendo. At sensus omnis, tactus est: & Ens hunc habēs, dici insensatum non potest.

In lignis aridis sensus quoque reperitur, sed modicus, qui non nisi vermium generatione manifestatur: Dum calor actiuus nunquam agendi oblitus, agit at viuificatque particulam aliquam dispositam magis. At in Foro Iulii sæuo gelu exsiccantur oliuæ; ac deinde germinare stipites

stipites sicci visi sunt, quod admiratur Virgilius. Verum trabes palmea cui pondus superponitur, quasi dolens etiam sursum arcuatur contra molestiam ponderis. Præterea omne lignum vi inflexum relictum sibi, redit ad positum suum, ergo sentit contrariam positionem inimicam sicut animal, euiatque. Si enim insensata foret, remaneret sicuti ponitur: Lignum igni appositum stridet, ploratque manifeste, quia destruitur, & quidem modo suo, non nostro has ostentant passionēs. Lauri folia effugiunt ignem & resistunt, inflectunturque quasi serpentes contra calorem infestum. Cum cœlo etiam habent consensum plantæ.

Heliotropia quidem perpetuo solem inspectat, vertitque comas ab Oriente in Occidentem secum, & noctu simul conuoluitur, ita quod mane ad Orientem conuersa adparet, Heliotropiarum gratia sunt multa; aliæ humiles, quæ florem longum habent, granosumque; aliæ unicum florem figuram solis referentem; alia in Euphrate nascitur sub aquis, quæ mane oriente sole educit comas super aquas, & eleuatur semper magis cum ipso sole usque ad meridiem & deinde demittit paulatim fastigium usque ad vesperam: Et sole sub horizontem meante sub aquas ipsa immergitur, & ad circulos suos reuertitur. Plane hæc indicia mirabilia sunt consensus rerum omnium cum omnibus.

Tiliæ quoque, vlmī, salices, populi, & oliuæ, dum sol ab æquatore in Cancrum declinat, semper comas ad Boream flectunt, & sole à Cancro recedente vertuntur iterum in au-

in austrum latitudinis motum insequentes: vti heliotropiæ & lupini longitudinis. Dicere quis posset, ita euenire, quoniam solex ipsarum neruis rectis attrahit continuo vaporem recta extrorsum, propterea ad se herbas istas perpetuo spectare cogit; at absq; sensu hoc non fit: nā fœnicula euidentibus, rectisque donata neruis sic non vertuntur; & illæ sectantur motum latitudinis, istæ longitudinis, quapropter sensum consensumque inter cœlestia terrestriaque Entia ponere decet; nam non modo Leo & Gallus solaria sunt animalia, sed herbæ ac metalla cum cœlo consensum habent, vt magnes comprobat & lapis pleiadas numero & dispositione in se notatas habens, & alius lunam, alii alias stellas. Et animal in India pennatum reperitur fusci coloris, quod tamen crescente Luna augetur colore, ita vt in plenilunio purpureum sit prorsus. At tunc Coloni obseruant illud, occiduntque vt peninis potiantur ad vsus proprios, quæ stabilem postea retinent colorem puniceum prorsus. Aliaque plura exempla idem docent, ex quibus veritas Astrologiæ comprobatur, & virtus occultæ sapientiæ, quam veteres Magiam appellarunt.

Kk

AP.

APPENDIX.

De remora detinente nauim.

Hic adnotare libuit non modo res naturales consenti-
re fini, cuius gratia factæ sunt, sed etiam artificiales.
Eadem enim mundi anima, artem naturamq; regit; qua,
propter similitudinem sunt, ut diximus de ferro ab arte positu-
ram ad mundum sortiente: Et in mari reperitur piscis ca-
tena, Lorica, Episcopus & alii referentes res arte humana
conditas, nedum naturali. Quapropter cum nauis facta
sit, ut perambulet mare consensum habet aliquem ad hu-
iusmodi finem; Videmus enim alteram nauem eiusdem
ponderis & formæ, ineptiorem & renitentiorem esse na-
uigationi & cursui, quoniam minus consensionis habet.
Hæc eadem de re & horologiorum fabri attestantur, & i-
gnari causæ conqueruntur, & veluti mox declarabimus,
domus & vestes afficiuntur lepra, quæ in eis multiplica-
tur non per vaporem, sed per maculas contagiosas sicut
in nobis. Nec sufficiunt odores aut ignes eas pugnare,
quin serpent leprosa macula: sicut sapientissimus docet
Moyse, & in sequenti libro palam fiet. Sic affirmandum
videtur, & magis inesse ligno nauigationis sensum, qui a
Remora illi aufertur, inducente stupiditatem, quæ ampli-
ficatur, totamque stupefacit nauim, repugnantemque
reddit naturali ipsius motui. Et veluti sensus rabidi canis
multiplicatu in nobis, & reddit nos caninos, & Aranea
Tarantina temperiem morlu immutat totam: Sic remo-
ra facit in ligno idoneo, proportionatoque ipsius passio-
ni.

ni: Sicut leo aptus est pati à Gallo, tympanum pecudis à lupino. Quapropter Moyſes quoque prohibet, fieri vestes ex lana & lino, nam vt compertum est, parum durant, quoniam dissentientes res sunt. Vetat quoque diuerſa ſemina in eadem terra ſeminari, quoniam interuenit antipathia, ſicut inter vites & braſſicas, minimeque coaleſcunt, perficiunturque, & poſtquam colliguntur, remanet qualitas & odor, qui officit ſupervenienti aduerſe naturæ ſemini. Sensus enim remanet poſt multas quoque mutationes; vt ſequens liber indicabit.

Kk 2 DE

DE SENSIVERVM

LIBER QVARTVS.

Qui est de MAGIA.

CAPVT II.

De magia in comuni, eiusque diuisione.

MAGI nuncupati sunt antiqui sapientes orientales præfertim Persæ: Qui res latentes Dei inuestigarunt & naturæ, Illius Artis, ac deinde mirifica operabantur, vsibus humanis ipsas applicando, teste S. Augustino. Hodierno autem tempore adeo deiectū exosumq; hoc nomen est, quod superstitiosis modo demonumq; amicis tribuitur. Imperiti namque ac sordidi homines tædio inuestigationis rerum affecti, à Dæmonibus breui negotio petierunt ea, quæ præstare nequeunt; sed posse se fingunt. Sic Astrologia obtusorum & nebulonum ingenio exposita, atque tractata, in abominationem incidit. Quin & propheta nunc temporis barbantes & stolidi & sæpe impii ab imperito ac praue educato seculo nostro adpellantur. Conatus est bis nihilominus studiosissimus Porta hanc scientiam reuocare. Sed historice tantum, nullas reddendo dictorum suorum causas. (Ex quo autem hunc librum meum vidit, audio ipsum rationalem magiam struere) Et Imperati Neapolitani studium seu technotehca basis esse inuentionis eiusmodi artis posset. Ex tribus scientiis, teste Plinio

Plinio, Magia conflagratur, Religione, Medicina, & Astrologia; prima prodest expurgando animo, ut fiat aptus cognitionibus occultis, & primæ causæ amicus, ut quietiorem magus indat & reuerentiam & fiduciam illorum animis, quibus adplicatur actio; Secūda ad cognoscendum vires herbarum & lapidum & metallorum & antipathiam & sympathiam inter se & ad nos, & complexionem, & aptitudinem ad patiendum & operandum illius hominis, qui indiget ipsa, requiritur; Tertia vero ad cognoscendum tempus operandi, & symbolum inter res nostras & stellas, errantes & fixas, & luminaria, quæ manifeste sunt causæ mutationum & virium omnium rerum.

Quapropter in Euangelio S. Matthæi, illi collaudantur Magi, qui ex Cometa natiuitatem Monarchæ vniuersalis cognouerunt. Deus enim inuestigatoribus & admiratoribus operum suorum ostendit, non modo quod querant, sed insuper auxilium præbet perueniendi ad supernaturales res; cum purgati fuerint dispositique naturalibus virtutibus & studio. Adeo benignus blandusque est auctor noster, & Pater. Ut ibi testatur Chrysostomus & Augustin.

Hæc igitur sapientia speculatiua est, ac simul practica. Applicat enim quæ pernoscent vsibus generis humani. Arbitratus est Plinius (lib. 27.) hanc sapientiam omnibus naturalem esse, ac facere miracula; eius esse muneris. Idcirco putat Moysen fuisse magum præstantissimum veluti Egyptii alii, Iamnes & Mambres, qui cum eo pugnarunt

coram Pharaone. Et tandem nouissimam esse dicit Magiam Cypriam: Quoniam in Cyprio coram proconsule Sergio Apostolus Paulus in virtute IESV, vt Elimas Magus cœcicaretur, iussit, quem deinde sanauit. Nec putat extare dæmones, quoniam Nero inquisiuit diligenter & non inuenit, nec fuit qui ostenderet illi dæmones. Quapropter putat naturam esse Deum omnibus rebus infusum, ac in nobis operari prout sapientia nostra eius operibus vniouit. At Trismegistus arbitratur hominem esse miraculum mundi, & Diis nobiliorem vel æqualem: Ideoquetantum valere in sapientia sua, quod possit facere Deos maritimos & æreos, illisque animas infundere sub quibusdam constellationibus, ab eisque responsa habere. Hoc idem sensit Porphyrius ac Plotinus, addentes reperiri Angelos bonos ac prauos, vt cotidiana experientia docet, & ego quoq; manifesto experiētiam cognoui; non quando inuestigatione auida id tentauit, sed quando aliud intendebam; idcirco nil mirum, si curioso Neroni non comparuerunt. Atque Simonis Magi volatum putauit esse ludum naturalem tanquam funambulorum. Quippe cum Suetonius narret, Neronem renouasse Icari casum. Quapropter ipse assero, existere primo Magiam diuinam, quam homo absque Dei auxilio vix intelligit, & nil operatur. Hanc calluit Moyse, alique Deo chari, qui nulla scientia naturali tot miracula patrarunt, obediēte ipsi creatura tanquam Dei legatis, & qui credit Deum existere & curare mortalia, id quoque credat, oportet.

Datur

Datur & Magia naturalis sicut hæc ex stellarum & Medicinæ notitia, addita tamen religione, vt fiducia ingeneretur, in eo qui huius scientiæ fauorem expetit. Datur & Magia Diabolica, qua multi dæmonis arte efficiunt mirabilia apud minus intelligentes, quæ etiam absque dæmone fieri solent à circulatoribus in frequentia plebis imperitæ. Sed res ad astutiam pertinētes nō ad scientiam. Naturalis ergo in medio versatur, ac qui ipsam probe exercet cum pietate ac reuerentia erga creatorem, meretur sæpe ad supranaturalem erigi & cum superis participare. Quia autem abutuntur in maleficiis & venenis propinandis, & rabiem procurando, & ludicra inferendo, merentur à dæmone ludificari & ad perditionem trahi, qui sese ingerit, vbi inania & praua captantes reperit. Quod & Sanctus Thomas in libro de fortibus ex Augustino deducit rectissime.

CAPUT II.

*Ad Magiam cælestem requiri amicitiam Dei & fidem,
& quomodo, & qualem, & in quibus, unde miracula fiant supranaturam.*

PRIMI homines Deum manifeste pene agnoscebant, quoniam creationis opus recens erat, & continua beneficia ac adparitiones illius habebant. Quapropter qui Deo familiarissimus erat, sapientissimus omnium erat.

Cum

Cum sapientia siciple cultus diuinus, hoc est, religio, teste Iob. Qui ergo purius ac obedientius colebat Deum, illi magis obediebant creaturæ operaque miraculosa patrabat. Quoniam vero renuerunt homines seruire sapientissimo cuique, schismata fecerunt. Ne autem religio coogeret eos subdi Sacerdoti magno amico Dei iure naturæ omnium principi, nouos introduxerunt Deos politica ratione prudentiæ carnis, promulgâtes Deum, qui comparebat sub quacunque forma, esse quempiam ex eis. Appellabant communi nomenclatura Deum, louem, quæ propter lingua Hebraica dependens à Chaldaica, quæ prima fuit; nuncupat adhuc Deum lehouam. Primus qui nomen Iouis usurpauit, fuit Belus, proximus Nembrot, caput Monarchiæ Assyriorum, & pater Nini. Quæ ex ratione annos post quinquaginta segregatus est Abraham & seminauit in orbe cultum lehouæ. Ideoque à Deo promissa illi est hæreditas totius mundi, teste Paulo, eo quod esset Auctoris mundi cultor & cognitor; & ita in veritate factum est. Nulla enim natio reperitur, quæ non gloriatur se ab Abraham descendere. Mahumetani per Ismael, Hebræi per Isaac, Christiani per Dauid, ex cuius stirpe est Christus, qui inferuit nos stipiti sancto, sicut olea stros oliuæ, ac tempus prope est ut ex dispositionibus cœli & terræ confidero, in quo totus mundus reuertetur ad cultum veri Dei, eritque filius Abraham non spurius, ut Macon, nec carnalis ut Hebræi, sed spiritualis, quoniam Abraham promisit Deus, ut hæres esset mundi, teste S. Paulo. Homo intra pugillum cerebri interclusus videre & cognoscere infinitum

finium Deum non potest; sed Deus benignus cōdescendit nobis, noti iamque prębet exterioribus organis scientiæ nostræ. At interior sensus melius intelligit per similitudines ad infinitum sese eleuando, quo circumdamur & sumus. Si piscis vnus totum mare inhabitare simul non potest, nec videre, nec homo totum occupare aerem, ita ac longe minus anima nostra potest extendi ad infiniti comprehensionem. At credere Deum esse, ac bonum esse, sanctum, iustumque, & scire ac posse, & velle nobis benefacere longe magis quam pater carnalis, qui ignorat, quomodo nos genuit, sed tantummodo Veneream voluptatem secutus est stimulo secreto incitatus, quem Deus cunctis suis instrumentis adposuit; necessarium ac rationabile est. Porro hæc fides tantam vim obtinet, quod immutat res creatas in id quod cupimus, non quia fides est, sed fides in Deum causam omnium rerum.

Quapropter quicumque vult ac potest tam præstantissime creatori seruire, quod etiam possit confidere de amicitia eius penitus & omnino, & nolit aut velit quippiam, nisi vt vult & non vult Deus, nec contra Deum operatur vnquam, sed ea modo quę Deus illi, & communiati hominum præcipit, hic potest in eius amicitia ita confidere, quod res creatas, prout opus est immutare queat per miraculum, & veluti homo præcipiens homini super quem habet potestatem & fiduciam, ab eo officium consequitur, ita aliis præcipiendo rebus mouet ipsarum sopitum sensum; ac sibi obedientem reddit: Vt videmus lictorem imperare strenuissimis & nobilissimis nomine Regis, &

Ll omnes

omnes obedire. Ita putandum quod ei qui Dei nomine præcipere potest iuxta Dei voluntatem, obedientia non negetur; Et hic est modus, quo causa ignobilis nobilioribus imperare potest & miracula facere, nisi hæsitauerit in fide, quam habet in Domino suo. Pene Petrarcha cecinit de Iosua loquendo;

O fidanza gentil, chi Dio ben cole, tutto quanto ha creato hauer soggetto el sol fermar con semplici parole.

Secundo requiritur fides in eo pro quo miraculum fit; cum in eius beneficium non autem in maleficium fit; tunc enim potius timor necessarius est. Non enim apud est à Deo beneficia accipere, qui dispositus non est, dispositio autem absq; fide non fit. Quapropter Christus cum curasset tot gentes variis ex infirmitatibus, subdebat omnibus: Fides tua te saluum fecit, & in Patria eius dicit Marcus Evangelista, mirabatur Iesus, quod nō posset miracula facere; & subdit, hoc euenisse ex incredulitate eorum; qua reddebantur inhabiles ad diuinam gratiam, sicut qui soli obicem præponit, videre nequit. Et semel dixit, fiat tibi secundum credulitatem tuam, & ad alios, si potes credere, curabo eam. Omnia enim possibile sunt credenti. Hoc autem intelligimus iuxta consuetum modum miraculorum. Nam Deus potest per sceleratum hominem alium sceleratum incredulum sanare; vel qui solam historicam habet fidem, potest quoque sanare non credentem Deo, & Elementa mutare, omniaque facere, quæ contradictionem non implicant, quando opus est in gloriam suam: & miraculosa maleficia exhibere

non

non credentibus, vt Pharaoni. Sæpe quoque fides erit in operante tantummodo, sicut Apostoli ad incredulos miracula multa fecerunt. Sæpe vero in eo, cui fiunt, vt quæ fecit Iudas, & increduli Hypocritæ ad credentes consueuerunt. Immo narrat C. Tacitus de quibusdam mendicis languentibus, claudis aridis luxatis qui nescio quo numine moniti conuenerunt Vespasianum venientem de Iudæa Romam ad imperium occupandum, rogantes, vt sua virtute curaret eos: Cumque Imperator responderet se talem non habere virtutem, tamen cum precibus vrgeretur, imprecatus est illis sanitatem, & sicut petebant, curati sunt recte prorsus. Et virgo vestalis in tutamen & signum propriæ pudicitia, cuius violatæ infimulabatur, portauit aquam in cribro de flumine in Templum: Potest quidem in multis intervenisse dæmon, potest quoq; existimari Deum eiusmodi miracula fecisse, in salutem ipsorum, qui pie credabant in eum, aut in rem, quam simplici animo imaginabantur esse Deum verum. Et fidem respicit Deus, & ignorantia non procurata ignoscit: Qui deceptores non autem deceptos execratur. Hic ipse loquor de magia, quam homo acquirere potest, non de his quæ extra ordinem Deus facere potest. Itaque assero fidem requiri non hæsitantem, & cordis puritatem, non historicam fidem sed intrinsecam, quæ cum Deo vnanimis nos faciat vnūq; spiritum atq; velle & nolle, ad voluntatē eius, & longe magis, quæ vulgares amatores amatæ rei conformatur, pro quibus nihil non aggrediuntur, Hæc est fides, quæ in

Deum hominem transformare, diuinumque facit, teste S. Bernhardo & D. Franciscus adeo amauit Dominum suum, quod factus est instar crucifixi; & licet iste actus supernaturalis sit, nihilominus procedit secundum naturam, quæ amantem in amatum transformat, vt mox declarabimus. Nec multum rerum scientiam hæc prima Magia requirit, sed amorem ac fidem, quæ nos primæ causæ conciliet, vnumq; faciat: Ipsi enim obediunt creaturæ omnes, ipsaque scit qua ratione ad nostram eas immutet iussione. Nec miraculum alia creata causa facere potest, nisi qua tenus est amica primæ causæ, ipsiusque auctoritate & nutu interiori. Creare enim atque intrinsecus transmutare absque violentia, munus est proprium duntaxat Primæ Potentiæ, Primæ Sapientiæ, Primi Amoris: Quo res cunctæ constant & cui intrinsecus obediunt. Hanc autem Magiam non esse naturalem, vt Plinio & Auicenna & Pomponatio videtur, palam est in eo, quod nemo valeat mortuos resuscitare, aridos solidare, maria exficcare, flumina in sanguinem conuertere, virgultum in aurum, coelo & ventis imperare, simplicibus tantum verbis, vt amici Dei fecerunt. Vnde falso de Deo quærentur homines quod hanc scientiam inuideat nobis, vt Symonides, vel quod cum sit Pater noster non comparet ad docendum nos ea, quorum auidissimam adpetentiam nobis indidit. Non enim defuit nobis vnquam Deus, sed nos nobis. Nam cum sese reuelasset factus homo, ne queremur quod esset inaccessibleis, & iuxta desiderium nostrum quæcunque cupiri possunt, docuisset, non tamen credi-

credimus, propterea quod non docet nos, uti nos volumus, sed ut ipse vult, & cum vix discipuli simus, legem præceptori damus, & ægroti modico consulimus. Porphyrius, ut miracula faceret, scientias nos Deo copulantes inquisiuit, abiecta sapientia Christianismi; nec tamen ipse patrauit vnum ex his miraculis, quæ minimus Christianorum fecit.

Quapropter nec modus nec res desunt ad tantam sapientiam coelitus comparandam. Nam Christi mysteria Magiam diuinam continent, ut expertis patet; at qui bonitatem Dei condescendentis laudare debemus, frustra & perniciose modum quærimus, quo sit factus homo, ut Deificemur, & quid, & quomodo virtutes in Sacramentis esse possint, & quod cupimus, respuimus. Quod autem Pomponatius & alii impietate imbuti putant, miracula vera ab hominis fine naturali proficisci, mendacium est. Non enim suscitatur Lazarus, neque in sanguinem fluuius vertitur, quamuis mille homines ita firmiter credant & precentur inaniter. Quod sæpe vidimus, ut in illis qui falso Moyse nouo credebant Iudæi & summa fiducia Creticum mare intrantes, necati sunt. Sic & qui Dulcino tanquam Prophetæ adhæserunt, & Io. Leidenfi. Solam animi proprii passionem fides naturalis mutat, sicut amor & cæteri affectus faciunt. Exteriora vero nequaquam nisi ad quæ operatio animæ per corpus pertingit, ut qui per vapores ex oculis egressos praeuētellos pueros afficiunt.

Quapropter imaginatio non tantum valet, quantum

Avic. & sequaces credunt. Vide Metaph. nostram. At Pomponatius cum cæteris huius farinae putant miraculorum patratores temperamenti virtute purissima Elementorum, & cælesti influxu præditos miracula efficere: Sicut pes Pyrrhi Regis liene laborantes sanabat; & manus Regis Galli Scrofulas: & Marfi Itali, & Psylli Africani à serpentibus lædi non poterant. Hinc sequitur Christum & Prophetas temperamenti virtute miracula fecisse, ut & magnes trahit ferrum. Sed impie falluntur. Quæ enim naturalem vim sequuntur virtutes: semper & absq; precibus & religione opus suum per te consequuntur ut magnes semper ferrum trahit. Neq; virtutem suam absque vi propria communicat, ut magnes ferro vim attrahendi dat, quia affricato proprium odorem & atomos impingit. At sancti & quicumque miracula fecerunt, vera, non nisi Dei nomine inuocato, miracula faciunt, etiam incredulis ægris conferendo sanitatem in testimonium Cælestis doctrinæ. Neque semper: Item, nec si vis illa individualis est, potest aliis communicari. Christus autem virtutem miracula faciendi Apostolis communicavit, & ex illis usq; ad nos peruenit: & quocumque temperamento etiam prauo donati illa exercent. Neq; illis aliquid ex individuo communicante adiicitur, ut ex Magnete ferro sed ex virtute Dei cunctis communicabili sicut palam est volentibus veritatem inuenire, non calumniari. Profecto si vis temperamenti in S. Paulo faciebat miracula, etiam antequam Christianus fieret fecisset. De Pyrrho puto fabulosum ex parte. Sed neque sympathias & antipathias nego,

nego, & si lienētantū sanabat, ergo motificata erat virtus in indiuiduo, sicut & in temperie Marforum & Pylloꝝ. Paulus autem omnes curabat morbos non per pollicem pedis sed solo verbo Dei Rex Gallus ex diuina gratia. Nam antequam Rex fit, non sanat. De his in metaph.

CAP. V. T. III.

*Miracula facta absque Dei amicitia, non vere esse
miracula, sed naturalis magia opera, aut Dia-
boli, aut astutia, imperitos ludi-
ficantis.*

SEd contra narrat Plinius, Asclepiadem Medicum Ro-
mæ mortuum resuscitasse cum deferretur ad sepul-
crum. Item Iamnes & Mambre magi Pharaonis virgam in
serpentem conuerterunt, huncque mox in virgam. Et De-
dalus de Creta in Asiam volauit, & Romulo floruit hasta,
& quot miracula referunt scriptores de Apollonio Thya-
neo, & Baccho, & Ioue & Mercurio, & qui excantant sege-
tes, & siccare ac transponi faciunt, vt Lex Romana confir-
mat in 12. tabulis. Alij vero immutarunt animos & visum
faciuntque videre quod non est, & quidem scelesti multi
hæc fecerunt, sine fide in creatorē. Hæc argumēta cogunt
de tertia magia nunc loqui. In multis quidem actionibus
cuiusmodi; interuenit demō, in multis vero naturalis ordo,
tantum.

tantum & vis: ac miraculum verum sine Deo nullum fuit vnquam. Qui efferebatur in sepulturam non vere mortuus erat, sed spiritus abditus erat in cerebri penetra- bilibus & viscerum, occupatus pugna contra morbificos humores: taque corpus totum absque sensu & motu remansit sicut in Apoplexia euenit, vbi cessat pulsus & ar- bitrarii motus; ac respiratio tam languens est, quod non agnoscitur, nisi forte naribus admouendo pilum, vt exe- ius exili agitatione innotescat. Hanc ob causam mortuus videbatur, quin Romæ efferebant. Asclepiades autem sa- gax sistere fecit eos, quo tempore pugna cū morbo cessa- bat, ac spiritus ad peripheriam reuocauit, aut in 2. lib. de- clarauimus. t Romani Medicorum inimici, quos ab vr- be etiam expulerunt, sicut & Mathematicos, parum id intellexerū, ideoq; miraculum arbitrati sunt. Idem nar- rat Abenragel de quodam, qui ex mortuis resurrexit post aliquas horas, quando Aphetæ directio iam transierat ex malficæ stellæ occurſu in beneficam. De Scoto & Ma- humeto & Enarco & de papa Innocentio VIII. & aliis, huiusmodi deliquia & mortes interpositas legimus in hi- storiis, & cotidie palam sunt. At nunquam naturæ indu- stria resurrexit quatrduanus defunctus, vt Lazarus iu- bente Christo, aut quis vere mortuu, vt ad preces Helisæi & aliorum sanctorum viuentium, & post mortem. A- ctiones mirabiles Iamnes & Mambre S. Augustin. adscri- bit demoni; qui virtutem creandi aut immutandi res per se non habet, sed sapiens est, diuque peritus, vtiturque vi- ribus naturalium rerum nobis ignotis.

Qua-

Quapropter aliquid virgæ adposuisse potest quo statim putrescens in serpentem conuersa est. Sicut videmus guttas pluuiæ in æstate cadentes in calidum puluerem, efficere ex tempore ranas. Similiter artificiose coquunt in oleo es. arum vini tartarum, & claudunt in secula, quæ simulatque aperitur, retruditur ab aere calor in coctæ et caræ, eamque accendit, ita ut videatur miraculum. Potest dæmon cito virgam subrigere & serpentem loco eius ponere, ut fallat visum; sicut fallitur cum circulo actum ignem in toto simul circulo videt, cum sit in vno puncto. Profecto nature arcana tanta sunt, ut quibus ignota sunt, miracula adpareant. Conspiciuntur super tabula ferri limaturæ contra arenam currere, & separari accedere & recedere ad subterpositi magnetis odorem, aliaque tot similiter facta, adeo quod non inepte existimare liceat, doctissimos magos sic ostendere potuisse & Pharaoni mirabilia, magis autem si Demonum commercio utebantur. Ast ubi Moyse alia facit mirabilia plurima absque intervallo ad cogitandum & moliendum quæ opus erant, ipsi obstupuerunt dicentes; Digitus Dei est hic; eo quod agnouerunt, quod Moyse non vteretur eorum Magia, quæ & Moyse notissima erat, quoniam eruditus fuerat, ut filius Regius in omni doctrina Ægyptiorum teste Ecclesiastico & S. Stephano, & Philone & Iosepho; Hæc autem potissima extabat apud Ægyptios. Verumtamen pugnavit contra eos in fide & virtute auctoris rerum. Veram esse fatemur excantationem frugum aliarumque rerum. Et ex parte naturalis est, quando res apta est pati ac sentire

sentire quæ imprecantur mala, ut vidimus foemellas sic repente affici: Ex parte vero ingeritur Dæmon, qui res cōportat idoneas ad exsiccandum, & venandum; cum videamus posse menstruum sanguinem plantas exsiccare, & tabefacere; quoniam & oculos infectos id posse facere sequentes docebunt sermones. Miracula Bacchi, Apollonij, Mercurij aliorumq; Deorū partim naturalia fuerunt; imperito populo miracula videbātur. Sic Americani dicebāt Hispanos nouiter cōparētes in terra eorū, esse Deos, & filios nubiū Cæli, quoniā archibugiis tonitrua imitabātur: & chartani loqui faciebant, per scripturā ipsis ignotam, & cāpanas horologiorum per se sonare, & naues de cælo descēdisse putabāt. Et sane omnis natio, quæ noua ac portentifica primo vidit, numinibus adscripsit: Et inventores artium Deificarunt. Actum sapientiores quiq; contra sentiebant. Nam Socrates Græcorum Deos irridebat, & cū Alcibiades vellet sui Dei statuā coronare, suasit ei Socrates potius esse Deum Philosophum hominē, quā statua illa & credendū esse quod verus Deus missurus esset in mundū, quam cito virū, qui veri Dei cultum instauraret. Ergo expectabat Christum ex conuenientia, quoniā si Deus est, nō despicit opera sua. Hoc Plato scribit in libro de voto. Socrates quoq; iurabat per canē & ne à Sacerdotibus vexaretur & inquisitoribus (qui & mortem illi postea intulerunt) eo quia canē magis quam Deos eorum in iuramento coleret, dicere solebat, se iurare per Canem Deū Ægyptiorū; Et in Epinomide Relato dicit; Philosophos nō credere nisi vnū Deum: Veruntamē si plures adorādi sunt, melius

melius esse adorare stellas, quā statuas & homines mortuos. Trismegistus vnum verum solūque Deum sacrificiis & laudibus dignum existimauit: Deosque Ægyptios non dignificat. Cato vero admirari se aiebat, per sacerdotes obuiātes alter alteri, non riderēt mutuis nutibus & risu, ex eo quod populis illudunt prædicādo Deos & sacrificia, ut ipsi fruantur reuerentia & victu per collusionē & iocum. Ac Lucanus introducit eundem Catonem nolentem in Lybia oraculum Dei Animonis consulere cauendo quod non illa statua sit Dei sedes, sed cælum, terra, pontus, & aer, & virtus; superos quid quærimus vltra? Iupiter est quodcūque vides; quodcūque mouetur. Diogenes Canonicus hecatombas pediculorū in altari Dianę per irrisiōē faciebat, dicens se pauperē nō posse grādiora animalia sacrificare. Eādē opinionem sapientes omnes sectatos legimus apud Poetas & historicos. Quapropter Varro teste D. August. distinguit inter Deos physis, Poeticos, & ciuiles; illos à sapientibus, hos à vulgo adoratos. Anaxagoras morti adiudicatus est, quod negaret soli Deitatem. Quapropter hi cognouerunt, non fuisse vera miracula ab eorum Deis effecta, sed fuisse astutos homines, sicut Macon, Romulus, Pompilius, Pythagoras, Minos, qui per sapientiā Politicā, ut Varro putat, aut etiam per Dæmonis instructionem populos deceperunt, cuius actus digni non sunt, qui miracula credantur apud sapientes Magiā verā. At & plurimæ adduntur fabulæ, quæ nunquam fuerunt. Cæterum Diabolos interfuisse ex Homero & Ouidio colligimus qui Iouē introducunt dicentē ad cæteros Deos se

non posse omnia facere, eo quod fato subiectus esset, utq; æqui boniq; consulant, si petitionibus ipsorum minime satisfaceret. In quo responso Lucianus irridet omnes Deos, ego autem experimento didici dæmones fingere solitos, Deum subdi fato, ut ipsi interrogationibus ac petitionibus satisfacere cunctis non valentes, causam excusationis inde arripiant. Ego tamen in Metaph. ostendi, quod cum fatum sit concordia ac nexus causarum omnium agentium, ac patiētium simul ordinate, opus sit dare causam primam ordinantem, propriis ordinibus non subditam coactitia vi: sed quia optimi sunt à se optima; sicq; electum ab ea errare non potente, ut ita perpetuo eueniant, succedantque, sicut ab æterno voluit atque præfixit. Floruisse Romulo hastam: Suboriri esse cornua Cippo, Cinghim sicco pede cum exercitu suo trāsisse Caspium mare, sicut Moyse Erythæum, possibile est quidem diuina virtute, quæ voluit eos ita magnificare, ut ad mundi regimen congruebat, sicut inuocantibus Dæmonem, sepe ab hoc respondet ipse Deus teste D. Thoma, vel ut decipiantur teste Ezechiele: potuit quoque fieri diaboli interuentu, qui passiuas actiuas res applicauit; potuit & naturaliter ex parte. Sicut Scipio refluxum in Carthagine noua obseruauit, & Amilcar apud Tunetum consimile tranando canalem maris, quod imperitis miraculum apparuit. Sic etiam transitum Moyse non fuisse miraculum Iustinus & Tacitus existimant. Veruntamen ex aliis Moyse miraculis & prophetia & doctrina cœlesti, quibus totus mundus fidem hodie præbet, & ex illius maris pro-

fundi

funditate & nullorum fluuiorum aut pluuiarum ingres-
 su, vt Iustinus comminiscitur, & ex mendacijs istorum
 contra cæteras Moyfis historias, conuincitur omnino fu-
 isse miraculum verum. Non negem tamen Deum sæpe
 naturæ viribus à se inditis vti, sicuti Raphael piscis felle v-
 titur, ad sanandos Tobiae oculos, lecore vero ad expellen-
 dum Dæmonem; Et Esaias ficum emplastro curat Eze-
 chiam: Helisæus Naaman aqua Iordanis, & Moyse li-
 gno aquas reddit dulces. Equidem arbitror Deum non
 vti miraculis, vbi natura sufficit; sed miraculum tunc est,
 scire, quæ res cui vsui sit idonea & qua ratione adplican-
 da. Et ad ista ex parte Diabolus quoque pertingit, non vt
 author, sed vt discipulus naturæ. Sed miracula altissima
 sunt, vbi absque re naturali præstat suis seruis facere, quæ
 nulla posset natura. At vero quo nos impelleret atque in-
 strueret vt inuestigaremus effectus suos mirificos, & ad
 nostram vtilitatem verteremus in gloriam Dei, docuit a-
 micos suos tot naturalia arcana, ipseque addidit naturæ
 plus virium, quo ex voto nobis succederent, atque
 ad Dei cognitionem stimularemur
 in operibus suis.

C A P V T I V .

*Miracula circulatorum ludos esse astutia confictos,
multaque sapientiam continere & discrimen
inter vera adparentiaque miracula.*

Mirabilia vulgarium non sunt magiæ Cælestis effectus, neq; naturalis, sed astutiæ, & Dæmon fortasse inventore eorum fuit, vt fides diuinorum labasceret. Fabricantur annulum inauratum, similē illi, quem in digito gestas: accipiunt tuum & in puteum proiiciunt, at nō quidē tuum, sed alterum, quem similem paratum habent, ostēdō tuum se proiicere, celeritate manus ostentationisq; visum, ne probe percipiat, ludificādo: postea vero inveniunt, vbi cunq; tu vis annulū, quem tu putas esse in puteo, sed ponunt illū dexteritate quadā in loco, in quo scrutātur vt iubes. Consuunt prius intra diploidis tui tunicas aleā, cui alterā similem cremāt: ac deinde super te esse contendunt, inveniuntq;. At quidem paulo ante vel multo has præparant astutias. Procul a te manentes, vel noctes trahunt aleam cera vel visco alligatam capillo, quem tu non vides eo loci vel temporis, vocātes eam inter mulas. Atq; tu ipsam sponte moueri putas. Signant aleas invisibili stigmate, & deinde ex pondere illam nosse se iactant. Ponunt fasciculum alearum sibi à tergo in manibus cōuersis & dicunt se illas ex tactu nosse sigillatim: at quando cunq; ex eis vnā proferunt, quam diuinant, proferunt quoq; sub illa alteram: ac priorem celeriter proiiciunt di-

centes: estne hæc? dumq; tu stupefcens aspicias hanc, ipse a-
liã videt, & reponit ad tergũ, & sic omnes figillatim proii-
cit & cõtuetur & diuinat Circulator, idem moliuntur in
aperto fasciculo. Aleas quoq; ferro illinitas moueri moto
magnete faciunt. Ostendant tibi in speculo imaginem
cuiusuis. Ipsi vero in manica ampla, aut à tergo imaginẽ
tenent paratam, & dicunt, inpicere recte, dumque tu at-
tẽte in speculũ figis oculos, ipsi præsentantẽ imaginem
paulo retrorsum: tuque obstupescis, & ipsi nil reiterant
ludum: Et hoc ad lucem candelæ, vt melius fallant & in
altari: Conficiunt sibi crus stuppeum, vestiuntque co-
thurno; ac suum sub sella abscondunt: iubentq; seruum
extrahere cothurnum, tunc crus appositum geniculo, v-
bi & vesica sanguinis plena futuræ interponitur separatur
à genu & sanguis funditur. Dumq; tu stupes crus verum
exerunt. Alligant visco pedes auiculæ in ramo arboris.
Cumq; cum eis fueris animi gratia in viridario, aiunt; lu-
beo avi, ne moueatur ex ramo. Mittuntq; discipulum qui
capiat eum non tangendo, sed totum ramum avulum
simul, ipsi vero dum tu admiraris liberat auiculam ante-
quam videas astum. Ponunt sibi inter inferiorem palpe-
bram & oculum, plumbeum clauum alteri similem quẽ
ore abscondunt: Deinde simulant se illum extrahere ex o-
culo. Pilulas inter digitos abscondunt, simulansque eas
de manu in manum transire. Ligulas graciles fericeas
multas inter gingiuas & genas abscondunt finguntque
ex naribus illas promere. Transmittunt filũ ex naso in os.
Hoc verum est, quoniam foramen interiacet. Lignum
ingens.

ingens dentibus inferioribus gestant, quod possibile est; ensemque in pectore super mucro nato esse accommo-
dant ita quod fixus interius adparet. Transfigunt brachi-
um gladiolo falso, quod caret media crassitie quantum
est brachium, & continetur tantum filo ferreo intrinse-
cus, vbi non vides. Alii saltus mirificos edunt, quoniam
à pueritia assuefiunt, ossa ac nervos bene flexibiles habent
spiritus liberos & carnem modicam. Perambulantes
humi super lignum assuefiunt semper paulo eleuationi
superferri ligno, quousque super funem facile ambulare
discunt: Flectendo semper corpus in alteram partem su-
per illum pedem, qui funi innititur, ne moles corporis de-
cidat in alteram cuius eleuant pedem: vtque commodi-
us fulciantur, librant se longa ac graui hasta, quam oportu-
ne vtrinque eleuant, deprimuntque vtraque manu; &
mirificas ostentationes ita efficiunt. Dædalus autem
volauit appositis alis imitantibus auium alas, ita & qui-
dam Calaber paucis ante annis: Sed dum sistere volatum
cupit, crus sibi confregit. Archimedes rapiebat naues de
mari ad mœnia Syracusana vncinis artificiosis. Hæc o-
mnia reducuntur ad artificia sapientiæ, aut astutiæ, vul-
gusque putat esse miracula: aut miracula his similia ludis
æstimat, qui parum supra vulgus sapit. Prætermitto mil-
le alias factiones inuiles. At si in erroges quonam pa-
cto ipse vera à falsis miraculis dignoscam? Respondeo
miracula quæuis inutilia hominibus falsa esse, sicut quæ
circulatores edunt. Vtilia vero esse naturalia artificia, no-
ta sapientibus. At supernaturalia semper vtilia esse, non
tamen

tamen inimicis Dei, sicut Pharaoni. Hanc regulam D. Petrus profert apud S. Clem. Idcirco miracula Christi hoc sigillum habent, curare dæmoniacos, aridos, leprosos, suscitare mortuos, capere pisces & similia, ficulneam duntaxat exiccari fecit quod inutile adparet, nihilominus ad significandum fuit, quod qui in ipso fructum non faceret dignum Deo, consimiliter a refaciendus fuisset. Aliam differentiam assignat S. Iustinus, quod diuina solo verbo exercetur: Naturalis & dæmoniacæ præparatur rebus actiuis passiuisque, & temporibus. Sed de his alibi: Namque ad magiam hinc naturalem properamus:

CAPIT. V

*De magia Diaboli silendum esse, & æmulam esse
diuinæ, & naturæ viribus occultis
inniti.*

MAgiam Diabolicam non esse docendam sentimus. Est enim palam æmulatrix diuinæ & cultum illius imitatur, sed reuera in naturali suas operationes fundant dæmones. At sæpe iubent constellationes obseruare, & cærimonias quæ ad rem non conferunt, sed vt sibi cultum arroget, aut quia eo tempore nouit rem perfici iuuante cælo, quod ipse per se non potest, aut quia diuinissimas Dei creaturas operibus suis sordidis in nostra opinione labefactare studet, & impietatem suggere passim, & scientiarum abominationem, vt ignorantia crescente sapien-

Nn

tiam

tiam ab hominibus eradicet, & suas falsitates persuadeat. Miracula, quæ in Brasil super prunas ambulantes sacerdotes ostendunt, ut olim in Soracte latini, & sicut in Africa propè Monopotamam ventos & tempestates & pluuias, & famem proinde atque abundantiam facere profitentur, Lusitani & Hispani vanitatis & impietatis arguerunt: à quibus Pii non potuerunt tutari cultores suos, & miraculis nostrorum cesserunt; & de hic alibi.

CAPUT VI.

*Scientias artesque omnes naturali magiæ
seruire, sed quasdam
magis.*

QUicquid sapientes faciunt imitando naturam aut ipsam adiuuando per artem non modo plebi ignotam sed communitati hominum opus magicum dicimus. Quapropter non modo iam dictæ scientiæ, sed omnes magiæ præstant usum. Magicum opus Architzæ fuit, columbam fabricari, quæ cum aliis volabat columbis. Et sub Ferdinando Imperatore Austriaco, quidam Germanus Aquilam fabrefecit, & muscam, mirifica arte, quæ per se volabant; at priusquam ars vulgetur, semper magia dicitur: Cum vero palam fit scientia vulgaris est. Inventio pulueris bellici Archibugiorum, Typogra-

pographiæ & magnetis vsus, res magicæ fuerunt, vel numine præeunte inuentæ: nunc autem artes vulgares sunt, vbi notuere vulgo. Sic & horologiorum significantium per campanam figmentum: & profectò mechanicæ artes facile venerationem amittunt, quoniam in corporibus exercentur vulgo manifestis. Physicæ autem Astrologicæ & religiosæ rarissime vulgantur, idcirco veteres ad istas magiam contraxerunt.

CAPIT. VII.

De naturalibus affectibus, quos mouet Magnus, ut perficiat opus suum.

SPIRITUS animalis quoniam natura mobilis, tenuis, passivusque est aptus est omnibus ab rebus pati, illisq; affici multum, aut parū modis omnibus. Animaq; in eo involuta secū afficitur: Principales passionēs sunt dolor & voluptas, hi præcipui sensus sunt mali vel boni obiecti, coniuncti præsentēsque sentiēti animæ. Amor & odium tendentia sunt ad bonū, aut contra malum; quæ sensui vnita non sunt; vnita enim aut delectant, aut contristant, voluptate, & dolore; spes & timor sunt fuga mali aut sequela boni absentium in simili præsentī cognitorum. Fiducia est sensus rei, ex qua argumentamur certitudinem alicuius

ius boni; Contrarium est diffidentia. Fides est mater fiduciarum quoniam sensus est illius rei bonæ non dico præsentis sed distantis, & quod ex illa sentatione bona speratur, fiducia est. Imaginatio vera est, quando spiritus afficitur re aliqua eamque existimat sicuti est, non accipiendo alteram loco illius: praua est, quod ita afficitur spiritus re quapiam, quod non potest ab alia affici, nisi per illam: & quauis ex motione noua, illa quoque vetus excitatur, alias occultans. Qui ergo hos effectus omnes ingenerare nouit per herbas & actiones & res alias oportunas, non ineptè magus nuncupabitur. Spiritus quidem est tenuis, lucidus, mobilis, calidus, sensitiuus, oportet ergo vel tenuitatem vel nobilitatem vel luciditatem vel calorem eius immutare contrariis vel consimilibus vel vehementibus vel blandis rebus agendo in ipsum; aut omnes, aut quasdam qui introspeciet bene operabitur; at sensibilitatem adducendo passiones prædictas immutare oportet. & quia qualitas ex qualitate pendet ad hanc qualitatem ex aliis procedemus quatuor, & ad illas ab hac.

CAP.

CAPVT. VIII.

Magia naturalis ad prolatandam & breuiandam vitam in vniuersali.

Sicut homo homini mortem vitamque afferre potest, multo facilius alias passiones ad has extremas non peruenientes inducere poterit. Omnibus palam est venena mortem, antidota vitam ingerere. Physicus ergo qui venenosas res, contrariasque intelligit, occidere potest, & sanare. Quicquid occidit, exhibetur, vel in cibo vel in potu, vel in clystere, vel adplicatur de foris per respirationem, vel transpirationem. Certum est continuo spiritum exhalare, indigereque refectione non ipsum modo, sed corpus totum. Cum enim calidum sit totum, attenuatur semper & præcipue minus crassæ particulæ, porosque in cute efficit exhalatque in aerem. Vt ergo quod continuo perditur instauretur, continuo opus est cibo, atque potu, non modo vt elixetur & concoquatur cibus, & transmittatur per venas in atomos tritus alteratusque, sed vt humiditas per corpus diffusa, quæ facilius exhalat, instauretur. Omnis enim particula indiget humiditate vt adnatæ melius cōiungatur, & facilius attrahat nutrimentum, & ne frangatur, dum motus sit, & vt spiritus loci peculiaris reficiatur celeriter. Nunc, inquam, quod prout cibi & potus conueniunt, aut repugnant temperiei animalis, producant aut abbreviant vitam. Præsentia-

neum remedium ad viuificandum aut mortificandum est illud quod bene aut malè afficit spiritum. Vir lassus debilisque extemplo à vino robur sumit. Strenuus vero ac benè nutritus à foetore vel cicuta subito aggrauatur & cadit & moritur, hoc autem à frigore non fieri palam est, cum nix & glacies res frigidiores, eiusmodi passionem non inducant: Fungi vero & napellus & helleborus aliaque huiusmodi calida maxime inducant. Quapropter existimandum est esse in causa fumum viscosum foetidumque, qui ex his exhalat rebus & replet vasa, quibus inambulat spiritus, mortēque inducit, suffocando aut condensando. Idem efficit Antrum Agnanæ, & fossa veteris frumenti plena; & carbo accensus intra cubiculum, vnde exspirare non possit qui sua crassitie aggrauat spiritus tenuitatem, nigredine foedat spiritus luciditatem, & calore superat spiritus caliditatem, sic ergo occidit venenum omne, sed alia sunt percalida, acria & corrosiua sicut lithargyrium, Antimonium, Calx, gyphum & mineralia id genus, quæ corrodunt vlcerantque intestina, & in cerebrum emittunt exhalationem acrem, percalidam, amaram spiritumque mordent, lacerant, vehementia & amaritudine afficiunt, atque à sui remouent symmetria & temperie: ideoque moritur. Vniuersale igitur dogma ponere licet, Res omnes quæ emittunt exhalationē crassam, tetram, acram, viscosam, foetidam esse spiritui humano ac venenosas. Foetorem enim vapor est crassior, calidiorque spiritu nostro. Phisicus autem hæc à calore, sapore, odore, consistētia crassa, lentaue cognoscit. Atque vbi concurrere videt to-

tam

tam prauitatem, nil de veneno dubitandum est. Vbi color niger tantum adparet, cætera vero non noxia melancholiam modo generat, vt malū insanum. Vbi calor est teter & odor foetidus prauusq; vt cadauer, generat pestē, putrefactionē in sanguine, grauedinem in spiritu. Vbi autem his sapor quoq; prauus, linguæ videtur, consistentiaque non lenta est, sed densa sicut in helleboro & cicuta, magis autem si succo abundat, certum est venenum: Verum si conditiones prauæ nō concurrunt omnes: prauam tamen faciunt nutritionem, ac paulatim disponunt ad mortem, & temperiem spiritumq; vitiant. Hinc argumentum elicio; Res omnes putentes, esse noxias. Similiter omnia morticina & fruges natas in stercore, in fimo, & arte cogente, non autē natura, cū arbores tum frumentum, oleraq; omniaq; animalia quæ vescuntur morticinis & herbis & fructibus brevis vitæ, inducere in nobis quoq; vitā breuem. Nam etsi alitum conueniat in se alimentum, non tamen penitus immutat, quin qualitas aliqua remaneat. Quare de re videmus carnes bouis qui comedit rapa, redolere rapum, & porcum castaneis nutritum, castaneas, vinique amatores vinum sapere. Igitur paulatim alimentum alterat alitum insensibiliter. Quia ergo ea constitutum erat temperie, quæ durare diu apta non erat, nunc alteratum & transmutatum in nos, retinet adhuc atomos & particulas, quæ eam temperiem ac positum intrinsecus faciebant, & sensu ac qualitate caduca conflabantur; itaque disponit nos ad natiuam sui conditionem. Eadem ratione putrentes vitare oportet aquas, ac
vina.

vina citò acescentia, magis autem quam in vinctuosum
 liquorem & graueolentem facile transferuntur. Sapientis-
 simus diuina ac naturali magia Moyſes prohibet carnes
 morticinas omnes, & omnia non ruminantia animalia,
 quoniam crasso cibo replentur festinanter, nec satis dige-
 runt: idcirco plena sunt vaporibus viscosis, crassis, prauis
 & carne cruda, non bene cocta à natiuo calore. Vetat
 etiam quæ ungulas nō findunt, sicut asinum, æquum,
 Camelum, ob crassitiem nimiam, breuemque vitam, &
 mores noxios. Porcinam quoque carnem, quæ in Pale-
 stina & Ægypto lepram generat, carnes quoque animalium
 rapacium, vt Aquilæ, corui, lupi &c. quoniam prauos
 succos & mores in nobis nutriunt vt mox docebimus; pi-
 sces etiam carentes squamis; quoniam fæculenta ex pu-
 tredine nascuntur, vt anguillæ, suntque brevis vitæ; eo
 quod non tantum caloris habeant, qui foras excremen-
 ta educat, induretque in squamas. Porro carnes aridæ,
 siccæque quid corrosiui habent, sicut corui & aquilæ, &
 animalium senescentium; ideo in humores salſos fun-
 duntur & exsiccant temperamentum & ad hæcticam dis-
 ponunt, & senectutem, & omnia senescentia, quoni-
 am morti propinquant, hæcticam conciliant, & ad mor-
 tem vocant. Quæ autem diuturnioris adhuc vitæ po-
 titura erant, nobis ipsam communicant, relinquuntque.
 His in rebus nil, vel modicum salis ponendum est. Sale-
 nim inuentum est, ad attenuandos, incidendosque li-
 quores vinctuosos, & partem putridam, quæ in cibo o-
 mni inest, expellere & salubrem facere, & quia ipsum
 putet

putet nunquam omnemque expellit foetorem, contra putredinem prodest naturalem. At in cibis corpulentis conuenit salubrius meliusque: in ficcis vero gracilibusque oleum & pinguedo, & in me periculum feci, quæ cum phlegmate abundo, dies aliquos sale modico vtor, vel nullo; Deinde vero multum salis adsumo, & phlegma inciditur & maceratur, & tunc euacuo superflua plura deorsum, quam si agarico vterer. Cum vero extenuatus & exsiccatus mihi videor, oleis & pinguedine vtor salubriter, si licet. Ergo omphacium agrestum quoque incidendo purgat, & omnea etosum aut corrosiuum aut abstersiuum pharmacum, & hæc omnia contra pituitam & viscosa venena profunt.

Per vomitum, aut secessum venena expellenda sunt antequam per venas in corpus expandantur. Oleum supernatat ventriculo, dilatat fibras & spiritus, viamque per Oesophagum parat, ideo aptus est vomitum prouocare. Similiter aqua tepens, quæ addito aceto modico citius operatur. Licet enim stringat acetum, tamen cum modicum est, excitat spiritum, ab aqua tepenti dilatatum, vigoremque præbet expellendi noxium venenum, vel dilatationi iter parat acumine suo. Animaduertendum est denuo, quod pharmaca quæcunque cholerae odorem & saporem & colorem habent, ad cholera purgandam idonea sunt per similitudinis actionem: Sicut Reubarbarum & Reuponticum & helleborum album. At in cibum exhibita praua sunt, quoniam cholera nutriunt. Sic & res quam cito amarescunt, veluti Appiana mala, mel, saccharum

charum, aliaque dulcia, magis autem combusta; inter dulce etenim, amarumque sapores non intermediant, ut putat Arist. At mordentia dulcia, quæ ad acrimoniam vergunt, ut vina Foro iuliana quædam, utilia sunt salubriaque. Sed temperies & anni tempus considerare oportet. Dulcia enim pingua ficcis hominibus & temporibus & si cholericis non nocent; & quæ atram bilem generant sub vere & sanguineis forte congruunt: indigent enim fuliginū timore, ut in se colligantur spiritus. Et melancholia contemplationis est stimulus; Cholera vero iræ; ergo in bello conueniunt, quæ iram acuant; plegma vero pigritiæ causa acribus & absterfuiis est comprimenda, & plegmaticis ista dabimus. Cholericis vero anxiiisque celeritate nimia utentibus, frigida & humida plegmatis nutritiua. Melancholicis autem pingua alba, calidaque, sed pro tempore & fine, quam intendimus. Ergo in cibum contraria dabis quæ vitiosum humorem aut superfluum minuant in medicinam vero similia, ut attrahant. Hoc bene confideres, oportet; & omnis humoris similitudo & dissimilitudo cum cibo & potu & pharmaco non te lateant.

Corrosiua venena, quoniam sicca, tenaciaque sunt attractione non purgantur, sed vomitu; nisi in clystere propinata sint. Sunt venena, quædam extrinsecus lædentia, quæ vinctuositatem quandam habent, sicut aspidis & viperæ venenum; quod tanti est vehementisque caloris, ut conuertat in se humorem carnis commoræ, iccirco attenuat, tumefacitque, & omnia mordentia, quæ tenuitatem

tatem & ardentem habent humorem sic afficiunt, sicut
apis & aranea. Hoc autem fit, quia venenum inspargitur
in loco sibi inimico: Caro enim nostra illi prorsus aduer-
satur: ideo se contrahit venenum, roboratur accendi-
tur, conuertiturque in se adiacentia, præsertim humores.
Itaque tutum certumque remedium est in morsuræ lo-
co, apponere caput mordentis bestiolæ, aut pilum,
vel per similes eidem: Libentius enim regreditur ad simi-
le inbibitum venenum, quam remanet intra carnem si-
bi dissimilem. Nam veluti serpens est venenosus homi-
ni, ita homo serpenti, quippe quem solo sputo occidit,
præsertim ieiunus, quando adhuc naturalem retinet con-
ditionem & non alienā a potu & cibo. Rationabile quoque
est ligamine procludere ingressum ad viscera & cucurbi-
tulis & sectionibus foras extrahere, & minuere, & spiritus
odoribus corroborare, & cor aliaque viscera antidotis, ut
si pergrediatur interius sese dilatando venenum, inueniat
robur in spiritibus, & visceribus repugnantiam & impe-
dimentum. At theriaca, quæ attrahit carne colubri,
& expellit administrorum rerum vi, sicut sapo oleo tra-
hit oleum, & calce cinereque educit, laudatur valde. Hinc
patet res omnes alteratas transmutatasque adhuc sensus
qualitatisque innatæ quid retinere: Ut syrupi & pharmaca
omnia fidem faciunt. Aduersus venena, quæ inspira-
tionem lædunt, aut ad cerebrum exhalationem mittunt,
aut per poros totius carnis subeunt (& hæc quid vehe-
mentia sunt) necesse est primo odoribus blandis ac refici-
entibus spiritum roborare, deinde ventriculum ac vis-

cera corroboratiuis armare, vt cinnamomo, vino macis, aliisque aromatis; vt prauus odor repens expugnetur. Extrinsecus vero Cucurbitulas attrahentes adplicare sanguinem & vaporem educere: & vino firmissimo confirmare. Sed quidem sudor prodest mirifice. Hæc omnia profunt timentibus à Venerea lue; quæ nimirum foetida gignitur exhalatione inficiente spiritus & sanguinem deinde, ac tandem sonum temperamentum. Quapropter labor & sudor prauos attenuet, imminuit, educitque succos, lauacra vero tanquam similia roborant spiritus, qui sunt in cute, & membra ne inficiantur aliaque intrinsecus corroboratiua partes interiores: ac ita victoria paritur. Eadem remedia conferunt contra pestem, quæ vapor est foetidus: primo spiritum lædens, deinde sanguinem & tandem temperiem, ergo prius est subueniendum spiritui per odores corpori per sapes, extrinsecus vero cucurbitulis & lauacris; acri tandem ignibus & combustis aromatis, & rumoribus tympanorum & Campanarum attenuantibus & ventilantibus.

Hinc planum fit, eas res omnes producere vitam quæ venenis contrariæ sunt, nobis vero similes, præsertim primordiali temperamento seminis & sanguinis puri (non menstrui) ex quibus constituti sumus. Oportet ergo eligere primo aerem tenuem, mobilē, lucidum apertum leuiter agitatum, vaporibus aggrauari non solitum, procul à paludibus & cadaueribus, & herbis beluisque venenosis. Secūdo aquam leuem per tophum aut cryptam dulcem purgatam, tenuem, sapidam mobilem, agitatam;

ram; tertio vinum album aut rubicundum vel aureum, leue, transpicuum, odoriferum, suaue, subdulce non semper subasperum, lapidum, & quasi stipticitate exiccans, sicut vinum Amarinum, quod caliditate sua stiptica & sorbinis atomis humores exiccat, humectat partes corporis siccas, sua penetrante tenui humiditate; Calefacit neruos partesque frigidas, incidit plegmata, & excreari & excerni efficit. Refrigerat partes aridas humectatque penetrando duritiem illarum ac spongiosas reddendo nutritque aptas. Quarto cibos facile in substantiam cibati transeuntes; non crassos viscososque, nisi medicine gratia, non molles nimis, nec acres, albos potius quam nigros, sapidos, odoriferos ex herbis & arboribus & animalibus vitam longam viventibus, non natis ex putredine, nec ægritudine mortuis in terra salubri ac robusta nascentibus sponte, non ingenerantibus fuligines nec excrementa multa. Moritur homo quoniam auctore calore partes corporis indurescunt, nec belle nutrir possunt, spiritusque pauci fiunt: quoniam iecur inducatur, & sanguinem generat semiustum paucorum spirituum, & multarum fuliginum materiam. Magnopere igitur curandum est, vt iecur perpetuo molle seruetur, quale inest pueris, caroque humida mediocriter, sanguis floridus & copiosi spiritus. Ad molliendum iecur lac confert, ac res molles & parum excrementi habentes. At suspendere vas aquæ, ex cuius canali interpolatim guttæ aquæ cadant super iecur, optimum est remedium. Timore enim flammam exhalantis caloris indurantisque iecur absces-

su tenuitatis reprimat retruditque interius; itaque relaxat,
emollitque jecur & duras partes per admistā tenuitatem
disponit ad mollitiem. Sicuti cothurnix ab accipitre in-
terfecta tenera est magis, quam aliæ cothurnices, quoni-
am timore Collecti spiritus introrsum relaxarunt ac mol-
lierunt carnem: Omnis enim fibra propriam duritiem
relaxat. Sanguis quoque destillatus ex vitula, capreolo,
pullis gallinaceis, aliisque confert multū: nutrimentum
que candidum & leue radicali humido conuenit mirifi-
ce, vt conditio ciborum ex odoriferis spiritui: & omnia a-
nimalia adolefcentia, & olera teneriora comprobantur.
Sapiēter Fl. Iosephus scribit priscos seculi patres per physi-
cam & Astrologiam vitam diuturnam vixisse. Palam qui-
dem est, magum posse vitam artibus prefatis producere.
Quibus ad de purgationes excrementorum necessarias
purgatiuis interdum cibus, & lenibus pharnacis interius
mundantibus spiritum & carnem & sanguinem. Exterius
vero per sudores & vnctiones pretiosorum oleorū & vina
& blanda aromata interius exteriusq; ita vt tota temperi-
es immutetur iuxta arcanum quod hic scribere non da-
tur, semper habita ratione temperiei: Siccis enim calidisq;
cibus conuenit multus & crassiusculus: Plegmaticis pin-
guibus, siccus, leuis, subacidus: melancholicis altus sub-
dulcis pinguis facilisq; vt dictum est. At vero exercitum
vitæ omnino maximeq; prodest. Non enim purgantur
excrementa, nec roborantur membra, nec veniātur spi-
ritus absq; ipso. Otium producit cruditatem vnde distil-
latio & inflatio, ex quibus oritur podagra, chiragra, gona-
gra.

gra, sciatica, somnolentia spasmūs, palliditas, dolores colici, tumores & sæpe hydropisis: nimius labor inflammationem, ariditatem, dissolutionem membrorum, luxationem, acrimonias, corrosiones, exercitio ergo inter utrumq; vitium medio utendum. Nec nisi eo, quo omnia membra simul laborant, & roborantur, sicut ludus pilæ & armorum, nam cursus crura tantum roborat, ferraria ars brachia, & aliæ aliud. Quæ autem membra exercitio vacant trahunt ad se aliorum morbos. Sed nunquam Corpus sine ingenio exercebis & ne fias præda hæresiarcharum, & Sophistarum & Empiricorum medicorum: nec animam sine corpore, ne sis præda medicorum & athletarum & armatorum. Tandem victoria spiritus super corpus vitam servat diutnam; proptereaque temperati moribus antiqui monachi modico contenti cibo digestionis apto, passionibus vehementibus liberi vitam vivere diuturnam.

CAPUT IX.

In Cadaveribus sensum reperiri, & de putredine.

PAssim ad manifestationem falsitatis vulgaris argumēti devenimus; quo putant nequaquā omnia sentire cū mortua corpora propterea mortua dicantur, q̄ sensus penitus priuata sūt, quādoquidē videmus viui qualitates in mortuo velexigas remanere. Quoniā vero id per nosse dogmati nostro toti necessariū est veniā ad demonstrationes

tiones; primo tamē aduertentes, mortem animalium solo abscessu fieri spiritus, qui habitat in capite, intercurrit per neruosum genus, & sensum motumque exquisitum toti præstat animali, & quamuis non destruat corpus, sed iutegrum remaneat, vt in suffocationibus patuit, nihilominus moritur animal. At mors rerum simplicium est mutatio in aliud Ens, sicut spiritus in aerē, aqua in terram, aut ignem, quoniam similia sunt & vniformia, iccirco sola mutationem formæ alienantur à proprio esse. Animalia vero multiformia sunt & composita, solaque separationem definunt esse. Igitur spiritus in aere sentit postea sensu quidem aereo, amittitque memoriam corporis in quo fuit interclusus, quoniam magnæ mutationis passio aufert passiones motionesque antecedentes, & ipsa est fluuius lethæus. Corpus autem remanet cum sensu proprio obtuso, naturæ ipsius conueniente; sique spiritus in neruis relinquitur, sentit adhuc, vt palam fit in caudis anguillarum & lacertorum. Quæ ideo postremò moriuntur sicut & cor, quia vasa spiritus angusta sunt nec facile permittunt illi exitum; pariter cum lanii decoriant boues, quibusdam in partibus caro tremit & mouetur & contrahitur manifesto sensu interfecti quoque homines in conspectu mox interfectoris, sanguinem emittunt & feruent irā, vel timore sentientes per affectum aeris communem adesse odiosum hostem. Et hoc indicio vtuntur legisperiti, ad agnoscendum homicidam. Quidam Nucerinus occidit hominem & obruit humo; positusque est in carcerem aliam ob causam, post 20. dies plu.

pluuię illuuiō cadauer detexit, detulitque vsque in plateam ciuitatis vbi erant carceres. Cumque cadauer inspiceret proximus de fenestra interfector, cepit ebullire cadauer, & sanguinem mittere ex vulneribus non sine terrore illius conscii sceleris. Quo abeunte ebullitio cessauit, & redeunte rediit. Ac ille homo seorsum confessus est mihi hoc post 29. annos. Quapropter remanet affectus non modo in exhalante spiritu, sed etiam in corpulentia, in qua sanguis est, & tenuitas: Sic & nos inimicum obuiam habentes, aut ebullimus ira, aut tremimus metu. At cum corpus dissoluitur penitus in substantiam alteram, amittit illum sentiendi modum, aliumque sortitur. Præterea generantur vermes in cadauere: quorum sensus ex nihilo manare potis non est, nec ex materiæ potentia, vel sinu, quæ suscipit duntaxat & non dat, sicut in 2. lib. ostendimus. Ergo inerat cadaueri sensus, calorque nobis occultus, qui natura actius cū sit, nunquā agere cessat, aut obliuiscitur, propterea que cresci & liquefacit, & attenuat molem, & foetere facit: foetor enim crassus est, calidusque nimis vapor qui spiritus nostri tenuitatem grauat, & vires exuperat, alienatque à symmetria sua. Idcircoque displicet nobis: non autem brutis illis, quibus spiritus inest calidior, crassiorque. Quod alteri est foetor, alteri odore est. Dum ergo agitur calor & ex portione viscosam tenuem segregare non valet, ingenerat spiritum, & fit vermis, vel aliud animal cui magis cognata est temperies illius caloris, & illius sic effectus molis. Præterea in cadaueribus conspiciuntur vngues,

Pp gues,

gues, & capilli crescere: Humor enim caloris innati reli-
 quis continuo agentis incalescit, forasque effluit, nu-
 tritque portiones extremas, præsertim ipsi excremen-
 titio similes. At temporis mora exhalat attenuatus,
 remanetque cadauer siccum, cum solo sensu obtusis-
 simo ossium, donec transmutetur in terram, aliudue
 in corpus. At nutritionem absque sensu fieri non posse
 iam dudum ostendimus. Sal quidem à putredine ser-
 uat, aliaque aromatica, quoniam exhalare faciunt ca-
 lorem quam primum: reliquaque moles remanet sicca,
 duraque illius abscessu in tenuitate: ex quo intelligimus
 calorem debilem plus valere ad putrefaciendum; eo
 quod nequit exhalare cum attenuata mole, emollitaque
 sed ea vitur ad disponendum cæteras duriores, ad re-
 laxationem, ad emollitionem & ad euaporationem: ita
 quod vna omnes putrescunt. Non enim aliud putre-
 factio est, quam relaxatio partium solidarum & euapo-
 ratio mollium, acta simul à calore blando, qui in eis au-
 getur & exire non potest. Non ergo est amissio caloris
 natiui, vt Arist. opinatur, sed augmentum. A quo sub-
 oritur tandem amissio ex viribus nactis ad exhalandum,
 cum fuerit à se paulatim auctus aut à calore externo ad-
 iuuante. Porro cum S. August. de cur. pro mort. affirmat
 nullum inesse cadaueribus sensum, intelligitur de sensu
 humano, & viui spiritus, & animæ, quam gentiles etiam
 ad comedendum in sepultura redire, vel oberrare puta-
 bant, vnde epulas sepulcretis adponebant: Non autem
 de sensu obtuso materiali & communi, quam ipse quo-
 que

que in aere agnouit, ut dictum est: quamuis huic physicae operam philosophicam minime dederit.

CAPUT. X.

In rebus diu consumptis remanere sensum antecedentem, & recentem; experimenta mirifica ad magiam.

AT quidem non obtulum modo sensum, quam in cadaueribus remanere narrauimus, experimur, sed etiam passiones affectusque proprios & peculiare sentientis naturæ. Vnde magia negotiationem nacta est multam. Profectò si tympanum conficies ex lupina pelle, aliudque tympanum ex pelle agni vel pecudis, illiusque magis, quæ a lupo vim aut terrorem pertulit; videbis dum simul pulsaueris tympanum lupinum, frangi ac disrumpi ouinum. Euidens indicium, quod passio consueta in rebus sopita excitatur, ac renouatur reminiscencia quadam, propter quod pellis contrahitur, patiturque sicut & nos inimicum obuiam habentes declinamus, siquæ nominetur is, à quo timemus valde; timemus, & comæ eriguntur refugientis spiritus abscessu pelle constipata, & quando dæmon nominatur timidi quoque præsertim pueri expauescunt & crines stant, quoniam metum adprehendunt illis incuti consuetum. Porro eadem res alios lætitia afficit, qui ex ea benesperant

ne sperant, alios vero timore, qui male. Timent Turcæ
in triremi à Christianis impetita; at mancipia lætantur.
Illi enim mortem, hi vero libertatem præsentiscunt. Nec
infortunium cupiam imminet quod non præsentiat
in spontanea quadam lassitudine, aut in diffidentia, aut
pauore occulto: aut à vate per veritatem, vel per iocum.
Amicus cui per archibugium instabat mors, dixit nego-
tiando in via, animo attacto: num quis ne nunc impetat
archibugio? & dum conuertitur retrorsum pila ignita
transiluit & bombus à latrone? & quid nemini hæc no-
ta non sunt. Quoniam aer, in quo fit passio instans adest,
sensus nobisque communicat. Quapropter redeuntes,
palam esse dicimus ita remanere affectum in pelle ouis à
lupo quid passæ, ac deinde tympanizando excitari, sicu-
ti nausea spectanti cibum, quam alias euomit. Idcirco
quidam dux Bohemus moriens præcepit ex propria pelle
tympanum fieri, quo terreantur hostes assueti ab eo time-
re in bello. Credo etiam tympana lupina equos fugare
posse; & ex pelle Draconis Elephantes. Nam si conficias
chordas ex intestinis vulpis pulsando eas in lyra, fugiunt
gallinæ: & ex lupinis, fugit ouis, & ex nervis viperæ
absterrentur mulieres ab hac bestia pauere solitæ, & con-
trariorum animalium chordæ in duobus instrumentis
pulsatæ obstrepunt & rumpuntur. Præterea si concordēs
Cytharas ad symphoniam quis vnus reddere velit, pul-
sando chordam, quam dicunt primam in altera cythara,
tunc aliterius cytharæ prima, si concordis est, hoc est eo-
dem prorsus tensa tractaque modo, mouetur sponte
nullo

nullo tangente, vtque id certo agnoscas, superponito illi paleam aut plumam aut chartulam, nam videbis resistere, & excuti paleam, tum pulsas alteram consimilem chordam, & tunc fidicen intelligit iam concordese esse ambas, & vnisonas. Nec quidem excutitur ab aere agitato, qui violenter deinde moueat paleam. Nam si tabulas inter duas cytharas erigas, ne ventulus communicetur idem euenit. Præterea nec vnquam palea mouetur, licet nimis pulses, antequam hæc, quam pulsas omnino reddita est illi, cui paleam superposuisti, vni sona, eodem, tensa modulo. Præterea si hoc motus efficeret absque sensu, omnes aliæ chordæ mouerentur & superpositas excuterent festucas, quod quidem non faciunt; nec si cytharas propinques magis. Mouerentur quoque & magis chordæ minus tractæ, minusque tensæ, quæ molliores sunt & flexibiliores. At vero nulla quidem mouetur nisi quæ eiusdem est crassitudinis, & tensa in cythara æque prorsus, vt sit vnisona. Hoc autem fateri cogit, similem gaudere simili, & sentire & consentire simul per motum, non quidem tanquam violentum, sed tanquam portitorem sensus & affectionis sensatæ symbolæque. Porro aiunt colubrum occisum positumque sub vmbra fraxini, sibi natura inimici, adeo agitari donec recedat ab ea. Multaque alia sunt experimenta sensus & consensusque in rebus, quæ nobis sensus expertes videntur. Si patiens lienis tumorem ipse vel alius suo nomine, alterius animalis lienem camino suspendat ad fumum, compertum est, quod dum exsiccat suspensus lien, exiccatur & tumor:

patientis & lien. Hoc diabolus non facit, quoniam intra nostra viscera non operatur, sed patientis affectio paupere ingenerat in proprio splene, qui contrahitur, stringitur, vomitque humorem compatiendo cum suo simili, & recipiendo per aeris communionem illius affectum. Ast hoc contingit, hac fide affectis magis, ut mox declarabimus. Singula membra sensum habent peculiarem, quo communicant in toto: iccirco metus jecori per aquam incussus mollitiem eidem affert. Vidi quoque acuta securi lienem incidi superposita charta in loco lienis, & percutiendo contra ipsam nihil læsa charta, nec ventre: lien vero contremiscebat, diffugiebat, ac per os & per alium sanguis fæculentus atrabiliosus mox exibat. Affirmant multi curari vulnera medendo ensem, quo vulneratus est quispiam. Hoc non sum expertus; sed fieri potest, quod vulnus sentiat affectum eius, qui nocuit, versum ad auxilium dum medicatur, sicque fiduciam arripiat spiritus in eius fibris, & spem auxilij, aut gaudium de vindicta, sicque curetur, ut multa mox exempla suadebunt. Si sensus magnetis usque ad polum extenditur, quis dubitet de sensu cæterorum rerum in aere communicatum. At quoniam superstitiosa plebs, quæ rerum causas non intelligit, falsa admiscet multa, & dæmon ad decipiendum ingeritur, perpetuo sacerdotes huiusmodi occultas artes persecuti sunt, modicumque scitur. Cæterum qui sensum consensumque & dissensum rerum norunt, Duce Deo perscrutari & invenire non diffident.

Non modo remanere sensum absente aut consumpto sentiente, unde deciditur: sed etiam multiplicari & alia in se conuertere: comprobatur in morfu Appule Araneæ, & canis rabidi, aperiturque mirabilis quadam latens Magia, nulli hucusque nota.

Isthæc autem omnia veritate comprobantur euidenti in morfibus aranearum Appullarum, & rabidorum canum. Nascuntur eiusmodi araneæ (quas Tarentini, tarantulas vulgo à loco nominant) sub feruentissimo cælo æstiuo: nucis magnitudinem adæquant plus minusue: similes cæteris araneis pedes habent, manus, figuramq; Colore croceo, viridi, rubro, nigro, pauonaceo & misto sparso sunt. Mordent rusticos dum metunt aut tritulant. Qui aliquo tempore paruo dolore, sed quodam ardore in cicatrice afficiuntur. Deinde languent, obstupefcunt, & cadunt interdum semianimes, sensu motuque ex parte amisso: Insuper vt furentes in motum aguntur, vbi viderint vestem, aut quippiam eo colore coloratum, quo aranea, quæ momordit eos, insequuntur auide hominem, aut bestiam sic coloratam. Sono gaudent, alij fidis, alij cytharæ, alij Barbiti, alij p'alterij: Quisque suos & sono agitantur, saltant, vt in tripudijs, sed furentius, nulli tamen nocentes. At si cesset sonus cadunt languentes humi & quasi exanimes, cupiuntque semper
salta-

saltare ad sonum; adeoque exsudant, quod lassati decidunt, & conualescunt repetitis sudoribus & laboribus eiusmodi tripudij: Nihilominus post ubi conualuerint, cum vident alios commorosos saltare ad sonum, ipsi quoque reuertuntur ad eandem affectionem, & saltant cum eis. Et singulis annis eodem in tempore, quo morfi fuerint, redeunt ad eandem passionem & tripudium, sed non perpetuo. At dicunt rustici, donec supervixerit Tarantula, punctum ab ea reiterare annuas saltationes. Dicunt philosophi vulgares conterranei, nihil rusticos lædi, sed ex ignavia & dolo sic simulare. Alii dicunt secretam esse vim nulli notam. Equidem haut credam eiusmodi pauperculos cupere pecuniam anno quolibet per simulationem fidicinibus, & cytharædis soluere frustra. Nec quia ignoratur causa, sensus tot confirmatus seculis abnegandus est. Quapropter inquam eiusmodi Tarantulam peracutissimo calidissimoque veneno donatum esse, ac prauissima qualitatis ad nos. Itaque dum mordet, modicus illo vapor & humor ardens, quam in plaga relinquit, augmentatur paulatim, quoniam eius ardor vehemens ior est, quam noster in particula illa plagæ; conuertitque humorem nostrum in sui conditionem: ac deinde spiritus nostri illa afficiuntur passim, adeo quod omnes fere immutantur in ardorem inimicum; quoniam ex humoribus reficiuntur & nutriuntur; & iuxta humoris conditionem ipsi qualitatem fortiuntur. Quoniam vero multa exhalatio æstuosa similis Tarantulæ fit in corpore serpendo passim, spiritus ipsi amittunt ordinarios motus suscipiuntque passio-

passionem illam vehementem, & fiunt similes spiritibus tarantulæ, sicuti paulo ante dicebamus vaporibus tetrīs infici spiritum, fierique obſcurum & sordidum, postea-
que cupere sepulchra, cadauera, & cloacas, quoniam si-
mile ad simile fertur. Itaque amisso proprio essendi mo-
do, ac in alium verſo, quando videt spiritus colorem si-
mitem Tarantulæ, vnde ipse habet originem istam, cur-
rit ad illum tanquam ad similem, si iam penitus aut ni-
mis propria temperies immutata est, in Tarantulæ tempe-
riem: Sin minus, currit ad colorem illius sicut ad rem ho-
stilem, diuinando ex intrinseca passione sua, se passum
esse à re, quæ eiusmodi est coloris; neque enim discursu,
sed sagacitate & natura hoc fit, vt in 2. lib. dictum est. Pro-
pterea autem prosternuntur & languent, quoniam calor
& prauitas Tarantulæ iam vicit, quapropter ipsi victi spi-
ritus nesciunt sicut ante corpus regere, nec possunt; nem-
pe à vehementia alienati in tantam passionem nouam,
ita quod obliuiscuntur, aut dediscunt quod fuerunt, &
quod & quomodo operabantur. At sonum audientes
gaudent illo, quoniam res omnis calida mobilis tenuisq;
inuitatur à motu ad propriam operationem, qua serua-
tur. Nec omnes eod. oblectantur sono: Quoniam Ta-
rantulæ variæ sunt, variosq; induunt affectus: & tempe-
ries hominum variæ varios affectus ab ead. re quoq; con-
trahunt. Delectantur autem, aut quia venenum ipsum
est illius soni amicum, cum sit similiter tenue ac mobile;
aut quia spiritus natura mobilis adpetit sonum, quo ab
illa passione infecta in aliam meliorem transfertur, sibiq;
con-

conuenientiore; & quod per se facere non poterat, somni impellentis auxilio remediū captat. Sanescūt vero quoniam spiritus prave affectus exhalat partim, prauusque humor per corpus sparsus, quo vterq; nutriebatur similiter prave, attenuatur, egrediturq; per transpirationē, aut per sudorē solidum temperamentū mundatur. Deinde prohi exhibiti cibi in nouū meliorem succū fundūtur, & non conuertūtur in sui similitudinē à succo priori: hic enim iam debilitatus, est per sudorē imminutus, ergo & ineptus ad conuertendū in se alimentum, cum iam exhalauerit, exsudaueritq; magna sui pars, & vehementia. Itaq; paulatim repetitis sudationibus liberatur morbo generatque spiritus puriores & blandiores diræ illius affectionis minus participes. Idem accidit in febribus, quæ sunt feruores spiritus contra prauum humorem intra vasa aggregatū, aut iuxta ipsa, & cum spiritus partem illius humoris expulerit in sudorem & vaporem actam, imminuitur afflictio sequentis paroxismi. aut nō mouetur eod. in tēpore, sed tardius. Si vero spiritus parum preualuit in primo prælio, humor crescit, spiritumq; ad prælium prouocat paulo ante. Sed propinquior comparatio est inter hūc & venerē morbū: qui nimirum totū similiter Temperamētum minuat. Ideoq; sudoribus oportet ipsum expellere & succos probos intus generare & emollire carnē & ossa & viscera, ac purgare continuo, donec omnis prauitas exhalet, fudet & excernatur, totaq; Temperies innouetur. Postquam videmus hominem complexionem mutatum, pinguescere magis, quoniam ad pueritiam corpus redactum est. Hac ratione.

ratione ars reuiueneſcendi inueniri poteſt. Nam aquilæ & cerui ſerpentibus venenofis paſti, & ab illis commorſi, poſt longum curſum ſudoremque immerguntur aquis tepentibus & in aquas exit venenum iam exſudans; ipſorumque carnes molliuntur; & viscera, reddunturque aptiora ad nutrimentum primæ ætatis. Vehementia enim veneni apta eſt in ſpongiam omnem duri-
tiam intermutare. Magia id imitatur in theriaca & purgationibus ſecretis, & vnctionibus exterioribus. Ad rem reuerſi, dicimus, quod quando poſtea vident quempiam à morſu affectū, expergiſcitur in eis eadē paſſio in ſpiritus ſopitis motionibus, redeū-
tq; ad furorē: Sic quādo nausēā in mari paſſi ſumus, reminiscētes poſtea ex viſione maris aut nauigii in eandē ferimur nausēā. Memoria enim eſt ſopitus quidam motus remanēs, quaſi vetus cicatrix: ſpiritusq; patitur ſecundum illum quoties aliunde repræſentatur. Idcirco ſi ridere alios conſpicimus: ridemus & ipſi ſæpenefcientes propter quid: Si plorare ploramus, & mortē amici ſtatim recordamur alios mori videntes; omniſque paſſio memoriam reuocat. Tempus quoque atq; locus apti ſunt memoriam reficere: Idcirco eodem in tempore anni patiuntur. Sicuti nobis quocunque die aut tempore, quid mali ingentis aut lætitiæ accidit, cum reuertitur, renouat paſſionem dolorificam aut lætam. Et quidam amicus, aſſuetus per pietatem tergum verberare funiculis, & ſtimulis ferreis in hebdomade ſancta, quotannis pruritum ibidem patitur & ampullas, ita, vt ſi ſe non verberet, in infirmitatem incurrat. Natu-

ra quoque eandem seruat memoriam, quoniam eisdem in temporibus quotannis renouat poma, cerasa, vuas, ventos, pluuias & in Rep. festiuitates & funeralia repetere natura nostra nos docuit. Et magus si hoc percipis, scit quando ex voto opificium succedet.

Fieri quoque potest, vt passio reuertatur quamdiu Tarantula viuit, fons causaque damni. Quoniam viuente causa effectus viuidiore est, quamvis absens, ex natura, & aeris communione, & mundi consensu. Eadem enim influentia quæ opitulatur illi, opitulatur & isti, & moriente causa effectus ruit, aut malis premitur magnis. Quoniam influxus inimicus interficiens causam, est quoque effectui contrarius, loquor communiratione. Noui enim particulari ratione ob circumstantias hoc falsum esse. Nam mortuo patre, non moritur filius, eo quod robustior est iam patre ex noua in ipso virtute aucta perfectus. Atego expertus sum, quotiescunque amicus quid aduersi patitur, amicos consimiliter pati licet absentes: Sic & in bonis communicare vidi: Amicitia enim ex similitudine oritur: & quæ causæ rem quampiam seruant, seruant & illius similes. Hoc autem nemini non persuadeat, vir Neapolitanus, cui amputatus fuerat nasus, emit mancipium permittendo illi libertatem si fineret nasum refici sibi ex carne brachij illius secundum Magiam Tropiensem, quæ in 40 diebus hoc opus explet. Refectus est nasus, liberatus est seruus, sed post tres annos mortuus est morbo consueto, & simul particula nasi caput languere, & mortua est & computruit eodem tempore &

re & ordine, quo seruus. Quærit à me amicus cuiusnam anima viuebat nasi particula, servine an Domini? Si Domini, quare mortua est, mortuo seruo? si serui quare viuebat ab eo separatim? cum quæcunque recisa membra intereant? Præterea quare furculus insertus non moritur, mortua arbore vnde reciditur, & quare filius non moritur mortuo patre, cuius est semen? Respondeo quod secundum animam à Deo immissam viuebat anima heri, quæ est in toto, quod viuificatur in suo subiecto. Non enim particula nasi erat segregata sicut vermis in ventriculo, sed coalita toti. Sed de hac non est quæstio, quando quidem idem euenisset inter cætera animalia, de altrice & sensitiua est sermo. Dicimus ergo ad vniuscuiusque rei constitutionē concurrere totam rerū vniuersitatē, & harmoniā omniaq; certo ordine currere, qui præteriri nequaquā potest: & vitas cunctis rebus à Deo statutas omne, & simul à consensu omnium causarum secundarum, & rerum quæ in virtute primæ sunt & operantur. Quapropter fatendū est vitam illius parti culæ dependere à prima constitutione quam habuit in suo toto, contractam ex tota rerum vniuersitate. Sed quia à suo toto seiuncta erat, quoad radicalem substantiam pertinuisse ad vitam serui, quo vero ad conseruationem nutrimentalem ad vitam heri. Sicut funiculus lucernæ habet substantiam à gossipio, & nutrimentum ab oleo & viuit vita lucernæ & gossipij; Et ramulus insertus de pomo in pyro, viuit vita pomi radicali & pyri nutrimentali. Quapropter si deficit nutrimentum moritur, si substantia nutrita etiam

moritur. Cum ergo cælum & vniuersitas rerum terminassent vitā serui nutu Dei, necesse erat particulā ab eo abstractam simul commori, quoniam causæ fauētes & aduersantes cōmunes erant illis. Et quidem mortua est substantia radicalis, ergo frustra accurrit nutrimentū cui res nutritibilis defecerat. At in plantarum insertione non forte similiter euenit, quoniam ramulus desertus aptus est pro se aliquid esse & fieri. Videmus namq; plantarū ramos humi plantatos germinare, & fieri nouas arbores. Similiter & semen aptum est fieri animal, & nouo addito nutrimento augeri totum in multas partes, quapropter nō seruant radicalem substantiā, sed in rem aliā mutantur & mutāt, & augentur; Particula vero nasi non excessit primam quantitatem, nec ex ea aliquid per se fieri natum erat, sed tātum poterat cum alio nutriri ergo perdita substantia primæ constitutionis, ipsam perdi oportuit, cum quia aliud facta non erat, vt furculus & semen, nec nouā virtutem & esse acquisiuit, nec in rem nouā per se existentem transiuit; sed alteri adhæsit : tum quia per se aliquid esse & fieri apta non erat, sicut planta & semen, & periit cum suo toto, quæ esset totum aut fieri apta non fuit. Viuebat autem extra totum, quia consimile nutrimentum nacta erat. Substantia ergo basilaris nunquam prorsus mutatur, & sic venenum viuit viuente Tarantula. Qui autem mordentur à cane, vel feli rabidis, molestiam vix sentiunt vsque ad 40. diem. De hinc languent, & latrāt vt canes, aut feles; mordentque alios homines, sicuti ipsi morfi fuerunt. In aquam claram introspicere abominantur & fugiunt,

fugiunt, tandem quasi canes aut felēs vociferantur rabidoque furore pereunt; & emittunt ex genitalibus semen instar catulorū canis, aut felis, & tandē in canes trāsformantur, licet non in figura exteriori & misere pereunt latrando, & imaginando se esse canes. Vnde palam fit, ardentem spiritū humoremq; in vulnere à cane derelictum passim augeri, & temperamentū vincere; sicut modicum coagulū lac multum; Inq; se ipsum cōuertit. Quapropter spiritus adeo afficitur, quod obliuiscitur esse humanus, imaginaturq; esse caninus. Mo iōnes enim passioneq; canine in eo præualent, imaginātemq; vim caninā faciunt. Sicut furiosus quidā se esse Papā credebat. Et veluti modicum semen frumenti terrā multā mutat in frumentum, sic caninus ille spiritus modicus operatur vehementia sua immutando temperiem sensumq; in se. Ita q; patiens credit se esse canem, & iam canis est intrinsecus nō autem in figura: nam sicuti mutatur in corpore canis cibo & sanguis in spiritum caninum: ita & in corpore nostro, dum caninum semē sic potens est. Mens autem à Deo nobis indita patitur eadē passione & credulitate, quia est involuta spiritu patiente, & credente se canem esse.

Quod si propriam operationē haberet, spiritum corrigeret vt videas nō posse sustineri eius immortalitatem, nisi mortalis spiritus hęc passiones agnoscat. Introspicere aquā reluctatur quoniā vident in aqua propriā figurā humanā & nō caninā, quam vellent. Aut forte si prorsus caninus non est factus spiritus, putat se videre in aqua caninā figurā inimicā, causam suæ passionis, refugitq;. Hoc agnosci

agnosci posset ex amore vel odio, quo persequuntur canes. Nam transformati amant, affecti vero oderunt. Ex parua delineatione vident prae imaginantes quicquid in animo obuersatur vt dictum est, in lib. 2. Multi quidē ægritudine dira mutati credunt se esse gallos, aut urnas: vidi etiam iuuenem, qui cum sanus esset omnino, nihilominus à calore æstiuo infestatus in sudores liquefcens cogitatione dixit, ita esse pepones putrescentes & ita vehementer id imaginatus est, quod in sequente passione omnino credidit, se esse peponem putridum, & sic affirmabat prorsus. Hoc euenit ex magna imbecillitate exilis spiritus: qui ordinariis non potest moueri motibus ad suam passionem considerandam, sed, passionem propriam pensiculando, vt primum in mentem venit quippiam simile suo passioni; quoniam alias illam rem nouit, imaginatur se esse illud. Hoc autem in somno contingit magis, quando intumescantibus testiculis communicatur motio ipsorum vsque ad caput. Spiritus autem putat subito extrinsece futitionem exerceri quoniam ipse nō est in sensoriis oculorum, & aurium ad videndum & cuius imago mulieris primum in eo expergiscitur per motionem illi conuenientem aut procedentem cogitationem, illam subagitare se imaginatur; & sæpe matrem, ac mox ait, peccatum est hoc, quoniam simul in eo cogitatio peccati cum matre mouetur. Videturq; sibi cogi illud committere scelus, propterea quod calorem genitalis corrigere non valet, quoniam non intelligit, qua ratione uectandum est corpus fugiendumque, cum hoc non
nisi

nisi in sensoriis facere consueuerit, excitantur quoque in eo similitudines variae, quas vt res suscipit, vt conlueuit. Sic & languens multa videt vana quæ vera iudicat, quia spiritus exilis non potest discurrere, & inquirere, num vera sint, præsentī passionē occupatus & victus; sic ex delineatione modica se in muro draconem putat videre ob exilitatem; E contra ob robur alij, nec quod vident, credunt, quoniam non potest proprium motum impressione magna susceptum dimittere, vt moueatur alienis. Potentius enim non admittit debilius, sed e contra. Et huiusmodi genus hominum non mutat opinionem absque magna euidentia melioris, impressionem faciente multam in sensu. Rabidi autem vehementi motu præoccupati non discurrunt vt dictum est. Generant quidam catulos, quoniam caninus factus est spiritus ipsorum, ergo ex semine canes format; sicut semē hominis in vtero format hominem, quoniam eius spiritus retinet in se ideam genitoris, & veluti nutrebat & viuificabat & sentiebat & operabatur in genitore, sic agit & operatur in vtero, ergo & similem genitori fabricatur. Sic etiam spiritus caninus operatur quod & sicut, in cane operabatur, & nutrit & generat, & latrat & omnia agit iuxta ideam suam. Granum frumenti de terra sibi dissimilima frumentum facit; quoniam adepto vigore agit quod & sicut agebat in frumento innata vis illius, & sicut fecerat herbam spicam & grana, ita nunc facit in terra & quocunque idea transfertur, ibi simile producit, & gallinæ ouum sub fimo, & sub columba, facit gallinam cuius ideam habet;

Rr

sic

fic spiritus caninus conuertit alienū in caninum, & deinde canes generat. Mulier pragnans recocti nimio affecta ad petitu, tangit sibi vultum, nasciturque recocti similitudo in vultu foetus; quoniam communis est appetitus vtrisque; at in carne mulieris duriuscula non exprimitur imago cupitæ rei, sed in tenellulo foetu spiritus adpetens affectus eius modi imagine, quoniam sicut affectus est ita agit, eam proinde agendo producit. Producere enim & agere est similitudinem suam effundere. Sæpe mōstra & terra mancipia candidæ formosæque mulieres pepererunt sola imaginatione præeunte vehementi. Tametsi soleat alias ex feminis vitio, aut menstrui infectione, aut superfluitate, vel defectu materiæ, aut vis actiuæ, temperari & formari foetus temperie formaque monstri aut bestię, præsertim cum stellæ calore consimili illi temperiei fauerint, vt mox dicemus. At canes & feles quando rabie non aguntur, si momorderint, non inducunt iam dictas passiones. Quoniam temperies hominis exuperat modicum humorem, quem in vulnere relinquunt, cum non sit ita vehemens, quod nostrum vincere & immutare valeat; sic & semen masculi filios facit similes masculo, quando robustius est semine muliebri; quando autē muliebri potentius est, mulieribus nati eduntur similes licet masculi. Granumque in terra apta sibi & facile vincibili facit frumentū: in alia vero lolium, quoniam in huius temperiem ipsum mutatur. Vinum vincit nostrum spiritum, inebriat & calefacit, aqua vero vincitur à nostro spiritu, calefit & immutatur, & in
omni-

omnibus hæc doctrina cōprobat. Credam corium canis rabidi, & Tarantulam mortuam super plagis ab eis inflictis adposita posse ad se venenum trahere, ea ratione amicitiae, quam cum ipsis habent, & odii nobiscum venena ipsorum. Quas ob res qui sciret ex auro spiritalem vehementiam educere, qualis est in cane rabido, & non ordinariam, qualis in fano, possenteius mitione alia metalla in aurum conuertere. Potest habere aurum eiusmodi virtutem sopitam in densitate, (vt patet in magnete, & in filice ignem continente) & per ignem excitari, roborari & vehementia donari; sicuti est iui ardor solis ipsam in cane excitat; & naturaliter dat Tarantulæ. At nescio num aurum spiritus nobilis expers, fieri tale possit, & non exhalare, & verti aliud in Ens.

CAPUT XII.

In lege lepræ Moysen docere sensum affectumque communicari & multiplicari in res dissimilimas & distantes, consensumque comprobare.

TAndem sapientissimus Moyse docet, non modo animal animal proprias communicare passiones & contagia, sed rebus quoque, quas insensatissimas vulgus existimat. Ex quo intelliges, quod retulimus de medicamine ensis & lienis non omnino à veritate aberrare. Nam & huius experientiam vidimus. Dicit

igitur in Leuitico, lepram ab homine in hominem contagione trāsire & in animalia. Deinde vero in vestimenta & in parietes domus consimili serpendo modo. Dat legem, si apparuerit lepræ macula in homine, separetur septem dies, & quando macula adparet humilior carne reliqua, & quando serpit post primam probationem iubet dies 40. extra castra manere & curari oportunis remediis: ac deinde sacerdotis iudicio supponi, an recte curatus sit; qui hoc quibusdam indiciis in carne & pustulis ex colore & plagæ cicatrice agnoscebat. Eadem ratione iubet, si in veste adparuerit plaga lepræ separandam esse, ac deinde pluries lauari; sique macula staret, amputari à reliqua veste, si vero serpat cōburi; quoniam volatilis (ait) lepra est. Idem de arculis & pannis absconditis docet. Tandem ait, si apparuerit plaga lepræ in parietibus domus quæ sit lucens & humilior reliquo pariete, abradendum esse locum plagæ & lauandum & habitatores discedente à domo donec probetur ad sacerdotis iudicium. At si postea redeuntes viderint maculā serpere sæpius, demoliri iubet domum & comburi, quoniam lepra est volatilis & vaga & pulueres illius & lapides extra ciuitatem proiici ad sacerdotis Imperium. Ex quo declarat, vestibis inesse sensum passiuum, qualis homini in partibus sui stupidiis sentientibus; sic etiam parietibus: Hæc quidem morbi multiplicatio & contagium non fieret consimili modo in illis, vt in nobis, nisi consimiliter paterentur. Nec macula & plaga multiplicabilis, volatilisque in ipsis fieret, sed vapor duntaxat in eis fieret & inhæreret, qui ad
ignis

ignis conspectum euanesceret, & sanaretur. Nec Moyses hoc ex Dei ore docuisset, nisi euenire isthæc contagia ibi consueuissent. Nec mirum si nostris domibus non fiunt, quoniam procul ab æstu solis & ab illa fumus vehementi temperie. Nec enim lepra nisi mitis & raro apud nos extat. Sed in Ægypto tunc temporis dira fuit, sicut pestis apud nos, quod & scriptores profani testantur. Hoc autem dixi ad minus credentes. Præterea experientia docet, domum, quæ non habitatur ab hominibus, quamuis bene consolidata & ornata sit tota, munitaque citius fenescere & corruere quam domus male concinnata, & exiliter munita, sed habitata. Homo enim est causa eius efficiens, & idealis & finalis. Effectus autem omnis præsentia suæ causæ viuificatur & entificatur magis. Ac veluti corpus hominis à spiritu inhabitatum viuit, & spiritu abeunte, remanet cadauer mortuum: Sic domus habitatore viuificatur & sine ipso remanet ipsa cadauer. Præterquam quod nascuntur herbæ, puluere necatur, madefit, vermiculis scatet, impletur muribus, non secus ac cadauer, cui crescunt pili & vngues, puluere obruitur, madefit, vermibus scatet, muribus perforatur. Credo etiam lepram ac rabiem plantis communicari. At parietibus rabiem non intelligo: Carent enim spiritu soluto in quo rabies primo residet, non tantum soliditate, subiecto nimirum lepræ, quale os & caro pestes & contagia communicari aquis & aeri, vestibus & cunctis vltualibus rebus palam est. Eademque ratione remora nauim stupefacere potest, ut in l. 3. dictum est.

CAPVT XIII.

Vniuersales Canones ad inueniendum introductionem & immutationem affectuum.

TOt experimentis, rationibusque compertum est remanere passionem & sensum propriæ originis non modo in semine, sed etiam in vapore & humore & neruositate, omnique in re coniuncta; & tangentem rem, nisi potentior fuerit res quæ tangitur, multiplicari, crescere & in se attactam conuertere. Vnde Magus doctrinam elicere queat, inducendi quamlibet affectionem atque sanandi: Sicut humi seminantur & euelluntur semina. Contrarium expellit contrarium, magis autem si applicetur interius quam exterius, simile educit simile, magis quidem adplicatum de foris, quam intrinsecus. Simul commixta duplicem pariunt effectum, vel dupliciter aut utroque modo operari possunt. Qui potest capere capiat.

Quoniam summum bonum est conseruatio, summumq; malum destructio, illa res plus voluptatis, lætitiæ, amoris, spei, fidei ingenerat, quæ conseruat magis aut disponit ad conseruationem, vel ipsam ostendit. Illa autem plus doloris, odij, mœroris, diffidentie, incredulitatis, quæ magis destruit, aut conseruationem impedit. Nam (vt melius dicam) quæ disponit ad conseruationem aut ad destructionem, secundum habet gradum in introductione

etione affectuum prædictorum. Res conseruatur aut in se, aut in prole simili sibi, aut in opinione, fama & honore. Maximam ergo potestatem habent exhilarandi hominem & passiones lætas inducendi, cibus, potus, habitatio, aer, libertas, dominatus, diuitiæ, securitas, quæ nimirum hominem in seipso conseruant: adde lucem, sonos Musicos, scientiam, robur, & quæcunque spiritui sunt conseruatiua & similia. Opposita his dolorifica sunt, quoniam destructiua. Secundo loco potentiam hilariter afficiendi habent, formosa mulier, iuuentus, venustas, vigor faciemineus, & denique filij, & omnia intra generationem concernentia. Et hæc mutant animum in lætitiā, confidentiam, robur, venustatem, facetias, amorem; Contraria vero in odii tantum? Quod si quis impedit equo, aut colubro actum venereum, insiliunt viribus immensis, nunquam in eis visis, ad vindictam. Tercio Respub. dignitas, statux, libri, laudes populares, Historici, Poetæ, potentissimi sunt ad ingenerandam lætitiā, fiduciam, amorem &c. Contraria autem contrarios effectus. Verum enim verò promissio vitæ æternæ in cælo post mortem indit probe credentibus quemcunq; magnum, nobilem, charitate sapidum affectū, omnisq; mali contemptum; quin & omnis boni, quoniā cōparatum illi, nullum est. Magia vulgaris ad seminandum odium, vel amorem inter homines cunctis est nota: ostendēdo alteri quod alter impediāt directē, vel indirecte per se aut per accidens, disponendo vel efficiendo rem quampiam, aut modum prædictarum conseruationum.

tionum & destructionum. Insuper existimat homo feruari se rebus quandoque noxiis, eo quod suo sunt humori & spiritui similes. Sicut placet atro bilioso obscuritas, affecto Tarantula eius color, febricitanti aqua; ignorantie ineptiæ; Libidinoso Venus præpostera. Idcirco his cunctis tanquam ægris inducitur passio quam cupit Magus eorum plaudendo moribus; aut obliuione procurata. Et propinando malum tanquam bonum & bonum tanquam malum; si aut sanescere illos cupis, oportet temperiem spiritus immutare; hoc est tenuitatem, lucem, mobilitatem, calorem, ut dictum est. Maxime Magus Legislator esse debet, ut iubeat res, quæ profint placeantque omnibus, & paucis repugnantibus ut solet, persuadeat esse utiles necessariaeque cælitus & humanitus: Oratores ac Poetæ secundè Magia indigent; qui affectus immutant, sed ad propriam laudem vel utilitatem torquent non sine impietate. Cum enim sint Legis instrumentum contra legem populos docent. Præstantissimus est, qui vtile & commodum miscet. Sique addas physicam & Astrologiam, quæ certis rebus & temporibus mouent & mutant, perfectus es.

CAPVT. XIV.

Canones, quibus animalia, planta & mineralia ad magicum vsum adplicantur.

Nunc ergo generatim proponere liceat, animalia, plantas ac mineralia propterea quod proprias passiones nobis communicant, ingredi omnia magicæ vsum. Itaque animalia somnolenta sicut glires & taxi vim habere inducendi somnum, si adplicentur, magis autem si comedantur; præsertim cerebrum, ac cor ipsorum quibus immanet vis spiritualis, eò quod spiritus sedes sunt; quapropter eam nobis affectionem conciliant, quam habent, cum iam compertum sit in eis retineri et si non vehementem, sicut in humore rabidi canis & Tarantulæ, saltem taliter, quod continuata manducatione ad sui ingenium trahat. Animalia vigilantia, sicut grus, noctua, gallus, canis, vigilantiam indere, si gestentur continuo, vel comedentur viscera, sicut laspis symbolo sanguinis cohibet fluxum: & inspiratio & transpiratio & aviditas hominis erga affectum quæsitum, communicant afficientium rerum vim. Igitur qui carnibus leonum & vrforum & Luporum, magis autem visceribus vescuntur, fiunt audaces, strenuique; hinc ossium medulla laudatur. Homerus canit; Achillem ex his nutritum euasisse audacissimum, & robustissimum Græcorum. Idem Virgilius de Camilla. E contra animalia timida, sicut lepus, ceruus, hominem

Ss efficere

afficeret timidum fugacemque. Astuta vero ut vulpes, coruus, apis, simia, hiena, polypus, astutos; stolidi, sicut asinus, phasianus, gallina ignorantes. Quæ noctu loquuntur, veluscinia, gallus, bubo, dormientes loqui. Memoriae expertia, ut struthio, musca, Ostrea, obesse memoriae; Sic de cæteris iudicabis, quod proprias inferunt passiones & sicut calida calefaciunt, frigida frigefaciunt, humida humectant, sicca exsiccant, vel sui mixture, ita passiones alias communicare. Ergo senescentia senescere faciunt, iuuentia iuuenescere, venenosa venenescere, crudelia immitemescere, rabida rabire. Præterea arbitror animalium partes humanis consimilibus partibus conuenire, & prodesse vel obesse. Itaque ad roborandos nervos humanos portionem nervosam animalium maceratam contritamque valere: ad ossa vero medullas ossium: ad carnes, carnes, ad iecur, iecora, ad splenē splenes, sed quia augeri lienem & vasa immunda obest nobis, ideo ad nocendum lieni, & fouendam atram bilem, lien animalium valet, ad felleam vesicam ipsorum fel; & quidem ad augendos humores, qui excrementa sanguinis sunt conferunt vasa ipsorum & humores consimiles: Sanguis quoque ad sanguinem sed iuuenis & consimilis animalis; alioquin facile transit in spiritus nutrimentum prauum. Potest quoque Magia inter homines producere affectiones odii, amoris, fiducia, fastidij utendo animalibus inimicis & amicis & adplicando. Quapropter ad lasciuum amorem augendum, aut imprimendum masculum palumbum mulieri, foeminam palumbam viro

exhi-

exhibere in cibum confert multum. Præsertim si colūba
vxor fuerit columbi: idem de passeribus cæterisque laici-
uis animalibus, vt concilient amorem, sed repetitis vici-
bus. Ad pium amorem valet Pelicanus, aut ciconia, alteri
matrem, alteri filium Ciconiæ præbendo. Ad odium
alteri canis, alteri felis detur in cibum, omniaque mutuo
se se odio prosequuntur. Ad iram excitandam iracunda
animalia, ad velocitatem velocia, ad pigritiam pigra, ad
luxuriam luxuriosa. Sed quidem quando prævalent
passiones iam dictæ, exhibenda videntur magis, vt luxu-
riosa in Vere, & quando coeunt; & cum belligerant,
subito præbenda videntur corda vtriusque personis dua-
bus, quibus rixam aut odium mutuum procuras. Quan-
do coturnices certant duello, vt Neapoli cōsueuerunt, sunt
ad rem. Similiter herbis & mineralibus vtemur. Namque
non modo calefaciunt, lubricant, infrigidant, humectant;
sed dum has operantur actiones, inducunt iam dictas af-
fectiones. Quapropter vaporosæ & viscosæ somniferæ
sunt, vt opium, lactuca; lentæ, & acuti saporis, & mōtāque
vigiliam, procurant vt sinapes. Aromaticæ, vires & sollicitu-
dinem. Acres falsæque luxuriam, acetosæ vel frigida ca-
stilitatem. Nigræ & feculentæ atram bilem & mœrorem
& somnia dira. Albæ acutæque lætitiā. Albæ cor-
pulentæque plegma & pigritiam. Succiplenæ, rubræ-
que sanguinem, vt cerasa & vua, ac proinde hilarita-
tem. Habent quoque symbolum cum partibus corpo-
ris humani, quibus etiā profunt. Pulposæ carnib. vt pyrū,

frumentum, pepo. Neruosæ neruis, vt castaneæ, glandes, cardui; siccæ ossibus vt myrtus. Porta autem ex figura putat argumentandum, vt cucurbita capiti; sed melius, si addas calorem, colorem & consistentiam, vt rubræ & succulentę profint sanguini: albæ duræque ossibus crocæ choleram augent, non expellunt, vt putant magi Empyrici, nisi per similitudinem attrahentem, vt dictum est. Vidi apud Neocastrum Citria & limones grandes, quorum alia formantur à natura instar manus hominis cum digitis, & brachiali prorsus, & planta; alia sicut cor, alia sicut veretrum cum præputio & testibus: alia sicut cunnus omnino, vt rideas ac mireris simul. Atque existimanda sunt prædictis membris per symbolum prodesse. At in mari Parthenopeo vidimus de genere imperfectorum piscium, quendam prorsus similem veretro humano. Et alium cunno muliebri. Ipsorum semina humano semini prodesse palam est; præcipue alba pinguaque illi similia, vt nuclei pinearum & pistaciorum & oua. Quoniam vero inter plantas est amicitia, & inimicitia & mas & foemina, eadem ratione qua de animalibus diximus, adplicari ad vsum possunt. Existimabimus insuper res omnes attractiuas ad amorem valere, sicuti magnes, cornu cerui trahentis colubros naso, succinum trahens paleam & caratoblepharon quem gestabant Ægyptiæ adpetentes maritum. Quidam pilos & semen conficiunt misturis, vt foemina in illis eorum passionem hauriat, & sensum, & auuditatem. Et quamuis hæc non attrahant plerumque & per se, applicata tamen

men affectum attrahendi habenti mixtionem, & vires addunt. E contra res expulsiue ac fætidæ conciliant odium, sicut stercus amasiæ, menstruum, sputum, crepitus, & quando res vna non sufficit, multæ ac multoties sufficiunt. Addit Ouidius remedia contra amorem venationem & bellum & alia exercitia, quæ passionem validiorem indant, & hoc verum est. Iussit Môyses ne coquas hædum in lacte matris suæ. Credo equidem, & vt charitatem etiam erga bestias doceret; quo tenacius erga homines eam coleremus; Et quia remanet sopitus in cadaveribus sensus, & alterius alter & proprio malo dolet, malamque coctionem efficiunt. Haut dubium quin si mortuus aspis ab vmbra fraxini recedit, inter matrem & filium passio ingentior symbolumque remaneat. Possemus quoque operari, vt oculus Aquilæ visum nostrum acuat, aures lupi auditum, canis odoratus nostrum iuuet, & sane qui bene Philosophatur, ex coloribus, saporibus, consistentia, figuris, actionibus, vsibus, & proprietatibus rerum, inueniet arcana innumera ad quemcumque cupierit
vsum.

CAPVT XV.

*Ex oculis manare vim immutatiuam, & per
consensum actiuam.*

OCulus multa ostendit magica. Siquidem homine homini obuiam facto, pupilla contra pupillam, alterius lux vivacior hebetat demittitq; alterum vt sustinere intuitum nequeat, sæpeque quam ipse habet passionem indit patienti, vt amantes amorem, irati iracundiã, turbati mœorem: Sed parum perseuerant, quoniam amouetur nec pergit mutuus intuitus aut passio aliunde nequaquam fouetur. Ferunt Regulum intuitu occidere, quoniam ardentes ac venenosi spiritus ab eo egrediuntur, quos inspiratione, & oculis inbibimus. Existimatur oculo fœcundare oua, vt & Testudo: Ego tamẽ credo anhelitu: at fascinum vim eius patefacit. Inspectantes enim attentione & affectu nimio tenellam arborem, aut infantulum, morte afficiunt. Qui aliquid admiratur erigit supercilium, vt oculi aperiantur, adeo quod intret res quã admiratur, possitque illam cognoscere, vel frui: & in ea apertione emitit foras spiritus multos auidos rei desideratæ, vel quam admiratur. Qui subito communicantur tenellulæ rei per poros & simul affectus aer, ac proinde operantur sicut in generante, ea quidem ratione, qua rabidi canis venenum conuertere conatur nostras humores, spiritusque in se. Quapropter exuperati hebetatique spi-
ritus

tus arbusculi aut infantis cedunt, nec opera vitæ exercere possunt. Ergo eo moriuntur. Id anicula efficiunt magis, quibus obstructæ sunt purgationes menstruæ; ideoque foetidis abundant exhalationibus in ore, & oculis, itaque speculum inspectantes obnubilant maculantque: Frigidiusculum enim transpicuumque speculum colligit vaporem crassum sua frigiditate ac resistantia illum densando, sicut marmor autrinum vaporem: vel interius inspergitur, quia perspicuum. Filum quoque vetularum sputo netum putrescit. Cubare cum amiculis noxium est pueris, breuiatur vita, & languida fit: illis vero proficuum valde. Dormire enim & conuersari cum pueris est sibi spiritus multiplicare, vivificare & reiuuenescere. Tuum enim siccum pascitur ipsorum blando humido, quapropter siccis aridisque coitu pinguium succi plenarum mulierum uti plurimum prodest, phlegmaticis vero graciliū siccarumque, & hac ratione proles optima quoque generatur. Visio lupi te raucum facit; quoniam crassi ipsius vapores in nos ingredientibus replent fauces: ac timor ipsarum constrictioni præstat auxilium: quoniam est contractio ad interiora. Iam diximus de timore quo gallus leonem afficit, & mus Elephantem & porcus: quod fiat vel quia stridula vox penetrat, sicut suberis sectio nobis horrorem indens, aut quia spiritus acumen aptius est ad penetrandum hæc quam alia animalia extemperiei proportionem.

C A P V T. XVI.

Mirificas apparentias arte fieri vtente natura in visione.

PLerique scribunt quod accensa lucerna ex pinguedine anguillarum alteriusue piscis obterratis fenestris, ita vt aliud lumen non adsit, videbitur domus plena aquis & anguillis, adeò quod mulieres credulę vestes fursum contrahant; Sic & sebum serpentis adparere serpentes faciat. Quodq; florem vuae intra ampullam oleo plenam si posueris, siuerisque ita crescere maturata vua, oleum illud in lucerna efficiat videri domum plenam vitibus & vuis. At quidem ista experiri nō licuit mihi vitam in vinculis perpetuis miserrimè agenti: nec possibilia videntur. Nam & oliuarum oleum semper in domo oliuetum representaret; & Candelæ ex adipe arietino & vaccino arietes & boues ostenderent. Ioh. Baptista Porta id affirmat. Sed concoquit oleo, & ex liquore illo parat ostentationem. Itaque caput asini in oleo coquit, quo in lucerna accensa astantes omnes caput asininū habere adparent. Possibile forte est quod multa exhalatio illius olei in modico lumine aerem occlusum occuparet, & induceret respiratione affectum sensumque asininum, i aq; alter alteri asinus videretur. Nam quia aliqua re affectus est, inspectando in modica luce videre sibi illam ipse videtur. Hos autem affectus nos non percipimus sicuti nec passionem caninam

in nobis repentem : sed quidem excitat nos ad sentien-
dū canē quo affecti sumus, re in omni habente modicam
cum illo similitudinem. Quod in ægrotis patet, qui ex li-
nea parua mouentur ad credendum se videre draconem.
Præterea adposita oculis specilla rubra, aut viridia omnia
suo colore colorata ostendunt. Quoniam lux obiectis
tincta rebus cum pertransit specilla, iterum tingitur ipsa
& res quas defert, & eiusmodi iterum coloratas represen-
tat. Eadem ratione potest fieri, quod oculi pinguibus
crassisque vaporibus obnubilentur asininis, ac simul asi-
ni odorem in spiritum afferant, aut sensum vuæ, alterius-
ue commistæ rei, spiritusque affectus videat per nubilo-
sum vaporē eam rem, qua est affectus, sed quidem in mo-
dica similitudine, & in hoc plus valet affectio quam ex-
terior adparentia : sicuti timenti hostem, quicumque of-
fertur oculis videtur esse hostis, & amanti quæcunque in-
cedit mulier amasia videtur sua. Cuidam persuasum est
à condiscipulis quod sibi cresceret nasus: illeque sæpe tan-
gebat & pro certo affirmabat sibi nasum grandescere.
Quantum igitur vale, in his affectio nota, tantum et à
ignota in eis, qui capita asinina se videre putant, sicut pa-
tet in rabidis punctisque affectu ipsis occulto. Atrabiliosi
pariter horribilia vident ob nigram fuliginem quæ caput
interuolat, sic & hi à fumo asinino vel alterius rei affecti
spiritus putant se videre illiusmodi. Quod aiunt quos-
dam inuisibiles fieri spectantibus, impossibile est, nisi se-
ipsum arment fumosis rebus ita ut semper fumus eos am-
biat, aut spectantium oculos obnubilet. Nec puto Diabo-
li ope-

li opera posse fieri nisi eadem ratione naturali. Alij incho-
rea mulieres expoliari coegerunt. Equidem non ista
credo: nisi fumus à lucerna, vel igne manasset infestus
quo quasi suffocari se sentirent, pectore illum haurien-
do vel extrahi natium calorem quod crocus efficit, ea-
que passione affectos se expoliasse. Quin minxisse pos-
sunt si vapor acutus seminati pulueris cunnum eleua-
tus stimulasset, quando quidem artemisia & ruta prouo-
cant sponte menstrua tibialibus adposita. Fiunt arte na-
turali & mathematica mirabilia quidem, sicut adparere
in aere pendulam imaginem, quæ reflectitur ex globis
vitreis transuecta & in pyramidis cono hanc adparenti-
am efficit. Pariter osculando aut loquendo in speculi
concaui medio, qui procul est à tergo in puncto reflexio-
nis sentit sibi osculum dari aut loqui. Alij vero sic non
sentiunt. Nam aer in medio vnitur sicut lux & non ex-
panditur ex basi resiliens concava. Efficiunt adparere
faciem hominis in speculo adhærentetecto, n&escis vn-
de infiliat, sed tantummodo scripturam videbis in qua-
dam tabella. At tabella multas habet scindas, quæ ex in-
teriori reflectentes lucem ad speculum, quæ superastat ei
quasi cælum, conueniunt situ ad formandam eiusmodi
imaginem; quæ in eis est diuisa, & quidem extrorsum su-
perne expositæ sunt æqualiter, nec sinunt videri, quando
retrosum exporriguntur. Sic in pagina formatur ima-
go longa palmis duabus aut pluribus, atque si oblique
spectes lineas illas quæ imaginem recta spectanti non o-
stendebant, tunc certam ostendunt imaginem; quoni-
am di-

am distantiora videntur, deinde minora & copulata magis.

Faciunt quoque videri cerasum, qui est in fundo cyathi pleni aqua, in superfice vbi lux infringitur, quæ ab eo eleuatur, & ad nos defertur. Hinc vsque Româ potest cuiuspiam imago ostendi, ferrique per multiplicata specula ac contraposita passim. Opinantur quidam posse ad lunam reflecti scripturam Neapoliei expositâ, atq; à Luna in Hispaniam deflecti vel alibi, vbi amicus exponendo speculû sub eadem hora & puncto excipiat scripturam legatque. Hoc autem impossibile mihi videtur, quoniam languida lux scripturæ non potest vsque ad Lunam eleuari: Nec angelus qui fit in Luna, poterit tantus esse in tanta distantia, vt distinguat in ambobus angulis basis. Extinguunt alij candelam, ac deinde eam accendunt in ore alicuius imaginis, cui appoluerant sulphuris puluerem: qui tactus igne remanente in funiculo absque flamma inflammatur. Deinde prædicant ab imagine id factû. Carnem coctam calidam fidibus cytharæ minutatim incisis spargunt, quæ à calore statim contrahuntur & extenduntur; & videtur caro vermibus per miraculum scattere; Eandem de cocta crudam efficiunt superiniiciendo puluerem siccati sanguinis; qui ibi liquefcit adparetque sanguis viuus. Multa similia fiunt per ludum aut dolum. At dæmones facere, vt res videantur aliter quam sunt, non est dubitandum. Cum S. Clemens narret Simonem Magum immutasse faciem Patris eius,

Tt 2

eius, aliaque multa leguntur. Quare necesse est reperiri in natura hæc arcana, ac dæmonem scire vsum. Nec ipse intelligo qua ratione Dæmon incorporeus, vt schola Theologorum docet, vel subtilissimo corpore & S. Aug. in lib. de diuin. Dæm. opinatur, & patres multi: Et Ephesi quondam Concilium videtur dicere, possit visibilis fieri oculis nostris, non videntibus nisi res aere crassiores. Alij dicunt palpabiles esse tactu nostro, sed molles: alij subagitari & subagitare. Quod nulli dubium esse potest, teste S. Bernhardo & innumeralibus testibus. At nos nō intelligimus hoc, quoniam aerem, ex quo densato corpus assumere dicuntur, non cognoscimus adeo dēfari posse, quin non conuertatur in aquam. Quis scit, an assumant aliud corpus humanum aut bestiale aut Satyrorum? Nec possumus intelligere, qua ratione commouēt ventos, maria, pluuias, nisi actiui sint, tanquam ignis; qui possint transmutare & alterare. aut manus habeant, organaque similia ad concitandum, aut creature obediunt illis, sicut Deo, quod impossibile est, cum ipsi rebus intrinseci non sint, nec res habeant ab eis sensum, potestatem & amorem, sed à Deo. Dicamus ergo hominis magiam exiguam esse, quæ nec videt, has ipsorum artes, nec vincula quib. aerē copulant, figurantque & incorporant, & mouent. At ipsi corpulentia expediti altius intelligunt vires, actiuitates, passibilitates rerum naturalium atque vtuntur vt libet, quantum Deus permisit. At experientiæ innumerae & auctoritates potissimæ comprobant eos tot mirabilia facere, cum & nos quo ad licet mirabilia quoque efficimus.

Pluuias.

Pluuias homo potest facere ex fumis ascendentibus ad lectum Aulæ de super niue opertum; & tonitrua, si miscuerit formis illis camphoram & sulphur ardens: Cuius vapores intra alios compressi accenduntur, & erumpunt. Item spargendo aquam in aerem contra solem in medio lucis & umbræ; Ventos contrarios aperiendo fenestras, prius tamen fumo repleta domo, aliaque multa.

A P P E N D I X.

NUmlamiae cum dæmonibus corporaliter ambulent, ac conuersentur, dubitatio est magna. S. August. putat eas vngi & stupefcere vaporibus vnctionis, cadere, dormire, ac somniare se iuisse mouente dæmone imaginatiuam. Quod potest inducendo eos spiritui motus, quos aer afferre solet in somnis. Sed experientiae multae ipsum docent, eas ire in corpore, & sensu exteriori, ac à dæmonibus plurima videre; at quo pacto ingrediantur exeantque clausis januis non intelligo; nisi per Diabolum aperiuntur. Possunt quoque vere etiam dormiendo ire, cum multi dormiendo ambulent, multasque actiones edant, & reuertantur ad lectum. Dicunt ab imaginante spiritu circumduci, bene. Sed nequit fieri absque communione aeris communis spiritus; quo ad certum iter absque errore reguntur. Num corpora immutare possit dæmon dubitatur. Sed non nisi imaginationem credo, qua putat quis se videri canem: & interim corpus eius iacere. Si autem canis à dæmone suppositus in negotio de quo

fomniat lamia truncatur, Dæmon lamiæ corpus truncat in lecto, vt verè ambulasse in tali figura credatur; & sic experimenta Grillandi & Spinæ declaramus in Metaph. Multa contingunt ab astutia quæ dæmonibus vel angelis tribuuntur. In foro Iulio F. Roccus cum obseruasset monachum singulis surgere noctibus ad orationem coram statua lignea S. Dominici, deposuit statuam ex altari & induit se sicut S. Dominicus cum disciplina in manu. Monachus iuit rogatum. Roccus mouebat disciplinam, sed parum quasi minitendo: Monachus cæpit pauere; Roccus se mouit, monachus fugit, Roccus insequitur; monachus cadit ex animis, Roccus reddita statua ad locum suum, accurrit cum aliis monachis & erigebant eum, qui nunquam loqui potuit & capilli omnes albi facti sunt, calore introrsus redeunte, ac debilitato; mortuus est sine voce post paucos dies; Hoc ego postea à Rocco audiui. Idem accidit in Pracanica cuidam seruo summo mane ad molendinum eunti, cui conseruus extraneo indutus habitu præcedens timorem incutiebat. Ergo bene opus est distinguere vera à falsis & vim affectus intelligere, quo quisque fit id, quod imaginatur, sicut dictum est, & mox dicetur.

CAPITULUM XVII.

Sonos qua motus & qua signa vim magicam mirificam certamque continere.

Spiritus naturæ mobilis delectatur motu tanquam propria operatione qua seruetur inesse suo, purgatur, attenuatur, diffunditur, augetur, viuificatur, propterea soni vim magicam continent, qui mouent ipsum ad diuersas affectiones pro ipsarum veritate, asperi vt tubæ & Tympani, agitant ad iram, molles planique vt fidis & cytharæ ad amorem, faciles & significatiui mysteriorum ad pietatem, vt Templi organa. Iccirco verum est quod Plato docet, mutationem musicæ morum & status adducere, vel significare mutationem, sic quidem multi abiecta Ecclesiæ musica, & nouam inducentes, mutauere religionem. Ergo & bonos & prauos potest effectus inducere. Pythagoras in sanos à motionibus furiosis & incompotius traxit ad sanitatem, musica dulci & leni motiones spiritus componendo. Damon curauit ebrios, attrahendo spiritus in caput, & somnum procurando; vel eos ventillando & à vaporibus purgando. Appuli soni Tarantula oblaesos sanant, spiritum roborando vt possit corpus agitare, sudareque venenum; & quando sonatur gagliarda non potest quis saltare pagnolettam: quoniam sonus mouet spiritum modulis suis, nec permittit spiritum alios motus corpori communicare. Sic furia

furia sanatur contrario sono. Hic autem dicendum restat, num soni quatenus signa sunt, nō quatenus motus, vim habeant magicam? Quod nil dubium est. Videmus enim Oratores ac Poetas homines ad planctum inducere, ad iram, ad lætitiā memorando res, quę naturā istā mouent. Præterea homo hominem obiurgans, adferre metum, blandiens amorem & fiduciam: quoniam quid boni aut mali adprehendit ex vocis significato, licet non sit. Quare Cæsar in Pharsalico bello, dicens suis militibus; abstine à ciuibus, &, faciē feri: molles reddidit Pompeianos clementiam ostendendo, & audaces suos, quod crederēt se vicisse, cum non esset opus ad victoriā occidere ciues contrarios: itaque singuli studuerunt primi esse, qui victoriā acclamarent. Legimus in Tito Liuiō voces diffonas languentesque cladem illius significare exercitus, à quo emittuntur. quoniā ostendunt spiritus debilitatem refugiēis ad interiora, ex diffidentia pugnæ; quod aduersa acies animaduertens capit fiduciam & vincit. Sæpe vox falsa cladem aut victoriā attulit. Extant homines viuacis spiritus venerandique, qui voce aut intuitu horrorem incutiunt. Sicut C. Marius eis, qui ipsum occidere parabant. Idem contigit D. Lelio Vrsino, qui solo intuitu examinauit sicarios mercede conductos ad interficiendum eum. Et in Germania rusticorum turma impetitus solo intuitu toruo, digito minaci, quoniam regionis linguam non callebat, inuadentes repressit. Patet ergo, aerem alteratum à spiritu nobili absterrere viles. l. Cæsar quoque absterruit eos qui captiuum ipsum detinebant. *Mibi quoque*

quoque euenit non semel idem facere in manibus inimicorum. At quo pacto verba simplicia absentis animos afficere possunt & quando Characteres & scriptura? Aui-
cen. ait: Confidentia de bono medico sanat ægrotum & recte. Nam spiritus imaginans sanari, afficitur sanitate: viresq; arripit contra morbum: Fiducia enim est medietas virium, hæc quoq; fiducia requiritur in diuinis rebus. Nam quo in excellentiori confidis re, eo magis crescit animus. Ergo in Deum confidere penitus & omnino certissima ratio est habenti speratam rem. Itaque Christus dicebat semper fides tua te saluum fecit. Pari modo procedit natura, quæ est ars Dei insita rebus: vbi enim ponit fiduciam, apponit & victoriam, Fiducia supernaturalis ad supernaturales gratias erigit: naturalis vero ad naturales: eo spiritus peruenit, quorsum mouetur. Spes est motus inchoatus in fide certa. Audiui mulierem petiisse schedulam sacram, qua sanaretur à quartana, & quidam sceleratus scripsit in ea sic: Deus tibi det malam septimanam, & præcepit ne quis legeret, consuit, colloque adpendit, ut rem magnæ virtutis. Mulier subito sanata est ex fide. Quidam in platea sua serat viro non idiotæ, ipsum egrotare, & singuli dicebant ad illum: Tu es pene mortuus; alij, eheu quando pallidus; multique conuentione facta passim id dicebant. Tunc vir coepit dicere se aliquid dolere, & hausto timore incidit in morbum & mortuus est; quoniam spiritus affectus est persuasa infirmitate; operatusque est in corpore tanquam infirmus non purgando & nutriendo, sicut solebat. Spiritus tenuissimi ac fuliginosi credunt huiusmodi

iussimodi persuasionibus, crassi quoque discurrere nescientes similiter. Quoniā nec hi, nec illi discursus habēt claros, absolutos distinctosq; ut in lib. 2. dictū est. Hęc credulitas interdū detegit latronē exhibendo ei in potus puluerē quendam lapideū: quē nimirum deglutire nō potest, quoniā spiritus timet, ne forte furtū sic detegatur propterea refugit, nec libēter sorbet rē, à qua timet, at qui in innocentia confidit, cupitq; eam palam fieri securus deglutit facileq; Sed quidā versutiores hac arte non capiuntur nisi vero religionis metu paueant. Moyses in lege exhibet in potu puluerem quendam mulieri occulti adulteriū in simulate per manum sacerdotis cum imprecatione: q; si vera adultera esset, disrūpantur viscera eius, si pudica, seruetur; & quidē iuxta imprecationem contingebat in Veteri Testamento. Cum quia Deus Testimoniū ferebat innocentie vel culpe, ut promiserat, (q; in T. Novo non promisit, ideo Papa probationē per ferrum ignitum & per aquā abstulit, ut patet in Decreto) tum quia naturaliter accidit ut spiritus cōscius sceleris sic vehementer imaginetur periculū ex reuerentia sacerdotis, & ex animo culpa pleno semetipsum timente & accusante, q; à se illud malū pateretur, ut etiā disrumperet viscera, sicut rabie agitati generāt catulos & latrant. Idcirco Orestis furiam haud falsam reor, aliorumq; multorum, quibus in poenā dedit Deus imaginationem efficacissimam, teste August. quę postmodum in eas prorumpit actiones. Quilibet enim cogitat & operatur prout est affectus, & tales actus figuraq; exprimit formator spiritus corporis, quales ipse in generāte habebat: Insuper
& novos

& nouos superueniētes; vnde desidium mulieris infatulo
expressum intueri consueuimus. Scribit Galenus, quod
Esculapii sacerdotes, licet parum docti, plures sanabant
infirmos quum medici perfectissimi. Nam infirmo in
cibo & potu obediebant illis magis; & fides tanta erat,
quod fiduciam & vires contra morbum nacti sanaban-
tur. Quapropter sacerdotes prisci solebant corporis ani-
mique simule esse medici; vt Orpheus, Trismegistus, Za-
molxis, Pythagoras & Ægyptij & Hebrei. Verba igitur vim
habent in nobis ex affectu, quā imprimunt & motu quam
excitat in sentiēte. Proptereaq; sapientes in se magicā vim
habent ad populum, quoniā existimātur scire verum & nō
mentiri. Et viri quoq; probitate insignes vim magicā ha-
bent, quoniam quacunque cupiditate aut metu urgente
mentiri nolle existimantur. Sic patribus & fratribus vim
magicam exhibemus, quoniā putamus eos nolle decipe-
re nos: maxime vero si etiā sapientes sint, quoniā nec eos
decipi posse, nec decipere velle intelligimus. Sed cum fra-
ter fuerit & sapiens & probus, nihil est, quod dubitemus.
Sed quidem aliæ nationes authoritati credunt magis, vt
Hispani, aliæ rationi, vt Itali; aliæ sensui proprio, vt Aqi-
lonares vt plurimum. Consuetudo quoque magica vi a-
bundat; quoniam natura habituata est, eiusque mutatio
in communitate statum & Remp. mutat. In particulari-
bus vero mores: vt de musica dictum est. Rebelles serui
Scytharum aduenientes heros de bello armis exceperūt,
nec potuere vinci, aut domari: sed visis flagellis ad quæ
Domini recurrerunt de consilio magico, superati sunt:

quoniam consueta passio excitatur, & potest magis in spiritu quam insueta. Nulla vi magis foeminā vinces salacem, quā dicēdo, te velle ipsam futuere & subagitare, propterea quod eius est consuetudinis ita subiacere. Hoc confirmatur ex renouata passione Tarantulæ & nausæ post naufragium, & ex amore vasallorum erga Tyrannos, à quibus duriter & misere habiti, eos tamen suspiciunt, amantque; & filios eorum ad sceptrum vocant, eriguntq; etiam expulsis parentibus, adeo quod plebs Romana luxit Neronem, & Patauina Ezelinum.

C A P V T. XVIII.

*Verba vim in absentes res habere; sed saepe demones
dolo se interuenire.*

Difficilius quidem captu est, qua ratione verba possint in absentibus mouere amorem, odium, infirmitatem mortem vt malefici & incantatores se iactant. Nec istud modo, sed mutare aerem, tempestates, sidera, & mare. In presentibus iam dictum est imaginationem minuari, imaginantemq; spiritum proinde secundum ipsam operari. Ego in pueritia sanatus sum à morbo lienis cuiusdam mulieris verbis & precibus in aspectu deficientis lunæ; delicta prioris mei F. Andreae Zappauignæ Theologi doctissimi. Verum si, quod vidi in altero, qui sanatus est appenso liene bouino ad fumū credēdū est, haut dubium, quin voces plerunq; affectione & ceremonia prolata plurimos

plurimos pariant effectus. Ceremoniæ autem per se non valent, nisi ut spiritus noster afficiatur magis, immuteturq; actibus exteriorib., & simul aer à spiritu & cerimonia afficiatur vehementius qui deinde cōmunicat affectionē eis, ad quos dirigimus, dū dispositi sint. Quod interd nobis occultè innotescit sicut venator sentit, vtrum iaculū ferierit beluā ex reditu sensus & motus, velex cōsensu rerum. Quapropter Avicen. admiratur qui anima proficiens affectu vehementi verba eiusmodi, reddat sibi res obediētes. Mulieres quædam condixerunt, ut irent animi gratia in viridarium; vna eorum non iuit. Cæteræ Arangium colludentes acceperunt & perforabant eum stylis acutis dicentes: ita perforamus mulierem talem quæ nobiscum venire detrectavit; & proiecto arangio intra fontem abierunt. Postmodum mulierem illam dolentem inuenerant; quod se tranfigi quasi clavis acutis sentiret ab ea hora quæ arangium cæteræ perforarunt: & cruciata est valde donec arangij claves extraxerunt imprecantes bona & salutem. Equidem fateor non intelligere, qua ratione Diabolus infligat dolores, & eiusmodi detrimenta creaturis Dei inferat. Sed posse non negem permittente Deo, cum job tantopere ab ipso maceratus sit dolore & tabe. Veruntamen si Dæmon non est in muliere hac operatus, ratio verisimilis à nobis dicta est de liene paulo ante. Alia plurima huic similia visa sunt & visuntur passim. Imaginem ceream fabricantur similem illi quam afficere volunt. Deinde ad ignem volunt imaginem dicentes; vtro personam talem. Quæ mox languore tangitur arden-

ti, sicut Meleager ad titionis consumptionē consumptus est apud Ovidium. Capiunt animal cui similis est persona intenta (alij enim canis , alij simiæ, alij Leonis, alii corui similitudinem in vultu gerunt, vt acute Porta notauit) illudque animal sub ceremoniis percutiunt aut cremāt, & inferunt passionēs personæ , cuius gratia id agunt, quod Virgilius in Ecloga testatur. Vtuntur etiam capillis, ligulis & soluunt, ligantque in amore: Dicunt verba, quæ somniare Venerem vsq; ad seminis emissionem faciunt, quod credibilius est. Idem faciunt in intuitu fixo, quod libidinosis est facile. Noui amicum qui nunquā fere in occurſu mulierū formosarum nō stillet seminis quippiā. Attamen existimo opera Diaboli eiusmodi plurima effectū sortiri; & nō sine optima ratione legib. vbiq; vetatur. Sed ad notitiā aerii sensus; vidi aliquādo pueros, qui pallium amiserant, tenentes cribrum forficib. infixis appensum dicentes: Per sanctum Petrum & per sanctum Paulum, rapuitne Flavius palliū; & cū multos nominarent cribrū stabat immotum: cum a. ad nomen Flauii veniebant, cribrum quod vterque ex ambobus forficis ansis tenebant, voluebatur sponte quodam impetu. Ego obstupescens periculum feci cum eis inuocato Deo altissimo ne permetteret me à dæmonib. ludificari: Et similiter nō mouebatur cribrum , nisi ad nomen Flauij , & expiata conscientia per Sacramenta semper reperi idem repetito periculo. Qua de re, patet consciū aerem ita affectum afficere. Sed periculum inest magnum, ne diabolus interueniat quamuis nominas S. Petrum & S. Paulum: His enim do-
lis

lis decipit miscendo sacra prophanis; ut sancta docet Theologia. Hocce effectus, si naturales sunt, raros fieri existimandum est. Non enim absens semper ad passionem dispositus est; sicut nec homo dispositus est ad prouidendum pluuiam, coruus autem est. Nec de amici casu somniat nisi penficulotus amicus, ut dictum est. Idcirco Magi tempus à stellis captant, ut dicemus. Quod autem aiunt, posse stellas, aerem, ab excantatore mutari & fruges exiccari, intelligere non valeo.

Non enim adeo valet vox, & imaginatio, ut possit cælum & mare immutare. Potest aliquid in disposito subiecto, eo quod affectus in hoc crescat, sicut in fascino. At in aere & cælo paulatim deficit sicut motus virguli agitati & aquæ intra cōchā. Quod ergo narrāt historici de Magis Africanis & Tartaris nostri tēporis credibile est, dæmonis arte fieri, qui in extremis regionib. habitāt magis quā alibi, ut Ptolomæus agnouit. At quomodo ista faciat dæmō ipse nouit. Nā fortasse sensum aeris immutat, ut nos hominis, & quia est sphæra actionis suæ, sicut corpus actionis animæ, potest in aere & mari sicut nos in corpore. Sed nō in stellis nisi ad parentiā facere per interpositos vapores vario cōcinnatos modo. Imaginatio humana potest inimagināte, sed extra minime, nisi alter executionem perficiat. At Diaboli astutias expertus tantum intelligit; equidē fidē facere malignitatis eius possum toti mūdo, ut alibi scripsi. Nā profecto sicut sunt homines alij scelesti, alij sancti, ita esse angelos pios & impios in mūdo & queritare numerum & societatem augere quāq; suam. Nec putem
Trif.

Trimegistum adeo obtusum fuisse, ne id pernoctet, quādo dixit, hominem facere posse Deos loquentes. Vidit enim angelos aut dæmones statuas ingredi, obstupuitq; quod tantum posset homo: Ideo vocat ipsum miraculum mūdi: Et ex hoc agnoscit, ipsum pertinere ad Deorū societate post mortē. Verum Diogenes & Diagoras aliiq; cum Arist. irrideant Apollinis oracula fallacia plerunque; putantque Pythiæ ex passione suboriri: Sed falluntur quoniam vere Dæmon in ea loquebatur. Nec quidem homo queat frenare naturā corpore nō irretitā crasso, qualis est Diabolica; nisi virtutē Dei, aut illecebris & reuerētia: Quod quidē iniquitas maxima contra Deum est. Dæmon tamē potest sibi cultum vsurpare, si ut nos possumus Deum blasphemare: Et multi homines Dij haberi voluerunt; cum scelerati essent. Sed Deus huiusmodi permissionibus vtitur ad arcana mirifica, alibi dicenda. Flatum colophonii antri diuinos fecisse homines, impossibile est absque Deo. Sed inde aliquam contraxisse qualitatem, qua attenuatur & purgetur spiritus, reddaturq; idoneus ad prophetiam naturalem, fieri potuit vt dictum est. Efficiunt alii, ne homo possi futuere, si tantū credat, non enim potest facere quod non credit posse facere. Eademque imaginatio soluitur arrepta fiducia super affectum.

Sed semina impediri carmine nequit. Tantus enim affectus qui cunnum obseret non inuenitur, sicut qui verum demittit. Quod spiritus timens abscedendo relinquit labascens, quod in muliere facere non potest quin remaneat foramen, quo pati non agere est apta. Actiones
autem

autem affectu prohibentur non passionibus. Porro quidam accincti nimia concupiscētia ad veneris actus, nulla precedente magia vires amittūt, labelcente veretro: eo quod spiritus ultro recedit intro, præsentiens in tanta auiditate totum se posse exhalare ac mori: Aut in confluxu impetuoso suffocatur: aut reuerentia a masia ipsum timidum reddit. Timor autem fuga naturalis est à proprio malo aut ab agendo malo in alterum. De veneficio contra fruges dictum est superius. Tandem putamus stolidos esse qui arbitrantur vi sonorum ex cælo, potuisse Orpheum faxa & plantas allicere mouereque. Non enim vis modica soni potest in maxima pondera lapidum & plantarum: neque tantus in his sensus est, qui motum arripere possit tantum. Ergo Dæmones & Angeli ista factitare tantum valent, quibus Magi uti solent. De quo in Metaph.

CAPIT. XIX.

Magia ad Generationem.

AD nobilitandam generationem Magia observari posset mirifica: cum iam notum sit adeo affectum generantium valere, quod in regenita exprimunt. Hac magia usus est olim Patriarcha Iacob; qui dum vellet quod oves parerent foetus albos, adponebat canalibus, in quibus adaquabantur, res virgasque albas. Quo in tempore recreatae ab æstu movebantur ad Venerem, & celebrato

brato coitu, concipiebant albos pariebantque foetus: cum vero vellet nigros virgas adponebat nigras, cum varios varias, ubi sapientiam mirere viri. Tunc enim oves potabant summa aviditate aquam; in Mesopotamia enim & Syria ingens calor est, aquæ vero paucae & puteales: eæque in aviditate inspectantes virgas, quæ erant in aqua, hauriebant oculis, & quasi bibebant imagines virgarum annatarum in amore aquarum, quas in virgis velex virgis decurrentes hauriebant; sic & nos cum quid desideratum ab homine quopiam accipimus, retinemus magis illius hominis imaginem in mente quam aliis cernentes vicibus. Quapropter hilariter expletæ contentæque aquis suscipiebant semen eodem in tempore, ea affectum imagine, in utroque parente, masculo & foemina. Spiritus vero seminalis eodem affectu & idem operabatur in fabrica corporis & consimiliter exprimebat. Ens enim omne operatur sicuti effectum est, res calida calefacit, frigida frigefacit, iratus iram operatur, timidus in timore, amans amore effectum qui que suum: & in eo effundit seipsum sicuti ipse tunc est; cum agere sit effundere naturam similitudinemque propriam, sicuti calefacere est facere aliud calidum, sicuti est ipsum calidum calefaciens. Scribere vero est facere & significare id, quod scribentis mente est, & facere scamnum, est exprimere in ligno ideam & similitudinem scamni quam in mente habet artifex. Hinc Arist. ineptias admirari satis nemo queat, qui fabricam foetus & animationem motioni insensatæ & quasi non Enti committit.

cum

cum vis beneactiua beneque imaginans requiratur, quæ possit in foetu imaginem exprimere adpetentis genitoris vel genitricis.

Regina quædam test. Avicen: in actu Venereo conspiciens imaginem Æthyopis genuit nigrum instar Æthyopis, foetum. Iamque moris est principum; picturas equorum & canum generosorum adponere equabus & canibus cum Venerem exercent, vt consimiles generarent. Sed miror eorundem bestialitatem qui bestialis generationis curam tantam gerunt, humanam vero negligunt. Propterea quidem in Repub. consulendū esset, ne secundū dotem matrimonia copulenter, sed secundum virtutem, veluti Ocellus Pythagoricus animaduertit; vtque strenui viri strenuis mulieribus coniungantur; & statuas imaginesque virorum clarissimorum literis & armis & probitate inspectent, eorumque amore afficiantur, & tempus obseruent quando stellæ benignæ sunt in horoscopo in summo cælo, & plantæ felici aspectu mutuo, & ad fixas, primæ magnitudinis præsertim, fruuntur in suis dignitatibus; multum enim possunt conferuntque ad prolis nobilitatem. Item omnes vtantur coitu deficientibus menstruis, quando mundatus est vterus, & semen non inficit vitiato excremento. Item post mediam noctem cum iam digestio perfecta est: tunc enim auctum est semen, plenumque spiritu & eius emissio genitori non officit interpellando nutritionem & spiritum imminuendo & ab opere impediendo. Recte consultum est ne sacerdotes generarent, Qui enim

Xx 2

con-

contemplationi diuinorum & scientiarum nauant operam, viribus flaccescunt & paucos attenuatosque habent spiritus; & in coitu non ex capite defluunt in vterum, quoniam pauci sunt, cogitationeque continua irretiti, sed ex testiculis; Ac homines proinde crassos, corpulentia ingenioque procreant, quales Socrates genuit, & Cicero & Samuel & Heli & Dauid & Telesius. At viri minus Minerua imminuti, aliud non cogitant, sed totum spiritum ac semen in cunnum iaculantur; qui robustior est sapientiorque eo quod ex capite defluit, quam sapientum semen ex testiculis. His tamen rarus conueniret coitus cum mulieribus viuacioribus, strenuis & succiplenis & pinguedinis; quæ semen & spiritum eorum optimum licet exilem exciperent, viuificarent, multiplicarentque. Viri acuto præditi ingenio natos generant animo leues, acutos, furiososque. Viri vero graues, sapientesque generant crassos, stupidosque vt dictum est. Quapropter acutis conuenit coniungere mulieres corpulentas, frigidiusculas, corpore & animo blandas, temperatasque. Sic enim semina mirifice coalescunt materno semine pascente paternum abunde; simulatque temperante. Hanc Deus ob causam inter alias, solet in septentrionem Australes ad bellum mittere, & septentrionales in Austrum, vt scilicet semina interantur. Crassities enim mollities, succulentia & blandus calor Longobardorum, Gothorum, Hunnorum temperauerunt tenuitatem, paruitatem, siccitatem, & caliditatem Italorum, Hispanorum, Pannoniorum & Dalmatarum & Asiaticorum; sicuti Italorum sanguis

sanguis nobilitauit Gallos, Germanos, Anglos & Barbaras nationes ciuiles sua mixtione fecit, & ipse simul augmentum accepit. Sic quidē proles melior pulchriorque nascitur, sicut castaneæ insertæ, nobiliores sunt ordinariis non inertis, grandiores, pulchriores & vigeniores. Omnibus quidē hominibus inest anima à Deo immixta. Sed alij ita rudes sunt, quod bestię adparent, alij vero ita sapientes quod Dij, ergo id procedit ex temperamento spiritus, vt in 2. lib. dictum est; accomprobatur, men em agere partique cum illo, & non per se; cum non sit abstracta, sed forma illius, totiusque compositi. Quam ob causam in furiosis, rabidisque hautquaquam spiritui veritatem ostendere & ipsius fallaciam potest, sed rapitur imaginatione qua per illum in illo afficitur. Temperies spiritus oritur ex seminibus maris foeminæque copulatis, & ex affectibus, quos spiritus cum semine effusus secum fert. Idcirco spurij geniti in fugacitate, suspicione, & amore plerunque libidinosi sunt, acres suspiciosi, vigilēs. Geniti vero in mollitie, molles; in ira iracundi, in infirmitate infirmi; Potest nihilominus semen probius affectum perficere alterum, probitateque afficere. At cum repugnantia sunt, gemellos faciunt, aut duplici animo. Verum & stellę valent multum; ipsarum enim calor tunc disponit & postea comparatur iuxta propriam virtutem, ac recipientis dispositionem. Itaque monstra & semibestię, & multigenę figurę nati homines visuntur, ex repugnantia seminum, vel defectu & abundantia; & quia stellę calorem illi bestię, cuius simulacrum gerunt, similem administrant.

strant. Mas nascitur ex nimio calore quamuis matrem-
terdum similis: foemina autem ex modico calore in geni-
talibus foras propellere eas non valente. Sicut in Philoso-
phia naturali scripsimus. Foeminas quoque vidimus fa-
ctas mares, ex libidinosa confricatione. De quo alibi. Si-
milis est matri foetus, si illius praeualet & spiritus & affe-
ctio; similis patri, si huius praeualet robur & imaginatio:
Consanguineis vero si de eis cogitarint, aut neutrum su-
perauerit: Extraneis vero distantibusque gentibus, quan-
do ea ratione temperantur, qua in gente extranea. Hoc
autem accidit ex varia generantium dispositione, à variis
cibis, affectibus, locis, temporibus, & stellis. Qui etiam
argumentari nouit plantarum & brutorum prolem qua-
liter sibi placet, progigni efficiet & magnificabit vel de-
primet, genus humanum his artibus. Mulier quippiam
adpetens si nimio flagrauerit adpetitu, quoniam foetus
secum res vna est, eodem afficitur adpetitu, & cum tenel-
lus adhuc fuerit exprimit ipsum in opificio; & (aiunt) il-
la in parte quam sibi auida mulier tangit. Quod possi-
bile arbitror; spiritus enim partium afficitur appetitu spi-
ritus totius & quando pars tangitur, putat se tangi à re illa
quam adpetit. Hoc in veretro patet; quod per se ipsum
erigitur tanquam proprium habeat sensum, sitque alte-
rum animal, repugnatque obedientiae totius, & cum tan-
gitur, videtur sibi tangi à re imaginatione adpetituque
concepta operaturque non secus ac cum illa. Igitur
foetus membrum respondens per similitudinem mem-
bro matris attacto, afficitur illo tactu; imaginaturque
rem

rem adesse desideratam prorsus proindeque exprimit. Quod in timoribus peculiaribus lecoris & lienis ostendimus, & in titillatione lienis, quæ ad risum agit nolentes dilatando spiritum, ibi semipatentem; sicut in physicis docuimus. Spiritus autem foetus dignoscere per oculos & aures fallacias non consuevit; sed imaginem adprehendit tanquam veram. Quod & nobis dormientibus accidit, cum putamus subagitare reuera mulierem, nec contrarium credimus, cum spiritus non sit in oculis, ubi possit seipsum corrigere. Quas ob res qui prægnantis animo mulieris auiditatem rei magnæ vel parvæ ingenerare ingentem nouit, potest efficere ut nascatur partus figuratus, coloratus & affectus illa res ergo si concupiscat virtutem, nobilitatem, sapientiam communicat foetui hæc ipsa. Itaque spiritus foetus iuxta eundem affectum operatur, fabricatur, crescit, multiplicatur, sicut dicebamus de rabidis conuersis in canem, quando spiritum, & actiones, remanente duntaxat figura ac mente humana, quæ tamen pene amittit cognitionem sui, quod mens sit humana, propter unionem rabidi spiritus in caninum acti. Hanc affectionem studiumque secum fert natus, euaditque talis, qualem procurauit magus. Ergo conceptio, plusque natiuitas potest in foetu: licet variari queat ex nutrimento & accidentibus, in quibus oportet adhuc magum esse sollicitum usque ad natiuitatem. Quam, quia perfecti est hominis, & certior, & velut principium vnde multa sequitur.

quitur, Astrologus considerat, sed meliora præstaret, si conceptionem pernosset.

Posiunt quoque ex lacte temperies, moresque mutari in tenello fœ. u. & generosa nutrix genero'os reddit; ignaua ignauos, vt Cryſippus dicebat, & causas diximus. Idē obſeruare poſſet magus in generando doctrinam in diſcipulo vna cum diſidij vehementia. Atque mutare illius temperiem aquis deſtillatis, purgationibus, oleis, aere, cibo, potuque conuenientibus ſpiritu puro, lucido, nobili. Sed religio longe magis immutat remouendo affectus fordidos, viles, vanosque, inprimendoque cupiditatem rerum diuinarum cæleſtium & præſtantiffimarum. Hoc autem fiet natura diſponente, & gratia diuina perficiente. Fides ſanenihil hæſitans pura & viuā fundamentum eſt altiffimi ædificij vſque ad Deum grandæſcentis. Hanc concedat nobis ipſe Deus. Veli miſeris, qui vilibus ſemper in rebus fidem locamus; iccirco etiam ſemper vileſcimus. Ecce quando ipſa naturalis Magia noſtram nobis detegit ſtultitiam. Poſſe & magus veluti plantas vbi libet oriri facit, facere, vt naſcantur animalia: At illa modo, quæ ex putredine fiunt, vt mures, pediculi, muſcæ, anguillæ, vermes, non autem Elephantī, equi, homines. Dicitur Architas columbam fabricaſſe, quæ cum aliis volabat, & in germania artificialis Aquila itidem viſa eſt ſub Ferdinando Cæſare. Sed opificium fuit ex attractionibus confectum, ſicuti recentia horologia, vt dum rotæ ſiſ circumdatae voluuntur, eleuent, deprimantque alias. Hautequidem credam ſpiritum & carnes in eis fuiſſe. Statuæ

tuæ Dædali quoque ponderibus & rotis & argento viuo mouebatur. Dicitur etiam Albertus caput humanum confecisse quod loquebatur, sed fabula est. Animal enim tam perfectum non nisi in vtero fabricari potest. Nouem enim menses requiruntur ad absolutionem eius. Sol autem vires suas detinere loco in vno non potest. Tellus enim in opposito vinceret cælum, nec hic calor concinnari posset vt in vtero: Sicut secare non possumus stuppa & aqua sed ferro. Nec ab arte calor talis & semen affectum idea equina vel humana concinnari posset. Deus igitur perfectis generationem ab inuicem præbuit: Imperfectis vtramque. Nam paruo negotio absoluentur. Auicenn. contendit omnia absque semine animalia posse oriri, sed ipse hoc non fecit nec Epicurus, nec Diodorus Siculus, alique allegantes quod ex Nili inundatione, humefacta Ægyptiaca tellure animalia ingentia nascuntur. Ponunt & syluestres homines sponte generare & accolæ noui orbis, quos ignoramus vnde & quando eo transferunt. Equidem contendere in hoc pigresco. Posset forte natura eas concinnare vires quibusdam in locis, quæ opificium perfecti animæ fabricent; Potest & Deus formoso mox opificio infundere mentem, sicut in vtero consuevit. At historiam certam nō habemus, nisi de Adamo. Et quidem impossibile arbitror assertum Auicenn. incolæ noui orbis ex nostro transferunt hemisphærio: Et Plato scribit in Atlantico historiam antiquissimam, fuisse quondam in Oceano Atlanticam insulam, quæ vtrumque copulabat hemisphærium, quæ in diluuiο submersa est. Ita-

que antiquissimis in tēporibus sub Noe transfretarunt & memoria perdita est: Sicut apud nos Origines multæ ignorantur. Itidem ex Islandia, quæ est vltima forse Thule ad Estotilantem, brevis est nauigatio & ex China in Iaponem, & ex Iapone in Quiviram breuior, vt transfretare potuerint, & quidem in Incatham circumcisi more Hebræorum inuenti sunt plurimi incolæ: ritusq; multi nostris persimiles. At similes homines sunt & similia possunt inuētare. Hæc ars efficiēdi perfecta animalia adhuc visa nō est. Nā perdurasset inter homines. In statuis enim dæmones loquebantur. Nec in hoc dubitare licet: Metallū namque nequit spiritu humano animari; Excipere distillatorio spiritus animalium intra occisorum possibile non est, nimia tenuitate refugiente; nec refundere sicut magnetis spiritum, quoniam hic est liquor. Sponte nasci ingentia animalia duplici forma decorata, arduum est creditu. Satyri homines sunt syluestres à nostris aberrantes. Nam capti ciuilitatem didicere, & literas & genuerunt homines. Inter Scotiam & Angliam non desunt, & in Scirfinia & Scandinauia: Et Plinius genera multa narrat hominum syluestrium. Qui ergo contemplantationi & opificio operam sedulam nauabit, plura quam dicere queam, inueniet & faciet in laudem, Authoris rerum, rite considerans symbola cæli & terræ & maris. Ars volandi possibilis mihi videtur, cum qui super funem ambulant, quasi volant; si quis ergo cibis aptis & abstinentia agilitatem funambulatorum sibi comparabit ac alas similes grauis alis parabit, ac bene imitari intelliget, vt brachia

chia sint alata & crura & coxendices pennatae, poterit forte volare, non sicut natare, sed difficilius, & de ciuitate in ciuitatem ibit, & de Insula in Insulam adiacentem volatu vno, cogitet cui datur. Proculdubio volauit Dædalus, & in Calabria quidam per quingentos passus, sed supernum descendens, cruris fracturam passus, artem dimisit: Hæc vna ars mundo deest. Ego autem hic artes non manifesto, sed rerum modo sensum, in quo Magia fundatur.

CAPVT XX.

Necessariam mago optimo Astrologiam esse, & de eius virtute, veritate, & usu.

Hominum nemo ita stupidus est, qui non animaduertat, generationem, corruptionem, alterationes, anni tempora, aeris mutationes & maris & terræ, & animalium & plantarum germinationes, augmenta, decrementaque à duobus effici luminaribus & stellis; Quoniam vero quicunque apud nos fiunt, ab his temporibus & mutationibus efficiuntur, omnisque effectus, ab alteratione, generatione, & corruptione confertur, proculdubio affirmandum est, Deum ordines & leges rerum, quęcunque fiunt in substantia corporea locasse in stellis. Quapropter in Sap. 8. inter sapientię diuinę filias, id est scientias numeratur Astrologia, qua intelligimus signa & mōstra antequā fiant & euētus temporū & seculorū; Ergo

Yy 2

& totius

& totius mundi. Porro D. Gregor. colligit propinqua esse signa interitus mundi à Christo permiffa, in sole, Luna & stellis ex aeris immutatione ingenti fuo tempore facta, quando anomalia erat in maxima velocitate, & fol velociffime deorfum descendit gradus plurimos iuxta Albategnij obferuationes, qui paulo post Philofophatus eft; factæque funt alterationes mirificæ in natura & Politica. Ergo mutationes quas caufis inferioribus attribuimus habent adhuc caufas potiores in cælo, quibus primo adfcribantur & deinde cæteris: Et concurfui totius mundi & confenfui vniuerfali. Vere homo & Angelus liberam habent voluntatem, non tamen efficere, ponunt quod volunt. Quando enim pluit, neceffe eft pluere, & quando feruet, feruere; & quando detineris in carcere exolo, manere; libera eft voluntas, fed nō actus exteriores. Quin D. Thomas acute 3. Cont. Gen. ait: Astrologos plerumq; vera prædicere, quoniā homines plerumq; viuunt fecundū fentum alteratū ab aſtris, & non fecundum mentem rationalem; & quidem patet poſſe hominem occidere hominem, lætitia afficere, rabie, ebrietate, fomno, adplicando res corpus & ſpiritum ad eiufmodi paſſiones mouentes. Ergo res naturales atque ſtelle hoc efficiunt manente libero arbitrio; cum inuenias hominē quadraginta horis tormentorū feuiſſimorum cogi non poſſe, iudici aperire quod poſcit, ſi tanta vis voluntatem vincere non poteſt, multo minus poterunt ſidera ſuaui-
ter mouentia; ſed quidem plurimos videas, qui voluptatibus vinci magis quam doloribus ſoleant, ſtelle autem
ſuaui-

suauiter agunt, modo quodam naturali, imperceptibili. Videmus plantas crescere, Nec quomodo & quando intelligimus. Equidem Astrologorum inimicissimus fui, & contra ipsos in adolescentia scripsi, sed ex infortunis didici meis multas ab illis veritates aperiri, magnam quoque inter eos ignorantiam versari, cum ob magnitudinem & distantiam scientiæ huius; cum quia ineptus quilibet Astrologus diuinus esse cupit. Hinc scientia vituperiis conspergitur. Sancti patres vno ore laudant Magos, qui Christum in stellis cognouerunt. Expectabatur enim tunc temporis mundi Monarcha, teste Cicer. & Plat. At S. Augustus qui vt parum Astrologus negauit Antipodas, putat non esse, post mirificum magorum illorum studium & experientiam ab eo & cunctis laudatissimam, hinc scientiæ operam dandam; puto, quoniam dæmon nigeri potest cum eis, qui superstitiones pro Astrologia venditant, sed quidē non potest dæmon efficere, vel vnā stellarum mutare situm & ordinem sibi naturalem, vel cometas non oriri, nec Cancris signum fieri Capricorni, Nec scientiam inuenio Dæmoni isthac minus subiectā. Medicina res tractat, in quibus Dæmon valet multum, nec tamen relinquenda. S. Isidorus & Hieron. laudant hoc studium, longe magis Albertus Magnus; similiter D. Thom. ibid. & in opusc. & in 2. de generat. & corrupt. & S. Brigittæ reuelatum fuit, quod si homines cursus siderum bene intelligerent, ac Dei iudicia, nihil casu euenire putarent. At quidem Esaias Astrologorum irridet prognostica, sicut Iob consilia Politicorum: Non tamen pru-

dentia est abiicienda, ergo nec Astrologia quando suppo-
 nuntur Theologiæ, sed quando opponuntur abiiciendæ
 sunt, quoniam non filiæ & scientiæ sed sophistica mæcipia
 erunt. Non equidẽ credo Astrologiam ab hominib. inuẽ-
 tã esse. In mille enim seculis non potuissent homines toti-
 mages in cœlo designare quæ symbolo & virtute respõ-
 derent rebus terrestrib. & marinis, & signa Planetis distri-
 buere, iuxta qualitates suas, & triangulos proprios adfig-
 nare, & terminos in gradib. 360. & exaltationes. Iosephus
 & omnis Antiquitas Hebræorũ putat reuelatã fuisse Noe
 à Deo, qui signa propalauerit pluuiarum, diluuiorum, in-
 cendiorũ, quando mox arcam fieri iussit contra diluuiũ.
 Idem ait Philon & ab Habram ad Ægyptios delatam fu-
 isse. Moyse quoque sapientissimus hac in sciẽtia videtur,
 si quis legem & cæremonias suas rite intelligat; & Prisci
 Patriarchæ hac scientia vitam producebant eorundem
 testimonio. Plato quoque in Epinomide arbitratur non
 potuisse absque præeunte Numine hanc scientiam inue-
 niri, putatque reuelatam fuisse. Nec ego satis eius prin-
 cipia defendi puto, nisi reuelatione teneantur. Sed de
 his in Metaph. Igitur veram esse suppono sed physico
 intellectu, affirmo stellas esse causas ac signa directe rerũ
 necessariarum inferioris mundi; indirecte vero actio-
 num liberarum: rerum vero diuinarum tantummodo
 signa. Maximum opus hominis est, leges hominibus
 ferre; sub arietis triangulo sunt Monarchiæ ingentes leges
 iustæ, sapientes diuinorum pietas bona cæli, & Europei,
 in nostro hemisphærio; in altero vero sub libræ triangu-
 lo ista

Ista fiunt. Sub triangulo Tauri labascunt; & partim fiunt Resp. & leges variabiles & doctrinae. Libido regnat & mutationes multae, & bona terrae & Babylonij cum parte Asiae meridionali, in nostro hemisphero in altero vero appositi parallelo; & sub Triangulo Scorpij: sub geminorum triangulo regna sacerdotalia, Resp. multae, principatus congeminati, caeremoniae, superstitione, mercatura, artes mechanicæ, res aeris; Asia Septentrionalis & oppositi illi occidentales: Sed in altero hemisphero hæc sub sagittarij, Trigono fiunt. Sub Cæcro hereses, leges armis defensionis, impietas, casus eorum, quæ facta sunt in primo; itinera & Inventiones regionum multæ, imperium mulierum, luxuria dira; inventiones in aqua Tyrannides, Africani. At in altero hemisphero sub Capricorno ista fiunt. Coniunctiones magnæ in quolibet Trigono perseverant annis fere ducentis, & possunt in subditis; mox transeunt ad subsequens, & absoluitur omnium circulus in 800; & tunc in rebus dira mutatio. Saturnus, Iupiter, & Mars res longæ durationis efficiunt, & tarditate; Luna & Mercurius brevissimæ, alij medicorum. In duodecim signa obliquitas solis & Plantarum partitur, quoniam toties sol Lunæ coniungitur in solari obliquitate, ex qua fit annus. Cuilibet signo datur 30. gradus; quoniam trigesimo quoque die reconiunguntur. Eorum coniunctiones & oppositiones varietatē ordinariam rerum faciunt, & varietatis varietatem ex situ ad fixas & cardines, & alias planetas Sed quæ fiunt ante ingressum solis in puncta cardinalia in quatuor
Arietis.

dentia est abiicienda, ergo nec Astrologia quando supponuntur Theologiæ, sed quando opponuntur abiicienda sunt, quoniam non filiæ & scientiæ sed sophistica mæcipia erunt. Non equidē credo Astrologiam ab hominib. inuentā esse. In mille enim seculis non potuissent homines tot imagines in cœlo designare quæ symbolo & virtute responderent rebus terrestrib. & marinis, & signa Planetis distribuere, iuxta qualitates suas, & triangulos proprios adsignare, & terminos in gradib. 360. & exaltationes. Iosephus & omnis Antiquitas Hebræorū putāt revelatā fuisse Noe à Deo, qui signa propalauerit pluuiarum, diluuiorum, incendiōrū, quando mox arcam fieri iussit contra diluuiū. Idem ait Philon & ab Habram ad Ægyptios delatam fuisse. Moyse quoque sapientissimus hac in sciētia videtur, si quis legem & cæremōnias suas rite intelligat; & Prisci Patriarchæ hac scientia vitam producebant eorundem testimonio. Plato quoque in Epinomide arbitratur non potuisse absque præeunte Numine hanc scientiam inueniri, putatque reuelatam fuisse. Nec ego satis eius principia defendi puto, nisi reuelatione teneantur. Sed de his in Metaph. Igitur veram esse suppono sed physico intellectu, affirmo stellas esse causas ac signa directè rerū necessariarum inferioris mundi; indirectè vero actionum liberarum: rerum vero diuinarum tantummodo signa. Maximum opus hominis est, leges hominibus ferre; sub arietis triangulo sunt Monarchiæ ingentes leges iustæ, sapientes diuinorum pietas bona cæli, & Europei, in nostro hemisphærio; in altero vero sub libræ triangulo ista

Ista fiunt. Sub triangulo Tauri labascunt; & partim fiunt Resp. & leges variabiles & doctrinae. Libido regnat & mutationes multae, & bona terrae & Babylonij cum parte Asiae meridionali, in nostro hemispherio in altero vero appositi parallelo; & sub Triangulo Scorpij: sub geminorum triangulo regna sacerdotalia, Resp. multae, principatus congeminati, caeremoniae, superstitio, mercatura, artes mechanicae, res aeris; Asia Septentrionalis & oppositi illi occidentales: Sed in altero hemispherio haec sub sagittarij, Trigono fiunt. Sub Cancro hereses, leges armis defensae, impietas, casus eorum, quae facta sunt in primo; itinera & Inventiones regionum multae, imperium mulierum, luxuria dira; inventiones in aqua Tyrannides, Africani. At in altero hemispherio sub Capricorno ista fiunt. Coniunctiones magnae in quolibet Trigono perseverant annis fere ducentis, & possunt in subditis; mox transeunt ad subsequens, & absoluitur omnium circulus in 800; & tunc in rebus dira mutatio. Saturnus, Iupiter, & Mars res longae durationis efficiunt, & tarditate; Luna & Mercurius brevissime, alij medicoris. In duodecim signa obliquitas solis & Plantarum partitur, quoniam toties sol Lunae coniungitur in solari obliquitate, ex qua fit annus. Cuilibet signo datur 30. gradus; quoniam trigesimo quoque die reconiunguntur. Eorum coniunctiones & oppositiones varietate ordinariam rerum faciunt, & varietatis varietatem ex situ ad fixas & cardines, & alias planetas Sed quae fiunt ante ingressum solis in puncta cardinalia in quatuor

Arietis.

Arietis, Cancrī, libræ, capricorni, plus valent tribus quaque mensibus: Cæteræ sequuntur ipsarum regulam. Planetæ habent domum, trigonum, exaltationem, & Terminum, quoniam experientia docuit, plus in hoc quam in illo signo hunc Planetam operari & valere. Similiter plus in quibusdam partibus eiusdem signi & aliorum, vel plus immorari, ex quo cognoscitur locus Apogei validus, cuius mutatio de signo in signum Planetæ vim transfert, & aliis proinde rebus, nationibusque fauet: magis autem indicat efficitque transpositio, æquinoctiorum, solstitiorum, excentricitatum & obliquitatis mutatio. Quorum varietas alias tardior, alias velocior fit. Res in tarditate genitæ, diuturniores sunt, descensus solis transfert virtutes de Oriente & meridie in occidentem & septentrionem, Obliquitas miscet septentrionales australibus, quando stringitur; E contra si ampliatur translatio magnarum fixarum de signo stellato, in signum non stellarum in spatio vniuersali imaginatum, & ex cardinibus Cointellectum transferunt Principales hominum potestates & nationum sedes. Planeta in angulo maxime potest; in succedentibus minus; in cadentibus vilescit, & ad male agendum valet. Quoniam in 12. domicilia partitur positura cæli; quando igitur fit Coniunctio aut oppositio Eclyptica, siue alius aspectus, siue Cometa, effectus maior erit in prouincia & ciuitate cui perpendiculariter est, præsertim si non repugnat origo & Trigonus, & apheta originis, consequenter præualet magis in angulo Orientali, & postremo in occidentali. Angulus Nadir non tantopere

operare valet, nisi in occultis & fundamentis & in Orientali quadrante indicat iuvenes & principia rerum & quæ promouentur: in medio cæli viros, media Principes, templa & quæque clarissima afficit. In occidente vero fines, senes, inimicos, absentiam, prout magis minusue propinquant, & planetæ angulares, & signa, & fixæ maiores con- significant, & determinant; & interregnantes magis. & signa fixa res stabiles, communia populares & duplices animo, vel re; Æquinoctialia & solstitialia, sacra, doctrinas, leges, & primordia tangunt, quibus adde Configurationem & situm & vim, quam in anni circulo habent: Eandem enim per analogiam in rebus consimilibus seruant. Nascenti cuilibet homini vel ciuitati, vel arti vel rei, vitæ dator tribuitur plerunque sol & Luna, si super terram & in angulo & dignitate, vel in tribus domibus sublimioribus fuerint aut planeta interregnans in angulis potens in locis luminarium & Synodorum aut oppositionis præcedentis & in loco fortunæ. Aut ipsa fortunæ pars, quæ est horoscopus Lunæ, aut ipse horoscopus & partes apheticæ sunt semper sol, Luna, fortuna, horoscopus & Zenith. Porro cum apheta beneficis fouetur stellis, bene succedunt negotia & salus illi cuius est apheta; quando maleficis male. Quilibet Planeta propriis pollet conditionibus & bona malaque inducit per se, quæ ipse potest; Aliis mistus mista. cum ergo tuus præualet aphe a, res tuæ pertinentes ad illiusmodi apheta & negotia, & salus bene se habent, & tunc oportet operari, vt ex voto succedat actio. Nec enim sub cane vites plantamus, quoniam cæ-

Zz

lum

lunearum plantationi obeſt, aliarum vero rerum minime: quod manifeſta tempora reb. manifeſtis efficiunt idē occulta occultis Non enim annus modo ſolaris exiſtat, ſed omnium Planetarū ſimiliter, & ſynodi, & ceteri aſpectus.

Agnoscere autem virtutem apheꝛe ex poſitione quam ad ſolem habet, & ad mundi angulos & ad proprias dignitates cōſueuimus. Virtus illorum ingens eſt in ſe, in nobis v. pene inſenſibilis propter diſtātiā. Solaris tamen & Lunaris patent vbiq; Propter hoc ordinarię mutationes & res luminarib. competunt; Aliis vero ſtellis extraordinarię, quas cū ipsis cōſortiuntur. Mirifica cū voluptate inueni apheꝛtā meum, cum ad Diametrum apheꝛe propinqui mei perueniſſet, vel directione vel tranſitu inimicitia cōportaſſet. Et tunc oportunum arbitror phyſica iam dicta remedia ad inimicitia adplicare: Quando v. ſextili, aut trigono radio ſeſe aſpiciunt, amicitia per pharmaca & verba procurare: & quid. cōterre ad amorē. Quando in domib. Aphetarum aut in bono aſpectu fiunt Eccliꝑſes & magnę ſynodi prodeſt ad facinora præclara & nouitates. Obſeruāda ſunt ſigna fixa, mobilia, cōmunia, maſculina, foeminina, quæ ſic dicuntur ex ſtabilitate, vel origine, vel mutatione temporum in ipsis, aut ex vi influendi. Quinquaginta in cælo ſtellato ſunt imagines animalium aliarumq; rerum pluresq; notari poſſunt. Omnesq; in terra & in mari ſibi ſimiles res habent quib. influunt; & quādo maleficæ in eis ſtelle ſunt, aut cōfigurantur male influunt, cū beneficæ bene. Et res omnis terreſtris ad eas refertur, & quicquid reperitur in terra ſiue à natura, ſiue ab arte, reperitur & in mari: Itaq; reperias piſcē enſē cum enſe, atramentarium cum atramento & pen-

& penna, nouaculā instar nouacule, catenā, loricā, stellā, veretrum, episcopū nostro episcopo similē prorsus; & hominē, quē à nobis vix secernas. Et sufficit, q̄ inquā, omnia vbiq; reperiri. Est ergo in arcanis naturę symbolū mirificū ab idea cōmuni æterna. Plinius ipse, qui dixit, nō tāta cum cælo nobis societas est, postmodum admiratur heliotropiā cōverti cum sole; & lupinos oliuasq; motum eius obliquum insequētes, & puleium carduumq; intrāte sole in solstitionū puncta florere sub eadem nocte; quib. vtuntur Magi. Sed quid diceret de magnete polum inspectante, & de Indica aui, quę ad Lunę cursum mutat remutatq; circulariter colores? Et de lapidib. stellariis, quæ stellarum imagines habēt? Et de aliis quæ varias animalium formas referunt? Hoc sane: Naturā vniuersā sibi met. cōsimilē esse, & in omni re esse vestigium aliarū rerum, sicut in corpore humano; omnesq; demū esse in Ideis diuinis, quę præexistunt in vnica Ideā verbo Dei, viui, veri & sancti. Habeātne Astrologicę Imagines virtutē solummodo à metallis, ex quib. cōficiuntur, vt D. Thomæ videtur, aut etiā à stellis per symbolum, cum fiāt tēpore Dominatus earum & in metallo illis symbolico, equid. nō intelligo, quoniā experi ri nō licuit. Idē de characterib. dico; At forte virtutē habēt stellarē exiguā, insensibilē, quæ ab omni vi superatur, nisi affectione nutriatur, vt dictū est. Quod autē eligere tēpus negotiorū & opificiorum volunt, non modo libertati humanę nō nocet, sicut quidam putant, sed actus est sagacitatis liberi arbitrij, teste Alberto Magno. Hoc autem quicunque neget, nauigare nobis suadeat non obseruata Luna, & vētis, & peribimus naufragio; & seminare &

plantare absque stellis & tempore, ipsarum motus sobole,
& colligemus frustra. Sed quidem si his actionibus ita cō-
ferunt, de ceteris idem restat iudicium. Medicina cogit
nedum persuadet criticos obseruari dies, hi autem à Lune
pendent motu. Nam quartus iccirco criticus est, quod
luna peruenit ad signum succedens & situm contrarium
illi in quo morbus incepit: Ergo affectum adducit cōtra-
rium. Ergo vel sanat, quia natiua vis vincit, vel deterius se
habet, quia vincitur. Quartus autem vindicatiuus est se-
ptimi, quoniam tūc peruenit ad aliud Contrarium perfi-
mile primo; simulatque ad perfectum suum quadratum
totale, aspectum nempe inimicitiae mediocris, in quo
maior exspectatur mutatio, quæ si in aliis compareat die-
bus, perniciosum symptoma reputatur, quoniam fit in
signo simili eius origini, nec proinde aduersatur morbo,
quod eius fauet exordio. Quin morbus vigorem assumit,
quoniam in suo sextili, aut trigono sit proficuo sibi; hinc
patet error medicorum, qui semper in sexto indicium
malum credunt, nec ita se habet in Experimento nostris;
quando luna est velox, (Non enim semper æquali fertur
motu) peruenit ad suum quadratum in sexto die; quan-
do vero tardior in octauo, iccirco vtilem facis sympto-
maticam mutationem: At in 14. ad oppositionem per-
tingit inimicitiam totalem, & tunc mutationem affert
mirificam. Idem obseruabis in sequenti hebdomade
in die 18. & 21. semperque incipias numerum sequentis in
numero postremo præcedentis in medio septenariorum,
non autem in fine, vt congruat numeratio critica aspe-
ctibus

etibus lunaribus in cælo. At in acutis dicimus, vnus duo, tres; & deinde repetimus tres, quatuor quinque seriatim. Quoniam in qualibet signi mutatione, quæ fit tertio quoque die fere ipsa Luna mutationem facit, non in crassis rebus parum sentientibus mutationes non vehementes, sed in tenuibus, velocibusque quales sunt acuti morbi ex materia & accensione tenues. In peracutis vero citius. Profecto qui non nouit eius mutationes, stationes, velocitates, tarditates & aspectus ad solem & sidera, imperitus est medicus valde.

Porro cum febres aliæque alterationes tantam cælestium obseruationem requirant, longe maior existimanda est deberi cæteris in rebus temporis subiectis. Iccirco genesis ægroti thema erigere, & horæ decubitus necessarium est mago; namque eadem influenza, quæ huic nocet, alteri prodest, idem dico in omnibus actionibus. Iisdem quæ amico fauet fauēt, & tibi, & animalibus hominibus familiaribus, quæ autem obest tibi, amicis quoque tuis obest propter symbolum; idem in cæteris consimilibus obseruatur rebus: Nam & patiente mari omnes afficiuntur aque & cum Saturnus in virgine signo humano producit brucos, obest hominibus humanisque animalibus vt equis, bobus, ouibus. & particula nasi seruilis coalita herili, & mortua in morte serui indicauit id superius abunde, & Tarantularum affectio, vsque ad insarum mortem reuertens. Obseruare singulis in mensibus Lunæ aspectus necesse est, in annis solis ingressum in cardines vigesimo quoque anno synodum magnam, & cyclum ca-

pitis Draconis; in intermedio Periodos Planetarum. In se-
 culis triplicitates absides, excētricitates, obliquitates solsti-
 tia, æquinoctia, tam solis quā planetarum analogice. Itē
 origines magnarum rerū, vt legis, religionis, Monarchiarū
 Rerump. incendiorum, diluuiorum, bellorū, & quicquid
 varietatis addunt ordinario cursui Ecclipses & cometæ.
 singulis autē dieb. positionē solis ad cēteras Planetas, & in
 qualibet diei quarta cardinali introitum solis ad angulos
 tui horizōtis: Reliquum n. illis conformatur. Sed etiam in
 quauis hora Caldeī dominatū Planetę obseruarunt, ei ab
 primā hora, in qua singuli per circulū dominātur, dieb. no-
 mina imposuerunt. Quod adhuc perseuerat etiā in Chri-
 stianismo. Sed sane successionē admiror qui potis sit cū in
 eodē tempore hora alia est Romæ & Hispaniæ & Planeta a-
 lius. Potest quoq; Planeta tūc debilis esse, ac prauæ aff. ctus,
 quomodo ergo dominabitur? At cū cogito successiones
 huiusmodi etatib. tribui quarum Luna habet, quatuor
 primos annos; Mercurius currit vsque ad 14. Venus ad 22.
 Sol ad 41. Mars ad 56. Iupiter ad 68. Saturn. ad 98, & ab aphe-
 ticis locis fieri profectioes signorum annuas, quę vim in-
 genituris habēt manifestā, ad hāc etiā successionē creden-
 dā inducor; at quid. virtutis esse imbecillæ, insensibilisq; &
 Planetā qui reperitur inualidus, propria nō carere vicissitu-
 dine sed noxia esse, vt cum sunt in detrimento; & cuilibet
 horizōti propriā successionē esse, atq; infinitas esse multi-
 plicationes cōsimiliter ad rerū numerū. Hoc aduertendum
 quoq; videtur hodierno tēpore, ex quo totius orbis ambi-
 tus peragratur & notus est: Posse quēlibet in cælo gradum
 cuilibet terræ gradui adaptari ad perpendiculum, & in-
 telligi

telligi potentiā cōstellationis, & cometæ, & Ecclipsis super subdita prouincia & regno, & ciuitate; Nouāq; construi Astro. Ptolō. ignotā; si mundi genesim certā haberemus mirifice prædicere ex illa possemus. Sed Bibliorum trāslationes varię Hebræorum & Christianor. & 70. interpretum incertitudinem faciunt & anni circulares absq; mensibus, & diebus, & diuersitas eorundem sacrorum librorum, occultā facit chronologiam. Falso tamen Cicero Chaldæis 70000. annos obseruationis tribuit, deceptus ab historico gręco: Calithenes enim Arist. teste. Simplicio 3000. tātum in archiuis inuenisse ex Babylonia scribit: Alij alios numeros habent; vt Plinius, Herodotus, sed falsis innixi relationib. Nos ergo obseruabimus horas, aspectus, directiones, pgressus peculiare & mundi, & legis, & regiones, & illorum, quibus adplicatur magica vis, & transitus pecul. vt perfectam magiam assequamur & opera.

Non minus consideranda sunt metalla, & lapides & plantæ & animalia & signa cælestia illis fauentia & noxia; Itidem quæ prouinciæ & leges & mores, quib. planetis & astris & constellationib. iuuentur aut turbentur; Nosse insuper decet constellationes vniuersales, præpotentiores esse particularib., & speciales Ind uidualibus. Nam peste, aut naufragio, aut bello effectibus vniuersalib. moritur, qui modicam mortis significationem habet. Idem in euentibus felicib. dices. Itaq; cum fortunatis vivere fortunatum esse solet, aut infortunium certe imminui: Quia in re pericula facta sunt plurima. Natiuitas regni præeminet Regis natiuitati signa quæ in australi hemicyclo dominantur, seruiunt in Boreali. Vbi regnat Saturnus in Borea, ibi Sol & Luna in austro; Sic de cæteris.

Sed de his in proprio cōmentario fauente Deo. Perfectę actiones omnes per magiā naturalem indigent temporis obseruatione: Sicut medicina, Agricultura, & Nauigatio cōpbat: ad augēdum qppia crescente vterelunę ad imminuendū & vendendū deficiente, & singulorum Planetarum

potestas & obiectio in tractanda re illis subdita perpendendæ sunt, exque vna operatione simili ad aliam operationem similem transfertur influentia similis. Nulli ignotum, satellitium luminarium conferre ad sequelam nobilium; pleiadum vero ad vilium, stellamque solitariam in angulo exercitui aduersam, & cadentem casui rei bonæ, vel malæ perficere, in angulo vero exaltationi & pretio. Hoc autem manifesta fit ratione. Stellæ omnes bonæ sunt toti mundo: Sed partibus aliæ bonæ, aliæ malæ: Homines Venus & Iupiter; Colubris, & feris horridis Saturnus & Mars. Quod prodesse vides rei tibi amicæ puta tibi quoque utile esse: At illa in parte aut actione, in qua dissimilis. Nec enim similitudo absque dissimilitudine, nec dissimilitudo absque similitudine reperitur. Stellæ inter se alias habent magias, quoniam aliter afficiuntur viuidis ipsarum mutuis viribus. Nobis autem isthæc, quam ab effectibus notamus, conueniens est. Mensuratur Ierusalem pede Angeli in Apocalypsi: Nostra autem pede hominis. Entia quæ apud nos fiunt à calore gignuntur, magis minusue robusto, copiosoque & variis operante modis, & cuiuslibet Entis gradui correspondet caloris gradus demissus ab astro eidem proprio: receptusque in tali temperie, talis tantusque. Sic signa variant gradus viresque calorum. Apparent quedam frigida, siccaque ut Saturnus: sed quidem talia sunt ad alios comparata calores. Nobis aqua & vinum & herba frigida sunt tactui, sed calida sibi à calore genita & eorum

rum gradibus is respondet calor cælestis qui frigidus adparet. Quilibet caloris gradus agit in quemlibet, variam ob materiæ affectionem. Iccirco tepens aqua feruorem calidæ aufert mista illi, in pluri materia calorem dilatando, imminuendoque robur; oleum extinguit ignem, poros vnde exit obturando. Cichoria refrigerat iecur blando calore suo adaperiendo duritiem, educendo flammam, qua indurabatur. Aqua tepidula crustâ adustionis igneæ sanat adaperiendo & flammæ exitum parando à duritie irretitæ. Sic Saturnus refrigerat, Mars vrit, Iupiter & Venus blando humidoque calido fouent, Luna vari-um influit, sol feruidum, Mercurius acutum insensilem, & prout sunt tardi motu aut veloces imprimunt tarde aut cito calorem, ex quo omnis est influxus. Sic effectus remanet inde affectus. Sed rerum nostrarum vita motu subdeficientiæ mensuratur, cælestium vero motu reali quoniam plus non-Entis quam entis nostram ingreditur compositionem, vt patuit in nostra Metaphys. Influent & magis à loco superiori quam inferiori, ob rectitudinem, & vapores paucos; & plus ab Angulis ob idem, & plus matutini à sole, quoniam ab ipso viuificantur & non vincuntur, & plus vespertini à Luna, quoniam ad eos vadens dat vires, non tamen vincit, quoniam vires non summas obtinet, situs quoque à mundo considerandus est. Sed Scientia hæc infinita est; Sed qui Sym-bola animaduertit, omnia intelligit, licet non omnino.

EPILOGVS

De sensu Vniuersi.

MVndus ergo totus est sensus, vita, anima, corpus, statua
 Dei altissimi, ad ipsius condita gloriam, in potestate,
 sapientia & Amore. Nullam ob rem dolet. Fiunt in-
 tra ipsum tot mortes ac vitæ, feruientes ipsius magnæ vi-
 tæ. Moritur in nobis panis & fit chylus, qui moritur,
 & fit sanguis, sanguis moritur & fit caro, neruus, os,
 spiritus, semen, patiturque varias vitas, mortes, dolo-
 res, voluptates, nostræ tamen vitæ feruientes; Sic toti
 mundo res omnes lætitia sunt & vtilitas, quoniam res
 cunctæ totius gratia sunt; totum autem Dei gratia in
 gloriam ipsius. Intermanent sicut vermes in ventre a-
 nimalis, omnia animalia in mundi ventre, nec putant
 sentire mundum, sicut vermes ventris nostri, nos sentire
 minimenorunt: nec animam longe diuiniorē habere,
 quam ipsi habent: non tamen animantur animalia a-
 nimatione beatæ animæ mundi, sed quodlibet propria,
 vt vermes in nobis, qui rationales non sunt, vt nos.
 Homo ergo epilogus est totius mundi, eius cultor & ad-
 mirator dum Deum nosse velit, cuius gratia factus est.
 Mundus est statua, imago, Templum viuum & codex
 Dei, vbi inscripsit & depinxit res infiniti decoris, gestas in
 mente sua, & proprios conceptus expressit quem viuus
 ornauit statuis simplicibus in cælo, de mortuis mistis-
 que in terra. Sed ex omnibus ad Deum attollimur?

Beatus

HENRICO ET RVDOLPHO à BINA

Trebæ , Bretingæ &c. Et Bugæ

Ramsdorfi &c. Dominis, Fratribus Germa-
nis, Eqq. Misnicis.

S. P. D.

PRODIT nuper Pro dromus A-
cademia nostra, cui submittendus
erat Epilogismus Philosophiæ Na-
turalis, Moralis, Politicæ & Oe-
conomica, cumq; Pars eius in pro-
cinctu esset ut emitteretur, quæ mo-
ra ab Auctore primum ipso id ro-
gante, & fatali deinde casu inie-

cta sit, ut ad aliquod tempus iam differre illius evulgatio-
nem oportuerit, Vos ipsi VIRI NOBILISSIMI mecum
scitis, Interea ne multorum desideria nimis diu suspensa te-
neamus, placuit dare præclarum hoc opus quatuor libro-
rum De SENSU RERVÆ, quorum quartus DE

★

2

MAGIA

E P I S T O L A

MAGIA est: Insignem partem Mundana & admirabilis, satisque nunquam explicabilis Harmonia animata, quæ si recte cogitabitur, non dici potest, quantus inde concentrata veritatis concentus animo pio exaudiatur.

Dogmata Eius etsi vulgaribus philosophis paradoxa, videri possint, noua tamen non sunt, sed à priscis illis Sapientib. fideliter pensitata & exculta, ideoque digna, quæ à Sophistarum nostri temporis ignorantia vindicentur, sicut & Fran. Patritius in Pampsychia agnoscit antiquum & verissimum esse Stratonis Physici dogma; Nihil viuere sine sensu.

Et Trismegistus in clauæ; *καὶ πᾶσι τοῖς ἔστι, inquit, αἱ αἰοθεῖαι ἐστὶ διὰ τὸ μηδ' ὑποδοχὴν εἶναι χωρὶς αὐτῶν.* Sed plura de argumento hoc, quo Scholis Pythagoricorum & Platoniorū incognitum non est, attingere, nunc non lubet, ab Auctore in his libris satis excusso & tractato: Quod si omnia omnibus non placent, ut nec nobis, cogitabunt tamen quanta hic extra omnem controuersiam insigniter dicta sint, & quæ ad plura alia excitare possint. Quis vero hominum est qui ad amussim in omnibus mirabilissimæ huic rerum structuræ ingenij perticam adaptare queat? cum Solius sit Æterna Sapientia Prima sua hac ipsius opera quæ fecit, recte & plene intelligere: nos interim in Schola Ipsius discentes progredimur quo possumus. Aliorum quicunque in Auctore nostro exagitando hætenus se declararunt ex ignorantia profectorum iudiciorum

DEDICATORIA

ciorum manifestationes nos non latent: Et fortassis in his etiam occurrent præsertim in quarto libro, quibus animus malus cauillandi occasionem aucupabitur; sed talem vellem primum secum bene habitare, cogitareque ut inconueniens sit ex suo modulo & pedereliquos metiri omnes. Sinceritatem suam & philosophicam παρρησίαν in multis detegit hic noster, naturamque rerum ut Philosophus considerat & respicit ipsam, non huius vel illius quia sua scripta legat, imaginationem falsam, vel affectus qui sequi possint sinistre impios siue castos, siue lasciuos; ideoque ut ille ait: ἀγ. οὐκ ὁς ἐμὶ τῶ σκάφῳ σκάφῳ λέγω. Sic ipse. An non Sol equali splendore lucet etiam in locis fætidis, nec maculatur? Similiter & Mens putanda est veritatis rerum desiderio flagrans.

Vos autem **BINAVII FRATRES, VIRI NOBILISSIMI**, merito nunc omnium primos sigillatim hic alloquor iunctos, ut fratres, & veritatis intelligentes, utpote Sapientiæ Primæ Amatores quorum ut uterque rerum mearum apprime conscius, ita alter & istius aliquando cum Optimo hoc sed afflictissimo iuxtaque fortissimo philosopho cæptæ cōuersationis & tractationis philosophicæ consors fuistis, & porro estis, & absque quibus esset, fortassis hæc nondum nunc prodirent.

Pluribus vero commendare talia apud vos supersedendum existimo, quos scio ex his & aliis Eius scriptis, eruditionem Hominis continuis **XX** annorum tot tantisque carceribus,

E P I S T O L A

ceribus, exquisitis item tormentis, summaque omnium rerum tum librorum, tum aliarum inopia non detritam estimare posse. Vnde & cuius alij Ingenium, Iudicium, Memoriamque Viri iudicari licet, & non ignaue ante istas calamitates transactam vitam. Ista vero omnia, ut & alia quibus homo pro conditione lubricitatis humane affici possit, respici nolum, sed quid dicatur; ut quantum earationes quæ afferuntur, momenti habeant vel non habeant, in tantum & valeant vel non valeant.

Quod igitur mihi ex voluntate eius licebat, Amici & hominis incomparabilis scriptum hoc non ex postremis, in sinum vestrum depono, & pro multis & variis in me beneficiis vestris nullo tempore ex animi mei memoria eximendis dedico, utque apud quos potestis alios eundem miseriarum suarum subleuatione commendetis rogo. Non postulo à vobis vulgato more libri protectionem. Si enim veritas inibi proponitur, seipsam ea defendet nulla invidia delendam: Quantillum vero temporis est unius hominis vita pro veritatis defensione? Quod si falsa sunt, quæ hic scribuntur, nec ego malim ea perennare, nec vos si velletis, in violata prestabitis cum tempore tandem, quod omnia occulta etiam ad veritatem propalandam in lucem proferret, counellenda.

Testem ergo post cetera quæ dixi, hunc etiam volo idoneam, nihil eorum quæ nuper à me publice promissa fuerunt,

Beatus qui legit in libro hoc, & ab eo discit rerum quidditates, non autem proprio confingit arbitratu aut alieno. Hinc percipit artem & regimen diuinum; ac proinde Deo similis fit & spiritus vnus, & cum eo in eius lumine videt res omnes bonas esse; Malumque esse respectuum a claruam in partibus agentibus iucundam coram Deo comædiam, & secum gaudet, admiratur, legit, canit infinitum, immortalem Deum, Primam Potentiam, Primam Sapientiam, Primum Amorem, vnde omnia sunt, & omnis Entitas, potestas, sapientia & amor deriuatur, & est, & conseruatur & mutatur ad fines comuni animæ notos, quæ à creatore discit, & creatoris artem in rebus insitam intelligit, & per illam res omnes ad finem summum ducit mouetque, quousque omnia facta fuerint omnia; & omnibus exprimentur diuitiæ & formositates ideæ æternæ. Qui eas admiratur, cognoscit; Qui cognoscit, operatur, qui operatur, similis amicusque Deo est, particeps vniuersalis sapientiæ perpetuo gloriose. Quam obsecrare æquum est, vt ad sui agnitionem perfectam nos eleuare dignetur Amen.

F I N I S .